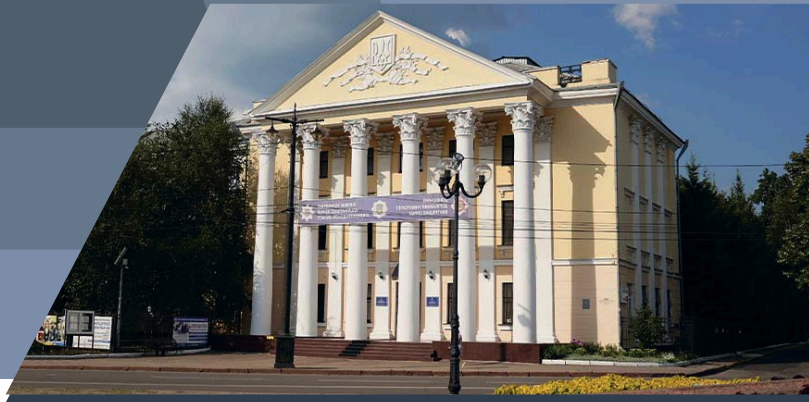

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ДИСКУСІЙНОЇ
ПЛАТФОРМИ

ВИКЛИКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

22 листопада 2024

ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-дискусійної платформи

**ВИКЛИКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ,
яка приурочена до Міжнародного дня толерантності**

22 листопада 2024 року

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Донецького державного університету внутрішніх справ,
протокол № 4 від 27.11.2024 року

Редакційна колегія:

– голова редакційної колегії – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка Тетяна Кононенко;

членкіні редакційної колегії:

– доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка Тетяна Огаренко;

– доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка Оксана Черноус.

Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії : матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, яка приурочена до Міжнародного дня толерантності, Кропивницький, Донецький державний університет внутрішніх справ, 22 листопада 2024 року. Кропивницький : ДонДУВС, 2024. 202 с.

Збірник містить тези доповідей Всеукраїнської науково-дискусійної платформи «Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії», що відбулася 22 листопада 2024 року на базі Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький).

Матеріали доповідей подаються в авторській редакції, відповідальність за дотримання норм академічної доброчесності несуть автори доповідей.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	8
ПЛАТФОРМА 1.	
ЛЮДИНА ЯК НАЙВИЩА ЦІННІСТЬ. ПРАВА І СВОБОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	10
Аксьонова В. Метафізика українського націогенезу як онтологічне та аксіологічне підґрунтя формування професійної культури майбутніх працівників Національної поліції України в умовах воєнної агресії та поствоєнний час	10
Бак М. Норми міжнародного гуманітарного права та їх дотримання в сучасній війні	12
Березовенко Л., Гривцова В. Вплив гендерних стереотипів на кар'єрний розвиток жінок у секторі безпеки і захисту	14
Богомазова С. Теоретико-правові засади забезпечення гендерної рівності в Національному університеті цивільного захисту України	16
Видрич К. Гендерні виклики суспільству в умовах війни	18
Галенко Ю., Шарамок К. Zero Tolerance Policy in the United States: Pros and Cons	21
Доній Н. Випробування толерантністю: розмірковування в українських реаліях	24
Іванцов В. Інструменти правового захисту постраждалих від гендерного насильства: аналіз міжнародного законодавства та його застосування в Україні	26
Іванцов В., Бахмат В. Захист прав людини в умовах війни: роль держави в збереженні найвищих цінностей	28
Ковальова О. Міжнародні стандарти захисту прав людини у кримінальному процесі в умовах збройного конфлікту	30
Козаченко Р. Толерантність і соціальні зрушення в умовах війни: адаптація або руйнування?	32
Кононенко Т. Проблемні питання дидактики гендеру	34
Наджафлі Е. До питання щодо розуміння поняття «дигіталізація виконавчої влади»	36
Ніколенко К. Особливості зміни особистості людини під час війни: філософсько-психоаналітичний аспект (за Ерїхом Фроммом)	38
Пекарська Є. Роль критичного мислення у формуванні толерантності в умовах інформаційної війни	39
Поповська А. Сучасні тенденції розвитку гендерної політики в Україні	41
Скляр А. Гендерні стереотипи як корінь проблеми: соціальні та культурні аспекти	43
Токар М. Толерантність у «просторі насилля / ненасилля»	45
Шаповалова А. Гуманітарна відповідь на гендерну дискримінацію в умовах російської воєнної агресії	47
Шило І. Межі толерантності: до постановки проблеми	49

ПЛАТФОРМА 2.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ. ПРОПАГАНДА ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ	53
Ботнарєнко О., Дічек О. Безпека і гуманітарне розмінування	53
Вінс В. Застосування PR-інструментів як засіб зменшення впливу ворожої пропаганди під час війни	56
Габорець О. Tolerance as a Tool for Countering Disinformation in the Context of Information Warfare	58
Гавриш В., Макарова О. Механізми психологічної стійкості: як війна змінює особистісні риси працівників Національної поліції України	59
Гельбак А. Вплив толерантності на психічне здоров'я поліцейських в умовах війни	62
Григор'єва Н. Інформаційна війна як інструмент впливу на людську свідомість в умовах правового режиму воєнного стану	63
Джафарова О., Лещенко Д. Значення і вплив використання штучного інтелекту на ефективність забезпечення кібербезпеки оборонного сектору України	65
Дробишевська В. Нестерпне бажання вбивати – природа чи спалах у голові? У контексті бойового досвіду військовослужбовців	66
Жизномірська О. Ментальне здоров'я особистості в умовах війни: психологічні аспекти	69
Зінченко Д., Музичук О. Психологічні виклики та адаптація працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану	71
Кердивар В., Платонов В. Особливості роботи психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій із внутрішньо переміщеними особами	73
Ключек Л. Справедливість у вимірі психології: наукові підходи	75
Конопля В., Крук С. Суїцидальність та самоушкодження серед людей, які пережили війну	77
Коростельова Л., Богучарова О. Використання сучасних технологій у формуванні кримінологічного профілю «цифрового педофіла» та цифровий добробут неповнолітніх	78
Котляревська Є. Реалізація основних принципів недискримінації в інформаційному просторі України	81
Коцюра М. Толерантність медичних сестер як чинник збереження психічного здоров'я та психологічного благополуччя в умовах війни в Україні	83
Крицька І. Вплив російсько-української війни на психічне здоров'я здобувачів вищої освіти спеціальності «Психологія»	85
Кришталевиц М. Копінг-стратегії поведінки осіб, які пережили травмівні ситуації під час війни	87
Литвин В. Посттравматичний стресовий розлад у дітей	90
Литвиненко А. Соціальна адаптація військових з ПТСР до цивільного життя після повернення з фронту	92

Литвиненко К. Толерантність у сфері інформаційної безпеки: протистояння пропаганді та дезінформації в умовах війни	94
Лялюк Ю. Емоційна стійкість офіцерів Національної гвардії України як необхідна умова управління у військовій сфері	95
Макарова О. Військовий стрес та його наслідки на професійну діяльність працівників поліції	98
Муренець Т. Вплив війни росії проти України на психічне здоров'я особистості	100
Мухіна Г. Вплив війни на психічне здоров'я учасників освітнього процесу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання	102
Оверчук В. Особливості тривожно-депресивних розладів у військових учасників бойових дій	104
Пилипенко Є. Вплив війни на психологічний стан поліцейського	107
Похілько Д. Вплив «дистанційної родини» на психічне здоров'я дитини під час війни	109
Руденко Л., Литвин А. Деякі проблеми соціально-психологічної адаптації вимушено переселених українців за кордоном	110
Сальникова Н. Масмедіа як інструмент впливу на соціум	112
Свириденко О. Вплив інформаційної війни на психічне здоров'я	114
Сендік І. Роль поліції у підтримці психічного здоров'я населення: виклики, адаптація та шляхи вдосконалення	116
Сень Є. Вплив самооцінки на розвиток толерантності особистості	117
Сіора В., Сіора А. Інформаційна війна як комунікативний феномен	119
Соловей-Лагода О. Індивідуально-психологічні ресурси стійкості молоді в умовах військової агресії	121
Такташов П. Відображення повномасштабного вторгнення на психологічному портреті людини	123
Талмазан А. Механізм протидії гендерній дискримінації та заходи запобігання гендерно обумовленому насильству: сучасні підходи та ефективні стратегії реагування	124
Тараненко Р. Протидія домашньому насильству в Україні	127
Топчило А. Особливості використання мобільних додатків у процесі психологічного відновлення	129
Хабєєв В. Генеза аксіоми принципу «Вони не ми» в контексті інформаційного фронту та пропаганди	130
Цумарева Н. Гендерна компетентність психологів при роботі з постраждалими від домашнього та гендерно зумовленого насильства	132
Шель Н. Психологічна підтримка особистості під час війни: прийоми та техніки самодопомоги	134
ПЛАТФОРМА 3.	
ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	137
Акімова Н. Основні пріоритети освітніх програм психології бізнесу у Великобританії	137
Бершадська К. Толерантність у юридичному спілкуванні: принципи	138

та практичні аспекти	
Богучарова О. Авторитаризм та інтолерантність до невизначеності у курсантів і студентів ЗВО	140
Ганаба С. Толерантність: виховна місія історичної освіти	142
Гнатів З. Ціннісні орієнтири сучасного освітнього процесу: психолого-педагогічний контекст	144
Годорожа О. Технології та толерантність у спілкуванні юристів: можливості та виклики	146
Горохова Г. Формування громадянської зрілості особистості на засадах толерантності в процесі вивчення громадянської освіти	147
Дмитрук В. Мовленнєва культура керівника	149
Доценко В., Мілорадова Н. Розвиток психологічної стійкості в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання	151
Жукова І. Ключові підходи до розуміння засобів публічного адміністрування	153
Завітренко Д., Березенко Н. Організація інклюзивного навчання під час війни	155
Ковальова К. Мовний етикет: значення для професійної репутації юриста	157
Короткова Ю. Роль громадських організацій у покращенні життя і діяльності освітян-ВПО	158
Кочерженко О. Книжки як зброя	160
Лісовицька С. Оптимізація самоосвіти педагогів закладу позашкільної освіти в умовах війни	162
Мионов Ю. Нормативно-правове забезпечення етичного виховання в системі підготовки поліцейських	163
Митрофаненко Ю. Методика боротьби з впливом російської пропаганди та дезінформації в умовах російсько-української війни	165
Молчанова О. Соціально-психологічна толерантність педагога як фактор адаптації до стресових ситуацій	167
Огаренко Т. Формування мовленнєвих гендерних стереотипів	169
Пасічник Н., Ріжняк Р. Безбар'єрність та інклюзивність освіти в міжнародних деклараціях	171
Пекарський С. Виховна компонента у сфері освітньої та практичної підготовки майбутнього офіцера поліції	173
Пугач А. Освітні практики фактчекінгу у формуванні медіакомпетентності майбутніх офіцерів НГУ	175
Романько І. Проєкт «Меморіал пам'яті полеглих авіаторів» як інструмент розвитку толерантності здобувачів вищої освіти в умовах російсько-української війни	177
Сапухіна О. Новий погляд на науково-освітню роботу музею у воєнний час	179
Скиба О., Курілова Ю. Мовна інклюзія в освітньому просторі України: проблеми та перспективи під час війни	181
Скиба О. Підтримка інклюзивності у постконфліктних зусиллях з	182

відновлення освіти	
Снісаренко І. Неформальна освіта як маркер професійного удосконалення	184
Тернавська Т., Данилко О., Ліштаба Т. Індивідуальна інтелектуальна мобільність в ефективній самоорганізації викладача в умовах війни	186
Цумарев М., Цумарева Н. Реалізація принципів гендерно чутливого підходу в управлінні закладом вищої освіти в умовах війни	188
Чорноус О. Мовна толерантність в юридичній діяльності	190
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	192
РЕЗОЛЮЦІЯ	200

ВСТУПНЕ СЛОВО

ректора Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктора юридичних наук, професора,
заслуженого юриста України полковника поліції
Сергія Сергійовича Вітвіцького

Шановні учасники й гості Всеукраїнської науково-дискусійної платформи «Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії»! Вітаю вас в Донецькому державному університеті внутрішніх справ – закладі, у якому толерантність трактується як аксіологічна основа професійної культури. Метою наукового заходу є акцентування толерантності та недискримінації як найважливіших цінностей сучасного поліфонічного та плюралістичного суспільства, принципу єдності у розмаїтті; аналіз колізій і меж толерантності в умовах російської воєнної агресії.

Значущість екзистенціального поняття толерантності підтверджується міжнародною увагою: 16 листопада 1995 року держави-члени ЮНЕСКО ухвалили Декларацію принципів толерантності, за якою толерантність визначається як розуміння мультикультурності світу, прояв терпимості та поваги. «Толерантність – це те, що робить можливим досягнення миру і веде від культури війни до культури миру», – так стверджується в Декларації принципів толерантності.

Донецький державний університет внутрішніх справ – це заклад освіти, який дотримується європейських цінностей, тому приділяє значну увагу формуванню поваги до Іншого. Толерантність створює атмосферу взаємної поваги, де всі учасники освітнього процесу можуть вільно висловлювати свої думки та переконання, що забезпечує глибоке розуміння різних культур, цінностей і переконань; допомагає зменшити бар'єри для спілкування; сприяє відкритості та кращій взаємодії між учасниками освітнього процесу, які здатні до більш гнучкого мислення, готові слухати, обговорювати та аналізувати різні погляди.

Особливої актуальності ця проблема набуває у зв'язку з воєнною агресією, адже толерантність – це можливість для кожної людини знайти розуміння і підтримку, це про безпеку і довіру. Толерантність дозволяє людям бути захищеними від дискримінації, релігійних переслідувань, залякування, ксенофобії, расизму та фашизму. Вона означає повагу до свободи інших людей, їхніх поглядів, думок і дій, а також прийняття і правильне розуміння розмаїття культур у нашому світі. Понад тисячу днів Український народ відвойовує право на еволюційний розвиток, право бути частиною цивілізованого світу, де поважають і цінують у першу чергу життя людини. Ментальна стійкість, патріотичний настрій, любов до рідного, розуміння того, що антилюдське зло повинно бути знищене, надають нам сили боротися й далі.

Чи варто говорити про толерантність під час війни? Чи існують межі толерантності у воєнний час? Які виклики постають перед українським суспільством у воєнний час і як їх можна подолати? Чи можливо забезпечити права і свободи людини в умовах воєнного стану? У процесі сьогоденної

дискусії спробуємо знайти відповіді на ці та інші питання. Проблеми, винесені на обговорення, є надзвичайно актуальними, тому викликають зацікавленість науковців з різних регіонів України. Незважаючи на постійну загрозу обстрілів, на складну психологічну ситуацію, науковці та освітяни беруть участь у дискусії про толерантність.

Широкий спектр тем, порушених на науково-дискусійній платформі, дозволяє врахувати найбільш важливі питання при розробці рекомендацій щодо дотримання прав і свобод в умовах воєнного стану, збереження психічного здоров'я, протидії дезінформації та стабілізації освітньої сфери в умовах воєнного часу. Бути толерантним – це бути сильним. Жити з людьми, поважати їхні права і не принижувати їхню гідність, незважаючи на відмінності, – це людська чеснота, притаманна українцям.

Від імені колективу Донецького державного університету внутрішніх справ бажаю всім учасникам науково-дискусійної платформи успіхів, плідної роботи у вирішенні актуальних проблем толерантності, цікавої дискусії, взаємного збагачення в процесі спілкування. Бажаємо вам незабутніх та приємних вражень.

Дякуємо нашим захисникам за те, що маємо змогу навчати молодь і займатися науковою роботою! Слава Україні!

**ПЛАТФОРМА 1.
ЛЮДИНА ЯК НАЙВИЩА ЦІННІСТЬ.
ПРАВА І СВОБОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Віра Аксьонова
Донецький державний університет внутрішніх справ

**МЕТАФІЗИКА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОГЕНЕЗУ ЯК ОНТОЛОГІЧНЕ
ТА АКСІОЛОГІЧНЕ ПІДРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ ТА ПОСТВОЄННИЙ ЧАС**

Тема дослідження є актуальною для сучасного розвитку українського суспільства в умовах війни та у поствоєнний час, оскільки від втілення в життя онтологічно-аксіологічної концепції націотворення у процес формування професійної культури представників правоохоронної діяльності залежить вектор інтелектуалізації морально-етичного цивілізаційного поступу незалежної держави, еволюційне становлення та розвиток демократії у суспільстві.

Дух свободи історичного націотворення являє себе у розвитку національної ідеї, матеріалізації філософського розуміння української «духовної еволюції», професійної та правової культури, коли декларується громадянами в ім'я захисту свободи та гідності суверенної нації та демонструє суспільну силу звичайних цінностей демократії [3]. Дух свободи опановує універсальні сенси національного буття та впливає на розвиток громадянського суспільства в умовах війни та у поствоєнний час. Система свідомого пошуку шляхів свободи українського націотворення засвідчує синкретизм аксіологічних, морально-етичних, релігійно-етнічних, соціокультурних та екологічних чинників у відносинах представників влади, у тому числі і працівників правоохоронних органів, з одного боку, та патріотичної громади – з іншого, впливає на становлення громадянського суспільства, яке в змозі поєднувати власні зусилля із зусиллями офіційних інститутів держави [5]. Концептуалізація якісних перетворень національного буття висвітлює прояви трансформації етноцентризму громадських авторитетів, від Г. Сковороди – до В. Вернадського, від П. Юркевича – до В. Липинського та інших захисників свободи творчого мислення, які відстоювали демократизацію підходів до ідеалів суверенної держави відповідно до гуманістичних аспектів толерантності етносоціального виміру буття [4].

У постнекласичному контексті метафізики онтологічно-аксіологічний аспект є невід'ємною складовою дискурсу професійної культури працівників Національної поліції України, що обумовлює необхідність соціально-філософського осмислення синергетичних систем і громадських метаморфоз за добу війни та перспектив можливих трансформацій у поствоєнний час з метою адекватно висвітлити цивілізовані кроки (гуманізм, толерантність, конвенціоналізм, патріотизм, морально-етичні цінності) для подолання

негативних проявів кризового соціуму. Подібне дослідження стимулюватиме подальший аналіз специфічних умов та принципів формування професійної культури майбутніх працівників Національної поліції у контексті складних, іноді драматичних, обставин, становлення та розвитку української політичної нації. Це особливо важливо за умов воєнної агресії, а також у поствоєнний час, коли пошуки шляхів розвитку та демократизації процесів формування історичної нації перехреснюються з метафізичною сутністю традицій та звичаїв, що символізують взаємодію громадянського суспільства з вільним духовно-позитивним статусом носіїв шляхетної гідності у Національній поліції України [2].

Українське націотворення історично вплинуло на «катакомбні оповідання», що мають величезний громадянський авторитет, а під час розбудови «єдиного українського дому» за умов воєнної агресії – і на методологічний вектор їх онтологічно-аксіологічного пізнання, спрямованого в плюралістично-ейдетичні засади. Здійснюючи соціально-філософське дослідження джерел, що відтворюють у концентрованому вигляді онтологічно-аксіологічне підґрунтя необхідних соціокультурних трансформацій, забезпечують самоідентифікацію, креативне самоусвідомлення національної мрії як моделі самоорганізації громадянського соціуму у вільному історичному просторі і часі України, обумовлюють духовні зміни на принципах гуманізму, конвенціоналізму, толерантності та демократичного патріотизму, відмітимо їх вплив на процес формування професійної культури працівників Національної поліції України. Сучасна постнекласична метафізика історії дозволяє сприйняти цивілізований характер свободи, перехід етногенезу в нову якість у межах цінностей європейських народів. Ця методологічно-теоретична основа необхідна для громадянської відповіді на питання про якість та рівень цивілізованості сучасного процесу націотворення. Суверенна, правова українська держава має утримувати вільний статус на підставі власної сили громадянського суспільства, вільного союзу європейських країн та суб'єктивації дій прихильників активного націотворення (пасіонаріїв). В історії Української держави за часи саморегуляції альтернативного суспільства завжди існував Дух громадської єдності. Метафізичний вимір антропологічної фази етносоціальних перетворень відбувається в умовах особистісного усвідомлення сенсу діалектики цивілізаційності буття (Сократ, Платон, Аристотель, Т. Шевченко, І. Франко, М. Драгоманов) та обумовлює антропоцентричний контекст європейського простору (В. Винниченко, М. Грушевський) [1]. Дослідження гуманістичної трансформації сучасної людини за умов гострого міждержавного протистояння обумовлює дух нової моделі націотворення, оптимізуючи символи діалектики європейських соціокультурних інтенцій (свободи, толерантності, конвенціональності, демократичного патріотизму тощо). Вільний та свідомий вибір базових принципів, що окреслюють поле метафізичної парадигми «поневоленого» буття, дозволяє досліднику конкретизувати громадську ходу онтологізації соціокультурного та міжкультурного «типу свободи» та специфічної ролі співробітників Національної поліції в трансформаційних процесах українського суспільства.

Онтологічні та аксіологічні засади в контексті формування професійної культури працівників Національної поліції України значною мірою сприяють відкритості розуму, громадській відповідальності, розвитку толерантності, спротиву проявам трансгуманізму та агресії на гуманістично-конвенціональних принципах спілкування з населенням, взаєморозумінню у відношеннях між людьми та окремими соціальними групами українського суспільства, визначають трансцендентний вимір позиції громадянського націотворення в умовах воєнної агресії та формують готовність прийняти на себе персональну відповідальність за вирішування глобальних проблем сучасного світу, особливо за прийняття рішень у сфері юриспруденції, правоохоронної діяльності, культури мислення, корпоративної та професійної етики тощо.

Література:

1. Аксьонова В. І. Гуманітарна освіта в Україні як фактор антропологізації становлення європейських цінностей. *Перспективи*. 2022. № 3. С. 24–29.

2. Аксьонова В. І. Онтологічні та аксіологічні засади толерантності в контексті соціокультурної комунікації поліцейського. *Толерантність як аксіологічна основа професійної культури поліцейського : колективна монографія / Т. Кононенко, В. Аксьонова, Г. Мухіна та ін. ; за заг. ред. Т. Кононенко*. Київ : Алерта, 2024. С. 40–67.

3. Аксьонова В. І., Скловський І. З., Урсол О. В. Дух українського націогенезу в контексті змін громадянського суспільства. *Перспективи*. 2022. № 2. С. 41–46.

4. Aksyonova V., Sklovsky I. Personality as a phenomenon of civilized adoption of European values. *Problem space of modern society: communicative and pedagogical interpretations : collective monograph*. Part I. Warsaw : BMT Erida Sp. Zo.o, 2019. P. 126–141.

5. Svitlana Suvorova, Alex Halapsis, Stella Vetrova, Vira Aksyonova, Igor Sklovsky. Interrelation and Consistency in the Thematic Stages of the Publicistic Style. *Studies in Media and Communication*. 2022. Vol. 10. No. 3. P. 205–209.

Максим Бак

Київський інститут Національної гвардії України

Науковий керівник – Оксана Скиба

НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ЇХ ДОТРИМАННЯ В СУЧАСНІЙ ВІЙНІ

Міжнародне гуманітарне право (МГП) спрямоване на обмеження впливу збройного конфлікту на цивільне населення та на тих, хто не бере активної участі у бойових діях. Сучасні збройні конфлікти, такі як війна між російською федерацією та Україною, створюють додаткові виклики для дотримання і забезпечення виконання норм МГП, особливо з огляду на новітні технології, нетрадиційні форми ведення війни та складні геополітичні фактори.

Ключові принципи, що лежать в основі МГП, включають: принцип розрізнення (комбатанти повинні розрізняти цивільні і військові цілі, щоб уникнути непотрібної шкоди цивільному населенню); принцип пропорційності (будь-яка військова дія повинна уникати надмірної шкоди цивільному населенню порівняно з очікуваною військовою перевагою); принцип необхідності та вживання запобіжних заходів (дозволені лише дії, необхідні для досягнення законної військової мети; війська повинні вживати заходів, щоб мінімізувати шкоду цивільному населенню).

Ці принципи стають особливо важливими з розвитком високотехнологічного озброєння, яке ускладнює розрізнення військових та цивільних об'єктів, особливо у густонаселених районах. Зростає потреба в оновлених міжнародних угодах для регулювання новітніх технологій, таких як безпілотники й автономні системи озброєння. На практиці ж дотримання цих принципів часто обмежується стратегічними інтересами сторін конфлікту, що може впливати на оперативну ефективність військових дій.

Сучасні конфлікти, включаючи війну в Україні, виявляють значні труднощі у забезпеченні дотримання норм МГП, які, зокрема, передбачають захист цивільних осіб і необхідність для сторін конфлікту розрізняти цивільні та військові цілі. Однак численні повідомлення свідчать про прямі і непрямі атаки на об'єкти цивільної інфраструктури, такі як лікарні, школи та енергетичні об'єкти, що є порушенням Женевських конвенцій. Такі атаки призводять до масового переміщення та загибелі людей.

Утримання військовополонених іноді відбувається з порушенням прав, закріплених Женевськими конвенціями. Ці конвенції передбачають, що з військовополоненими повинні поводитися гуманно, з повагою до їхніх прав на харчування, медичну допомогу та гуманні умови утримання. Червоний Хрест, завданням якого є моніторинг поводження з військовополоненими, зіткнувся з проблемою доступу до всіх місць утримання під вартою в цьому конфлікті, що перешкоджає його наглядовій ролі.

Також значну увагу привертають нові види озброєнь і технологій. Наприклад, дрони та кібератаки, які використовуються обома сторонами конфлікту, викликають правові питання, оскільки конкретної правової бази для регулювання кібервійни не існує. Це створює невизначеність щодо того, які дії вважаються законними з точки зору МГП, і ускладнює правозастосування.

Забезпечення дотримання МГП в умовах війни між росією й Україною ускладнюється повільною роботою офіційних механізмів притягнення до відповідальності, таких як Міжнародний кримінальний суд. Крім того, участь недержавних суб'єктів і найманців додає складності, оскільки ці суб'єкти не завжди підпадають під державні зобов'язання за МГП. Документування потенційних порушень МГП з боку міжнародних організацій та НУО, таких як МКЧХ та Human Rights Watch, має важливе значення, проте часто обмежується через складність доступу до зон конфлікту.

Конфлікт між російською федерацією та Україною підтверджує необхідність посилення міжнародних механізмів контролю та розширення застосування норм МГП. Постійний діалог між державами та міжнародними

організаціями, а також розвиток нових нормативних актів, що враховують новітні технології, є важливим для забезпечення дотримання гуманітарних норм у сучасних війнах.

Література:

1. Human Rights Watch. World Reports 2023. Ukraine. Events of 2022. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/ukraine>

2. International Committee of the Red Cross: International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts. Report. URL: <https://www.icrc.org/en/document/international-humanitarian-law-and-challenges-contemporary-armed-conflicts>

3. Liechtenstein S. OSCE expert report finds ‘clear patterns’ of violations of international humanitarian law by Russian forces in Ukraine. URL: https://www.shrmonitor.org/osce-expert-report-finds-clear-patterns-of-violations-of-international-humanitarian-law-by-russian-forces-in-ukraine/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA0MG5BhD1ARIsAEcZtwSMVATsIsHpgRNf434VscdpJzi4B_WZW-8tVa6Oa2FceOiK7wCWZycaAgBsEALw_wcB

4. Organization for Security and Cooperation in Europe: Interim reports on reported violations of international humanitarian law and international human rights law in Ukraine. URL: <https://www.osce.org/odihr/537287>

Любов Березовенко, Вероніка Гривцова
Одеський державний університет внутрішніх справ

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА КАР’ЄРНИЙ РОЗВИТОК ЖІНОК У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ЗАХИСТУ

Питання забезпечення гендерної рівності у сфері безпеки та оборони є складовою частиною демократичного суспільства, яке прагне до рівних прав і можливостей для всіх громадян. Останні роки Україна впровадила значні зміни в законодавстві, спрямовані на збільшення кількості жінок на військових та управлінських посадах у секторі безпеки. Однак, відповідно до формального розширення прав гендерні стереотипи продовжують перешкоджати кар’єрному зростанню жінок у цій сфері.

У сучасному українському суспільстві гендерні стереотипи залишаються потужним бар’єром для рівності в багатьох професійних галузях, особливо гостро це питання стоїть у секторі безпеки та оборони. Ця сфера традиційно вважається «чоловічою» через специфічні вимоги до фізичної витривалості, стресостійкості та готовності приймати ризики. Така перспектива формує упереджене ставлення до жінок, обмежуючи їхню здатність досягати успіху на рівні з чоловіками.

Гендерні стереотипи починають впливати на кар’єру жінок ще на етапі вибору професії. Суспільні уявлення часто нав’язують жінкам думку про те, що певні професії для них є неприродними або недоступними через фізичні особливості. Відтак, професійні можливості у сфері безпеки та оборони часто розглядаються через призму стереотипів про «чоловічі» і «жіночі» професії, що

обмежує доступ жінок до повноцінної військової кар'єри. Дослідження показують, що жінки в Україні та інших країнах зіштовхуються зі значними викликами на етапі відбору та найму у сферу безпеки. Багато хто вважає, що жінки фізично не здатні впоратися з військовими завданнями, що вимагають фізичної сили, або з обов'язками, які потребують бойової підготовки. Це упередження підриває їхню впевненість у можливостях кар'єрного розвитку та обмежує вибір професії. Жінки, які вже працюють у секторі безпеки та оборони, стикаються з різноманітними стереотипами на робочому місці. Одним із найпоширеніших є переконання, що жінки менш здатні до управління підрозділами або прийняття рішень у кризових ситуаціях порівняно з чоловіками. У багатьох військових і силових структурах існує переконання, що керівні позиції мають обіймати чоловіки через нібито природжену рішучість і здатність до командування. Ці стереотипи призводять до того, що жінки рідше отримують доступ до управлінських посад і підвищення.

Інші країни показують позитивні приклади успішного подолання гендерних стереотипів у безпеці та обороні. У багатьох країнах-членах НАТО жінкам надають рівні можливості для служби на бойових посадах і управлінських позиціях. Це стає можливим завдяки впровадженню законодавства, спрямованого на захист прав жінок і боротьбу з гендерною дискримінацією.

В Україні існують законодавчі акти, які мають на меті забезпечити гендерну рівність у секторі безпеки, серед яких – Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3]. Однак впровадження цих норм стикається з труднощами на практиці, оскільки законодавчі норми не завжди підкріплені змінами в корпоративній культурі та суспільних уявленнях.

Подолання гендерних стереотипів у секторі безпеки та оборони є не тільки питанням забезпечення рівних прав, а й важливим кроком для підвищення ефективності військових та силових структур [1]. Дослідження показують, що різноманітність у команді сприяє кращому прийняттю рішень, а також підвищує інноваційність та адаптивність. Залучення жінок на всіх рівнях служби допомагає створити більш комплексний і чуйний підхід до виконання військових завдань.

Важливим завданням є виховання суспільства, що поважає рівні права й можливості для обох статей, а також проведення тренінгів для персоналу у сфері безпеки, щоб запобігти проявам гендерної дискримінації на робочих місцях [2].

Гендерні стереотипи залишаються серйозним бар'єром на шляху до кар'єрного зростання жінок у секторі безпеки та оборони. Незважаючи на позитивні зміни в законодавстві та міжнародний досвід, стереотипи все ще впливають на вибір професії, кар'єрні можливості та робочі відносини. Для досягнення реальної рівності важливо не лише змінювати закони, але й працювати над зміною стереотипних уявлень у суспільстві, формуючи культуру, що поважає гендерну рівність та визнає цінність співробітника, незалежно від статі.

В останні роки інтеграція гендерної рівності у сфері безпеки та оборони стає пріоритетним завданням багатьох країн. Вивчення успішних міжнародних практик допомагає визначити ефективні підходи, які можуть бути застосовані в контексті України. Серед ключових компонентів успіху – послідовне впровадження політики рівності, удосконалення освітніх програм, а також створення сприятливого робочого середовища, вільного від дискримінації. Інтеграція гендерної рівності в збройні сили є складним, але надзвичайно важливим завданням для України.

Література:

1. Гринчук О., Ханецька Т. Вплив гендерних стереотипів на кар'єрний розвиток молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. № 1 (108). С. 41–51.

2. Емірію'ясова С. Про необхідність руйнування стереотипів: гендерний аспект. *Вісник Запорізького національного університету*. 2009. № 2. С. 21–24.

3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

Софія Богомазова
Національний університет цивільного захисту України

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Впровадження гендерної політики в Україні здійснюється згідно з основними, визначеними принципами та стандартами Європейського Союзу. Одним із важливих напрямків політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є залучення представниць жіночої статі сектору безпеки і оборони України до інтеграції гендерних аспектів у навчальні програми закладів вищої освіти. Включення гендерної тематики в освітній процес сприяє створенню гендерно чутливого середовища у військовій, безпековій та правоохоронній сферах, що позитивно впливає на сталий розвиток України та забезпечує збалансованість під час ухвалення державних рішень [3].

Знання сутності та історії формування таких понять, як «гендер», «гендерна рівність», «гендерна дискримінація» та «гендерна інтеграція», дозволяє продемонструвати їх тісний зв'язок із прогресивними тенденціями сучасного розвитку суспільства. Це відображає якісно новий етап суспільного розвитку, який почався зі зникненням біполярного світового порядку і визначає необхідність ширшого залучення різних соціальних груп до процесу прийняття рішень. Уявлення про роль чоловіка і жінки в суспільстві формується через соціалізацію під впливом сім'ї, школи, медіа, соціального середовища, а також політичних, громадських і державних структур. Нині актуальним є розвиток позитивного ставлення до жінок-лідерок, які значно впливають на формування суспільної свідомості [1].

Погляди на соціальну роль чоловіків і жінок у суспільстві формуються в процесі соціалізації особистості під впливом сім'ї, школи, засобів масової інформації, навколишнього середовища, а також політичних, громадських та державних складових суспільства. Сьогодні важливо розвивати гендерно-чутливе, позитивне ставлення до жінок-лідерок, які значно впливають на формування суспільної свідомості.

Нині питання гендерної рівності в законодавчих і нормативно-правових актах України впроваджуються через низку державних програм, концепцій і стратегій. Одним із ключових нормативно-правових документів щодо реалізації Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» є затверджений та впроваджений Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Цей план підкреслює, що гендерна інтеграція та підходи створюють умови для більш активного залучення жінок до миротворчих процесів та протидії сексуальному насильству в умовах конфлікту [2].

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) забезпечує впровадження теоретико-правових засад щодо гендерної рівності та протидії дискримінації за ознакою статі згідно з основними документами та нормами Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Забезпечення принципів гендерної рівності, а також формування гендерної компетентності серед працівників і здобувачів вищої освіти в Національному університеті цивільного захисту України здійснюється відповідно до ключових нормативно-правових і розпорядчих документів ДСНС у сфері гендерної політики, основними з яких є:

- Наказ ДСНС від 17.05.2022 № 255 «Про затвердження Положення про запобігання, попередження та боротьбу з переслідуванням, сексуальними домаганнями, дискримінацією в системі ДСНС України»;

- Інформаційна пам'ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі ДСНС України;

- Інформаційна пам'ятка щодо протидії та недопущення випадків домашнього насильства персоналом ДСНС України;

- Інформаційна пам'ятка щодо взаємодії з особами, постраждалими від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом/під час війни для персоналу ДСНС України;

- План заходів ДСНС України з реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року та моніторинг його виконання.

Крім того, до посадових обов'язків керівників структурних підрозділів університету додано пункти, що забезпечують дотримання політики рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. У кожному підрозділі призначено відповідальну особу за впровадження гендерної складової та запобігання проявам дискримінації за статевою ознакою, сексуальних домагань і зловживання владою. Також запроваджено Методичні рекомендації щодо інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців сектору безпеки й оборони України у навчальних закладах цивільного захисту [4].

Таким чином, на прикладі реалізації гендерної політики в Національному університеті цивільного захисту України можна спостерігати впровадження гендерної складової в усі напрямки діяльності. Гендерно чутливий підхід стає важливим інструментом не тільки для вирішення гендерних проблем, але й для врегулювання міжособистісних відносин та покращення роботи фахівців ризиконебезпечних професій [2].

Література:

1. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Забезпечення гендерної рівності в системі МВС та інших центральних органів виконавчої влади : лекція. Київ : НАВС, 2020. 31 с.

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>

3. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів в систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України. URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/2_viddiluvvr/01_metodichni_rekomendaciy_z_integraciyi_gendernih_pidhodiv_v_sistemu_pidgotovki_fahivciv_dlya_sektoru_be_zpeki_i_oboroni_ukrayini.pdf

4. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. URL: <http://a-z-gender.net/ua/>

Каміла Видрич
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник – Вікторія Зінченко

ГЕНДЕРНІ ВИКЛИКИ СУСПІЛЬСТВУ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни суспільство є більш вразливим, тому стикається з великою кількістю суперечностей і проблем. На тлі цього загострюється питання гендерної рівності між громадянами України. Причиною стає низка подій та ситуацій, що безпосередньо впливають на свідомість і світосприйняття людей. Під час війни зміни вже не просто стосуються всього населення, а певним чином розмежовують його, перш за все за ознакою статі. Це і ухвалені законопроекти, і редаговані закони, через які різко вносяться вагомі зміни у життя українців.

Дискримінація за ознакою статі найчастіше обумовлюється соціальними й економічними причинами. Їх усунення вимагає конкретних дій від держави та суспільства. Сьогодні державно-правовий механізм забезпечення і контролю рівних прав і свобод чоловіків і жінок складається з кількох аспектів, основою для яких є Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [1]. Вона проголошує основні вимоги до країн-учасниць: перша – включення принципу рівноправності чоловіків і жінок до законодавства, друга – практичне здійснення цього принципу за допомогою законів. В Україні відповідні законодавчі документи укладено, але на практиці втілювати принцип

рівності громадян вдається значно повільніше. Стаття 24 Конституції України фіксує: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці...» [2]. Це положення має спрямовуючий характер і є основою для інших аспектів рівності статей і гендерів у законодавстві України. В плані його практичного досягнення виникають деякі суперечності.

Варто зазначити, що факт існування гендерної нерівності в українському суспільстві навіть попри відповідні норми існує та має особливий прояв, особливо під час активних бойових дій. Ми виділяємо декілька гендерних викликів, що сформувались впродовж останніх трьох років в українському суспільстві:

1. Роль жінок у військовому середовищі. Військове середовище є основним фактором, що може впливати на гендерно-стереотипні поняття людини. Велика кількість жінок сьогодні беруть участь у захисті країни. Вони добровільно вступають до лав ЗСУ та волонтерських організацій, активно об'єднуючись та співпрацюючи. Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» ст. 1 ч. 12 жінки виконують військовий обов'язок «на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку» [3]. При цьому жінки користуються пільгами соціального захисту, охорони материнства і дитинства. Вони прописані у Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [7]. Але часто жінки страждають через хибні уявлення про їх роль у житті країни в умовах війни, стикаючись з дискримінацією і недостатньою підтримкою. З боку держави проводяться необхідні заходи задля регулювання цього процесу, зокрема суттєве розширення можливості участі жінок в обороні країни. Це і вільний доступ жінок до військової освіти, і внесення змін до переліку посад для жінок, які несуть військову службу, скасування для них вікових обмежень на контрактній службі. Основним положенням діючих змін є Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4]. В ньому чітко сформовані основні принципи забезпечення паритетного становища чоловіків і жінок у суспільстві та його окремих сферах.

2. Гендерно зумовлене насильство. В умовах активних бойових дій ризику щодо насильства жінок зростають і стають основним засобом ведення війни. Окрім фізичних загроз постає питання сексуального насильства та психологічного тиску. Новим важливим заходом є впровадження

«Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року» [5]. Цей документ затверджує особливості врахування потреб жінок у конфліктних ситуаціях та їх особливу вразливість перед негативними наслідками конфліктів. Його метою є забезпечення сприятливих умов для докладання рівної участі чоловіків і жінок до подолання насильства за ознакою статі та гендерних конфліктів в умовах російсько-української війни. Також спостерігаємо позитивну динаміку і в ратифікуванні Україною у 2022 році Стамбульської конвенції. Вона передбачає юридичне зобов'язання перед європейською спільнотою забезпечення захисту жінок від домашнього насильства на основі посилення відповідальності за вчинений злочин, вдосконалення процесів його документування та судових процедур.

3. Економічні наслідки. У результаті призову до військової служби чоловіків та вимушеної еміграції жінок за кордон більшість людей молодого та середнього віку втрачають постійне місце роботи. Цей чинник посилює залежність від допомоги та нерівність на ринку праці громадян. У цих умовах діє Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Згідно ст. 1 ним «визначаються особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, на період дії воєнного стану» [6]. Але поки вносяться зміни стосовно бронювання чоловіків на підприємствах та закріплення за жінками їх робочого місця в умовах активних бойових дій.

4. Особлива відповідальність чоловіків. Війна безпосередньо впливає на чоловіків, часто вони вимушені залишати свої сім'ї без підтримки. Військовослужбовці стають жертвами різних видів насильства з боку ворога, деякі змушені брати участь у військових діях. Основою для розгляду цього аспекту є Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [3]. На сьогодні відбуваються швидкі зміни цього законодавчого документу, а саме: зниження мобілізаційного віку, умови призову військовозобов'язаних, бронювання працівників на підприємствах. На підставі цих подій серед громадян поширюються невдоволення, паніка та психологічне навантаження.

Підсумовуючи, зазначимо, що законодавча база в Україні стосовно гендерної дискримінації активно формується, підлаштовується до різних соціальних становищ. Але в результаті швидких змін має місце певне невдоволення та недовіра до органів державної влади. Можливо, більш поступові внесення змін та врахування інтересів усіх категорій виправлять ситуацію, забезпечивши відносну стабільність.

Література:

1. Конвенція ООН Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 06.10.1999 р. № 2136-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 30.10.2024 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12/ed20241030#Text>

4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 03.08.2023 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

5. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року : Розпорядження КМ України від 16.12.2022 р. № 1544-2020-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#n14>

6. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 24.12.2023 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

7. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

**Yuliia Halenko, Kateryna Sharamok
Dnipro State University of Internal Affairs**

ZERO TOLERANCE POLICY IN THE UNITED STATES: PROS AND CONS

The «Zero Tolerance» policy, which originated in the United States in the 1980s, has been widely debated due to its strict approach to law enforcement. This policy mandates severe punishment for even minor offenses without consideration of the circumstances or the offender's history. Originally designed to combat rising crime rates, especially drug-related and violent crimes, the policy has since been expanded to various areas of public life, including schools. This paper examines the advantages and disadvantages of the Zero Tolerance policy in the U.S. context, compares it to Ukrainian legal practices, and explores its relevance to international human rights standards.

The Zero Tolerance policy was first implemented as part of a broader campaign against crime, especially under the Reagan administration's War on Drugs. The principle behind the policy is that no violation of law, no matter how minor it might be, will be tolerated, and all infractions will be met with predetermined, often severe, penalties [6]. This approach aims to deter crime by demonstrating that even small infractions will result in significant consequences. Over time, Zero Tolerance expanded beyond law enforcement into sectors such as education and immigration control. In Ukraine, legal approaches to crime prevention and law enforcement are guided by the Criminal Code of Ukraine and «The Law on the National Police» [1]. These documents outline principles of proportionality and individual assessment of each case, contrasting with the rigidity of Zero Tolerance policies.

Proponents of Zero Tolerance argue that the policy effectively reduces crime. The theory of «broken windows» suggests that minor offenses, if left unchecked, lead to more serious crimes [3]. By punishing small offenses, Zero Tolerance policies

prevent an escalation into more significant criminal activity. This was demonstrated in New York City in the 1990s, where the aggressive enforcement of minor offenses coincided with a significant reduction in crime rates [10]. Additionally, Zero Tolerance policies establish clear rules for law enforcement and public conduct. There is no ambiguity about what constitutes a punishable offense, and this uniformity in enforcement reduces discretionary biases by law enforcement officers. By removing room for subjective interpretation, the policy aims to ensure fairness and impartiality in how laws are applied [9]. Furthermore, the severity of the punishment, combined with the certainty of enforcement, is thought to have a strong deterrent effect. Potential offenders, aware that even a minor transgression will lead to severe consequences, may be dissuaded from committing crimes [7].

However, the policy has significant drawbacks as well. One of the main criticisms of Zero Tolerance is that it leads to the over-criminalization of minor offenses, contributing to mass incarceration. Critics argue that the U.S. prison population surged in the 1990s due to mandatory minimum sentences for non-violent crimes, particularly drug-related offenses [4]. This disproportionately affected minority communities, exacerbating racial inequalities in the justice system [11]. The rigid application of Zero Tolerance does not allow for the consideration of context or mitigating factors. As a result, individuals who commit minor infractions face disproportionately harsh punishments. At school, for example, students have been suspended or expelled for relatively minor misconduct, which can have long-term negative consequences for their education and future opportunities [8].

Another significant criticism is that the strict and sometimes excessive enforcement of Zero Tolerance policies can erode public trust in law enforcement. When people perceive the law as unjust or overly punitive, they may become less willing to cooperate with authorities or abide by laws that they see as disproportionately enforced [12]. From an international law perspective, the Zero Tolerance policy can conflict with human rights principles, particularly the right to a fair trial and the principle of proportionality in punishment. The Universal Declaration of Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) emphasize the importance of fair treatment and appropriate, proportionate punishment [5]. The rigid and often draconian nature of Zero Tolerance policies may violate these standards, especially in cases where individuals receive harsh sentences for minor offenses.

In contrast to the U.S. Zero Tolerance approach, Ukrainian law follows a more individualized and proportional approach to justice. The Criminal Code of Ukraine and other legislative acts emphasize the need for the punishment to correspond to the gravity of the offense and the offender's circumstances [2]. Ukrainian law enforcement officers also have discretion in deciding how to deal with minor offenses, allowing for warnings or lesser penalties in appropriate cases. The Ukrainian approach aligns more closely with international human rights standards, which stress proportionality and the consideration of individual circumstances.

While Zero Tolerance policies in the U.S. have been credited with reducing crime in certain contexts, their overly punitive nature often clashes with broader legal principles. Ukraine's approach to law enforcement, which emphasizes proportionality

and individual assessment, provides a more balanced alternative. While there may be valuable lessons to learn from the U.S. experience, adopting a Zero Tolerance policy wholesale would likely conflict with Ukraine's legal framework and international obligations.

To conclude, the Zero Tolerance policy in the United States has both positive and negative aspects. While it can lead to significant crime reduction and clear standards of enforcement, it also results in over-criminalization, lack of proportionality, and erosion of trust in law enforcement. Furthermore, the policy's conflict with international human rights principles raises concerns about its long-term sustainability and fairness. Ukraine's more measured and proportional approach to law enforcement offers a useful contrast, highlighting the importance of balancing effective crime prevention with the principles of justice and human rights.

References:

1. Criminal Code of Ukraine as of 05.04.2001 No. 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Criminal Procedure Code of Ukraine as of 13.04.2012 No. 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities. New York : Simon & Schuster, 1997. 319 p.
4. Imprisoning Communities: How Mass Incarceration Makes Disadvantaged Neighborhoods Worse. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2008-07261-000>
5. International Covenant on Civil and Political Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
6. Mitchell S. D. Zero Tolerance Policies: Criminalizing Childhood and Disenfranchising the Next Generation of Citizens. URL: https://openscholarship.wustl.edu/law_lawreview/vol92/iss2/6/
7. Sharp R. The Incarceration Nation: Interpreting the United States Imprisonment Rate. Honors Research Projects, 2018. 733 p.
8. Skiba R., Peterson R. The Dark Side of Zero Tolerance: Can Punishment Lead to Safe Schools? *Phi Delta Kappan*. 1999. 80 (5). P. 372–376.
9. The Law of Ukraine «On the National Police» as of 02.07.2015 No. 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
10. Turnaround: How America's Top Cop Reversed the Crime Epidemic. New York : Random House, 1998. 329 p.
11. Tyler T. R. Why People Obey the Law. URL: <https://doi.org/10.1515/9781400828609>
12. Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

ВИПРОБУВАННЯ ТОЛЕРАНТНІСТЮ: РОЗМІРКОВУВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

Стратегічною метою толерантності як соціального принципу та цінності є соціальна злагода і конструктивна та ефективна співпраця між різними суб'єктами заради спільного блага. Однак, реалії та екзистенційні виклики для України все більше лякають і змушують переглядати систему цінностей, яку пропагують на загальноєвропейському та світовому рівнях. Для України, здається, найбільш актуальною є прискіпливість саме до толерантності, й ми все частіше задаємось питаннями: «Що ще має відбутися?», «Де межа толерантності до зла?». Фактично цими питаннями доєднуємося до тих, хто вже давно намагається отримати відповіді на них [4, с. 80–81]. Тож, хочемо запропонувати власні міркування на тему «Випробування толерантністю, або Чи варто бути толерантними, коли толерантність увійшла в розряд «нетолерантності»?».

Свої розмірковування почнемо зі значення, яке вкладаємо в концепт «толерантність». Якщо спробувати дати більш конкретне та стисле визначення, то найкращим варіантом є позиція польського дослідника Войцеха Сломського, за якою під толерантністю «закладено певний мінімум доброзичливості до іншої людини, терпеливе примирення з її відмінностями» [3, с. 155–156]. Отже, суспільство й окрема людина, демонструючи толерантність, займають активну позицію, роблять вибір доброзичливого ставлення до Іншого й визнають права й основні свободи людини.

Ще за часів Київської Русі митрополит Іларіон у «Слові про закон і благодать» зазначає, що з моменту, коли людина отримує благодать – свободу волі, вона отримує право й обов'язок вибирати між добром і злом, й це є для неї випробуванням. Саме право вибору і відповідальність є умовою свободи, бо немає свободи – немає вибору, а, відповідно, обираючи певну модель поведінки, людина, маючи свободу, має відповідати за наслідки цієї поведінки. Звісно, що не всі готові до тягаря вибору, але свобода вибору дає можливості розвитку. В сучасному наддинамічному соціальному просторі на перше місце виходять не статичні алгоритми узвичаєної поведінки людей, а ефективні процедури пошуку оптимальних дій у ситуації, в якій опинилася людина. Фактично сучасна людина має сформулювати та спрогнозувати: 1) що саме буде правильно в плані дій; 2) які правила будуть сприйняті як правильні та результативні в процесі адаптації до ситуації. Відтак, заради виживання та демонстрації вітальності людина отримує свободу як право реалізувати власний життєвий світ.

Соціальний простір перестає жорстко визначати правильність, окреслюються лише межі, за якими лежить неправильне. Межі свободи кожного визначаються у взаємодії: «Свобода полягає в тому, щоб робити все, що не завдає шкоди іншим: таким чином, здійснення природних прав кожної

людини має лише ті межі, які гарантують іншим членам суспільства реалізацію цих самих прав» [1]. Отже, свобода однієї людини не має обмежувати свободу інших. При взаємних обмеженнях обмеження мають бути розподілені між особами, які вступили у взаємодію, за принципом справедливості. Таким чином, ознакою толерантності є свобода як право реалізовувати свій життєвий план, а умовою її обмеження можна вважати справедливість і здатність передбачати та адекватно реагувати на дії Іншого.

Тут доцільно зауважити, що передумовою ефективного функціонування ліберального соціального простору межі ХХ – ХХІ століть, в якому зафіксовано домінування інтерактивних зв'язків, є герменевтична компонента у членів цього соціального простору, яка передбачає вміння правильно оцінювати очікування дій Іншого і робить це обов'язком. З цього слідує ще одна вітальна цінність – гідність як умова права кожного поважати власні інтереси та узгоджувати їх з інтересами Іншого; більше того, як презумпція толерантності до інакшості Іншого як носія безумовної та непорівнянної цінності. Толерантність – це, перш за все, терпимість до того, що сприймається як чуже, неприйнятне, неправильне на раціональному, ціннісному та суб'єктивному рівнях. Тому у ліберальному просторі суспільство має поважати право Іншого бути Іншим і сприяти в допомозі цьому Іншому правильно витлумачувати чужі і власні наміри.

Виходячи з вище вказаного, відповідь на питання «Які межі толерантності?» лежить в просторі розуміння – що взагалі-то ці межі є межею допуску, вони не фіксовані. Відповідно, випробування толерантністю – це фактично принцип «ми толеруємо тих, хто толерує нас і тримається в межах нормативної толерантності». Під «нормативною толерантністю» ми маємо на увазі обумовленість моральними принципами. Якщо Інший не дотримується вказаного принципу й входить у простір свободи і гідності нашого «Я», то цим він породжує питання про межу терпимості до чужої нетерпимості, й тут вже в дію буде вступати «прямий парадокс толерантності» Карла Поппера: «необмежена толерантність призведе до зникнення толерантності» [2]. Саме яскравий прояв цього парадоксу ми спостерігаємо в українських реаліях: зараз українці не готові толерувати Інше та Іншість – бо для них це є питанням свободи, гідності та справедливості.

Література:

1. Declaration of Human and Civic Rights of 26 August 1789. URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/cst2.pdf
2. Popper K. The Open Society and Its Enemies. URL: <https://antilogicalism.com/wp-content/uploads/2018/04/open-society-1.pdf>
3. Słomski W. Kilka uwag o pojęciu tolerancja. *Parerga*. 2007. № 2. P. 155–163.
4. Walzer M. On Toleration. URL: https://archive.org/details/ontoleration00walz_0

ІНСТРУМЕНТИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Гендерне насильство є однією з найбільших соціальних проблем сучасного суспільства, що має руйнівний вплив на жертви, суспільство і державу. Незважаючи на значні досягнення в правозахисній сфері, багато постраждалих від насильства досі стикаються з труднощами в отриманні належного захисту. Розвиток правового поля для боротьби з гендерним насильством на міжнародному рівні сприяє формуванню національних механізмів, що відповідають сучасним стандартам захисту прав людини.

Міжнародна спільнота активно працює над створенням правових інструментів, спрямованих на захист прав людини і, зокрема, на боротьбу з гендерним насильством. Ця проблема, що вражає значну частину населення світу, викликає необхідність вироблення універсальних правових механізмів, які б надавали державам чіткі орієнтири для розробки національного законодавства та політики. Серед основних документів, спрямованих на захист жінок від дискримінації та насильства, важливе місце займає Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), ухвалена у 1979 році. CEDAW визначає насильство як форму дискримінації, яка завдає шкоди фізичному і психологічному здоров'ю жінок, обмежує їхні можливості та порушує основоположні права. Конвенція закликає держави-учасниці запроваджувати відповідні правові та політичні заходи, спрямовані на усунення дискримінації та забезпечення рівних можливостей для жінок, зокрема шляхом розробки спеціальних програм підтримки та захисту [1]. Важливим доповненням до міжнародного правового арсеналу є Стамбульська конвенція – Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству, ухвалена в 2011 році. Цей документ став першим юридично обов'язковим інструментом, що вимагає від країн-членів вживати комплексних заходів проти гендерного насильства, забезпечувати підтримку постраждалим, а також здійснювати переслідування осіб, винних у вчиненні таких злочинів. Стамбульська конвенція також передбачає створення спеціалізованих установ для допомоги жертвам, включаючи кризові центри, притулки та гарячі лінії, що надають негайну допомогу. Вона встановлює стандарти доступу до правосуддя, наголошуючи на рівному доступі постраждалих до судових процедур та захисту, а також на необхідності залучення підготовлених фахівців для роботи з жертвами гендерного насильства.

На нашу думку, міжнародні документи, зокрема CEDAW і Стамбульська конвенція, забезпечують загальні принципи для подальшого формування національного законодавства, яке б захищало права жінок та усувало будь-які форми гендерної дискримінації. Ці акти передбачають створення ефективних

механізмів запобігання насильству, посилення відповідальності за його вчинення, а також розвиток спеціальних програм підтримки та реабілітації постраждалих.

Україна як активний учасник міжнародної спільноти намагається відповідати сучасним стандартам захисту прав людини, що закріплені в міжнародних правових актах, таких як CEDAW і Стамбульська конвенція. Ухвалення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» стало значним кроком на шляху до адаптації міжнародних стандартів на національному рівні. Цей закон передбачає створення комплексної системи соціального захисту, яка забезпечує допомогу постраждалим, передбачає втручання правоохоронних органів та вимагає від них оперативної реакції на випадки насильства. Законодавство включає також спеціалізовані заходи, такі як створення кризових центрів, притулків для постраждалих, гарячих ліній, а також запровадження програм корекційної роботи з кривдниками [2]. Проте практична імплементація цих норм в Україні стикається з низкою труднощів. Незважаючи на прогресивність законодавчих змін, значною проблемою залишається недостатня підготовка фахівців, які працюють із постраждалими, зокрема правоохоронних органів, які мають забезпечувати негайну та чутливу реакцію на інциденти насильства. Відсутність належної підготовки ускладнює забезпечення ефективного захисту та підтримки для жертв, які часто потребують як правової, так і психологічної допомоги. Ситуацію ускладнює також обмежена кількість кризових центрів та притулків, що не покривають реальних потреб населення, особливо у сільській місцевості, де доступ до таких послуг залишається вкрай обмеженим. Ще однією важливою проблемою є недостатній контроль та моніторинг за виконанням законодавства на місцевому рівні, що призводить до випадків формального або часткового виконання норм [3]. Це, зокрема, пов'язано з обмеженими ресурсами, а також відсутністю єдиних стандартів і протоколів для всіх учасників процесу. Для досягнення реальної ефективності правозахисних механізмів Україні необхідно розширювати програму тренінгів для правоохоронців, соціальних працівників та інших суб'єктів, що працюють із постраждалими, а також збільшувати фінансування, що спрямовується на забезпечення кризових послуг.

Ми вважаємо, що слід удосконалити інформаційні кампанії та програми підвищення обізнаності населення щодо можливостей отримання допомоги. Багато жертв насильства не знають про існування центрів допомоги або не мають впевненості, що звернення до правоохоронних органів призведе до реального захисту. Розвиток системи соціального захисту в Україні потребує комплексного підходу, що включає підвищення кваліфікації фахівців, зміцнення інфраструктури підтримки та посилення інформаційно-просвітницької роботи для населення.

Отже, проблема гендерного насильства залишається актуальною як для України, так і для багатьох країн світу. Міжнародні правові акти, такі як CEDAW і Стамбульська конвенція, пропонують універсальні стандарти захисту, які можуть бути ефективними лише за умови їх комплексного

впровадження у національне законодавство. Україна зробила важливі кроки на цьому шляху, однак залишається чимало завдань для повного впровадження міжнародних стандартів. Розробка системи правового захисту, орієнтованої на потреби постраждалих, та створення інституційних умов для її ефективного застосування є необхідними умовами для мінімізації наслідків гендерного насильства в Україні.

Література:

1. Гаценко Т. М. Домашнє насильство як психологічна проблема. *Актуальні напрями практичної психології і психотерапії*. Харків : ХНУВС, 2020. С. 53–55.

2. Кириченко Т. С. Проблеми правового регулювання гендерного насильства в Україні та зарубіжних країнах. *Право і безпека*. 2023. № 2 (89). С. 77–86.

3. Маннапова К. Р. Домашнє насильство: гендерні особливості проблеми. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994 – 2019 рр.)*. Харків : ХНУВС, 2019. С. 286–288.

Володимир Іванцов, Володимир Бахмат
Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЗБЕРЕЖЕННІ НАЙВИЩИХ ЦІННОСТЕЙ

Війна є одним із найгостріших викликів, що ставить під загрозу основоположні права людини. З початком збройного конфлікту держави стикаються з дилемою: як, забезпечуючи національну безпеку, не порушувати основоположних прав і свобод громадян?

Правове забезпечення захисту прав людини в умовах війни має на меті мінімізувати негативні наслідки збройних конфліктів для цивільного населення та осіб, які не беруть участі у бойових діях. Міжнародне гуманітарне право є основою для захисту прав людини під час війни, встановлюючи чіткі норми, яких зобов'язані дотримуватись держави. Це право спрямоване на захист цивільних осіб, військовополонених та інших категорій, які можуть бути вразливими у ситуаціях збройного протистояння. Основними міжнародними документами, що регулюють ці питання, є Женевські конвенції та їхні Додаткові протоколи. Вони забезпечують обов'язок держав ставитися гуманно до осіб, які не беруть участі у військових діях, та запроваджують норми для захисту їхніх основних прав. Особливу увагу приділено тому, як держава повинна дотримуватись прав людини під час надзвичайного стану або воєнного положення, коли обмеження певних прав може бути виправданим з огляду на національну безпеку [1]. У цих обставинах держава має право запроваджувати спеціальні заходи, але при цьому повинна чітко дотримуватися міжнародних стандартів та забезпечувати пропорційність таких обмежень. Існує також ряд прав, які залишаються непорушними, навіть в умовах надзвичайного стану. Серед них – право на життя, заборона катувань, рабства та жорстокого

поводження. Незважаючи на наявність загроз та обмежень, пов'язаних із війною, ці фундаментальні права є недоторканими, держава не має права їх порушувати навіть у найкритичніших обставинах.

На нашу думку, дотримання міжнародного гуманітарного права є необхідним кроком для збереження людської гідності, запобігання надмірним стражданням та зниженню масштабів гуманітарної катастрофи. Кожна держава, залучена у збройний конфлікт, повинна забезпечувати дотримання цих норм, а також вживати заходів для притягнення до відповідальності осіб, які порушують міжнародне гуманітарне право.

Під час війни держава стає основним гарантом захисту найвищих цінностей людського життя, свободи та гідності. Вона виконує функцію не лише військового захисту, а й створює умови для забезпечення правового, соціального та економічного захисту населення. Першочерговим завданням є захист цивільного населення від загроз, пов'язаних із бойовими діями [2]. Це включає організацію евакуації з небезпечних зон, розгортання системи екстреної допомоги та забезпечення доступу до медичних послуг. Особлива увага приділяється найбільш вразливим групам – жінкам, дітям та літнім людям, які потребують додаткового захисту та підтримки в умовах конфлікту. Забезпечення доступу до медичної допомоги та психологічної підтримки для постраждалих від війни є ключовим аспектом зусиль держави з метою мінімізації наслідків фізичних і психоемоційних травм. Крім фізичної безпеки держава повинна забезпечити громадянам доступ до достовірної інформації [3]. Це завдання має критичне значення, адже доступ до правдивих даних запобігає панічним настроям та створює умови для усвідомленого прийняття рішень. Інформаційна політика держави спрямована на підтримку морального духу населення та недопущення розповсюдження чуток, що можуть дестабілізувати суспільство. Прозорість дій влади підвищує довіру до держави, а також допомагає уникнути поширення дезінформації, що часто використовується у війнах як інструмент психологічного тиску. Важливим аспектом є також підтримка принципу верховенства права. Держава має обов'язок розслідувати випадки воєнних злочинів і злочинів проти людяності та притягати винних до відповідальності. Це передбачає тісну співпрацю з міжнародними організаціями для переслідування воєнних злочинців, а також для запобігання безкарності, яка може послабити віру в справедливість [4]. Держави, що дотримуються принципів міжнародного права, демонструють свою відданість збереженню прав людини, що стає важливим чинником для відновлення справедливості і миру у післявоєнний період.

Ми вважаємо, що зусилля держави, спрямовані на захист громадян та збереження їхніх основних прав, є наріжним каменем для підтримки стабільності в суспільстві. Правовий і соціальний захист, що надається в умовах війни, не лише забезпечує фізичну безпеку, а й зміцнює моральний дух населення, формуючи фундамент для мирного існування та відновлення після завершення конфлікту.

Отже, захист прав людини в умовах війни – це складне завдання, що вимагає від держави значних зусиль і ресурсу. Забезпечення безпеки громадян,

надання їм підтримки та гарантії справедливого правосуддя є необхідними умовами для збереження найвищих цінностей, таких як людська гідність, право на життя та свобода. Успішна реалізація цих обов'язків можлива лише за умов дотримання міжнародних норм і співпраці з міжнародною спільнотою. У підсумку, роль держави в захисті прав людини під час війни є ключовою не лише для забезпечення фізичної безпеки, а й для підтримання морального духу та довіри, що формує основу для сталого миру та відновлення після конфлікту.

Література:

1. Гончаренко Л. Статут ООН – фундамент формування міжнародної системи захисту прав людини під егідою ООН. *Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів*. Суми : ХНУВС, 2023. С. 35–37.

2. Казанчук І. Окремі аспекти реалізації принципу «адміністративно-правового захисту прав людини і громадянина» в діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану*. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 135–138.

3. Розумовський О. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер.: Право. 2022. Вип. 70. С. 141–145.

4. Розумовський О. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в аспекті перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 4. С. 82–87.

Ольга Ковальова

Донецький державний університет внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Під час збройних конфліктів існують особливі виклики для забезпечення дотримання прав людини, зокрема у сфері кримінального правосуддя. Міжнародні стандарти захисту прав людини стають критично важливими для забезпечення справедливого розгляду справ та недопущення порушень права на життя, свободу та справедливий судовий розгляд [3; 5].

Міжнародні стандарти захисту прав людини у кримінальному процесі базуються на: загальній декларації прав людини (1948 р.), яка гарантує право на справедливий суд (ст. 10) [3], міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966 р.), що визначає презумпцію невинуватості та право на захист (ст. 14) [5], Женевських конвенціях (1949 р.) та Додаткових протоколах (1977 р.), які встановлюють мінімальні гарантії для осіб, які не беруть участі в бойових діях (Протокол I, ст. 75) [2], Європейській конвенції з прав людини (1950 р.), яка забороняє катування (ст. 3) і гарантує право на справедливий суд

(ст. 6) [1], Римському статуті (1998 р.), що визначає відповідальність за воєнні злочини та злочини проти людяності (ст. 8) [6].

До ключових принципів міжнародних стандартів захисту прав людини у кримінальному процесі в умовах збройного конфлікту можна віднести: справедливий судовий розгляд (оскільки незалежність і неупередженість суду мають бути гарантовані навіть під час збройного конфлікту) [1; 5]; презумпція невинуватості [5]; заборона катувань (катування та інші форми жорстокого поводження суворо заборонені навіть у надзвичайних обставинах) [1; 2]; доступ до правової допомоги (забезпечення правової допомоги на всіх етапах кримінального процесу є обов'язковим) [1]; право на апеляцію (можливість перегляду судових рішень є основною гарантією справедливості) [5].

У доповіді бразильської «Національної комісії зі встановлення істини» («Comissão Nacional da Verdade», CNV), створеної 18 листопада 2011 року, докладно описуються порушення прав людини, скоєні в період з 1946 по 1985 рік, із зазначенням як винних, так і жертв. Зазначається, що військові трибунали часто діють із порушенням міжнародних стандартів, що підвищує ризик порушення процесуальних прав людини [7].

Слід зазначити, що моніторинг порушень прав людини під час збройних конфліктів здійснюється міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ, а також спеціальними доповідачами. Так, відповідно до звіту моніторингової комісії ООН про дотримання прав людини в Україні за 2023 рік зазначено, що надходили варті довіри свідчення про масові й незаконні вбивства, включаючи позасудові страти; насильницькі зникнення; катування і жорстоке, нелюдське або принизливе поводження, або покарання; жорсткі та загрозливі для життя умови у в'язницях; свавільний арешт або затримання; політичних в'язнів або затриманих, особливо під час «фільтраційних» заходів, зі застосуванням допитів, катування, примусового розлучення родин; примусове вивезення та депортацію і протиправне усиновлення українських дітей російськими сім'ями; свавільне або неправомірне втручання в особисте життя; покарання членів родин за начебто порушення, скоєні кимось із сім'ї; серйозні порушення в контексті конфлікту, включаючи, згідно з повідомленнями, масові випадки загибелі цивільних осіб, насильницькі зникнення та викрадення, катування та фізичне насильство; суворі обмеження свободи слова і свободи медіа [4]. Зазначений перелік порушень прав людини не є вичерпним. Тому у контексті збройного конфлікту в Україні особливо важливими є притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності відповідно до міжнародного права [6], забезпечення дотримання стандартів під час розслідування воєнних злочинів і судового розгляду [7], захист прав цивільного населення, військовополонених і затриманих відповідно до Женевських конвенцій [2; 4].

Враховуючі базові міжнародні стандарти захисту прав людини у процесі збройного конфлікту Україна має адаптувати своє законодавство до міжнародних стандартів, включаючи положення Римського статуту. Участь у розслідуваннях Міжнародного кримінального суду сприятиме притягненню винних до відповідальності. Також слід зазначити, що фахова підготовка й

освіта суддів, адвокатів і слідчих до роботи в умовах збройного конфлікту надважлива, тому необхідно постійно працювати над підвищенням рівня підготовки правників і правоохоронців. Також надважливим виступає належне документування воєнних злочинів, оскільки це є ключовим для подальших судових процесів.

Отже, міжнародні стандарти захисту прав людини залишаються фундаментом забезпечення справедливості, навіть у надзвичайних умовах збройного конфлікту. Їх впровадження вимагає консолідованих зусиль на національному та міжнародному рівнях.

Література:

1. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни та додаткові протоколи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
3. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Звіт про дотримання прав людини в Україні за 2023 рік моніторингової місії ООН з прав людини в Україні. URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/UKRAINE-2023-HUMAN-RIGHTS-REPORT_UKR.pdf
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
7. Amnesty International. Military Courts and Human Rights 2020. URL: <https://www.ejiltalk.org/12892/>

Роман Козаченко

Донецький державний університет внутрішніх справ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ І СОЦІАЛЬНІ ЗРУШЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: АДАПТАЦІЯ АБО РУЙНУВАННЯ?

Війна, без сумніву, є одним із найбільших соціальних катаклізмів, який не лише змінює політичну карту світу, але й радикально трансформує соціальні структури та міжгрупові відносини. Важливим аспектом цих змін є ставлення до принципу толерантності – до визнання різноманітності, прав і свобод. Джон Стюарт Мілль в праці «На свободі» акцентує увагу на думці, що толерантність до чужих переконань є не лише моральною вимогою, а й необхідною умовою людської свободи [3]. В умовах війни цей принцип може або адаптуватися до нових реалій, або ж зазнати руйнування під тиском безпеки, страху чи екстремістських ідеологій.

Під час війни значно змінюються взаємини між різними соціальними групами. Війна посилює націоналістичні, етнічні та релігійні поділи, часто перетворюючи відмінності на основні чинники ідентифікації «свій – чужий». У мирний час соціальні групи можуть співіснувати, часто зберігаючи толерантні

відносини. Однак під час війни це співіснування часто розривається, оскільки війна ставить під загрозу саме існування певних націй чи культур. Слушною є думка Еріха Фромма, який зазначає, що війна – це не лише знищення, це також форма соціального руйнування, яка змінює природу взаємин людей [5]. Війна може спричинити глибокі соціальні розломи, руйнуючи міжгрупові зв'язки.

З одного боку, суспільства можуть намагатися зберегти свою толерантність, навіть в умовах війни. Карл Поппер у праці «Відкрите суспільство та його вороги» стверджує, що толерантність вимагає не тільки терпимості до інших, але й здатності терпляче ставитися до ненависті, яку генерує війна. Однак націоналістичні та радикальні настрої, що можуть виникати під час війни, ведуть до руйнування толерантних відносин, коли «свої» починають сприймати «чужих» як загрозу [4].

Медіа відіграють ключову роль у формуванні громадської думки під час війни. Вони не лише інформують, а й активно впливають на те, як сприймаються інші соціальні групи. Пропаганда, спрямована на мобілізацію громадянської підтримки та виправдання дій держави, часто зображує ворога не лише як агресора, але й як уособлення зла, що нівелює будь-яку можливість для співпраці чи співіснування. Як зазначає Ноам Хомскі, медіа не є нейтральним каналом для передачі інформації, вони активно формують бачення світу, яке відповідає інтересам держави та еліт, цей процес руйнує соціальні зв'язки між різними групами та підриває принцип толерантності [6].

Війна часто призводить до великих міграційних потоків, що викликає хвилю інколи негативного ставлення до біженців і мігрантів, особливо в країнах, які не були безпосередньо залучені у конфлікт. Країни, що приймають біженців, змушені вирішувати питання інтеграції та збереження соціальної гармонії. Однак у ситуаціях, коли нація перебуває у стані війни, націоналістичні настрої можуть призвести до закритості та відмови від допомоги, навіть коли це суперечить гуманітарним принципам. Габріель Марсель говорить, що війна не лише перетворює людей на ворогів, але й намагається позбавити їх гідності, що є найбільш руйнівним для будь-якого суспільства [2]. Цей процес ставить під сумнів толерантність і гуманність національних спільнот.

Після завершення конфлікту настає період відновлення, який часто включає в себе складний процес реінтеграції та примирення. Важливим питанням є те, чи можливо відновити толерантність та соціальну єдність після війни, коли міжгрупова напруга залишається високою, а образи, створені під час війни, важко подолати. Зачинатель філософії ненасильства Махатма Ганді каже, що справжній мир настає не тоді, коли ми припиняємо боротися, а коли ми вчимося жити разом, незважаючи на різницю [1]. Це підкреслює необхідність примирення та відновлення довіри навіть після найбільших соціальних розломів.

Тож толерантність під час війни переживає значні трансформації. Вона може або адаптуватися до нових умов, ставши інструментом для збереження соціальної єдності в умовах екстремальних викликів, або ж зазнати руйнування під тиском страху, ненависті та націоналізму. Вивчення цього феномену є

важливим для розуміння того, як війна впливає на соціальні зв'язки і як в умовах конфлікту можна зберегти гуманістичні принципи, які лежать в основі демократії та прав людини.

Література:

1. Зібрання творів Махатми Ганді. URL: <https://www.gandhiserve.net/about-mahatma-gandhi/collected-works-of-mahatma-gandhi/>
2. Марсель Г. Бути і мати. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 228 с.
3. Мілль Дж. Ст. Про свободу. URL: https://www.gutenberg.org/cache/epub/34901/pg34901-images.html#Page_28
4. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 2. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Popper_Karl/Vidkryte_suspilstvo_ta_ioho_vorohy_Tom_2/
5. Фромм Е. Втеча від свободи. URL: <https://knigogo.top/chitati-online/vtecha-vid-svobody/>
6. Хомскі Н. Медіа і маніпуляція. URL: <https://www.blinkist.com/en/books/media-control-en>

Тетяна Кононенко
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДИДАКТИКИ ГЕНДЕРУ

Сучасна людина повинна мати гендерну компетентність – комплекс поглядів, цінностей, знань, умінь і навичок, який відповідає та сприяє гендерно коректній поведінці. Ця компетентність включає такі компоненти:

– когнітивний – знання нормативно-правової бази, яка регулює проблему гендерної рівності, розуміння сучасних тенденцій розвитку теорії та практики гендерної рівності, особливостей гендерної соціалізації сучасної особистості;

– праксеологічний – уміння та навички розпізнавати гендерно чутливі проблеми та конфлікти, знаходити відповідний інструментарій для їх вирішення, відсутність власних гендерно дискримінаційних практик, руйнування гендерних стереотипів;

– аксіологічний – гендерна рефлексія, гендерне просвітництво, усвідомлення та прийняття відмінностей як норми комунікації, толерантності як форми екзистенції.

Права жінок є невід'ємним і нероздільним складником загальних прав людини. Йдеться про необхідність забезпечення повного здійснення прав і свобод, розширення можливостей жінок у плані участі в усіх сферах суспільного та приватного життя, рівного доступу до матеріальних ресурсів і влади. На рівні законодавчої бази сучасна Україна не має проблем з гендерною рівністю, але в реаліях спостерігається гендерна нерівність передусім стосовно жіночої статі, що зумовлюється гендерними стереотипами. Сучасний світ досі є переважно маскуліним. Сфери політики, економіки, управління залишаються за чоловіками, що ставить під сумнів повноцінне функціонування демократичних інститутів і процесів. Пекінська декларація акцентує

необхідність рівних прав і можливостей, гармонійного партнерства між чоловіками та жінками, рівної участі у розбудові більш досконалого світу.

На наш погляд, основними помилками у викладанні гендерної тематики сьогодні є:

1. Акцентування патернів маскулінного та фемінного, наслідком чого є існування гендерних стереотипів. Не існує маскулінного та фемінного як природного та непохитного. Статусно-рольові характеристики не мають біологічного походження. Суспільство не завжди помічає й адекватно реагує на приклади гендерної нерівності саме тому, що має місце певне уявлення про чоловічу та жіночу ролі, стереотип сприйняття. Ані чоловік, ані жінка не виключається зі суспільної сфери, але включається лише на певних умовах. Гендерні стереотипи обмежують розвиток особистості, її самореалізацію, вибір моделей поведінки, видів професійної діяльності, політичні, економічні та соціальні можливості. Потрібно відмовитись від цих стереотипів, визнати, що немає однієї раз і назавжди визначеної ролі, характерної для окремої статі чи гендеру.

2. Трактування гендерної рівності як обов'язкового характеру професійної самореалізації жінок. Жінка, як і чоловік, має право на вільну самореалізацію. Головною виступає персона, вільний акт вибору всупереч стереотипам щодо типу поведінки чи професії, повага та свобода від упереджень. Для цього повинна бути програма гендерного та правового виховання, спрямована на подолання гендерних стереотипів і дискримінації. Необхідно вивчати й усувати всі бар'єри, що заважають людині проявитися як особистості, створювати рівні можливості для реалізації особистості чоловіка та жінки в усіх сферах життєдіяльності.

3. Трактування гендерної рівності виключно як жіночого питання. Чоловіки так само зазнають дискримінації в реалізації своїх прав.

4. Визнання «чоловічих» і «жіночих» професій. Як приклад, унаслідок гендерних стереотипів сектор безпеки й оборони розглядається переважно як чоловічий. Це зумовлюється більшістю представників саме чоловічої статі, характером діяльності та типом професійних якостей. Жінка тут змушена вибирати між жіночністю та професіональним визнанням, жіночим або чоловічим гендером. Під впливом специфічних чинників сектору безпеки й оборони відбувається маскулінізація жінки як результат засвоєння суто чоловічого стереотипу поведінки.

5. Ігнорування в науковому дискурсі України питання захисту прав ЛГБТ спільноти. На жаль, українське суспільство й досі не готове до легалізації одностатевого шлюбу, навіть одностатевого партнерства.

Гендерна рівність – це перш за все рівність можливостей, рівні умови розподілу та використання політичних, економічних, соціальних і культурних ресурсів. Вона не є винятково чоловічою або жіночою проблемою. Розширення прав і можливостей певної соціальної групи само собою не спричиняє кардинальної зміни суспільства. Необхідно трансформувати уявлення про гендерні ролі, додати сучасний контекст, побороти гендерні стереотипи. Головною є особистість, повага та свобода від упереджень.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ДИГІТАЛІЗАЦІЯ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ»

Дигіталізація в системі виконавчої влади позначає не лише ординарне упровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у практику діяльності відповідних органів, що реалізують державно-управлінські функції повноваження, але й знаменує собою глибинну трансформацію самого управлінського процесу під впливом застосування в управлінській діяльності ІКТ, торкаючись трансформаційним впливом таких його сегментів: а) принципів діяльності публічних інституцій та їх функціонерів; б) організаційно-структурних та компетенційних характеристик правового статусу органів виконавчої влади; в) способів управлінського впливу цих органів на суспільні відносини [3, с. 26].

Отже, дигіталізація виконавчої влади – «складне явище політико-правового і соціально-економічного характеру. Вона передбачає чітке визначення системи органів виконавчої влади на всіх рівнях, їх компетенції, структури, статусу посадових осіб, ієрархії підпорядкованості і відповідальності, орієнтацію на забезпечення прав людини» [7, с. 238]. Адже активація й застосування праксеологічної парадигми дигіталізації у сфері державно-політичних відносин владарювання уможлиблює якісну трансформацію взаємозв'язків між громадянським суспільством та інститутами державної влади. Відповідні процеси також призводять і до глибоких змін у структурно-функціональному забезпеченні діяльності органів державної влади та, врешті, стимулюють формування феномену сервісної «електронної держави» [1, с. 9] як особливого способу організації державної влади, заснованого на широкому використанні ІКТ, що здійснюють трансформуючий вплив на саму сутність державної влади, її призначення і функціонування в новітніх умовах суспільного розвитку. Таке формування не лише визначає загальний концептуальний напрям розвитку сучасного державно організованого суспільства у напрямі дедалі ширшої та глибшої дигіталізації, але і включає в себе нові напрямки діяльності системи органів виконавчої влади («електронний уряд»), законодавчої влади («електронний парламент»), а також судової влади («електронне правосуддя») [2, с. 150]. Тому дигіталізація виконавчої влади повинна розглядатися насамперед інструментально, а не телеологічно (чи ідеологічно) – насамперед, «як об'єктивний процес, а не як якась нова прогресивна ідеологія, яку необхідно довести до широких мас населення» [5, с. 19].

Водночас з огляду на складність об'єкту цього напрямку дигіталізації державної влади (що, на нашу думку, охоплює такі складники: система органів виконавчої влади, а також системи взаємодії їх між собою, між ними та іншими органами державної влади і місцевого самоврядування, між ними й інститутами громадянського суспільства, між ними й громадянами України), відсутність

науково вивіреного концептуального бачення змісту дигіталізації виконавчої влади, суміщення цих процесів із численними (часом непослідовними, хаотичними, змінюваними, незавершеними чи половинчастими) заходами щодо здійснення в Україні конституційної та адміністративної реформ, зміною парадигм реформування виконавчої влади (залежно від прийняття чи нехтування концепціями європейської інтеграції, «належного (добропорядного) урядування», електронного урядування та ін.) процес цієї дигіталізації виявився розтягнутим на досить тривалий період часу та здійснювався донедавна без ухвалення стратегічних документів нормативного характеру, які б розкривали та проєктували логіку відповідного процесу на перспективу.

Як засвідчує правова практика, ключовими суб'єктами дигіталізації виконавчої влади в Україні виявилися Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України. Включення до системи цих суб'єктів вищого органу виконавчої влади засвідчило, що дигіталізація виконавчої влади стала не стільки зовнішнім стосовно неї процесом (що охопив активність органів, формально не належних до системи органів виконавчої влади), але й процесом внутрішніх змін, ініційованих і здійснюваних саме вищими органами самої виконавчої влади (Президентом України на етапах, коли він конституційно належав до цієї системи (1991 – 1996 роки), а потім – Кабінетом Міністрів України (з 1996 року), який і досі очолює систему органів виконавчої влади в державі згідно з Основним Законом держави та Законом України «Про Кабінет Міністрів України» (частина перша статті 113 Конституції України [4], частина перша статті 1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [6]).

Література:

1. Бондаренко А. Сутність публічно-сервісної держави в механізмі захисту прав і свобод людини й громадянина. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica*. 2018. Aprilie. С. 9–12.
2. Громико О. І. Механізми державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2021. 226 с.
3. Ківалов С. В. Щодо системності адміністративно-правового мислення в умовах розвитку цифровізаційних векторів врядування. *Адміністративістика в умовах цифровізації : теорія, правове регулювання, практика* : монографія / авт. колектив: С. В. Ківалов, Л. Р. Біла-Тіунова, Т. А. Латковська та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 800 с.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Політанський В. С. Інформаційне суспільство в Україні: від зародження до сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. Серія : Право. 2017. Вип. 42. С. 16–22.
6. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 13. Ст. 222.
7. Тодика Ю. М. Адміністративна реформа в Україні в аспекті розвитку конституційного процесу. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2 (33) – 3 (34). С. 224–238.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ:
ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ
(ЗА ЕРІХОМ ФРОММОМ)**

Під час воєнного стану багато людей констатують зміни в характері, поведінці чи особливостях спілкування своїх рідних, знайомих, друзів. На побутовому рівні часто виникають зауваження щодо загальних змін особистості як звинувачування, викликають непорозуміння, майже завжди є неочікуваними та мають непередбачувані наслідки. Цілком життєві ситуації, що трапляються і за умов мирного існування, в умовах війни стають важкими, часом непереборної сили обставинами. Враховуючи зрозумілі особливості розвитку людини в процесі становлення її особистості, зміни розуміються як позитивні/негативні маркери самої особистості. З часом, коли особистість вже має усталені властивості та характеристики, неочікувані зміни можуть розумітися як незрозумілі, неправильні, недоречні особливості. Саме тому вбачається детальніше дослідити філософські особливості феномену змін як таких для більш кращого розуміння процесів трансформації особистості за надзвичайних, високостресових, життенебезпечних умов.

У чому ж полягають особливості зміни особистості, чому людина може змінитися як така? Відповідь на ці питання може сприяти загальному розумінню феномену змін, розкрити особливості алгоритмів людини, надати можливість приймати (або відхиляти) неприйнятні відмінності. Пропонуємо зупинитися на дослідженні феномену змін за німецьким філософом та психоаналітиком Еріхом Фроммом. На думку мислителя, зміни як такі можуть срияти позитивним зрушенням, більше того зміни особистості мають бути достатньо суттєвими, аби призвести до вирішення складної задачі: «...лише фундаментальна зміна в людському характері – від переважання модусу володіння до переважання модусу буття в житті – може врятувати нас від психологічної та економічної катастрофи...» [1, с. 244]. У роботі «Мати або бути» Еріх Фромм аналізує глибокі підвалини людського існування та особливості фундаментальних відмінностей між двома модусами існування, через аналіз буття та володіння філософ доходить висновку щодо специфіки можливих соціальних змін.

Безумовно, зміни в особистості людини можуть мати позитивний наслідок, у підсумку, проте, мають бути дотриманими певні вимоги, послідовність дій особистості, тоді ці дії матимуть пролонгований позитивний результат в соціальному сенсі. Більше того, зміни вибудовуються на підставі певних труднощів. Тобто, алгоритм позитивних зрушень, за Еріхом Фроммом, будується на послідовності: 1) усвідомлене переживання страждань; 2) встановлення його причин; 3) припущення про наявність способу подолання нещастя; 4) ухвалення рішень про виконання таких норм життя, що змінять

установлені норми цього життя [1, с. 244]. Як стверджує філософ, ці правила відповідають і буддійській традиції і зустрічаються в роботах різних мислителів, набуваючи специфічних рис, проте, висвітлюють аналогічні правила дій у ситуаціях, що викликають дискомфорт, несуть загрозу фізичного виживання тощо. Разом з тим, Еріх Фромм визначає свій власний перелік характеристик людини, що здатна на такі зміни [1, с. 247–250], серед іншого наголошуючи на тому, що відчуття безпеки та здатності до ідентичності мають вагомe значення в таких трансформаціях. Духовні цінності, культурні основи, соціальні потреби – ось що має стояти на порядку денному особистості задля створення конструктивних змін.

Таким чином, умови війни повністю відповідають концепції нещастя та страждань в усій повноті уявлень про негативний досвід та можуть виступати конструктивним тлом для змін в характері особистості та призводити до глибоких і суттєвих якісних зрушень в самому суспільстві. Тому негативні переживання не завжди руйнівним чином впливають на особистість, за певних умов такі зміни можуть призвести до глобальних змін соціальної структури, що повністю видозмінюють природний порядок усталених речей. Особистісні зміни не завжди матимуть позитивно-перетворюючий характер, також не завжди вони мають соціальні наслідки, але за певних умов зміни, що не мають достатнього розуміння та уявлення, можуть отримати комплексний розвиток в умовах війни та збройних протистоянь.

Література:

1. Фромм Е. Мати або бути. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2020. 304 с.

Євгенія Пекарська
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Ольга Габорець

РОЛЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Сучасний світ стикається зі зростанням інформаційної агресії, що проявляється через пропаганду, дезінформацію та маніпуляцію. На тепер активно використовується поняття «інформаційна війна», «мова ненависті». Так, мову ненависті слід розуміти як узагальнене визначення будь-яких форм публічного вираження гостро негативного ставлення до представників меншин [1, с. 62].

Важливе місце у системі розвитку демократичних механізмів суспільного життя займає розвинуте у громадян критичне мислення. Його формування дозволяє адаптуватися у середовищі, в якому забезпечується життєдіяльність, і прийняти єдине вірне рішення. Отже, критичне мислення є одним із ключових інструментів, який дозволяє особі та суспільству протистояти інформаційним загрозам і викликам. Водночас воно відіграє важливу роль у формуванні толерантності – здатності зберігати повагу до різноманітності думок, культур і

цінностей навіть в умовах інформаційного тиску, який пов'язаний з повномасштабною агресією росії проти України. Ми погоджуємося з висновком, згідно з яким під толерантністю визнається якість людини, що характеризує її ставлення до іншої людини як рівнодостоїнної та виражається у відсутності чи свідомому пригніченні почуття неприйнятності останньої, викликаного тими чи іншими відмінностями [1, с. 36].

Критичне мислення – це здатність об'єктивно оцінювати інформацію в різних її проявах, аналізувати її достовірність, визначати логічні помилки та розпізнавати маніпулятивні техніки. В умовах інформаційної війни воно виконує такі важливі функції:

1. Ідентифікація фейків і пропаганди. Пропагандистські матеріали часто спрямовані на створення конфліктів і розпалювання нетерпимості. Критичне мислення дозволяє розпізнавати подібний контент і не піддаватися його впливу.

2. Формування обґрунтованих суджень. Люди з розвиненим критичним мисленням здатні робити висновки на основі фактів, а не емоцій, що мінімізує ризик поширення стереотипів і упереджень.

3. Розширення джерел інформації. Аналіз даних з різних точок зору допомагає уникати однобокості в оцінці подій, прогнозувати дії та прийняти вірне рішення.

У глобалізованому й інформаційно насиченому суспільстві толерантність є важливим аспектом соціальної стабільності та гармонійного співіснування. У контексті інформаційної війни вона стає ще більш необхідною, адже пропаганда часто спрямована на розкол суспільства за етнічними, релігійними чи політичними ознаками.

Критичне мислення сприяє формуванню толерантності через:

– оцінку альтернативних поглядів – люди, які вміють критично мислити, усвідомлюють, що різні групи можуть мати різні погляди на одні й ті ж події, і це є нормальним;

– зниження рівня емоційної напруги – критичний підхід до інформації дозволяє зменшити вплив емоційних маніпуляцій, що є основним інструментом пропаганди;

– підвищення взаєморозуміння – аналізуючи інформацію з різних джерел, людина краще розуміє контекст і мотиви дій інших, що знижує ризик виникнення конфліктів.

Незважаючи на очевидні переваги, розвиток критичного мислення у суспільстві стикається з низкою викликів. Серед них – низький рівень медіаграмотності, домінування емоційно насиченого контенту, а також обмежений доступ до якісних джерел інформації.

Проте існують і перспективи. Освітні програми, що спрямовані на розвиток критичного мислення та медіаграмотності, можуть суттєво змінити ситуацію. Залучення сучасних технологій, таких як онлайн-курси, інтерактивні платформи, ігрові методики, сприяє підвищенню інтересу до теми і забезпечує більш глибоке засвоєння матеріалу.

Отже, критичне мислення є важливим інструментом у боротьбі з інформаційною агресією. Воно сприяє формуванню толерантності як

фундаментальної морально-етичної цінності, яка забезпечує збереження соціальної стабільності. Саме тому висновуємо, що розвиток критичного мислення – це стратегічне завдання, яке вимагає системного підходу та широкої підтримки з боку держави, суспільних інституцій, освітніх установ і громадськості.

Література:

1. Вовк Д. О., Бойчук Д. С. Верховенство права і толерантність : навчальний посібник. Київ : «ФОП Голембовська О. О.», 2018. 172 с.

Альона Поповська
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Галина Мухіна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Рівність людей і громадян є основою для справедливого розподілу благ і формування ефективних соціальних взаємин. На нашу думку, розвиток громадянського суспільства неможливий без утвердження соціальної рівності, важливою складовою якої є гендерна рівність. Ця рівність передбачає забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у різних сферах людського життя. Саме право є ключовим інструментом для подолання несправедливості, зумовленої різними соціально-економічними, політичними, культурними та іншими чинниками. Право може стати стимулом для соціальних змін у суспільстві, однак наявність навіть найпрогресивнішого законодавства не здатна гарантувати такі зміни без ефективної правозастосовної системи.

Впровадження ефективних заходів для подолання гендерної дискримінації є важливим показником рівня розвитку суспільства в кожній країні. Водночас активний процес інтеграції України до європейської спільноти на тлі попередніх невдалих спроб вирішення проблем гендерної рівності на законодавчому рівні викликає особливу увагу. З огляду на це актуальність окресленої теми визначається необхідністю формулювання сучасних засад гендерної політики в умовах ратифікації міжнародних норм, аналізу їхнього впливу на державну гендерну політику.

Конституція України частково гарантує принцип гендерної рівності, зазначаючи, що всі громадяни рівні у своїх конституційних правах і свободах та не можуть піддаватися привілеям чи обмеженням через расу, політичні, релігійні переконання, стать, етнічне чи соціальне походження тощо. Однак на практиці Конституція України має радше формальний характер, тому не може ефективно забезпечувати гендерну рівність [3].

Як зазначає О. Саєнко, національний механізм забезпечення гендерної рівності в Україні є малоефективним, що обумовлено такими чинниками, як: непослідовність і формальність українського законодавства у питаннях гендерної рівності; відсутність належної координації між різними рівнями національного механізму щодо впровадження гендерної рівності; недостатній

розвиток громадянського суспільства, низький рівень правової і політичної культури; наявність стійких гендерних стереотипів; збереження сексистської ідеології; значний рівень несприйняття ідеї гендерної рівності, що базується на патріархальних уявленнях [5].

Дослідники акцентують увагу на тому, що для ефективного функціонування механізмів забезпечення гендерної рівності необхідно переглянути державну ідеологію, аби досягти реальної рівності всіх членів суспільства незалежно від статі, гендерної ідентичності чи самовираження. Також слід ухвалити новий закон «Про гендерну рівність», який буде враховувати гендерний плюралізм та інтереси всіх гендерних груп; інтегрувати питання дотримання принципів гендерної рівності в повсякденну роботу всіх державних органів. Необхідною умовою є створення окремого координаційного органу для реалізації державної політики у сфері гендерної рівності, який буде сприяти формуванню гендерної культури в українському суспільстві [1]. Ю. Намазова наголошує, що впровадження парадигми державної гендерної політики в контексті реформи децентралізації дозволить виявляти нерівність та сприяти захисту прав людини через запобігання та усунення будь-яких форм дискримінації, підвищення обізнаності різних верств населення про їхні права і можливості, а також покращення знань та навичок посадовців [4].

На нашу думку, особливу увагу слід приділити впровадженню положень Європейської хартії рівності жінок і чоловіків у місцевих громадах, розглядаючи її як практичний інструмент реалізації державної гендерної політики в умовах децентралізації. Станом на січень 2022 року Хартію підписали понад 80 територіальних громад України. Підписання цього документа органами місцевого самоврядування свідчить про готовність підтримувати принципи рівності прав і можливостей, а також виконувати певні зобов'язання на рівні громади. Важливим кроком стало створення 2 вересня 2020 року Комісії з координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав і можливостей, метою якої є узгодження дій виконавчих органів для проведення єдиної політики, спрямованої на досягнення гендерної рівності у всіх сферах суспільного життя [2].

На закінчення зазначимо, що сучасні тенденції дотримання гендерної політики в Україні характеризуються поступовим посиленням правової бази та впровадженням національних стратегій щодо рівності статей. Важливу роль у цьому процесі відіграє зростання обізнаності суспільства про важливість рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у всіх сферах життя. Суспільні рухи та організації активно сприяють впровадженню принципів гендерної рівності на практиці. Разом з тим, існують виклики, пов'язані з усталеними стереотипами та недостатнім представництвом жінок у владних структурах. Однак, не зважаючи на окреслені проблеми, гендерна політика України поступово розвивається в напрямку європейських стандартів.

Література:

1. Гошовська В., Даниленко Л. Утвердження гендерної рівності. Тенденція до паритетності: міжнародний досвід і Україна. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5649>

2. Європейська хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад: Рада Європейських муніципалітетів та регіонів. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/3._yevropeyska_hartiya_rivnosti.pdf

3. Мосьондз О. Як наразі реалізується гендерна політика держави у Збройних силах. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/04/yak-narazi-realizuyetsya-gendernapolityka-derzhavy-u-zbrojnyh-sylah/>

4. Намазова Ю. Сучасна парадигма державної гендерної політики в умовах децентралізації. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1156>

5. Саєнко О. Проблеми теоретико-методологічних та конституційно-правових підходів до юридичних гендерних досліджень. *Вісник південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. № 22. С. 57–64.

Аліна Скляр
Донецький державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК КОРИНЬ ПРОБЛЕМИ: СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

Питання гендерної рівності є однією з ключових тем сучасних соціальних досліджень і громадських дискусій. Незважаючи на прогрес, досягнутий у багатьох країнах світу, гендерні стереотипи залишаються серйозною перешкодою на шляху до рівноправності чоловіків і жінок. Вони закріплюють обмежені ролі та очікування щодо поведінки, статусу, можливостей, формуючи соціальну та культурну реальність, яка шкодить обом статям.

Українське суспільство має свої особливості у питанні гендерних стереотипів, які сформувалися під впливом історичних, релігійних та культурних традицій. Згідно з даними «ООН Жінки в Україні», поширені уявлення про «традиційні» ролі чоловіків та жінок продовжують впливати на всі сфери життя, зокрема на освіту, професійну діяльність і політику [1].

Гендерні стереотипи в Україні формувалися впродовж століть під впливом патріархальних традицій. У доіндустріальний період, коли економіка базувалася на сільському господарстві, чоловіки виконували фізично важку працю, а жінки відповідали за домашнє господарство та догляд за дітьми. Такий розподіл праці зумовлювався практичними потребами виживання, але він також закріпився в соціальній структурі. Релігія відіграла ключову роль у підкріпленні цих уявлень, зображуючи жінок як берегинь родини. Як зазначає Оксана Кісь, українська культура створила ідеал жінки як «берегині», який довгий час слугував зразком поведінки та моральності. Цей образ відображався у фольклорі, літературі та повсякденному житті, формуючи обмеження для самореалізації жінок за межами сім'ї [4]. Під час радянського періоду попри проголошену рівність більшість жінок все одно виконували традиційні гендерні обов'язки вдома, що лише посилювало поділ праці на «чоловічу» і «жіночу». З іншого боку, чоловіки також зазнавали впливу стереотипів. Від них очікували

бути сильними, агресивними та головними добувачами ресурсів для сім'ї. Це позбавляло їх права на прояв емоційної вразливості або вибору професій, які асоціюються з доглядом і турботою. У дослідженні, проведеному Центром «Розвиток демократії», зазначається, що гендерні упередження часто несвідомо підтримуються навіть викладачами. Наприклад, дівчатам радять займатися гуманітарними дисциплінами, а хлопцям – точними науками [2]. Це створює нерівні можливості ще на початкових етапах освітнього процесу, оскільки діти засвоюють, які галузі є «чоловічими» або «жіночими». Результатом цього є значний гендерний розрив у виборі професії. У технічних університетах України кількість студенток значно менша порівняно зі студентами, тоді як у гуманітарних вишах ситуація протилежна. Важливо відзначити, що жінки, які обирають нетрадиційні для них сфери, такі як ІТ чи інженерія, часто стикаються з упередженим ставленням. Подібна ситуація має довгострокові наслідки для кар'єрного зростання та економічного становища жінок.

Гендерні стереотипи також впливають на ринок праці в Україні, що стає очевидним у різниці в оплаті праці та обмеженнях у кар'єрних можливостях. Дослідження Державної служби статистики України демонструє, що середня заробітна плата жінок на 20 – 25% менша, ніж у чоловіків на аналогічних посадах [3]. Це відбувається через кілька чинників, зокрема через дискримінацію під час прийому на роботу, упереджене ставлення роботодавців та нерівні можливості для професійного розвитку. Жінки частіше займають посади в галузях, де зарплати нижчі, наприклад, у соціальній сфері чи освіті. Крім того, роботодавці нерідко припускають, що жінки будуть менш ефективні через можливість вагітності або сімейних обов'язків. Це створює так звану «скляну стелю» – невидиму перешкоду, яка заважає жінкам обіймати керівні посади. Водночас чоловіки, які бажають працювати у сфері освіти чи медицини, стикаються з тиском суспільства, що підсилює думку про «чоловічі» та «жіночі» професії.

Чоловіки також відчують тиск гендерних стереотипів. Наприклад, очікування, що вони мають бути завжди впевненими, емоційно стійкими та успішними, призводить до психологічних проблем – депресії чи тривожності. Це також сприяє зростанню рівня стресу, тому що чоловіки намагаються відповідати нереалістичним очікуванням.

Ключову роль у підтримці та поширенні гендерних стереотипів відіграють медіа. Реклама, фільми та серіали часто зображують жінок у ролях, які підсилюють традиційні уявлення про жіночність, наприклад, як доглядальниць або домогосподарок. Чоловіків, навпаки, зазвичай показують у ролях сильних, незалежних і домінуючих особистостей. Такий образ має значний вплив на молодь, яка формує свої уявлення про гендерні ролі саме через мас-медіа.

Тож, гендерні стереотипи – це комплексна проблема, яка вимагає системного підходу до її вирішення. Освітні кампанії, реформи в медіа та активна підтримка гендерної рівності на законодавчому рівні можуть допомогти змінити ситуацію. Важливо, щоб суспільство усвідомило шкідливість цих упереджень не тільки для жінок, а й для чоловіків, адже

гендерні стереотипи обмежують можливості обох статей і впливають на загальний рівень добробуту країни. Підтримка гендерної рівності – це не лише питання справедливості, а й важливий фактор соціально-економічного розвитку. Лише змінивши підхід до виховання, освіти та представлення ролей у суспільстві, можна побудувати рівноправну державу.

Література:

1. Гендерна рівність та виклики сучасності. ООН Жінки в Україні. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/pro-nas/oon-zhinky-v-ukrayini>

2. Дослідження про гендерні аспекти в освіті. Центр – «Розвиток демократії». URL: <http://ddc.org.ua/>

3. Жінки та чоловіки на ринку праці. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/pro_stat/Prosto/m&w/j_ch_na%20runky_praci.pdf

4. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі другої половини XIX – початку XX ст. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2012. 287 с.

Маріан Токар

Ужгородський національний університет

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У «ПРОСТОРІ НАСИЛЛЯ / НЕНАСИЛЛЯ»

Толерантність є одним із показових індикаторів розвитку громадянського суспільства й демократичності держави. Цей феномен цілком природньо можна трактувати з позицій культури ненасилля (у «просторі ненасилля»). Адже саме остання має гуманістичний поведінковий вольовий зміст і практичну складову людської усвідомленої діяльності, набуваючи обрисів певної логіки, форм і фаз [5, с. 81]. Але важливо розуміти й те, як трансформується толерантність у «просторі насилля», інколи парадоксально змінюючи зміст і характер її сприйняття.

Сучасне громадянське суспільство покликане сприяти розвитку демократії, захищати права та свободи людини (спільноти), забезпечувати соціальну справедливість і займатися іншими важливими суспільними питаннями, лобіюючи важливі соціо- та людиноцентричні цінності. Разом із тим культура толерантності в «просторі ненасилля» є важливим проявом відповідальності людини за розвиток громадянського суспільства, оскільки вона формується в контексті соціальних, політичних та економічних процесів і впливає на них.

Зрозуміло, що толерантність є багатогранним феноменом, який можна розглядати з різних підходів життєдіяльності. Особливу увагу приділяємо соціально-психологічній та морально-етичній якості, що визначає здатність людини (спільнот) проявляти терпимість і повагу до інших поглядів, переконань, культур, релігій, етносів та національностей, стилів життя, відмінностей у поведінці, а також задіяти інші принципи толерантності [3, с. 120]. Цей синонімічний ряд можна продовжувати поняттями «милостивість», «делікатність», «прихильність». До всього іншого

це й уміння приймати різноманітність без агресії чи осуду, тобто візуалізувати толерантність через культуру ненасилля. Мета – формування відповідного «простору ненасилля». Його легше проявити в мирний час, у стабільному, демократично влаштованому середовищі, що має гарантії від держави і громадянського суспільства.

Однак існує інша об'єктивна реальність, яка для толерантності формує інше середовище, інший простір. Звернемо увагу, що під час війни бути толерантним і продукувати культуру ненасилля дуже важко. Як сприймати і як діяти в такій ситуації? Проживаємо російську агресію в Україні. Наше суспільство боляче сприймає злочини проти військових і мирного населення, нелюдські знущання, наругу, жорстокість. І воно все більше розуміє, що ворог у такій геноцидній практиці не зупиниться. Феномен толерантності в цій диспозиції набуває гібридних форм. Відповідно, це викликає цілком зрозумілі психологічні прояви та емоційні почуття переживання, стресу, гніву, люті, злості, ненависті, помсти. Проте жити за принципом «насилля породжує насилля» не вихід. І це не повинно породжувати почуття безвідповідальності й безкарності за свої дії. Відтак, обставини штовхають толерантність у незвичний для неї «простір насилля».

Але навіть у таких умовах потрібен баланс, орієнтований на усвідомлене виховання толерантності в соціумі за допомогою тієї ж культури ненасилля як безальтернативного прийняття гуманізму, людяності, миролюбності, взаєморозуміння і поваги, спонукання до єдності, співпереживання і чутливості до ближнього. Адже саме культура ненасилля створює той баланс, за яким стоїть відмінність між людиною толерантною і людиною нетолерантною (агресивною). Так само робимо порівняння в контексті країни (народу), яка здійснює агресію по відношенню до іншої країни. Зауважимо, що толерантність зникає при наявності агресії, коли та загрожує життю. Саме в умовах загрози життю людини, народу, нації, держави постає питання виживання, збереження цього життя [4]. І в такій ситуації виникає розуміння та усвідомлення правильної, а не гібридної толерантності. Однак така (правильна) толерантність, виходячи з названих умов, має свої межі. Правильна толерантність – це і є межа виживання, межа припустимої поведінки по відношенню до людини, суспільства і держави. Виступ громадян на захист держави, врешті їх самозахист породжений інстинктом самозбереження. Відтак, у такій диспозиції всі емоції та переживання щодо «образу ворога» є зовсім інші, об'єктивно нетолерантні, що є природньо й цілком виправдано. Відчуття цієї межі розставляє всі крапки над «і» й встановлює межу так само в культурі дії, поведінці. Ціна свободи й незалежності складає нові правила усвідомленого ставлення до того, хто порушує межу типової (правильної) толерантності. Тому така толерантність по відношенню до ворогів, які загрожують знищенням, природньо зникає. І в нашому випадку, вочевидь, не залишає місця навіть для так названих сучасниками «хороших російських». Принаймні, поки що.

Історично і ментально Україна є європейською державою. Тож після війни цю історико-ментальну особливість слід доводити на практиці власним

досвідом різних поколінь. Тому слід толерантність, як культуру ненасилля, динамічно й системно пропагувати щонайменше крізь соціальний (терпимість до різних соціальних груп, незалежно від їхньої раси, національності, віросповідання або соціального статусу), культурний (прийняття різних культурних практик і традицій без дискримінації), моральний (повага до інших поглядів, навіть якщо вони суперечать власним переконанням), політичний аспекти (підтримка плюралізму думок і свободи висловлювань). Тільки так толерантність залишиться одним із головних феноменів, необхідних для гармонізації людських відносин на будь-якому етапі розвитку суспільства і держави [2]. А завдяки культурі ненасилля в соціумі культивуватимуться основи взаєморозуміння, комунікації та міжкультурного діалогу, прикладної демонстрації толерантності [1, с. 40].

Література:

1. Афанасьєва Л., Семікін М. Толерантність як соціальний маркер повсякденного буття людини. *Соціологічні студії*. 2019. № 2. С. 35–41.
2. Кушніренко І. Толерантність як політико-соціальний орієнтир для розвитку та саморегуляції суспільства. 2014. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/2382/1/1Kushnirenko_I.U.Tolerantnist_yak_pol-soc_orientur.pdf
3. Ляпунова В. Функції толерантності як соціально значущої цінності. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету: педагогічні науки*. 2016. Випуск LXIX. Том 3. С. 119–122.
4. Рудий І. Толерантність та жорстокість у воєнний період. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AhMjpSxmSF4>
5. Сагановська Г. Практичний вимір принципу ненасилля: етико-філософський аспект. *Вісник Львівського університету*. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. Вип. 17. С. 80–86.

Анна Шаповалова
Національна академія внутрішніх справ

ГУМАНІТАРНА ВІДПОВІДЬ НА ГЕНДЕРНУ ДИСКРИМІНАЦІЮ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Російська воєнна агресія проти України створила глибоку гуманітарну кризу, яка зачепила всі аспекти суспільного життя, зокрема питання гендерної рівності та дискримінації. В умовах війни жінки та дівчата стають однією з найбільш уразливих груп, які стикаються з посиленням гендерної дискримінації та насильства. Війна загострює вже існуючі соціальні та економічні нерівності, підвищує ризики сексуального насильства та експлуатації. У відповідь на ці виклики міжнародні й українські організації активізували свої зусилля, спрямовані на захист прав жінок і протидію гендерно зумовленому насильству.

Гендерна дискримінація під час війни проявляється не лише через пряму агресію чи сексуальне насильство, але й у більш глибоких соціальних структурах. Наприклад, жінки часто залишаються єдиними опікунами своїх

дітей та сімей, що значно ускладнює їхній доступ до праці та економічної незалежності. Водночас на окупованих територіях зростає кількість випадків насильства на гендерному ґрунті, що стає ще одним інструментом залякування та контролю над цивільним населенням. У зв'язку з економічною нестабільністю, стресом і соціальним напруженням війна призводить і до зростання рівня домашнього насильства. У таких ситуаціях втручання міжнародних організацій є критичним для надання гуманітарної допомоги, забезпечення прав людини та запобігання гендерно зумовленому насильству.

Організації, такі як ООН (особливо UN Women та ЮНІСЕФ), Червоний Хрест, Amnesty International та інші, активно працюють в Україні та на міжнародному рівні для надання гуманітарної допомоги постраждалим жінкам і дітям [1]. Вони забезпечують доступ до тимчасових притулків, медичної допомоги, психологічної підтримки й юридичної консультації, особливо для жінок, які стали жертвами сексуального насильства або торгівлі людьми. Через мобілізацію фінансових і людських ресурсів міжнародні організації допомагають подолати кризові ситуації, забезпечуючи захист прав жінок і дівчат на рівні, що відповідає міжнародним стандартам.

Міжнародні організації проводять освітні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності про права жінок і дівчат, а також організують тренінги для правоохоронних органів з метою покращення реагування на випадки насильства. Наприклад, UN Women активно співпрацює з урядом України та громадськими організаціями для боротьби з насильством на ґрунті статі, включаючи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом.

Крім того, міжнародні організації відіграють важливу роль у просуванні гендерної рівності на законодавчому рівні. Вони сприяють прийняттю рішень, що захищають права жінок і дівчат, зокрема щодо притягнення до відповідальності за сексуальне насильство та інші воєнні злочини. Організації, такі як ООН та Європейський Союз, співпрацюють з українським урядом для впровадження правових змін, що зміцнюють захист прав жінок у часи війни.

Українські громадські організації також відіграють надзвичайно важливу роль у боротьбі з наслідками гендерної дискримінації під час війни. Їхня діяльність зосереджена на безпосередній допомозі постраждалим, попередженні насильства та просуванні гендерної рівності в суспільстві. Такі українські організації, як «Ла Страда-Україна», «Центр Жіночі Перспективи», «Жіночий консорціум України», відіграють важливу роль у захисті прав жінок і дівчат, надаючи їм правову, психологічну та соціальну допомогу. Вони працюють з жертвами домашнього, сексуального насильства в зоні конфлікту й іншими вразливими категоріями, допомагаючи відновлювати їхні права, надавати підтримку та допомагати в реабілітації. Також українські організації активно займаються адвокацією гендерної рівності та підвищенням обізнаності про права жінок. Вони ініціюють зміни до національного законодавства та проводять кампанії на підтримку прав жінок і дівчат у контексті війни. Наприклад, ГО «Центр Жіночі Перспективи» сприяє розробці та впровадженню політик, спрямованих на захист жінок у зоні бойових дій та забезпечення рівноправного доступу до соціальних і економічних ресурсів.

Незважаючи на значні зусилля міжнародних та українських організацій, існує ряд викликів, які потребують подальшого вирішення: – забезпечення безпеки жінок на окупованих територіях; – фіксація та документування воєнних злочинів, пов'язаних із гендерною дискримінацією; – інтеграція питань гендерної рівності у програми відновлення після війни.

Отже, успішна боротьба з гендерною дискримінацією в умовах війни є ключовою складовою забезпечення прав жінок в Україні. Міжнародні та українські організації працюють разом, щоб забезпечити захист і підтримку жінок, які стикаються з насильством, дискримінацією та експлуатацією. Проте для успіху цих зусиль необхідна постійна координація, інвестиції в довготривалі рішення та посилення уваги до питань гендерної рівності у всіх аспектах відновлення після війни.

Література:

1. Забезпечення гендерної рівності в Україні в умовах війни. Оновлена інформація щодо роботи структури ООН жінки у 2022 році. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/digitallibrary/publications/2023/03/zabezpechennya-hendernoyi-rivnosti-v-ukrayini-v-umovakh-viyny>

Ігнат Шило

**Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Тетяна Кононенко**

МЕЖІ ТОЛЕРАНТНОСТІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Толерантність – це повага до свободи іншої людини, її думок, поглядів, поведінки; розуміння та прийняття різноманіття культур нашого світу, форм і способів людського самовираження. Її мета – забезпечувати співіснування різних груп, інтересів і переконань. Але коли вона стає безмежною, вона перетворюється на потурання небезпечним ідеям і практикам, що загрожують соціальній гармонії та правам людини. Толерантність є одним із ключових понять сучасного суспільства. Ми живемо в епоху, коли повага до іншості та прийняття різноманітності стають етичними імперативами. Однак важливо поставити питання: чи існують межі толерантності? Чи можна і чи потрібно все терпіти та приймати? Чи є ситуації, коли толерантність перестає бути чесною і перетворюється на пасивну згоду з несправедливістю?

Перш за все слід розглянути концепцію толерантності у філософському контексті. Ідеї про необхідність прийняття різниці між людьми можна знайти у працях Джона Локка та Джона Стюарта Мілля. Вони наголошують на важливості поваги до чужої думки та свободи віросповідання як основи суспільного миру. Толерантність, таким чином, розглядається як спосіб співіснування у багатогранному суспільстві, де різні індивіди мають свої унікальні переконання, моральні установки та цінності. Однак, як зазначає Джон Стюарт Мілля, абсолютна свобода одного індивіда не повинна обмежувати свободу іншого. Це підводить нас до питання про межі толерантності: де завершується повага до чужих переконань і починається

загроза для суспільства? Толерантність не означає згоди з будь-якими формами поведінки або поглядів, особливо якщо ці погляди порушують права інших.

Сьогодні перед нами постають питання, пов'язані з расовими, релігійними, гендерними та іншими формами дискримінації. Толерантність повинна захищати права меншин, але вона не повинна сприяти поширенню ідей, що загрожують правам інших людей. Повага до різноманітності має межі там, де починається порушення базових прав і свобод. Таким чином, толерантність – це не просто терпимість до іншості, а здатність знаходити баланс між свободою та відповідальністю. Необхідно чітко розуміти, що толерантність не є індульгенцією для порушення прав інших. Вона існує в межах етики, що базується на принципах взаємоповаги та справедливості.

Одним із яскравих прикладів, який демонструє виклики для толерантності в сучасному світі, є вплив соціальних медіа. З одного боку, вони сприяють поширенню різних точок зору та надають кожному платформу для самовираження. З іншого боку, соціальні мережі стають ареною для конфліктів і поляризації думок. Інформаційні бульбашки, фейкові новини та маніпуляції суспільною свідомістю значно ускладнюють можливість конструктивного діалогу. Алгоритми соціальних мереж, що створюють інформаційні бульбашки, посилюють поляризацію, дозволяючи екстремістським ідеям знаходити аудиторію та здобувати підтримку. Наприклад, платформи, як Facebook або Twitter, неодноразово критикують за поширення пропаганди ненависті й антидемократичних ідеологій. Ці платформи повинні нести відповідальність за контент, який поширюється в їхньому середовищі, і не толерувати мову ненависті. Один із яскравих прикладів – ситуація з виборами у США у 2020 році, коли через поширення фейкових новин і теорій змови екстремістські угруповання, як «Прайд Бойз» та інші, активно використовували соціальні медіа для підбурювання насильства. Свобода слова в цьому випадку є інструментом для підриву основ демократії та провокування насильницьких дій, зокрема штурму Капітолію. Цей випадок показує, що толерантність до нетерпимості в медіапросторі може мати катастрофічні наслідки. Вона випробовується на міцність. Часто ми стикаємося з проблемою нетерпимості, яка маскується під свободу слова. Висловлювання, що розпалюють ненависть, дискримінацію або заклики до насильства, не можуть бути толеровані. Однак тут виникає інше питання: як забезпечувати свободу слова, не допускаючи зловживань нею? Аргументовано можна стверджувати, що толерантність у соціальних медіа повинна мати чіткі межі, окреслені законодавством і суспільними нормами, щоб запобігти дискримінації та захистити вразливі групи. Відповідальність за встановлення таких меж повинна лежати на державних органах, громадських організаціях та самих платформах, що забезпечують інформаційний простір.

Ще одним аспектом, де толерантність має свої межі, є політичний контекст. Останніми роками багато країн стикаються з підйомом радикальних рухів (нещодавні події у Великій Британії тому приклад), що спонукають до нетерпимості та відчуження. У деяких випадках ці рухи навіть здобувають політичну владу, що ставить під загрозу демократичні цінності, зокрема права

меншин. Як приклад можна навести партію «Альтернатива для Німеччини (AfD)», яка під час міграційної кризи у 2015 році отримала велику підтримку завдяки своїй антиіммігрантській риторичі. Чи повинно суспільство бути толерантним до таких рухів, які відкрито виступають проти певних соціальних груп? З одного боку, вони мають право на політичне вираження своїх поглядів, але, з іншого боку, їхні ідеї прямо порушують права іммігрантів та сприяють посиленню дискримінації. Толерантність до таких партій може підривати самі основи правової держави та призводити до соціального розколу. Інший приклад – «Золота Зоря» в Греції, радикальна неонацистська партія, яка під час економічної кризи здобуває популярність, використовуючи риторичу проти мігрантів і політичних опонентів. Їхні дії включають насильницькі атаки на мігрантів та лівих активістів, що є прямим прикладом того, як нетерпимість може призводити до фізичної загрози для громадян. У такому випадку толерантність до радикальних рухів лише посилює їхню агресію і підриває соціальний порядок. Ці партії часто апелюють до страхів та невдоволення, пропонуючи рішення, що базуються на виключенні та сегрегації певних груп. Толерантність до таких ідеологій підриває засади демократії, які будуються на принципах рівності та прав людини. Тут важливо розуміти, що демократичне суспільство повинно мати засоби захисту від ідеологій, які ставлять під загрозу саме його існування. Таким чином, межі толерантності у політичному контексті повинні бути чітко окреслені. З одного боку, толерантність повинна бути основою для політичного плюралізму, але, з іншого боку, вона не повинна сприяти поширенню ідей, що загрожують правам та свободам інших. Толерантність – це не просто пасивна терпимість до будь-якої думки, а активне прагнення до справедливості та захисту людської гідності. Без розумних меж вона може ставати інструментом для виправдання агресії та дискримінації, тому повинна бути збалансованою відповідальністю за права кожного члена суспільства.

У висновку можемо сказати, що толерантність як принцип має обмеження. Сучасні виклики, зокрема зростання радикальних політичних рухів, демонструють, що толерантність не може бути безмежною. Суспільство повинне знаходити баланс між захистом прав і свобод та запобіганням загрозам з боку ідеологій, які сприяють дискримінації та порушують демократичні цінності. Необхідність встановлення меж толерантності для захисту демократії очевидна: приклади з «Альтернативою для Німеччини» та «Золотою Зорею» показують, що радикальні рухи, що виступають проти певних груп населення, використовують свободу слова для поширення ненависті та створення розколів у суспільстві. Тому толерантність повинна мати межі, що визначаються з урахуванням захисту демократичних принципів і прав людини. Важливим є активний підхід до толерантності, адже це не пасивна згода з будь-якими поглядами, а активна позиція, спрямована на підтримку справедливості та захист людської гідності. Коли певні ідеї чи рухи становлять загрозу для безпеки або прав інших, толерантність до них повинна бути обмежена. Державні механізми мають слугувати для захисту суспільства від ідеологій, що підривають соціальний порядок та дискримінують окремі групи. Чітко

окреслені межі толерантності допомагають суспільству зберігати баланс між свободою вираження та захистом демократії. Отже, толерантність має бути не стільки універсальним і всебічним принципом, скільки зваженою відповідальністю перед суспільством, яка сприяє підтримці соціальної рівноваги та недопущенню агресії й дискримінації.

ПЛАТФОРМА 2.
ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.
ПРОПАГАНДА ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВОЄННОЇ
АГРЕСІЇ

Олексій Ботнаренко
Харківський національний університет внутрішніх справ
Олександр Дічек
Українська національна асоціація з гуманітарного розмінювання

БЕЗПЕКА І ГУМАНІТАРНЕ РОЗМІНУВАННЯ

Безпека – поняття складне і багатоаспектне. За А. Маслоу, це вітальна потреба людини на рівні з потребами у їжі, сні та репродукції [10]. Узагальнено це відсутність загроз і небезпеки життю особистості, суспільства, держави. Можна стверджувати, що це стан захищеності від потенційних і реальних ризиків і загроз. Важливість безпеки для життя людини глибоко і яскраво характеризує американський письменник Р. Шеклі: «Головне в житті кожної людини – це любов і безпека» [7]. Всесвітньо відомий британський фізик С. Хокінг філософськи наголошує: «У всесвіті не було б нічого особливого, якби він не був будинком для людей, яких ви любите» [6].

На жаль, людство переживає непростий період свого розвитку. Вчені – фізики, ядерники, фахівці з новітніх технологій із вивчення клімату, автори проєкту з Чиказького університету, серед яких 18 лауреатів Нобелівської премії, – встановили стрілки Символічного Годинника Судного Дня на позначку 23 години 58 хвилин 30 секунд [5]. Отже, лишилося тільки 90 секунд до півночі, настання якої символізує глобальну катастрофу і фактично кінець людської цивілізації.

До початку широкомасштабного вторгнення російської армії в Україну людство знаходилося у рекордних 2 хвилинах від апокаліпсису лише в розпал холодної війни 1953 року, коли СРСР і США випробовували свої термоядерні бомби. 1991 року закінчення холодної війни відсунуло умовну стрілку на 17 хвилин. У січні 2018 року на тлі загострення відносин між КНДР і США Годинник Судного Дня повернувся до позначки 1953 року, показавши 23:58 [5]. 2024 року згаданий показник ще погіршився, показавши тільки 90 секунд до кінця світу.

Війни і конфлікти у різних куточках світу – на Близькому Сході, у Південно-східній Азії, в Африці і звичайно в Україні – наблизили людство до реальної загрози застосування зброї масового ураження. У зв'язку з цим експерти відзначають високий рівень ядерної конфронтації.

Перед людством стоять дві основні вітальні загрози – ядерна зброя та зміна клімату. До речі, глобальне потепління прогнозується на 3-5⁰С вже до 2050 року і ще на 5-9⁰С до 2080 року. Це призведе до танення арктичного льоду і затоплення територій багатьох країн і навіть материків.

Окрім цих загроз існують і такі глобальні виклики, як міжнародний тероризм, виснаження природних ресурсів, забруднення довкілля, епідемії та нові хвороби, негативний вплив штучного інтелекту і генної інженерії, інформаційні і гібридні війни. Саме ці виклики і загрози, а також розвиток військових технологій і нових видів зброї масового ураження можуть призвести до катастрофічних наслідків, що змусить людство, як каже С. Хокінг, створювати автономну колонію у космосі. Таке переселення може розпочатися вже у цьому столітті [6].

Водночас в Україні йде війна, порушена територіальна цілісність, гинуть люди, руйнуються будинки та об'єкти інфраструктури, земля забруднюється мінами та снарядами. Але, не зважаючи на те, що війна триває, необхідно вже сьогодні проводити роботи з якнайшвидшого очищення замінованих територій та земель від вибухонебезпечних предметів для повернення їх у соціальне, економічне й виробниче використання. Головною метою такої діяльності є забезпечення безпеки життя та збереження здоров'я наших громадян.

До 2014 року Україна не була членом «Клубу країн з мінною проблематикою». До цього Клубу входили країни, на території яких відбувалися збройні конфлікти або релігійні чи етнічні «чистки» – Азербайджан, Афганістан, Бангладеш, Боснія і Герцеговина, В'єтнам, Еритрея, Ізраїль, Ірак, Сирія, Сомалі, Таджикистан, Хорватія та інші. Однак після початку війни на Донбасі територія України почала активно забруднюватися різноманітними снарядами і мінами, що вже 2016 року призвело до мінування 7 тис. кв. км контрольованої території та 15 тис. кв. км з боку окупованої території. А вже після 2022 року площа замінованих територій нараховує в межах 180 тис. кв. км.

Міжнародний «мозковий трест» GLOBSEC назвав Україну найбільш замінованою територією у світі [9], а агенція ООН United Nations Development Programme стверджує, що Україна перетворилася на одне з найбільших у світі мінних полів. У зоні ризику ураження мінами перебуває 14 млн. людей [3]. Щоб уявити масштаб забруднення українських земель вибухонебезпечними предметами, можна у порівнянні зазначити, що це дорівнює половині території Німеччини або третині території Франції, 8-ми територіям Ізраїлю чи охопить весь Уругвай.

Українська територія настільки сильно замінована, а площі забруднень настільки величезні, що, за оцінками експертів GLOBSEC, п'ятьом сотням груп з розмінування доведеться працювати 757 років [9]. Але розмінування – це не лише тривалий, а ще й дуже дорогий процес. За оцінками Світового Банку на розмінування України потрібно буде щонайменше 37,4 млрд. доларів упродовж наступних 10 років [4]. Розмінування одного квадратного метра коштуватиме від 2 до 8 доларів.

Якнайшвидше очищення території України від вибухонебезпечних предметів серйозно впливатиме на темпи відновлення економіки та рівень продовольчої безпеки. Для підтримки звичайної життєдіяльності людини держава гарантує безперешкодний економічний доступ до продуктів харчування. Таким чином, захищаються життєві інтереси людини, що і формує

поняття «продовольча безпека», яка є складником системи національної безпеки країни [2, с. 58–59].

Міжнародною організацією Economist Intelligence Unit розроблений Глобальний індекс продовольчої безпеки – Global Food Security Index (GFSI), який визначає оцінку продовольчої безпеки у країнах світу. Він складається з 4 компонентів: економічна і фізична доступність продовольства, якість і безпечність, природні ресурси та стійкість. Цей індекс розраховується для 213 країн світу і має на меті оцінити, які країни є найбільш чи найменш уразливими до продовольчої небезпеки [8].

До 2022 року Україна займала 54 позицію у рейтингу GFSI [8]. На жаль, у 2024 році країна погіршила свої позиції внаслідок війни та високого ступеня замінування територій та земель сільськогосподарського призначення. Тому стратегічно важливе розв'язання проблеми гуманітарного розмінування має ґрунтуватися на соціальному партнерстві держави та суспільства.

Роль держави має полягати у формуванні сучасного законодавства в галузі протимінної діяльності, підготовці нормативно-правових документів, формуванні цивілізованого ринку послуг та у цілому – створенні ефективної системи управління гуманітарним розмінуванням. У такій системі суб'єктами є сертифіковані оператори протимінної діяльності недержавної форми власності, освітні та наукові організації, профільні громадські асоціації, фонди, засоби масової інформації. Об'єктом системи управління гуманітарним розмінуванням є власники землі, фермери, сільськогосподарські об'єднання, територіальні громади.

Доцільно збудована система управління гуманітарним розмінуванням уможливить зміцнення продовольчої безпеки та стане вагомим чинником відновлення країни.

Література:

1. Місце України в Глобальному індексі продовольчої безпеки. URL: <https://web.archive.org/web/20210418143438/https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/02/GFSI-Ukraine.pdf>
2. Пустовіт Ю. Продовольча безпека як складова національної безпеки. *Публічне право*. 2023. № 3. С. 56–62.
3. Україна: гуманітарне реагування у 2024 році. Оперативне зведення. URL: <https://reports.unocha.org>
4. Україна – найбільш замінована країна світу: скільки української території забруднено мінами. URL: <https://Slovoidilo.ua>
5. Хокінг С. Короткі відповіді на великі питання. Харків : Вівсянка, 2019. 224 с.
6. Цокають стрілки: Годинник Судного Дня попереджає, що на світ чекає катастрофа у 2024 році. URL: <https://focus.ua/uk/worldfun/611384-cokayut-strilki-godinnik-sudnogo-dnya-poperedzhaye-sho-na-svit-chekaye-katastrofa-u-2024-roci>
7. Шеклі Р. Злочинна цивілізація. Київ : Дніпро, 1991. 116 с.
8. Global Food Security Index 2020 Addressing structural inequalities to build strong and sustainable food systems. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2021/03/GFSI2020.pdf>

9. GLOBSEC. URL: <https://www.globsec.org/yfq.skmi>

10. Maslow A. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943. Vol. 50. № 4. P. 370–396.

Валерій Вінс
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник – Олена Новак

ЗАСТОСУВАННЯ PR-ІНСТРУМЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ЗМЕНШЕННЯ ВПЛИВУ ВОРОЖОЇ ПРОПАГАНДИ ПІДЧАС ВІЙНИ

В умовах сучасної війни інформаційна складова набуває особливого значення, часто стаючи не менш важливою, ніж безпосередні бойові дії. Ворожа пропаганда як один із ключових елементів інформаційної війни здатна суттєво впливати на моральний стан, підривати довіру до державних інституцій і створювати розкол у суспільстві. У цьому контексті застосування ефективних PR-інструментів стає критично важливим для протидії дезінформації та мінімізації негативного впливу пропаганди на суспільну свідомість.

Задля більшого розуміння співіснування PR (Public Relations) – заходів чи інструментів пропаганди – необхідно у загальних рисах детальніше проаналізувати їх певну взаємозалежність. Аналізуючи взаємозв'язок між PR-діяльністю та пропагандою, важливо відзначити їх складну діалектичну єдність. Пропагандистська діяльність значною мірою базується на інструментарії та методології PR, оскільки обидва напрямки спрямовані на формування стійких комунікаційних зв'язків із цільовою аудиторією та вплив на суспільну думку. При цьому PR як система заходів із досягнення взаєморозуміння між суб'єктом та його середовищем використовується пропагандою для формування довготривалих установок та переконань у суспільстві.

На відміну від короткострокових комунікаційних інструментів, таких як реклама чи маркетингові акції, пропагандистський вплив, що використовує PR-технології, має стратегічний характер та орієнтований на фундаментальні зміни в суспільній свідомості. Ще в античні часи видатні мислителі та державні діячі усвідомлювали важливість встановлення ефективної комунікації з аудиторією [1]. Зокрема, Аристотель формулює фундаментальний принцип, який залишається актуальним і сьогодні: досягнення переконливої комунікації можливе лише через здобуття довіри та прихильності аудиторії. Цей принцип знаходить своє відображення у діяльності багатьох історичних постатей.

У свою чергу, пропаганда виступає як поширення знань, які формують фундаментальні основи світоглядних установок, прийнятних з точки зору діючих політичних суб'єктів. Її особливістю є те, що результати впливу проявляються через якийсь проміжок часу, інформація завжди подається через призму інтересів певних соціальних груп, тобто через ідеологічну призму [2].

Історичний розвиток цих комунікаційних практик свідчить про їх нерозривну єдність у процесі впливу на суспільну свідомість, де PR забезпечує механізми досягнення довіри та взаєморозуміння з аудиторією, а пропаганда

використовує ці механізми для просування конкретних ідеологічних інтересів та формування стратегічних світоглядних змін. Тому можна підкреслити, що ці прийоми комунікації та впливу на громадську думку йдуть поруч один з одним. Найбільш їхнє використання прослідковується саме в інформаційній війні.

Ця війна, маючи на меті ослаблення морального та матеріального потенціалу противника при одночасному зміцненні власних позицій, реалізується через системну пропагандистську діяльність, спрямовану на свідомість людини. Попри відсутність прямих фізичних руйнувань і людських жертв психологічні та соціальні наслідки інформаційного протистояння можуть бути більш руйнівними та довготривалими, завдаючи непоправної шкоди суспільній та індивідуальній свідомості [3].

В умовах воєнного стану PR-інструменти відіграють вирішальну роль у формуванні стійкого інформаційного щита. Ефективна протидія ворожій пропаганді вимагає створення єдиної комунікаційної стратегії, що об'єднує зусилля державних структур, медіа, громадських організацій та експертної спільноти. Ця стратегія реалізується через комплекс заходів, включаючи регулярні медіа-брифінги, кризові комунікації, створення інформаційних бюлетенів, організацію тематичних прес-турів. Формування потужного національного наративу здійснюється через інтегровані комунікаційні кампанії, які охоплюють традиційні та нові медіа, включаючи таргетовану рекламу у соціальних мережах та контент-маркетинг.

Критично важливим є розвиток медіаграмотності населення через впровадження освітніх програм і тренінгів з розпізнавання дезінформації. PR-фахівці активно використовують такі інструменти, як вебінари, інтерактивні воркшопи, онлайн-курси для різних цільових аудиторій. У роботі з соціальними мережами застосовуються автоматизовані системи моніторингу, інструменти OSINT-розвідки для виявлення дезінформаційних кампаній, а також технології Big Data для аналізу інформаційних загроз. Створення контрконтенту включає розробку інфографіки, відеороликів для соціальних мереж та підготовку експертних матеріалів для спростування фейків.

Ефективне застосування PR-інструментів у протидії ворожій пропаганді вимагає системного підходу до управління репутацією на міжнародній арені. Це реалізується через медіа-дипломатію, організацію міжнародних прес-центрів, проведення тематичних брифінгів для іноземних журналістів. Важливим компонентом є цифровий PR, включаючи створення багатомовних інформаційних порталів, ведення офіційних акаунтів у соціальних мережах та реалізацію кампаній з адвокації в міжнародному інформаційному просторі.

Такий комплексний підхід, що поєднує традиційні та інноваційні PR-інструменти, дозволяє ефективно протистояти інформаційним атакам і зміцнювати інформаційну стійкість суспільства в умовах війни.

Література:

1. Денисюк Ж. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/2_2021/10.pdf

2. Євтухова С. Паблік рилейшнз : навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». URL: <http://surl.li/qrbnjh>

3. Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та PR: такі схожі й такі різні. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/6088/2/GEB_2014v47n4_Svitlana_Shylyk-Information_war_178-188.pdf

Olha Haborets
Donetsk State University of Internal Affairs

TOLERANCE AS A TOOL FOR COUNTERING DISINFORMATION IN THE CONTEXT OF INFORMATION WARFARE

In an era where information has become a potent weapon, societies across the globe are grappling with an unprecedented challenge: disinformation. The deliberate dissemination of false or misleading information aims to manipulate public opinion, sow discord, and destabilize democratic processes. In the context of information warfare, fostering tolerance emerges as a powerful countermeasure. This article explores how tolerance can act as a tool for mitigating the impact of disinformation, fostering societal resilience, and promoting a culture of critical thinking.

Disinformation campaigns exploit societal vulnerabilities such as political polarization, ethnic or religious tensions, and economic inequalities. By amplifying these divisions, malicious actors aim to erode trust in institutions, create confusion, and weaken national unity. Social media platforms, with their rapid dissemination and viral nature, have become fertile ground for such campaigns.

The psychological impact of disinformation is profound. It exploits cognitive biases, including confirmation bias, where individuals are more likely to believe information that aligns with their preexisting beliefs. This creates echo chambers, reinforcing divisive narratives and hindering constructive dialogue.

Tolerance, as a social and psychological concept, entails respecting and accepting diverse viewpoints, even those with which one may disagree. In the context of information warfare, tolerance serves as a buffer against the polarizing effects of disinformation. Here's how:

1. Promoting open dialogue: tolerant societies encourage open discussions, where diverse opinions are expressed and debated respectfully. This environment reduces the impact of disinformation by exposing false narratives to scrutiny and fostering a culture of fact-checking.

2. Enhancing media literacy: tolerance supports educational initiatives that emphasize critical thinking and media literacy. By teaching individuals to analyze information sources, question the intent behind messages, and differentiate between credible and false content, societies can build immunity to disinformation.

3. Reducing polarization: disinformation thrives in polarized environments. Tolerance mitigates this by fostering empathy and understanding across different

social groups. When individuals see value in diverse perspectives, they are less likely to succumb to divisive narratives.

4. Strengthening institutional trust: a tolerant society tends to have higher levels of trust in democratic institutions and media organizations. Trustworthy institutions play a crucial role in debunking disinformation and providing reliable information, thus serving as a counterbalance to malicious campaigns.

Several countries have successfully leveraged tolerance as a strategy to combat disinformation. For instance, in the Scandinavian nations, a strong emphasis on social cohesion and trust in institutions has limited the spread and impact of false information. Comprehensive media literacy programs in schools and public campaigns promoting critical thinking have further bolstered their resilience.

Similarly, in Estonia, a nation frequently targeted by disinformation, tolerance and transparency have been key to societal resilience. The government's proactive approach to engaging with citizens and fostering dialogue has strengthened public trust and undermined disinformation efforts.

While tolerance is a powerful tool, it is not without challenges. In highly polarized societies, fostering tolerance requires concerted efforts over time. Additionally, disinformation campaigns often target tolerance itself, portraying it as weakness or complicity. Thus, efforts to promote tolerance must be accompanied by robust counter-disinformation strategies, including technological tools for identifying and neutralizing false content.

In the context of information warfare, tolerance is not merely a passive virtue but an active tool for safeguarding democratic values and societal harmony. By fostering open dialogue, enhancing media literacy, reducing polarization, and strengthening institutional trust, tolerance can effectively counter the pernicious effects of disinformation. However, this requires a collective commitment from governments, civil society, educational institutions, and individuals. Only through a comprehensive approach can societies build resilience against the evolving threats of the information age.

Валерій Гавриш, Олена Макарова
Харківський національний університет внутрішніх справ

МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ: ЯК ВІЙНА ЗМІНЮЄ ОСОБИСТІСНІ РИСИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасний світ зазнає численних випробувань через соціальні та політичні конфлікти, серед яких особливе місце займають військові дії. В Україні останні роки відбувається масштабний конфлікт, який кардинально впливає на всі аспекти суспільного життя, зокрема й на працівників силових структур, таких як Національна поліція. В умовах війни поліцейські стикаються з підвищеними ризиками та навантаженням, що не лише змінює їхню професійну діяльність, але й впливає на їхні особистісні риси.

Психологічна стійкість є важливим елементом особистісного розвитку, що забезпечує здатність індивіда адаптуватися до важких умов та зберігати стабільний психоемоційний стан. У випадку працівників поліції, які виконують свої обов'язки в умовах війни, стійкість стає життєво необхідним фактором для ефективного виконання професійних завдань та збереження психологічного здоров'я. Це поняття охоплює низку навичок, зокрема самоконтроль, здатність швидко адаптуватися до змін, ефективне управління емоціями та внутрішньою мотивацією. Під впливом постійного стресу, високих фізичних та емоційних навантажень працівники поліції часто зіштовхуються із загрозою життю. Стійкість у таких випадках є своєрідним психологічним бар'єром, що допомагає протистояти кризовим ситуаціям, зберігаючи внутрішню рівновагу [1]. Особистісні ресурси, такі як розвинений самоконтроль, здатність до адаптації та стійкість до стресу, є основними складовими стійкості. Разом із тим, важливу роль відіграють соціальні ресурси, серед яких – підтримка з боку колег, родини та спільноти. Уміння використовувати соціальну підтримку допомагає працівникам поліції розвивати почуття причетності та безпеки, що знижує ризик емоційного вигорання. Підтримка колективу також сприяє розвитку колективної стійкості, коли працівники знаходять опору один в одному та розуміють, що вони не самотні у своїх випробуваннях. Крім того, професійні фактори, такі як досвід у кризовому управлінні, стресостійкість і розуміння специфіки служби під час військового конфлікту, допомагають поліцейським справлятися з небезпеками. Вони зосереджують свою увагу на завданнях, долаючи особисті страхи, що є критично важливим у момент прийняття швидких і відповідальних рішень [2]. Одним із ключових механізмів стійкості є здатність до регулювання емоцій, що дає змогу знижувати емоційне навантаження та концентруватися на виконанні поставлених завдань. Уміння контролювати реакцію на стресові ситуації стає запорукою ефективності й підтримки психічного благополуччя.

Дослідження виявляють, що навички стресостійкості та здатність швидко адаптуватися до кризових умов суттєво підвищують здатність поліціантів зберігати психічне здоров'я навіть у складних ситуаціях. У тих, хто має розвинені навички емоційного контролю та стресостійкості, спостерігається вища ефективність у виконанні професійних завдань, а також знижений ризик розвитку психосоматичних розладів.

Війна як екстремальна подія має здатність значно впливати на психологічний стан та особистісні риси працівників поліції, які перебувають у зоні бойових дій. Зіштовхуючись з травматичними подіями, працівники поліції можуть зазнавати змін у своїх психологічних характеристиках, що виникають як реакція на постійний стрес, небезпеку та складні умови праці [3]. Серед таких змін часто відзначають підвищену тривожність, що пов'язано з постійною готовністю до загрози. Високий рівень тривожності може негативно впливати на загальний психоемоційний стан, роблячи поліцейських більш уразливими до стресових розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Водночас зростає агресивність як форма захисної реакції, що інколи стає необхідною для швидкого реагування на небезпеку, але також може

порушувати стосунки з оточенням. Зниження соціальної довіри також стає типовим наслідком тривалого перебування в умовах війни. Поліцейські часто опиняються у ситуаціях, коли необхідно бути особливо обережними, що може призвести до недовіри навіть до близьких. Це явище викликає почуття ізоляції, знижує відчуття підтримки з боку суспільства, що в цілому послаблює емоційну стійкість [4]. Проте війна не завжди викликає суто негативні зміни; у деяких працівників поліції можна спостерігати розвиток таких позитивних рис, як свідомість, відповідальність, самодисципліна та рішучість. Боротьба з кризовими ситуаціями спонукає їх до чіткого аналізу, ефективного прийняття рішень, що підвищує стійкість і цілеспрямованість.

Ми вважаємо, що особливу увагу слід приділити змінам в емоційній емпатії. Поліцейські, що переживають значний стрес, можуть стати менш чутливими до чужих емоцій як частини психологічного самозахисту, знижуючи ризик емоційного перенавантаження. З одного боку, це сприяє обмеженню негативного впливу травматичного досвіду, але з іншого – зниження емпатії збільшує ризик емоційного вигорання та знижує загальну ефективність роботи. Попри це, поліцейські можуть розвинути міцні почуття солідарності та колективної підтримки. В умовах постійного ризику вони часто знаходять опору у своїй команді, що формує міцні зв'язки та підвищує рівень згуртованості. Почуття спільної відповідальності за безпеку колег сприяє підвищенню колективної ефективності, покращуючи взаємодію та створюючи більш сприятливе середовище для виконання завдань.

Отже, працівники поліції змушені адаптувати свої особистісні риси до нових умов, що вимагають підвищеної стійкості, емпатії та готовності до ризику. Водночас механізми психологічної стійкості відіграють вирішальну роль у підтримці їхнього психічного здоров'я та професійної ефективності. Для зміцнення цієї стійкості важливо не лише розвивати індивідуальні ресурси, але й створювати підтримуюче середовище, яке сприятиме збереженню психологічного благополуччя. Вивчення змін особистісних рис, спричинених війною, дозволяє краще розуміти потреби поліцейських і формувати більш ефективні стратегії допомоги, що сприятимуть їхній стійкості та професійній адаптації в умовах постійного стресу.

Література:

1. Зінченко Д. А. Психоемоційний стан працівників поліції під час воєнного стану в Україні. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України*. Харків : НА НГУ, 2023. С. 134–137.

2. Зінченко Д. А. Психологічна підготовка фахівців правоохоронних органів України в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*. Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 242–244.

3. Зінченко Д. А. Психологічне здоров'я працівників в підрозділах безпеки і оборони України. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України*. Харків : НА НГУ, 2023. С. 131–134.

4. Зінченко Д. А. Теоретичні дослідження громадянської ідентичності. *Питання сучасної науки і права*. Суми : СФ ХНУВС, 2023. С. 185–187.

ВПЛИВ ТОЛЕРАНТНОСТІ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВІЙНИ

На співробітників Національної поліції України покладена визначальна місія – забезпечення правопорядку й законності в країні. В умовах війни поліції доводиться мати справу з різного роду воєнними злочинами, на кшталт кіберзлочинності, мародерства, сексуального й фізичного насильства стосовно жінок, дітей та мирного населення загалом. Все це завдає болісних переживань, травм та надзвичайного стресу поліцейським. Хоча науково доведено, що особистість працівника поліції є емоційно стійкішою до різного роду стресу на відміну від інших верств населення, однак науковці впевнені, що тривала дія стресових факторів має катастрофічні наслідки для їх психічної цілісності та здоров'я в цілому. У зв'язку з цим варто дослідити вплив толерантності як ціннісної складової професії правоохоронця на стан його психічного здоров'я в умовах війни.

Проблема утвердження ідеалів толерантної особистості є необхідною вимогою у процесі становлення ціннісних орієнтацій майбутніх правоохоронців та фундаментальною засадою у забезпеченні функціонального розвитку їх психічного здоров'я. У Філософському енциклопедичному словнику висвітлено сутність толерантності як доброзичливе або, принаймні, стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних) [4]. Однак, на думку багатьох учених, толерантність не є пасивною рисою та виходить за межі суто терпимості. Зокрема, вона означає не поступку, поблажливість чи потурання, а передусім активну позицію, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини, відмову від догматизму й абсолютизму [2].

Л. Почебут, визначаючи толерантність як стійкість до тиску з боку інших, доброзичливість, захист своєї гідності та своїх інтересів, при повазі до інтересів іншої людини, виокремлює наступні атрибути толерантності: стійкість до впливу, тиску з боку Іншого; визнання права Іншого мати свою думку; асертивність – захист своєї думки, своїх ідей, інтересів при визнанні права Іншого мати і відстоювати свої ідеї й інтереси. Підкреслюючи комплексний характер толерантності, вчені виокремлюють чотири аспекти її вивчення: як психологічної стійкості, як системи позитивних установок, як сукупності індивідуальних якостей, як системи особистісних і групових цінностей [3].

Проблема толерантності тісно пов'язана з проблемою психічного здоров'я правоохоронця. Складовими психічного здоров'я є: усвідомлення та відчуття цілісності свого фізичного та психічного «Я»; постійність та ідентичність переживань в однотипних ситуаціях; критичне ставлення до себе і своєї діяльності; психічні реакції, що адекватні (відповідні) впливу середовища; керування своєю поведінкою відповідно до встановлених норм, правил, законів; здатність планувати певні події та процеси власної життєдіяльності та

реалізувати їх; здатність змінювати свою поведінку залежно від життєвих обставин.

У ситуаціях гострої напруги в роботі поліцейського за відсутності достатнього рівня толерантності можуть виникати психічні та психосоматичні відхилення, що ведуть до виникнення різноманітних захворювань. Одним із таких відхилень є невротизація особистості. Толерантність до екстремальних ситуацій означає здатність переживати невдачі, дискомфорт і всі ситуації, коли очікування себе не виправдовують, не відчуваючи при цьому стан катастрофи і не впадаючи в депресію [1].

Толерантність є невід'ємною характеристикою сучасної дійсності в цілому і багатьох професійних ситуацій в роботі поліцейського зокрема. Професійна діяльність працівників Національної поліції України в умовах війни характеризується екстремальним, кризовим характером. Здатність фахівця успішно функціонувати й виконувати поставлені завдання в ситуації постійних змін, конфліктності, психічної напруги на сьогодні є однією з найважливіших компетентностей правоохоронця.

Толерантність забезпечує психологічну безпеку особистості поліцейського, виявляється у здатності зберігати стійкість у середовищі з різними параметрами, в тому числі і з психотравмуючими; в опірності деструктивним внутрішнім і зовнішнім впливам, що відбивається в переживанні особистістю захищеності/незахищеності в конкретній життєвій ситуації. Вона виконує функцію поведінкової та діяльнісної регуляції, є важливим компонентом життєвої позиції правоохоронця, сприяє збереженню цілісності, а відтак і психічного здоров'я.

Література:

1. Ляпунова В. А. Функції толерантності як соціально значущої цінності. *Збірник наукових праць: педагогічні науки*. 2016. Том 3. С. 119–122.
2. Пірен М. І. Толерантність – дієвий чинник злагоди та консолідації в сучасному українському суспільстві. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/06/08.pdf>
3. Терещенко К. В. Толерантність як детермінанта психологічного здоров'я особистості. *Актуальні проблеми психології*. Том I. Вип. 57. С. 90–95.
4. Філософський енциклопедичний словник / голова редкол. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис. 2002. 742 с.

Наталія Григор'єва
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Ірина Федорчак

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ЛЮДСЬКУ СВІДОМІСТЬ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Гібридні конфлікти передбачають наявність різних складових, у тому числі й інформаційної, яка набуває подекуди більш важливого значення, аніж військова [2]. Інформаційна війна є одним із найефективніших інструментів

впливу на свідомість людей. Це поняття вводить у науковий обіг американський дослідник М. Маклюен, який проголошує тезу «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [4]. Підкидання неправдивої інформації, користування компроматами, виливання бруду, намагання за допомогою інформації ввести в оману тощо. Інформація має вплив на маси, тобто за умови вдалого маніпулювання свідомістю можна досягти практично будь-якої мети: знищити опонента чи розпалити війну. Мета такої війни – послабити моральні і матеріальні сили супротивника та посилити власні. Вона передбачає заходи пропагандистського впливу на свідомість в ідеологічній та емоційній галузях [1].

Спотворення та перекручування інформації російськими ЗМІ – це систематичний процес, який використовується для впливу на громадську думку як всередині росії, так і за її межами, в тому числі на території нашої країни. Внутрішні медіа росії ретельно контролюються державою, що дозволяє створювати єдиний наратив про події, який підкріплює політичні інтереси керівництва. Всі незручні для влади теми або замовчуються, або перекручуються.

В інформаційній війні ЗМІ часто спрямовані не на об'єктивне інформування, а на збирання фактів, що підтверджують певну точку зору. Її специфікою є: створення реальності через інформацію, тобто інформація стає засобом формування певної реальності, чим інтенсивніше вона поширюється, тим більше шансів на успіх; трансформація цінностей, включаючи відхід від радянських традицій, що виявляється, наприклад, у відмові від святкування 23 лютого; боротьба за спільну історію, спільна історія України та росії стає полем боротьби, включаючи напади на національні символи, воєнну славу тощо [3, с. 89]. Інформаційна війна активно використовується для впливу на населення, формування «правильних» образів, маніпуляції поведінкою, досягнення певних політичних цілей, перекручування фактів. Часто поширюються абсолютно фальшиві новини, які можуть бути використані для дискредитації інших країн, організацій або персон. Наприклад, відомо про спроби російських ЗМІ перекрутити інформацію про події в Україні під час та після Революції Гідності у 2014 році, анексії Кримського півострова, під час війни на Донбасі та повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Тому, зважаючи на вищевикладене, варто звернути увагу та виокремити ключові аспекти інформаційної війни, які впливають на свідомість:

- пропаганда, яка спрямована на формування потрібної державі ідеології, підтримку патріотичних настроїв і мобілізацію населення на підтримку державних інтересів;

- окрім впливу на цивільне населення інформаційні атаки часто спрямовані на військовослужбовців; ворог може поширювати інформацію, що демотивує, ставить під сумнів ефективність командування або наголошує на військових поразках; метою є послаблення бойового духу та зниження мотивації до захисту країни;

- використання невизначеності щодо майбутнього, особливо в умовах воєнного стану; ворог може наголошувати на нестабільності, економічних

труднощах, непередбачуваності подій, аби викликати у населення страх і недовіру до рішень вищого керівництва країни.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що вплив на свідомість у рамках інформаційної війни росії проти України може бути надзвичайно потужним, оскільки люди схильні до швидкої реакції на емоційно заряджені повідомлення, особливо в кризових умовах. Інформаційна війна – це не лише боротьба за контроль над фактами, але й боротьба за психологічний стан населення.

Література:

1. Бабенко Ю. Інформаційна війна – зброя масового знищення. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/>

2. Боднар О. Поняття та зміст права людини на безпеку та його співвідношення з суміжними правами. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_1_18

3. Стадник А. Основні моделі організації інформаційних війн та їх різновиди. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 67–68. С. 81–91.

4. Що таке інформаційна війна. URL: <http://my.elvisti.com/sergandr/iv.html>

Олена Джафарова, Дмитро Лещенко
Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ І ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ОБОРОННОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

В умовах відсічі збройній агресії росії роль сектору безпеки та оборони України набрала критичної важливості і стала запорукою виживання нації. «Сектор безпеки і оборони – це система органів державної влади, діяльність яких перебуває під демократичним та цивільним контролем і за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз» [2]. Однією з важливих підвалин його функціонування є кібербезпека, оскільки наслідком виведення сектору з ладу шляхом кібератак, ймовірно, буде втрата комунікації між його структурними елементами, що призведе до неспроможності цієї інституції виконувати в повному обсязі покладені на неї завдання.

Органи державної влади на регулярній основі стають жертвами хакерських атак країни-агресорки, тому актуальності набирає питання покращення технологічної спроможності сфери кіберзахисту оборонного сектору України. Новітнім інструментом, який привносить революційні зміни у всі без виключення сфери, в які він є впроваджуваним, є «штучний інтелект, що по суті є нейромережею, здатною до імітації людського інтелекту в машинах, з метою забезпечення спроможності міркувати та використовувати логіку для вирішення проблем. У кібербезпеці він базується на тому ж принципі: використання швидкості й обчислювальної потужності ШІ для створення

протоколів кібербезпеки, які передбачають, ідентифікують та зменшують загрози. На помилки, обумовлені людським фактором, припадає понад 80% кіберінцидентів, і ШІ з великою вірогідністю при успішному інтегруванні його в сектор оборони, ймовірно, може заповнити цю прогалину, автоматизуючи рутинні щоденні завдання, оброблюючи швидко величезну кількість інформації [1]». На практиці при правильній організації функціонування ШІ міг би бути використаний в оборонному комплексі як моніторинговий ресурс задля раннього виявлення кіберзагроз, швидкого реагування на них, недопущення їх проникнення в інформаційну систему сектору оборони. До того ж автоматизація реагування на загрози дала б змогу вчасно їх виявляти та блокувати, відслідковувати підозрілі процеси, доповідати про них уповноваженим на реагування особам або по можливості протидіяти самостійно. Також він здатен розробляти плани по захисту системи на основі моделювання можливих атак і створення алгоритмів протидії та захисту. Постійно самовдосконалюючись, ШІ водночас вдосконалював би й захист оборонного сектору.

Підсумовуючи, можна прийти до висновку, що в умовах сучасних світових тенденцій технологічність може стати вирішальним фактором в протидії серйозним національним загрозам, таким як збройна агресія, тому це питання заслуговує додаткового і більш глибокого вивчення.

Література:

1. Кібербезпека та штучний інтелект. URL: <https://web-academy.ua/blog/junior/cybersecurity-and-artificial-intelligence>
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/reformi-ta-planuvannya-usferi-oboroni/zakon-ukraini-pro-naczionalnu-bezpeku-ukraini.html>

Вікторія Дробишевська
Одеський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Тетяна Матієнко

НЕСТЕРПНЕ БАЖАННЯ ВБИВАТИ – ПРИРОДА ЧИ СПАЛАХ У ГОЛОВІ? У КОНТЕКСТІ БОЙОВОГО ДОСВІДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Війна з її жахливими обставинами стає каталізатором емоційних і психічних змін, які можуть спонукати до жорстоких дій. Нестерпне бажання вбивати може виникати як інстинктивна реакція на загрозу, так і як наслідок глибоких психологічних травм, які накопичуються протягом бойових дій. Це не просто агресивний порив, а складний феномен, що викликає безліч питань про природу людини. Чи є це вроджений інстинкт, вкорінений у нашій природі, чи, можливо, спосіб виправдати власні переживання та внутрішні конфлікти? У цьому контексті важливо дослідити, як війна формує ставлення військовослужбовців до насильства, які психічні механізми лежать в основі цього бажання, а також які фактори можуть допомогти уникнути перетворення

агресії на деструктивні дії. Аналізуючи ці аспекти, ми можемо краще зрозуміти складність людської природи під впливом екстремальних обставин і знайти шляхи для зменшення насильства у післявоєнний період.

Еволюційна психологія пропонує цікавий погляд на питання агресії. Агресія – це мотивована деструктивна поведінка, яка суперечить нормам і правилам існування людей у суспільстві, завдає матеріальної шкоди, приносить фізичне і моральне ушкодження або спричиняє психологічний дискомфорт (негативні переживання, стан напруження, страх, пригніченість).

Інстинкти, пов'язані з виживанням, можуть спонукати людей до агресивних вчинків. Агресія могла б забезпечити перевагу у боротьбі за ресурси та територію. Проте, в умовах сучасного суспільства, де діють закони та моральні норми, ці інстинкти можуть перетворитися на внутрішній конфлікт. З одного боку, еволюційно закладене бажання захищати себе та своїх близьких, з іншого – суспільні вимоги утримуватися від насильства. Це відлуння відкриттів біологів про тваринне походження та ідею «гена агресора», який, нібито, є присутнім навіть у сучасних людей. Проте сучасні дослідження спростовують думку про фатальну приреченість на агресію. Наприклад, Л. Берковиць у 1926 році доводить, що, хоча агресія у людини може містити інстинктивний елемент, її можна коригувати за рахунок ситуативних факторів. Науковець акцентує увагу на ситуативній агресії і стверджує, що агресія є реакцією на те, що нам неприємно, і ми маємо можливість контролювати цю реакцію. Це означає, що агресію не обов'язково проявляти, і вона не завжди накопичується. Якщо ми вибираємо реагувати на тригер агресивними діями, ми можемо потрапити у так зване «коло насильства» – ситуацію, з якої важко вибратися, адже наша агресія стає тригером для інших, і жорстокість поширюється далі. У психології тригером називають будь-який стимул чи ситуацію, що викликає емоційну або психологічну реакцію, часто негативну, у людини, яка пережила травматичний досвід [1].

У свою чергу, війна завжди є каталізатором для виникнення найгірших аспектів людської природи, включаючи агресію, ненависть і бажання вбивати. Російсько-українська війна, що триває з 2014 року, наочно демонструє, як соціально-політичні обставини можуть спонукати людей до вчинення насильства.

В умовах війни психіка зазнає значних навантажень. Страх, стрес, травма, відчуття безвиході спонукають до спалахів агресії. Багато військовослужбовців і цивільних осіб можуть відчувати нестримне бажання вбивати як відповідь на травматичний досвід, втрачених близьких чи порушення особистої безпеки. Це бажання виникає в контексті захисту своєї країни, сім'ї або дому, як наслідок ненависті до ворога. Військові, які пережили жорстокі бої, можуть відчувати гнів і бажання помсти після втрати товаришів по службі. Це прагнення може виявлятися навіть у повсякденному житті, де людина з військовим досвідом може агресивно реагувати на конфлікти чи стресові ситуації, що свідчить про ненависть до ворога.

Саме тому психологічні механізми, що стоять за спалахами агресії, заслуговують на окрему увагу. Великим ризиком для військових в цьому

випадку є саме посттравматичний стресовий розлад. Це затримана психопатологічна реакція на психотравмуючі події, яка формує цілісний синдром. Військово-травматичний стрес виникає у безпосередніх учасників бойових дій, формуванню якого сприяють певні умови, зокрема різка зміна бойових дій на мир. До цієї ситуації військовому необхідно адаптуватися заново. Деадаптації, що виникають саме в цей період, вирізняються своєю тривалістю та мають назву власне ПТСР.

Основні симптоми ПТСР включають:

- людина знову і знову переживає неприємні спогади про травматичні події, які можуть проявлятися як явні спогади або навіть візуальні образи та нічні жахи;

- відчуття поганого настрою, втрату інтересу до раніше приємних речей, негативні думки про себе чи світ, відчуття провини, нездатність пам'ятати події чи концентруватися;

- людина намагається уникати всього, що нагадує про травму, відсторонюючись від певних місць, людей або ситуацій; це може призводити до емоційної відстороненості;

- підвищений рівень збудження, що проявляється у постійній настороженості, дратівливості, труднощах зі сном, концентрацією та розслабленням, як правило, надто сильна реакція на навколишні подразники та швидкий емоційний спалах;

- виникнення невмотивованої агресії, спрямованої на випадкових людей, а часто – на рідних і близьких; незрозуміле почуття провини (не виконав місію, не врятував, мав би зараз бути там), почуття недовіри та зради, а також «несправедливості долі», відчуття відсутності майбутнього тощо; іноді людина не помічає своїх змін, проте це помічають інші, оточуючі можуть сприймати людину з ПТСР як таку, яку «підмінили» [3].

Отже, повертаючись до звичайного мирного життя внаслідок закінчення бойових дій або демобілізації, людина часто залишається адаптованою до ситуації бойових дій [4]. А коли людина стикається з емоційними травмами або відчуває безвихідь, вона може знайти у вбивстві ілюзорний вихід зі складної ситуації. У такі моменти бажання вбивати стає механізмом самозахисту, який, однак, призводить до серйозних наслідків.

Окрім цього, конфлікт в Україні супроводжується новинами, які підживлюють ненависть і агресію. Сучасна інформаційна війна і в Україні, і в Росії призводить до деструктивної поведінки, вчинків, діяльності людей, що пов'язано з маніпулюванням емоціями, психікою. У соцмережах можна знайти численні приклади відео з поля бою, які показують страждання українських військових та цивільних осіб, розстріли українських полонених та вбивства з особливою жорстокістю. Це є психологічним тригером, який активізує почуття ненависті. Тригери можуть варіюватися, оскільки те, що є тригером для однієї людини, може не мати ніякого впливу на іншу. Ці сцени знімають у людей табу на вбивство, нівелюють моральну цінність «не вбий» [2]. Відповідно, це може викликати у військових і навіть цивільних бажання помститися, вважаючи вбивство ворога справедливим актом.

Отже, військовослужбовці, стикаючись з екстремальними обставинами, можуть відчувати нестерпне бажання вбивати, яке є наслідком не лише фізичного, а й психологічного стресу. Це бажання часто виступає реакцією на небезпеку, загрозу та болісні спогади. Без належної підтримки та реабілітації військовослужбовці можуть опинитися у «колі насильства», де агресія стає відповіддю на тригери, що викликають травми. Це не тільки шкодить їм, але й негативно впливає на суспільство. З огляду на це важливо забезпечити військовим належну психологічну допомогу, навчання управлінню емоціями та стратегії подолання стресу. Таким чином можна запобігти ескалації насильства та підтримати процес інтеграції військових у цивільне життя, спонукаючи їх шукати мирні шляхи вирішення конфліктів. Лише через усвідомлення і контроль над агресією можна сподіватися на зменшення насильства і створення більш стабільного суспільства.

Література:

1. Бородіна Н. Жорстокі наративи в мистецтві та реальна жорстокість: чи існує кореляція? *Філософія та гуманізм*. 2021. № 1 (13). С. 11–18.
2. Кузнецова О. Психологічні тригери в ЗМІ: поняття, особливості, види, протистояння їх впливу. URL: <http://surl.li/ksrshr>
3. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад. URL: <http://lu-journal.com.ua/article/view/222037/222200>
4. Цихоня В. Пам'ятка про посттравматичний стресовий розлад. URL: <http://surl.li/tpcifo>

Оксана Жизномірська
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

На сучасному етапі стрімкого розвитку воєнних подій в нашій країні постійно зростає питання ментального здоров'я особистості дитини та дорослого. Ми перебуваємо у війні досить довго, і в кожного громадянина України нагромаджується спектр різних емоцій, відчуттів, переживань, а також різні виклики, труднощі, горе, тривоги, що зумовлюють складні зміни в психічному прояві «Я». Саме 10 жовтня ми (щорічно) відзначаємо Всесвітній день ментального здоров'я, де в черговий раз різні фахівці (медики, психологи, психотерапевти, реабілітологи) фокусують увагу на здоров'ї та радять дотримуватися певних правил, рецептів щодо свого здорового, щасливого, успішного добробуту.

Ми звертаємо увагу на наступні позиції щодо збереження ментального здоров'я та позитивних відчуттів власного «Я» в соціальному просторі. Так, ВООЗ визначає 7 складових психічного здоров'я:

– усвідомлення постійності й ідентичності свого фізичного та психічного «Я». Якщо людина втрачає відчуття самоідентифікації, сприймає себе не цілісно, не має усвідомлення життя як єдиного процесу, а лише фрагментарні події, – це причина звернути увагу на своє психічне здоров'я;

– постійність і однаковість переживань в однотипних ситуаціях. Якщо людина потрапляє в однакові ситуації, які виводять її з зони комфорту, то має бути чіткий план дій, де б вона почувала себе максимально захищеною;

– критичне ставлення до себе та своєї діяльності. Здатність до аналізу свого життя, своїх дій, докладених зусиль для досягнення певної мети чи цілі; вміння «вибудувувати» для себе алгоритми дій та поведінки;

– адекватність психічних реакцій впливу середовища. Коли реакція людини відповідає силі й глибині зовнішнього чинника;

– здатність керувати своєю поведінкою відповідно до встановлених норм. Якщо людина намагається себе поводити, протестуючи загальноприйнятим нормам, це говорить про порушення психічного здоров'я;

– планування власної життєдіяльності та її реалізації. Планування свого режиму дня, роботи, мати сили та ресурс дотримуватися цього графіку;

– здатність змінювати свою поведінку залежно від зміни життєвих обставин. Гнучкість психіки людини говорить про її ресурсність та адаптивні можливості [3].

Ми вважаємо, що особистість дитини чи дорослого має вміти керувати собою, своїм психоемоційним станом, повинна мати відчуття волі, свободи, гідної поведінки, відчувати хвилини щастя, радості від праці, бажати ставити цілі, досягати їх, приймати правильні рішення, жити щасливим життям, уміти раціонально відпочивати. Якщо у людини переважають протилежні думки та сприймання себе, тоді вона страждає від негативних емоцій, відчуттів, переживань, хворіє, відчуває слабкість, невпевненість, кволість, пасивність у праці. Вважаємо, що саме дорослий (батьки, опікуни, вчителі, вихователі) завжди має підтримувати учнів будь-якого віку в їх намірах, особистісних прагненнях, мріях, оскільки це дає додаткову енергію «бути в ресурсі», шанс досягти успіху, здійснювати благородні вчинки, діяти правильно, злагоджено, цілісно з іншими, почуватися у добрій активності, життєздатності.

Як зазначають психологи, одним із значущих (негативних) чинників, який руйнує психічне здоров'я, є стрес. До симптомів хронічного стресу належать: головний біль; безсоння; депресія; надмірний голод або переїдання (розлади харчової поведінки); прискорене серцебиття (тахікардія); підвищений тиск (артеріальна гіпертензія); больові відчуття в тілі (через постійну надмірну напругу в м'язах); підвищення рівня глюкози в крові [2; 3].

Варто зазначити, що особистість різного віку має виявляти бажання турбуватися про своє здоров'я, встановлювати для себе певні правила, які допоможуть жити щасливо, відчувати радісні моменти у своєму житті, позитивно мислити, конструктивно спілкуватися з іншими, вміти мріяти, будувати плани на майбутнє.

Насамперед, фахівці із фізичної терапії наполегливо рекомендують дотримуватися певних правил щодо покращення свого самопочуття та успішного добробуту:

1. Фізична активність допомагає переключити увагу та змістити фокус з «хвилювання» на життя, яке проходить повз, поки людина хвилюється. Особливо важливо, коли ми починаємо це робити систематично, адже це ще й допомагає поновити контроль за своїм життям, а отже, відчутти свій власний вплив на психічний стан.

2. Чітке планування свого розпорядку дня допоможе уникнути додаткової тривоги все встигнути та почувати себе комфортно.

3. Важливу роль відіграє здорове, збалансоване харчування. Вживання щоденно 5 порцій овочів і фруктів. Адже порушення роботи шлунково-кишкового тракту призводить до тривожних розладів.

4. Для подолання стресу – відмова від куріння та вживання алкоголю [3].

Таким чином, особистість має добре усвідомлювати про відповідальність за своє психічне життя, здоров'я, спрямовувати себе на позитивні думки, дії, вчинки, намагатися щиро допомагати іншим, розуміти труднощі інших, раціонально харчуватися, приємно відпочивати, планомірно розпоряджатися своїм часом і розуміти власне «Я» різними способами.

Література:

1. Дбаймо про психічне здоров'я: кілька порад, як його підтримати. URL: <https://phc.org.ua/news/dbaymo-pro-psikhichne-zdorovya-kilka-porad-yak-yogo-pidtrimati>

2. Ментальне здоров'я: як подбати про себе? URL: <https://mgc-pd.kr.ua/mentalne-zdorovya-yak-podbati-pro-sebe/>

3. Що важливо знати про психічне здоров'я? URL: <https://phc.org.ua/news/scho-vazhlivo-znati-pro-psikhichne-zdorovya>

Данііл Зінченко, Олександр Музичук
Харківський національний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Сучасні реалії військового конфлікту в Україні значно вплинули на всі сфери життя громадян, зокрема на психологічний стан працівників Національної поліції України, які виконують свою професійну діяльність у стресових умовах. Постійна загроза життю, висока емоційна напруга, частий контакт із потерпілими від військових дій – усе це формує специфічні психологічні виклики.

В умовах військового стану працівники Національної поліції України стикаються з рядом глибоких психологічних викликів, що суттєво впливають на їхнє ментальне здоров'я. Постійний стрес, обумовлений загрозою для життя та фізичної безпеки, стає невід'ємною частиною щоденної реальності.

Працівники поліції змушені регулярно перебувати в ситуаціях, де невизначеність, небезпека і ризик – звичні складові. Це призводить до значного збільшення рівня тривоги та страху не лише за себе, а й за життя колег. Постійний психологічний тиск збільшує ймовірність виникнення психічних розладів, серед яких найбільш поширеними є посттравматичний стресовий розлад, депресивні стани та різного роду тривожні розлади. Ці психологічні виклики посилюються відчуттям постійної мобілізаційної готовності, коли навіть короткий період спокою може бути перерваний несподіваною загрозою [1]. Перебуваючи під цілодобовою мобілізацією, працівники поліції втрачають можливість належного відпочинку, що негативно відображається на їхніх емоційних і фізичних ресурсах. Такий постійний стан тривоги та готовності швидко реагувати на загрози призводить до виснаження психологічних ресурсів і збільшує ризик розвитку синдрому емоційного вигорання, при якому працівники починають втрачати внутрішню мотивацію та енергію для виконання службових обов'язків. Окрім постійного стресу працівники поліції зіштовхуються з моральними та етичними дилемами, які стають особливо гострими у кризових ситуаціях. Бувають моменти, коли вони змушені приймати складні рішення, що передбачають ризик для власного життя задля безпеки мирного населення [2]. Це накладає на них додаткову моральну відповідальність, що часто є важким емоційним тягарем, адже будь-яка помилка може мати непоправні наслідки. Подібна ситуація сприяє посиленню почуття провини та безпорадності, що в довгостроковій перспективі може призвести до внутрішнього конфлікту і погіршення психічного стану.

На нашу думку, правоохоронці часто спостерігають за стражданнями цивільних осіб, зокрема тих, хто постраждав унаслідок військових дій, що ще більше підвищує емоційне навантаження. Регулярний контакт з людьми, які переживають глибокий біль, травму та втрати, сприяє формуванню стану емпатичного виснаження, коли працівники поліції починають втрачати здатність до емоційного відгуку. Це може призвести до емоційного притуплення або, навпаки, до надмірного співпереживання, яке ускладнює професійну діяльність.

Адаптація працівників Національної поліції України до умов військового стану вимагає комплексного підходу, що охоплює як організаційну підтримку, так і індивідуальні стратегії подолання стресу. Важливим елементом є надання психологічної допомоги на рівні організації, що включає регулярні консультації з професійними психологами та проведення тренінгів для розвитку навичок управління стресом. Ці заходи сприяють стабілізації емоційного стану правоохоронців, що дозволяє їм ефективніше реагувати на виклики та забезпечувати громадський порядок навіть у надзвичайних ситуаціях. Крім цього, важливу роль відіграє розвиток навичок саморегуляції, зокрема через опанування технік релаксації та дихальних вправ, які дозволяють знижувати рівень тривоги та відновлювати внутрішній баланс у кризових моментах. Підтримка колег також виступає потужним механізмом адаптації, оскільки спільний досвід і командний дух створюють середовище, де можна вільно обговорити емоційні переживання та відчутти розуміння з боку інших [3]. Це

дозволяє правоохоронцям зменшити відчуття ізоляції і полегшує перенесення стресових ситуацій. На особистісному рівні працівники поліції знаходять способи підтримки психологічного стану через участь у соціальних ініціативах та волонтерській діяльності, що допомагає відчутти позитивний вплив на суспільство і знайти нові сенси в умовах складних обставин. Такі механізми сприяють збереженню психологічної стійкості та підвищують рівень адаптації до умов військового стану.

Отже, військовий стан в Україні створює значні психологічні виклики для працівників Національної поліції, які виконують критично важливу функцію забезпечення безпеки громадян. Основними викликами є високий рівень стресу, емоційне виснаження та моральні дилеми. Ефективна адаптація до цих умов можлива завдяки організаційній та індивідуальній підтримці, психологічним програмам, а також розвитку навичок саморегуляції. Таким чином, впровадження систематичної психологічної допомоги є необхідним кроком для забезпечення стійкості та психологічного благополуччя працівників Національної поліції України в умовах військового стану.

Література:

1. Зінченко Д. А., Зінченко О. Д. Психологічні аспекти юридичної техніки: як вплив на свідомість та поведінку особи. *Мова і право*. Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 94–96.

2. Макарова О. П. Психологічні аспекти вивчення екстремальних ситуацій і станів. *Проблеми сучасної поліцейстики*. Харків : ХНУВС, 2022. С. 258–261.

3. Макарова О. П. Теоретичні підходи до вивчення громадянської ідентичності. *Габітус*. 2020. Вип. 20. С. 126–129.

Валентин Кердивар, Владислав Платонов
Національний університет цивільного захисту України

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ІЗ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Проблема внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) в Україні набула значного загострення в умовах війни та соціально-економічної нестабільності. ВПО стикаються з численними викликами, такими як психологічний стрес, травматичні переживання, соціальна ізоляція та труднощі у пристосуванні до нових умов. Психологічна підтримка цих осіб є критично важливою для забезпечення їхнього психічного здоров'я, а також для стабільності суспільства в цілому. Актуальність роботи психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України) полягає в необхідності надання цілеспрямованої допомоги та впровадження ефективних методів психологічної підтримки, орієнтованих на специфіку потреб ВПО [1, с. 43].

В умовах кризових ситуацій психологи ДСНС України виконують ключову роль на перших етапах переселення, коли внутрішньо переміщені

особи стикаються з глибокими емоційними потрясіннями. Вони забезпечують термінову психологічну підтримку, яка включає оцінку стану осіб, допомогу в подоланні стресу та емоційних реакцій на кризу. Однак їхня діяльність обмежується первинною допомогою, вони не займаються тривалим супроводом або реабілітацією. Таким чином, дослідження специфіки роботи психологів ДСНС в контексті допомоги ВПО є важливим кроком у напрямку вдосконалення системи психологічної підтримки на етапі кризового реагування.

Психологи, які працюють в ДСНС України, мають ряд унікальних завдань, пов'язаних з підтримкою внутрішньо переміщених осіб. По-перше, це проведення оцінки психологічного стану ВПО. Спеціалісти використовують різні методи діагностики, щоб виявити рівень психологічного травмування, тривоги та депресії, а також визначити індивідуальні потреби в терапії [3].

Однією з основних функцій психологів є надання кризової психологічної допомоги. Важливо, щоб психологи мали навички в роботі з посттравматичними стресовими розладами, адже багато ВПО пережили серйозні стресові ситуації. Терапевтичні сесії можуть включати методи когнітивно-поведінкової терапії, арт-терапії та підтримуючої терапії, які допомагають переселенцям справлятися з негативними емоціями та адаптуватися до нових умов життя. Крім того, психологи беруть участь у розробці соціальних програм для інтеграції ВПО в місцеві громади. Це може включати організацію груп підтримки, навчальних семінарів та інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності населення про проблеми ВПО. Співпраця з іншими державними структурами та неурядовими організаціями є важливим аспектом роботи, оскільки лише комплексний підхід може забезпечити ефективну підтримку [2]. Психологи також повинні звертати увагу на питання самозахисту та емоційного вигорання. Регулярна супервізія та професійний розвиток є критично важливими для підтримки їхньої власної психічної стійкості. Важливо, щоб психологи могли обмінюватися досвідом і отримувати підтримку від колег, що дозволяє знижувати рівень стресу та підвищувати ефективність роботи.

Отже, робота психологів ДСНС України з внутрішньо переміщеними особами є важливою складовою підтримки та реабілітації цих людей. Психологи виконують численні функції, починаючи від оцінки психологічного стану до організації соціальної інтеграції, і їхня роль у цьому процесі є надзвичайно важливою. Для покращення якості надання психологічної допомоги ВПО необхідно розробити та впровадити навчальні програми для психологів, зосереджені на кризовій психології та специфіці роботи з цільовими групами. Це дозволить забезпечити більш ефективну підтримку, сприяючи відновленню психічного здоров'я та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Література:

1. Біженці та внутрішньо переміщені особи України на шляхах війни: кроки незламності : монографія / В. І. Подшивалкіна, Н. В. Коваліско та ін. ; за ред. М. В. Бірюкової. Харків, 2023. 381 с.

2. Вплив повномасштабної війни на міграцію українців: як масштаби переміщення оцінюють держава Україна та міжнародні організації. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/vpliv-povnomasshtabnoyi-viini-na-migratsiiu-ukrayintsiv-iak-masshtabi-peremishchennia-otsiniuiut-derzhava-ukrayina-ta-mizhnarodni-organizatsiyi-24523>

3. Кердивар В. В., Христенко В. Є. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту. Харків, 2021. 143 с.

Лілія Клочек
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ВИМІРІ ПСИХОЛОГІЇ: НАУКОВІ ПІДХОДИ

На сучасному етапі розвитку нашої країни, в умовах протистояння російській агресії, пов'язаних з нею ментальних викликів особливої актуальності набувають проблеми соціальної та психологічної незахищеності пересічної людини, створення умов для непорушення її прав і свобод. Вчені, які проводять дослідження в царині соціальних і психологічних наук, констатують, що в українському суспільстві наростає запит на справедливість, який з часом буде тільки збільшуватися. Повоєнне відновлення України здійснюватиметься не тільки в частині відбудови зруйнованої інфраструктури, промисловості, житлового сектора, але й переформатування роботи соціальних інститутів, психологічного відновлення різних категорій населення – військових, внутрішньо переміщених осіб, людей, які перебували в зоні бойових дій чи в окупації, дітей, які постраждали від війни.

Розвиток в українських громадян почуття власної гідності можливий за умови ціннісного, справедливого ставлення з боку держави та суспільства. Для цього замало настанов щодо орієнтування на моральні імперативи. Потрібно задіювати психологічні механізми справедливості, враховувати психологічні особливості її досягнення на інституційному рівні та рівні соціальних взаємодій.

Справедливість зазвичай розглядається як етична категорія і визначається як дотримання визнаних у суспільстві загальнолюдських норм, контекст моральної свідомості та складова моральності людини, обов'язкова умова її життєіснування. У вимірі інших наук – права, економіки, політології – це поняття визначається як процес непорушення прав кожної людини, можливість соціальних інституцій заохочувати людину за її внески в суспільно-корисну діяльність, здатність суб'єкта взаємодії правильно призначати іншому міру винагород чи покарань за його дії та вчинки.

Психологічна наука почала вивчати справедливість у зв'язку з дослідженням змістовно пов'язаних з нею явищ. Зустрічалися наукові розмірковування, які або опосередковано торкалися проблеми справедливості, або стосувалися понять, дотичних до неї, – винагороди, покарання, заохочення. З'явилися наукові положення окремих дослідників щодо сутності

справедливості, які існували у межах певних напрямів психології. Так, у класичному психоаналізі піднімалися питання застосування дорослими методів винагороди і покарання як таких, що стимулюють розвиток морально-етичної складової особистості дитини (З. Фрейд). У гуманістичному психоаналізі в центрі уваги була людина, яка, завдяки продуктивному ставленню до світу, набула здатності до справедливих дій (Е. Фромм). У необіхевіоризмі доводилася доцільність застосування покарання як дієвого методу приведення поведінки людини у відповідність до вимог суспільства (Б. Скіннер). Соціальний біхевіоризм пояснював роль винагороди та покарання як джерел підкріплення поведінки людини відповідно до соціальних очікувань. Справедливе застосування вказаних методів врегульовує поведінкові вияви людини, спрямовує їх до виконання морально-етичних стандартів у соціумі (А. Бандура). В гуманістичній психології справедливість визначалася як вроджена метапотреба, яка, трансформуючись у метамотив, стає вищою цінністю особистості, спонукаючи у взаємодіях з іншими людьми дотримуватися моральних принципів (А. Маслоу).

Зарубіжні вчені, працюючи в межах певного наукового підходу, розробляли оригінальні наукові ідеї стосовно сутності справедливості. Зокрема, в теорії морального розвитку відслідковувалася динаміка становлення особистості як носія моральних цінностей, серед яких однією з провідних є справедливість. Найвищого рівня морального розвитку людина досягає з набуттям здатності здійснювати моральний вибір на користь іншого (Л. Кольберг). Теорія моральних схем пояснювала справедливість як компонент моральної схеми, застосування якої при вирішенні складних життєвих ситуацій свідчить про достойний соціокультурний рівень людини (Дж. Рест). В окремих психологічних дослідженнях акцент робився на ролі суб'єктивних факторів осмислення людиною справедливості у процесі соціальних взаємодій, а саме прагнення отримувати максимальну винагороду за певний результат (Дж. Тібо, Л. Уолкер), бажання тлумачити різні ситуації з позиції інтересу своєї соціальної групи (І. Лінд, Т. Тайлер), суб'єктивні очікування справедливості (М. Лернер), упередженість учасників соціальних взаємодій при встановленні справедливих-несправедливих дій (Г. Левенталь), емоційні переживання особистості, що виникають внаслідок порушення норм справедливості (Р. К. Х'юсман, В. Хетфілд).

Таким чином, у світлі психологічних підходів і теорій справедливість розглядалася як необхідна умова морально-етичного розвитку особистості, результат об'єктивного і правдивого осмислення життєвих реалій, здатність переборювати суб'єктивні установки при вирішенні певних ситуацій, процес адекватного застосування винагород і покарань для корекції соціальної поведінки людини; як вища потреба, мотив, цінність, що спонукають особистість до моральних виявів; складова моральності при вирішенні проблем соціального змісту; емоційне переживання несправедливості у міжособистісних і соціальних взаємодіях; ціннісне ставлення до іншого.

Психологічний вимір справедливості, перш за все, як моральної цінності, яка актуалізує моральні вияви людини у відповідності до загальнолюдських

норм, передбачає вивчення її чинників, структури, механізмів, закономірностей побудови чесних, правдивих соціальних взаємодій, розвитку в людини гідності та самодостатності, здатності повною мірою реалізувати свій потенціал.

Література:

1. Ключек Л. В. Наукові підходи до інтерпретації справедливості у психології ХХ століття. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2015. Вип. 18. С. 130–141.

Владіслав Конопля, Святослав Крук
Київський інститут Національної гвардії України
Науковий керівник – Оксана Скиба

СУЇЦИДАЛЬНІСТЬ ТА САМОУШКОДЖЕННЯ СЕРЕД ЛЮДЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ВІЙНУ

Війна накладає глибокий відбиток на психічний стан тих, хто безпосередньо бере участь у бойових діях, та цивільних осіб, які стають свідками або жертвами збройного конфлікту. Відчуття безвиході, емоційні та фізичні травми, а також соціальна дезінтеграція можуть сприяти виникненню суїцидальних думок та поведінки.

Інтерперсонально-психологічна теорія, запропонована Т. Джойнером, стверджує, що суїцидальна поведінка є результатом взаємодії трьох факторів: відчуття власної непотрібності та тягаря для інших (люди можуть почуватися тягарем через втрату соціальної ролі, травми або фізичні обмеження), соціальне відчуження й ізоляція (людина відчуває себе відокремленою від суспільства або близьких людей, що поглиблює емоційну кризу), набуття толерантності до болю та страху смерті (цей фактор формується через постійний контакт зі смертю та насильством, що призводить до зниження страху перед самопошкодженням або смертю).

У постраждалих від війни часто розвивається ПТСР, який включає повторні спогади про травму, нічні кошмари, підвищену тривожність та емоційну ізоляцію. Дослідження показують, що ПТСР значно підвищує ризик суїцидальної поведінки через поєднання інтенсивних спогадів про травму та емоційного виснаження. Люди, які повертаються з війни, часто зіштовхуються з труднощами інтеграції в цивільне життя. Втрата військової спільноти, а також розрив зв'язків через міграцію або смерть близьких сприяють розвитку соціальної ізоляції та самотності, що є значними факторами ризику для суїцидальної поведінки. Багато учасників бойових дій отримують фізичні травми, які можуть призвести до інвалідності. У таких випадках люди часто почувуються тягарем для близьких, що відповідає одній з ключових концепцій інтерперсонально-психологічної теорії суїцидальної поведінки. Наприклад, ветерани з інвалідністю мають вищий ризик самопошкодження та суїцидальної поведінки, зокрема через відчуття своєї непотрібності.

Серед людей, які пережили війну, самопошкодження часто стає способом впоратися з інтенсивними негативними емоціями. Набутий у військовому середовищі високий рівень терпимості до болю та фізичних травм може сприяти використанню самопошкодження як методу регуляції емоцій, особливо при неможливості виразити свій біль іншим.

Для зниження рівня суїцидальності та самопошкоджень серед осіб, які пережили війну, доцільно впроваджувати наступні стратегії: психологічна підтримка та терапія, включаючи когнітивно-поведінкову терапію, орієнтовану на травму; соціальна інтеграція та підтримка через створення спільнот для ветеранів та програм соціальної реінтеграції; психоедукація для зниження стигматизації психічних проблем та нормалізації звернення за допомогою.

Розуміння суїцидальності серед осіб, які пережили війну, має ключове значення для ефективної психологічної допомоги та створення профілактичних програм. Інтерперсонально-психологічна теорія надає цінний інструментарій для аналізу мотивацій до суїцидальної поведінки та підвищення рівня підтримки серед ветеранів і цивільних осіб, що постраждали внаслідок війни.

Література:

1. Кокун О., Агаєв Н., Пішко І., Лозінська Н., Корня Л. Психологічна оцінка суїцидального ризику у військовослужбовців : метод. посіб. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2019. 206 с.

2. Патрікеєва Н. Самогубства в Україні: вплив війни та як розпізнати тривожні сигнали. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zapobihannya-samohubstvam-viyna-veterany-haryacha-liniya/33113003.html>

3. Joiner T. E. Why People Die by Suicide. Harvard : Harvard University Press, 2005. 288 p.

Лілія Коростельова
Головне управління Національної поліції у місті Києві
Олена Богучарова
Донецький державний університет внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ «ЦИФРОВОГО ПЕДОФІЛА» ТА ЦИФРОВИЙ ДОБРОБУТ НЕПОВНОЛІТНІХ

Запровадження толерантності як базової європейської цінності в віртуальному просторі в XXI столітті може набути зовсім неочікуваних загрозливих перспектив і ризиків. Очевидно, що швидкий розвиток технологій суттєво змінив спосіб, яким люди взаємодіють між собою та знаходять порозуміння. Одним з надважливих джерел спілкування є Інтернет, який сьогодні використовується як для пізнання й отримання інформації та максимального розширення кола спілкування, так і для розкрутки мережі розваг. Соціальні медіа, миттєві повідомлення та різноманітні платформи для аудіо- і відеозв'язку перетворилися на основні засоби комунікації не тільки для дорослої частини людства, а і для наймолодшої її половини. Так, серед 4,95

мільярда користувачів Інтернету кожен третій є неповнолітнім і часто має доступ до Інтернету поза будь-якого нагляду з боку дорослих. У зв'язку з різким зростанням юної аудиторії Інтернету все більшої актуальності набуває технологія віртуальний вел-біїнг (well-being) – віртуальне благополуччя та цифровий добробут користувачів, тоді як важливішим за будь-що для дітей і підлітків стає безпечне і надійне Інтернет-середовище.

Діти набагато більше, ніж дорослі, є вразливими до різних загроз під час «серфінгу» в онлайн-соціальних мережах та активностях. Подібні активності, незважаючи на певні заборони Google, можуть включати вплив насильницького контенту. Залякування дітей, порнографічний контент, кібербулінг, жорстоке поводження, grooming, секстинг та педофілія є поширеними та серйозними небезпеками, з якими можуть зіткнутися діти, спілкуючись в Інтернеті з незнайомцями або навіть з однолітками [1].

Сьогодні цифровий простір стає унікальним середовищем, де відбуваються специфічні злочини, де межа між віртуальним і реальним світом практично розчиняється, а злочинці намагаються стерти різницю між скоєним реальним злочином і прихованим його цифровим слідом. У цьому цифровому середовищі різного ґатунку сексуальні «хижаки», поміж яких не останніми є педофіли та інші небезпечні злочинці, отримують нові можливості та інструментарій, засоби впливу на іншу людину, особливо дітей. Достатньо пригадати той грандіозний педофільський сексуально-насильницький скандал з «білими» вечірками афроамериканського репера ПіДіді, який триває в голлівудській еліті США. Саме цей віртуальний простір, в якому «хижаки» легко встановлюють спонтанний контакт з потенційними жертвами (часто дітьми), дозволяє сумнівним особам, діючи маніпулятивно, вербувати нових кандидатів у жертви з метою різних форм насильства та сексуальної експлуатації.

У межах наукової розвідки ми започаткували міждисциплінарне дослідження із використанням сучасних технологій (застосування методу парсинга). Для досягнення мети дослідження було проведено аналіз контенту приблизно 300 Telegram-каналів, які розповсюджують дитячу порнографію, а також вивчено повідомлення близько 2000 користувачів з цих груп з різних країн, зокрема України та Польщі. У дослідженні було виявлено, що більшість учасників груп з дитячою порнографією – це молоді люди віком 14 – 29 років, причому найбільша кримінальна активність спостерігається серед підлітків 16 – 17 років. Також встановлено, що більшість «цифрових педофілів» знаходять своїх жертв через гру Roblox. Ця гра допомагає встановити «дружні» стосунки та далі поширювати педофільські тренди в Інтернеті та дії щодо дітей.

Проаналізувавши повідомлення 2000 користувачів Telegram-каналів, які розповсюджують порнографічний контент, було створено кримінологічний портрет сучасного «цифрового педофіла». Якщо говорити про складання пошуково-кримінологічного профілю «цифрового педофіла», то однією з психотехнологій його складання є метод профайлінгу [2]. Кримінологічний профайлінг (criminal profiling) – це сукупність психолого-кримінологічних методів, спрямованих на виявлення особистісних особливостей злочинців та їх

жертв, відносин між ними, їх мотивації та дій під час скоєння злочину та після нього. Метою профілювання, як зазначають науковці, становить фіксація характеристик злочинця, що походять від різних стратегій його (її) поведінки під час злочину [3]. Цей метод є універсальний та застосовується при розслідуванні злочинів різної спрямованості. Вивчаючи повідомлення та коментарі більшості користувачів порнографічного контенту, ми виявили, що деякі з них демонструють падіння рівня моральних і етичних стандартів. Водночас, виходячи з їх коментарів, можна припустити, що особливості їх сугестивного впливу на жертви походять від інволюційних змін центральної нервової системи. Встановлено також, що ці особи виявляють стійкі відхилення щодо вікових параметрів своїх сексуальних партнерів (пристрасть, нахили до неповнолітніх). Крім того, їм притаманні егоцентризм, зловживання алкоголем, орієнтація на сім'ю та сімейні цінності, боягузтво, сором'язливість, підвищене самоскидання відповідальності. Цілком типовим для цих сумнівних персонажів є й те, що вони систематично займаються фізичними або психологічними непристойними сексуальними актами з особами, які не досягли шістнадцятирічного віку. На жаль, цифрове середовище надає можливість для прояву їхньої неадекватних сором'язливості та нестачі впевненості в собі.

Підсумовуючи отримані дані, зауважимо, що шляхом аналізу та дослідження розвитку педофілії в Інтернеті з використанням сучасних технічних методів ми створили початковий цифровий психолого-кримінологічний профіль педофілів, які активно залучені в цифровий світ. Це дослідження дозволило нам виявити ключові віртуальні/невіртуальні поведінкові та психологічні характеристики, які можуть допомогти в ідентифікації цих осіб та запобіганні таких злочинів. Поряд з тим, оцінюючи злочинну поведінку педофілів, потрібно враховувати особливості самих жертв, спосіб їх життя, характер поведінки, стосунки жертв злочину зі злочинцем, ситуації, які передували злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості. Перспективи подальшого дослідження вимагають більш глибокого вивчення цього виду злочину, а також докладання активних зусиль поліцейської, освітянської, кібер-спільноти, всієї громадськості по створенню безпечного віртуального простору та підтримки цифрового добробуту неповнолітніх в Україні.

Література:

1. Charity warns 2023 was the worst year for child sexual abuse content. URL: <https://www.euronews.com/next/2024/04/23/german-internet-domain-used-by-criminal-groups-in-worst-year-for-online-child-sexual-abuse>

2. Turvey B. E. Criminal profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. URL: https://books.google.com.ua/books?id=1V2SRqrTnLgC&pg=PA1&hl=ru&source=gs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false

3. Winerman L. Criminal profiling: the reality behind the myth. URL: <https://www.apa.org/monitor/julaug04/criminal>

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

У сучасному інформаційному просторі України реалізація основних принципів недискримінації є критично важливим завданням, яке не лише сприяє формуванню демократичного суспільства, але й забезпечує рівний доступ до інформації для всіх громадян незалежно від їхнього соціального, економічного чи культурного походження. У контексті постійних викликів, з якими стикається країна, таких як конфлікти, політична нестабільність та інформаційні війни, дотримання принципів недискримінації стає важливим інструментом для подолання соціальних бар'єрів і сприяння соціальній згуртованості.

В умовах швидкого розвитку цифрових технологій і глобалізації формування відкритого та доступного інформаційного середовища є запорукою розвитку плюралізму думок, що дозволяє уникати маргіналізації певних груп населення. Додатково це допомагає зміцнити правову основу захисту прав людини, а також підтримувати свободу слова, що є необхідною умовою для демократії. Запровадження ефективних механізмів контролю та регулювання інформаційного простору в Україні дозволить уникнути проявів дискримінації та забезпечити рівні можливості для всіх, що є основою для соціальної стабільності та прогресу країни на шляху до європейської інтеграції.

Перш за все, важливо визначити основні детермінанти та проаналізувати думку науковців, які визначають, що у рамках держави інформаційний простір є сукупністю засобів масової інформації. До національної системи засобів масової комунікації відносять газети, журнали, інші періодичні видання, книги, друковані матеріали, інформаційні агентства, кінофільми, телебачення, радіо, інші електронні засоби і служби зв'язку, усі види технологій збереження та поширення інформації [3, с. 224].

Таке розуміння національної системи засобів масової комунікації дозволяє по-новому оцінити пов'язані з нею питання, а також їхню спільність із процесами розвитку державності і збереження національної та соціокультурної ідентичності в українському інформаційному просторі. Національний інформаційний простір виступає потужним інструментом для зміцнення держави та формування національної ідентичності, відіграючи важливу роль у забезпеченні національної безпеки кожної країни.

Щодо основних принципів в інформаційному просторі, безперечно, принцип заборони будь-якої дискримінації посідає одне з ключових місць. Варто визначити, що принцип недискримінації є загальновизнаним у праві Європейського союзу, його послідовна реалізація в усіх сферах правового регулювання забезпечує справедливий баланс між вимогами формальної і фактичної рівності можливостей. Дискримінація призводить до обмеження або

унеможливлення в користуванні чи здійсненні особами своїх прав і свобод на рівних підставах, тому її заборона розглядається як один із шляхів забезпечення рівності всіх людей.

Недискримінація означає заборону необґрунтованого відмінного ставлення (встановлення відмінностей, винятків, обмежень чи переваг) до осіб, які знаходяться в однаковій ситуації, чи однакового підходу до осіб, які перебувають у різних ситуаціях. Право на захист від дискримінації є одним із фундаментальних прав людини, яке визнане міжнародним правом і має бути забезпечене сучасними державами [1, с. 23].

Принципи недискримінації в інформаційному просторі України, на думку С. Ковбасюка, проявляються через різні аспекти, які забезпечують рівний доступ до інформації та можливостей для всіх громадян. Такими аспектами є: доступність інформації, плюралізм медіа, інформаційна освіта, законодавче регулювання, активна участь громади, моніторинг і контроль [2, с. 262].

На нашу думку, реалізація основних принципів недискримінації в інформаційному просторі України передбачає створення умов, які унеможливають дискримінацію за ознаками національності, статі, віку, інвалідності, соціального статусу та інших характеристик. По-перше, важливо забезпечити доступність інформаційних ресурсів для всіх верств населення, включаючи людей з обмеженими можливостями. Це може бути досягнуто шляхом адаптації медійного контенту, використання субтитрів, аудіозаписів та інших технологій. По-друге, важливо формувати плюралістичний інформаційний простір, який представляє різноманітні точки зору. Це включає підтримку незалежних ЗМІ, а також розвиток альтернативних платформ для обміну інформацією, таких як блоги, соціальні мережі та громадські ініціативи. По-третє, необхідно запровадити законодавчі та регуляторні механізми, що гарантують захист від дискримінації в інформаційній сфері. Це може включати відповідальність медіа за розповсюдження ненависті або стереотипів, а також створення органів контролю, які стежитимуть за дотриманням принципів рівності.

Таким чином, реалізація основних принципів недискримінації в інформаційному просторі України є необхідною умовою для розвитку демократичного суспільства та забезпечення рівного доступу до інформації для всіх громадян. Це сприяє формуванню плюралістичного медіа-простору, де представлено різноманітні погляди та культури. Запровадження ефективних законодавчих і регуляторних механізмів допоможе захистити права всіх верств населення. Зрештою, забезпечення недискримінації зміцнює соціальну згуртованість і сприяє стабільності країни на шляху до європейської інтеграції.

Література:

1. Дашковська О. Р. Принцип недискримінації у використанні ресурсів мережі інтернет. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 53. С. 23–26.

2. Ковбасюк С. С. Напрями інституалізації недискримінації в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 259–265.

3. Матвієнків С. М., Шмаленко Ю. І., Кольцов В. М. Національний інформаційний простір України: проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 1. С. 223–227.

4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

Марина Коцюра
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Олена Богучарова

ТОЛЕРАНТНІСТЬ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Поступове втілення європейських стандартів в українське сьогодення обумовлює підвищення вимог до якостей та характеристик спеціалістів усіх професійних галузей. Зокрема, це стосується і сфери медичних послуг. Сьогодні в умовах воєнного протистояння росії та України від медичних працівників очікують не тільки якісного й результативного виконання робіт, але й уважного, чуттєвого ставлення до клієнтів, пацієнтів – поранених військовослужбовців та хворих і поранених цивільних осіб. Особливо значущим є комунікативний аспект взаємодії медичних сестер і пацієнтів, оскільки подекуди саме він є провідним чинником, який визначає успіх процесу лікування [3]. Серед психологічних якостей, які влітаються в комунікативний процес і визначають його специфіку, важливе місце посідає міжособистісна толерантність. Ця якість трактується як багатокомпонентна властивість особистості, що включає терпимість та низку інших характеристик особистості, що виражають позитивне ставлення до іншої людини та проявляються в здатності встановлювати й підтримувати діалогічність взаємин з людьми. Оскільки в лікувальному процесі медичні сестри випробують основне комунікативне навантаження, що передбачає спілкування з лікарями, колегами, молодшим медперсоналом, пацієнтами та їх родичами, то сестрам часто доводиться переживати професійний стрес і різного роду хвилювання з приводу стану здоров'я пацієнтів. Звичайно, це спричинює стан психологічної неврівноваженості. У зв'язку з цим дуже важливим є розвиненість якостей, які допомагають відновити стан психологічного благополуччя та психічного здоров'я медичних сестер. Зважаючи на це, вчені [1; 3; 4] доводять, що такою якістю може бути міжособистісна толерантність, оскільки саме вона визначає здатність особистості медичної сестри до продуктивної взаємодії з пацієнтами й зовнішнім середовищем в проблемних і кризових ситуаціях, яка, окрім всього, забезпечує успішну адаптацію до лікувального процесу й гнучкість у стосунках.

Науковці по-різному трактують міжособистісну толерантність, зокрема, це: терпимість, здатність, ставлення, прагнення вирішувати конфлікти, антипод

агресивності, поблажливості, повага до прав людини, адаптація, стійкість, прийняття, якість у структурі особистості, життєва позиція, інтегральна характеристика особи, чеснота, компетентність [2]. Тобто, як бачимо, в сучасній науці єдність щодо визначення поняття «міжособистісна толерантність» відсутня. Загалом виокремлюють наступні підходи щодо тлумачення змісту цього поняття [4]. Так, філософський підхід розглядає толерантність у таких соціально значимих категоріях, як повага, норма поведінки суб'єкта, плюралізм. Істотна увага приділяється межах толерантності. Соціологічний підхід трактує толерантність як соціальний феномен, що властивий не тільки окремій особі, але й усій групі, та є ознакою якості морально-психологічного клімату в групі. Політологічний підхід визначає толерантність як спосіб прийняття, визнання своїх конкурентів та повагу до них – йдеться про нації, держави, класи, політичні партії, громадські організації, групи тощо. Толерантне прийняття стосується також поглядів й програм своїх конкурентів. Педагогічний підхід описує толерантність з точки зору взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, як професійно важливу якість педагога, що передбачає володіння вміннями і навичками толерантної комунікації з усіма суб'єктами освітнього процесу.

Зазначимо, попри розмаїття підходів найбільше уваги приділяється толерантності у психології. Тут вона досліджується з різних ракурсів: як психічна стійкість, система позитивних настанов, сукупність індивідуальних якостей, намірів, спрямованість тощо. У психологічній площині визначено структуру толерантності, а одним з найбільш релевантних репрезентантів складової міжособистісної толерантності є нервово-психічна стійкість, що пов'язана зі збереженням емоційної рівноваги та стійкості, а головне – зі здатністю особистості продовжувати успішну діяльність, зберігати ефективний рівень її виконання в емоційно складних ситуаціях.

Стосовно діяльності медичної сестри це означає, що під час багаторазових зустрічей з іншою особою та в ході часто вимушеної спільної діяльності медичного характеру толерантність як усвідомлена характеристика взаємодії у особистісних стосунках перетворюється на несвідому та є чинником впливу на психічне здоров'я як пацієнта, так і самої медичної сестри. Звідти актуалізуються вимоги до толерантності як нервово-психічної стійкості. Зокрема, медичні працівники повинні знати про особливості прояву толерантності як на несвідомому рівні, так й з боку усвідомленого контролю за своїми емоціями, думками, поведінкою, психічним станом, що відповідають за позитивне ставлення до пацієнтів в міжособистісному спілкуванні й спільній соціальній взаємодії [1; 2]. Варто зауважити, оскільки особистість прагне не просто існувати, а відчувати задоволеність і щастя від своєї повсякденної життєдіяльності та професійної діяльності, то питання гармонійного і благополучного життя, що являє собою сукупність необхідних особистісних ресурсів, які забезпечують суб'єктивну та об'єктивну успішність особистості в системі «суб'єкт – середовище», в медичному закладі має підтримуватися саме намаганнями зберігати ефективний рівень діяльності попри емоційно складні умови. Саме тому прагнення відчувати задоволеність від зробленої вдалої

медичної дії завжди має спонукати працівників середньої медичної ланки (медичних сестер) до виявів толерантності як багатокomпонентної якості особистості. Зважаючи на вищезазначене, можна припустити, що існує взаємозв'язок толерантності з психічним здоров'ям і психологічним благополуччям на рівні особистісного внеску медичної сестри у лікувальний процес, його курацію, притому чим більш толерантною є особистість медичної сестри, тим більш психологічно благополучною та психічне здоровою вона себе відчуває.

Отже, основою толерантності є перш за все психічна стійкість особистості медичної сестри, в зв'язку з чим в освітньому процесі в медичних коледжах має реалізовуватися комплекс педагогічних заходів, які дозволяють формувати і розвивати толерантність медичних сестер як таку якість особистості, що виявляється в здатності встановлювати і підтримувати діалогічні взаємини з пацієнтами та з усіма суб'єктами клінічної курації, діагностичного та лікувального процесу (лікарями, колегами, хворими та їх родичами), що приносять задоволення обом сторонам спільної взаємодії в системі надання медичних послуг.

Література:

1. Абанкіна А. Як оцінювати якість роботи медичних сестер. *Довідник головної медичної сестри*. 2024. № 11. С 56–67.
2. Аксьонова В. Культура толерантності: витoki метафізичних сенсів. *Грані*. 2018. Т. 21. № 9. С. 118–123.
3. Станишевська Я. Аналіз особистісних якостей медичних сестер на різних етапах професійного становлення. *Медсестринство*. 2015. № 1. С. 29–33.
4. Фурман А., Шаюк О. Методологічні підходи до сутнісного пізнання толерантності у рамках психосоціального теоретизування. *Психологія і суспільство*. 2019. № 2. С. 5–26.

Ірина Крицька

**Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Наталя Цумарєва**

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПСИХОЛОГІЯ»

На сьогоднішній день, на жаль, науковці фіксують багато випадків, коли молодь має труднощі зі своїм здоров'ям, а особливо психічним. У ситуації війни молоді люди майже щодня знаходяться у стресі: дуже важко залишатись у спокої, коли так часто лунає сигнал повітряної тривоги, є загроза застосування балістики, лунають вибухи, отримуємо невтішні новини з фронту і регіонів, де ведуться зіткнення, про людські втрати. Часто намагання самостійно виправити свій стан забирають багато сил. Молодь настільки втомлена, що не спроможна відчувати позитивні емоції. До того ж попередній досвід онлайн навчання, перебування членів сім'ї на фронті, вимушене

переселення на більш безпечні території чи за кордон та навчання в змішаному форматі є обтяжливими факторами. Отже, воєнна ситуація у країні справляє негативного ефекту на психічний стан молоді.

Міністр охорони здоров'я України Віктор Ляшко у своєму виступі акцентував увагу на таких негативних наслідках впливу війни на психічне здоров'я, які впливатимуть надалі та створюватимуть додаткове навантаження на систему охорони здоров'я:

- понад 50% (в 4 рази частіше, ніж загальне населення) осіб з психічними розладами мають також розлади сну, що часто призводить до хвороб органів дихання;

- особи з психічними розладами більш схильні до куріння, важче кидають згубну звичку та в середньому курять більше;

- в цілому звернення до лікарів, увага до власного здоров'я та періодичність проходження рутинних обстежень падає за наявності психічних хвороб, що призводить до пізньої діагностики хвороб та меншої успішності їх лікування;

- ризик смерті від раку за наявності депресивних розладів зростає на 50%, а від серцевих – на 67%;

- серед осіб з ПТСР більш поширені гіпертонія, стенокардія, тахікардія, інші захворювання серця, виразка шлунка, гастрит і артрит, окрім того, ПТСР часто спонукає до ризикової поведінки, що призводить до зловживання алкоголем, наркотиками чи деструктивної поведінки та пов'язаних з ними наслідків;

- у разі важких пережитих травм окремі ризики можуть наставати на 10 – 15 років раніше [1].

Необхідно відзначити, що на початку війни молодь була зовсім розгублена. Нерідко були випадки виїзду за кордон, молодь переживала неймовірний стрес за своє майбутнє. Деякі молоді люди змогли врівноважити свій емоційний стан, вчасно отримати психологічну допомогу, але іншим, на жаль, це не вдалось. Згідно з оцінками ООН, понад 22% людей, які постраждали внаслідок війни, можуть мати розлади психічного здоров'я (від легких та помірних форм депресії, тривоги та посттравматичного стресового розладу до інших розладів). Також 12% респондентів зазначають, що члени їхніх родин мають тривожність та психологічні проблеми, які заважають побутовому життю. Дослідження свідчить про те, що психічне здоров'я людей, які живуть у регіонах з активними військовими діями, значно погіршилось. Відповідно до статистики, щонайменше у нашій країні від негативних наслідків війни страждає кожна п'ята людина, а кожна десята відчуває на собі хвороби середньої та тяжкої важкості. Все більше людей почувають порожнечу всередині себе, небажання рухатись далі, страждають від апатії та депресії [2].

Для проведення дослідження психічного стану здобувачів вищої освіти ми сформувавши вибірку, яка складається з 18 респондентів першого та другого курсів спеціальності «Психологія» (Юридична психологія) Донецького державного університету внутрішніх справ. До вибірки увійшло 4 хлопців та 14 дівчат віком 17 – 21 років, які навчаються на денній формі. Методом

дослідження було обране опитування, яке оцінювало власний психічний стан на момент початку війни (лютий 2022 року) та на даний момент (листопад 2024 року) за шкалою від 0 до 10, де 0 означає «максимальний рівень спокою, упевненості», а 10 відповідає максимальному рівню паніки, страху, невпевненості. Опитування проводилося на засадах добровільності та анонімності у вільний від навчання час.

Результати проведеного дослідження свідчать, що респонденти оцінюють власний психічний стан на початку широкомасштабного вторгнення в середньому 7,0 балами (49% оцінили балами від 8 до 10, що відповідають високому рівню паніки, страху, невпевненості). Оцінюючи власний психічний стан на час проведення опитування, респонденти мають результати в середньому 5,9 балів. При цьому частка тих, хто оцінює його балами від 8 до 10, зменшилася порівняно з початком широкомасштабної війни з 49% до 25%, що свідчить про істотне покращення психічного стану.

Н. Цумарева, Г. Апельт, С. Вятчаніна пояснюють зміни в психічному стані студентської молоді фактом формування захисних копінг-стратегій, звиканням та адаптацією особистості до ситуації війни. Психологічна адаптація населення охоплює емоційні процеси, які у поєднанні з когнітивними дозволяють людині ефективно взаємодіяти зі змінним навколишнім середовищем, засвоювати нові стратегії поведінки та розвивати механізми впорядкування стресу [3, с. 1440].

Література:

1. Вплив війни на психічне здоров'я – колосальний. Віктор Ляшко. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalniy-viktor-lyashko>
2. Підтримка ментального здоров'я в часи війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viynu>
3. Цумарева Н., Апельт Г., Вятчаніна С. Психологічні механізми виживання та адаптації в умовах тривалого військового конфлікту. *Наукові перспективи*. Серія «Психологія». 2024. № 4 (46). С. 1431–1442.

Марина Кришталевич
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Науковий керівник – Наталія Шель

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМІВНІ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Травматичні події є неминучою частиною життя багатьох людей. Реакція на ці події значною мірою залежить від того, як особа справляється зі стресом, до яких стратегій поведінки вдається. Вивчення стратегій поведінки стає все більш актуальним через зростаючий інтерес до психічного здоров'я та способів самопомоги українців, які живуть в період війни. Окремий інтерес становить вивчення копінг-стратегій як елементів свідомої поведінки, за допомогою якої

людина намагається впоратись із життєвими труднощами, осмисленої діяльності, спрямованої на активну взаємодію з ситуацією; можливостей змінити ситуацію, якщо вона піддається контролю, або пристосуватися до ситуації, якщо вона неконтрольована.

Поняття копінг було введено Л. Мерфі. Під копінгом класично розуміється готовність особи вирішувати життєві проблеми, поведінка, якої спрямована на вирішення життєвих обставин. Копінг формує певні засоби для подолання емоційного стресу. У сучасній науково-психологічній літературі це поняття розуміється як мінливий процес, стійкі патерни якого формують певні реакції та характер поведінки.

У дослідженні ми використовуємо опитувальники:

1. Перелік життєвих подій Life Events Checklist for DSM-5 (LEC-5).
2. Дослідження копінг-поведінки в стресових ситуаціях The coping inventory for stressful situations (ciss).

Ці методики обрані згідно припущення, що поведінкові прояви осіб, які мали досвід травмивних ситуацій, відрізняються від осіб, які не пережили схожий досвід. Вибірка складається з 64 досліджуваних, яка була поділена на 2 групи:

1. Експериментальна група, до якої входило 30 респондентів (18 жінок та 12 чоловіків), що мали досвід переживання травмивних ситуацій.
2. Контрольна група з 34 респондентів (20 жінок та 14 чоловіків), що не мали подібного досвіду.

У результаті дослідження за методикою «Перелік життєвих подій», що визначає з якою травмивною подією стикнувся респондент за трьома ступенями впливу: «Я став свідком події», «Це трапилось з моїми близькими» та «Це трапилось зі мною», виявлено, що найбільш травмивними ситуаціями, з якими стикнулись безпосередньо досліджувані є: майже у половини досліджуваних (43,3%) діагностовано «позбавлення волі»; травмивні події пережили особи залежно від виду: «сексуальне насильство» (4,7%), «пожежа або вибух» (1,5%), нещасний випадок на роботі чи вдома (1,5%), важкі людські страждання (1,5%); серед досліджуваних, що стали свідком травмивної події, переважають такі: «важкі людські страждання» (4,5%) та «інша стресова подія» (4,5%), менші показники отримали: «інший неприємний сексуальний досвід» (1,6%), «пожежа або вибух» (1,5%), «фізичний напад» (1,5%), «напад зі зброєю» (1,5%). Ще одне завдання, згідно опитувальника, полягало у дослідженні ступеня впливу травмивної події. Результати за шкалою «Це трапилось з моїми близькими»: у групі досліджуваних найвищі показники були: «участь у бойових діях» (9,6%), «інша стресова подія» (7,5%), «транспортна аварія» (3,5%), «важкі людські страждання» (3%); ситуації, з якими рідко стикалися, стали: «пожежа або вибух» (1,5%), «природне лихо» (1,5%), «фізичний напад» (1,5%), «напад зі зброєю» (1,5%), «інший неприємний сексуальний досвід» (1,5%), «життєво небезпечна хвороба» (1,5%), «раптова смерть» (1,5%).

Отже, отримані результати свідчать про те, що респонденти стикалися або особисто, або це траплялось з кимось з близьких з травмуючими ситуаціями. З огляду на це, важливим є дослідити за допомогою методики

«Дослідження копінг-поведінки в стресових ситуаціях The coping inventory for stressful situations (ciss)», які копінг-стратегії обирають досліджувані. Ця методика дає можливість дослідити такі копінг-стратегії для подолання стресу:

1) орієнтація на вирішення завдання (стратегія, застосовуючи яку людина прагне використовувати особистісні ресурси для пошуку можливих способів ефективного розв'язання проблеми);

2) соціальне відволікання (стратегія, використовуючи яку людина для ефективного розв'язання проблеми звертається за допомогою та підтримкою до оточуючого її середовища: сім'ї, друзів, колег);

3) спрямованість на емоції (стратегія, яка пов'язана з виникненням негативних емоцій, що стосуються ситуації, зосередженість на таких емоціях);

4) уникнення (стратегія, застосовуючи яку людина прагне уникнути контакту з навколишнім світом, витісняє необхідність розв'язання проблеми);

5) відволікання (стратегія, яка передбачає відволікання на інші види діяльності, які дають можливість забути про проблему) [1].

Отримані результати за цим опитувальником такі: високий рівень проблемно-орієнтованого копіngu спостерігається у 43% респондентів, що свідчить про значну кількість осіб, які активно намагаються вирішити проблеми, шукаючи раціональні шляхи подолання стресу. Водночас третина досліджуваних (31,2%) мають низький рівень, що вказує на недостатню здатність до конструктивного вирішення проблем, що може посилювати вплив стресу на цих осіб, або використання інших неконструктивних стратегій подолання стресу. За шкалою емоційно-орієнтованого копіngu виявлено домінування середніх і високих показників у емоційно-орієнтованому копіngu: 40,7% демонструють високі показники, що означає інтенсивну емоційну реакцію на стрес, та 43,8% мають середній рівень, що свідчить про баланс між емоційною регуляцією та іншими стратегіями. Низький рівень емоційно-орієнтованого копіngu діагностовано у 15,5% осіб, що може вказувати на недостатнє використання емоційної саморегуляції.

За шкалою уникнення зафіксовано високий рівень у 56,3% досліджуваних. Такі результати свідчать про схильність багатьох осіб уникати прямого зіткнення з проблемами, що може бути адаптивним у короткостроковій перспективі, але потенційно шкідливим у довгостроковій. Низький рівень уникнення діагностовано у 23,4%, що свідчить про меншу частку осіб, які вдаються до активного подолання труднощів. Результати субшкали відволікання вказують на значну кількість осіб (39%) з високим рівнем використання цієї стратегії, що може бути спробою тимчасового відволікання від проблем, тоді як 31,3% мають середній рівень і 29,7% – низький. Такі результати свідчать, що відволікання є досить поширеним способом уникнення стресу серед респондентів.

За субшкалою соціальних відволікань отримано високі показники у 42,2% респондентів, що може свідчити про використання соціальної підтримки як способу зниження стресу. Водночас 37,5% демонструють низький рівень соціальних відволікань, що може свідчити про труднощі в пошуку або використанні соціальної підтримки.

Отже, результати опитування вказують на значну різноманітність у використанні копінг-стратегій серед осіб, які пережили травматичні ситуації. Більшість респондентів схильні до копінгу уникнення, що може свідчити про потребу в психологічній підтримці, яка б допомогла розвинути більш адаптивні стратегії подолання, зокрема проблемно-орієнтовані. Також важливо звернути увагу на значну емоційну реакцію та потребу в емоційній регуляції, оскільки це може бути ключем до стабілізації психічного стану особи.

Таким чином, з отриманих результатів видно, що серед копінг-стратегій осіб, що пережили травмівну ситуацію, переважає копінг уникнення, тобто людина намагається уникати або відволікатися від ситуацій, які викликають стрес, замість того, щоб безпосередньо з ними стикатися та вирішувати проблему. Проявами такої поведінки можуть бути: ухилення від думок про травматичну подію, фізичне уникнення стресових ситуацій, занурення у діяльність, яка допомагає тимчасово забути про проблему (наприклад, хобі, робота), або пошук соціальних відволікань, таких як спілкування з друзями. Отримані результати є підґрунтям для розроблення програм реабілітації осіб, що пережили травмівну подію під час війни та потребують психологічної допомоги та підтримки.

Література:

1. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій : психологічний практикум / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук ; за ред. Л. М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

Вікторія Литвин

Національна академія внутрішніх справ

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД У ДІТЕЙ

Десятий рік на території України тривають бойові дії, які залишають значний слід на фізичному та психологічному здоров'ї населення. Майже кожного дня територія країни піддається авіа-обстрілам, які приносять неминучі трагічні наслідки не тільки для майна, а й для людей. Вибухи, поранення, пожежі чи пошкодження травмують не тільки дорослих, а й дітей. Нажаль, саме діти та молодь є найбільш незахищеними від війни.

Досить часто серед дітей можна виявити ознаки посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР), який є тривожним розладом та супроводжується негативними симптомами і наслідками. Зазвичай наслідки ПТСР класифікують на групи: психологічні, фізичні, емоційні та соціальні.

Психологічними наслідками є:

- нестабільний сон (зняться кошмари чи жахи та травмуючі події);
- флеш беки (неприємні спогади, фантомний страх);
- дивне програвання травмуючих подій в іграх з однолітками.

Фізичні наслідки проявляються:

- болями в різних частинах тіла;
- соматичними симптомами без причини;
- втратами ваги або ожирінням;
- виразками;
- шкірними захворюваннями.

Емоційні зміни характеризуються наявністю:

- тривожності;
- панічних атак;
- депресії;
- почуття приреченості та безнадійності;
- апатії;
- швидкої зміни настрою;
- агресії;
- реактивності.

Соціальні наслідки симптому ПТСР проявляються в:

- ізоляції та усамітненню;
- розсіяності та відсутності стабільної концентрації на справах, завданнях чи оточуючих;
- відсутності довіри та дружніх стосунків з оточуючими;
- можливому розвитку девіантної поведінки.

Для дітей, які пережили травматичні події, важливо отримати своєчасну підтримку та професійну допомогу, щоб мінімізувати негативні наслідки та сприяти їхньому зціленню.

Допомога дітям з ПТСР має надаватись оперативно та відповідними спеціалістами. Основними дієвими заходами реабілітації дітей з ПТСР є:

- когнітивно-поведінкова терапія (далі – КПТ);
- ігрова терапія (далі – ІТ);
- травмофокусована терапія (далі – ТФТ);
- десенсибілізація;
- групова терапія з елементами арт-терапії (далі – ГТ) [1].

КПТ спрямована на корекцію мислення з метою зменшення страхів, провини та нав'язливих думок. Основними підвидами такої терапії є: релаксаційна та експозиційна терапії.

ІТ допомагає дітям різного віку повно виразити свої думки, емоції та переживання завдяки програванню певних ігрових ролей. Можна використовувати ляльки, пісок, фарби та ін.

ТФТ включає когнітивно-поведінкову терапію із залученням до процесу батьків. Під час терапії фахівці навчають дитину справлятися з власними емоціями самостійно та засвоюють методи самодіагностики.

Десенсибілізація направлена на зниження емоційного навантаження, яке дитина переживає під час спогадів стрес-події, шляхом ритмічних рухів очей чи певних фізичних незначних вправ.

ГТ направлена на роботу в групі з однолітками, які пережили схожі події з метою обміну досвідом та взаємопідтримки. Вираження емоцій відбувається завдяки музиці, малюванню, танцям тощо.

Допомога дітям з ПТСР включає соціальний аспект. У реабілітації можуть брати участь і батьки, і оточуючі, які бажають допомогти (педагоги освітніх закладів, психологи, рідні).

У висновку варто сказати, що діти з ПТСР потребують психологічної допомоги та підтримки. Вчасна, правильно підібрана та дієва допомога дозволить в подальшому запобігти хронічним захворюванням, проблемам із соціалізацією та розвитку девіантної поведінки в усіх її проявах.

Література:

1. Гостра реакція на стрес. Посттравматичний стресовий розлад. Порушення адаптації. URL: <https://www.dec.gov.ua/mtd/home/>

Анастасія Литвиненко
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Галина Мухіна

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ З ПТСР ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ З ФРОНТУ

Військові дії, особливо у зонах активних бойових конфліктів, супроводжуються численними стресовими та травматичними ситуаціями, які можуть мати серйозні наслідки для психічного здоров'я військовослужбовців. Одним із найбільш поширених наслідків є посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР). Це психологічний стан, що розвивається у людей, які пережили травматичні події, що загрожували їх життю або здоров'ю. Повернення до цивільного життя для військових із ПТСР часто є складним і болісним процесом. Людина, яка стикалася зі смертю, насильством, постійною загрозою своєму життю, може мати труднощі з адаптацією до умов мирного життя. Раптова зміна середовища та необхідність повернення до «звичайного» життя можуть викликати серйозні проблеми, пов'язані з соціальними функціями, міжособистісними відносинами та професійною діяльністю [1]. Згідно з інформацією очільниці Департаменту охорони здоров'я Міністерства оборони України Оксани Сухорукової, кількість українських військових з діагнозом «невралгічні захворювання, пов'язані зі стресом» поступово зростає, станом на липень 2024 року приблизно 29% цих захворювань становить ПТСР [2].

Аналіз наукової літератури показує, що ПТСР може проявлятися у вигляді постійної тривоги, безсоння, флешбеків, неконтрольованих спалахів агресії та ізоляції. Окреслені симптоми ускладнюють взаємодію з оточуючими, включаючи родичів, друзів та колег. Часто військові, які страждають на ПТСР, відчують, що їх не розуміють або не сприймають як раніше, і саме це може призводити до ще більшого відчуття самотності та ізоляції, що тільки загострює психічний стан.

Слід зазначити, що ПТСР серйозно впливає й на професійну діяльність ветеранів: труднощі з концентрацією уваги, швидка втома, проблеми з контролем емоцій та підвищена тривожність, саме ці прояви стають на заваді успішній адаптації та працевлаштуванню військових. Крім цього, багато

військових стикаються зі стигматизацією з боку роботодавців, що ускладнює їх адаптацію до цивільного життя [3].

Науковці зазначають, що симптоми ПТСР можуть заважати людині бути довірливою, відкритою та інтимною в стосунках. Реакція на травматичний стрес може впливати на настрій і поведінку людини в такий спосіб, що становить проблему для стосунків. Віддаленість і відчуженість людини, що отримала травму, можуть здатися рідним як прояв нелюбові та не зацікавленості, наприклад, в стосунках і родині. Життя з людиною, яка пережила травму, може бути емоційно і фізично виснажливим. Близьким людям може бути важко підтримувати свої зусилля. Для того, щоб допомогти близькій людині з ПТСР, перш за все, треба усвідомити, що особистості, яка була з ними до війни, вже немає. Аби зберегти родину, дружбу, відносини, слід прийняти її новий стан та навчитися жити з ним.

Вчені зазначають, що у тих, хто страждає на ПТСР, часто виникають суїцидальні думки. Певним маркером можливих суїцидальних настроїв є той факт, що людина не будує плани на майбутнє, уникає відповідей на це, починає замикатися в собі, відокремлюватися від близьких (не сідає за загальний стіл, не бере участь у розмові), різко та безпідставно розриває контакти. І тому рідним і побратимам ветерана з ПТСР слід навчитися слухати і чути тривожні знаки. Людська психіка влаштована таким чином, якщо навіть особа вважає, що ситуація безвихідна і ухвалила рішення піти з життя, підсвідомо вона буде шукати допомоги. Також слід зазначити, що наполягти на візиті до фахівця необхідно, якщо в поведінці прослідковуються аутодиструктивні прояви – людина наносить шкоду собі у вигляді різних порізів, припікань тощо [1].

Перший, до кого варто звернутися за ознак ПТСР, – це сімейний лікар у медичному закладі, який має договір на пакет «Супровід і лікування дорослих та дітей з психічними розладами на первинному рівні медичної допомоги» із Національною службою здоров'я України (далі – НСЗУ). На сьогодні близько 11 500 лікарів первинної медичної допомоги за понад 3 670 місцями по всій Україні надають допомогу щодо психічного здоров'я. Директорка Північного міжрегіонального департаменту Національної служби здоров'я України Вікторія Мілютіна у свої доповіді зазначає, що станом на 1 жовтня 2024 року 353 049 пацієнтів отримали медичну допомогу за цим пакетом, з них 54 464 – діти [4].

Отже, ПТСР – це порушення психічного стану, що може розвинутися після травматичної події. ПТСР розвивається у людей, які пережили загрозливу для життя чи гідності ситуацію, це можуть бути ветерани війни; цивільні, які перебували або все ще перебувають в зоні бойових дій; жертви сексуального чи/та фізичного насильства; полонені та жертви катування; свідки терактів та інші люди, які знаходяться в кризових ситуаціях, що можуть травмувати психіку. Але слід пам'ятати, що ПТСР піддається лікуванню навіть через багато років після травматичної події, тому ніколи не пізно звернутися по допомогу.

Література:

1. Війна в Україні: патоморфоз психічних і поведінкових розладів / Б. В. Михайлов, С. А. Риженко, С. М. Мороз. Київ : Дніпро, 2019. 377 с.

2. Міноборони працює над створенням системи психологічної підтримки для військовослужбовців. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2024/07/28/minoboroni-praczyue-nad-stvorennnyam-sistemi-psihologichnoi-pidtrimki-dlya-vijskovosluzhbovcziv/>

3. Посттравматичний стресовий розлад у військових. Як виявити та допомогти? URL: <https://vitar-n.com.ua/rozvytok-ptsr-u-vijskovyih-yak-vyavyty-ta-dopomogty/>

4. ПТСР лікується, до кого звернутись по допомогу? URL: <https://moz.gov.ua/uk/scho-take-ptsr-ta-jak-iz-nim-borotisja>

Карина Литвиненко
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник – Ксенія Ніколенко

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОТИСТОЯННЯ ПРОПАГАНДИ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Толерантність у сучасному суспільстві є важливою основою для стабільності та злагоди. Проте в умовах російської агресії проти України питання інформаційної війни, пропаганди та дезінформації стає особливо актуальним. Дослідження показують, що пропаганда, яка формує хибні уявлення про конфлікт, значно підсилює стереотипи та нетерпимість у суспільстві.

Пропаганда та дезінформація, які використовуються як інструменти інформаційної війни, мають на меті спотворити реальність, створити образ ворога, посилити страх і недовіру до певних соціальних груп. Це особливо стосується людей, які проживають у зонах бойових дій або є мішенню для інформаційного впливу через медіа та соціальні мережі [1, с. 24]. Російська пропаганда активно використовує наративи, які розпалюють ворожнечу, спотворюють історичні факти та руйнують культурні зв'язки між Україною та іншими країнами [2, с. 13]. Толерувати в таких випадках отриману інформацію, зазначати, що певні дані мають право на існування – може стати фатальною помилкою та негативно вплинути на подальший хід речей. Вміння відрізнити маніпуляцію від фактів, стримано реагувати на завідомо болючі та негативні повідомлення, що покликані запускати різку та швидку емоційну реакцію, – ось необхідні сучасному українцю навички, що допомагають не просто виживати в складних умовах війни, а й зберігати здатність до критичного мислення та чіткого сприйняття інформації.

Інформаційна війна також має серйозний вплив на психологічний стан громадян, викликаючи депресивні настрої, відчуження та безпорадність. У такі часи, коли люди стають вразливими, вони більше піддаються впливу пропагандистських повідомлень, що сіють страх і ненависть. Тому важливо підходити до формування стійкості суспільства до інформаційних маніпуляцій

системно. Однією з ключових складових цього процесу є медіаграмотність, критичне мислення та обізнаність про методи, які використовуються в інформаційній війні [3, с. 45].

За таких умов толерантність може допомогти в спілкуванні українців одного з одним, тобто толерантність може використовуватись як інструмент для критичного та раціонального спілкування. Пояснення ситуації, спільний розбір та аналіз суперечливих фактів, доказ від зворотнього – ось які інструменти можуть бути застосовані при толерантності у сфері інформаційної безпеки. Також шляхами протистояння пропаганді та дезінформації в умовах війни може бути використання перевірених джерел інформації, пошук підтверджувальних даних в інших джерелах (при цьому необхідно вміти перевіряти саме первинне джерело інформації, бо ті дані, що підлягають перевірці, можуть просто дублюватися). Толерантність не повинна сприйматися як негативний аспект людської свідомості, що має в своєму результаті покірне сприйняття інформації, та некритичне осмислення в душі «будь яка думка має право бути висловленою». Думку можна висловлювати за власним бажанням, але необхідно пам'ятати про наслідки, яких може завдати певна інформація за певних умов. Тому ставлення до співрозмовника може бути толерантним, проте, критичне сприйняття почутого чи побаченого має здійснюватися в першу чергу.

Таким чином, вплив пропаганди та дезінформації на суспільну свідомість в умовах війни, зокрема їхня здатність посилювати стереотипи, нетерпимість і страх серед громадян, має суттєве значення, іноді критичне. Результати дослідження показують, що протистояти негативному інформаційному впливу можливо лише за умови розвитку критичного мислення та медіаграмотності в суспільстві. Зміцнення цих навичок допоможе громадянам розпізнавати маніпуляції, відрізнити достовірну інформацію від фейків та зберігати толерантність і стійкість до інформаційного тиску.

Література:

1. Гончаренко В. В. Інформаційна війна як фактор дестабілізації суспільства. Київ : Науковий світ, 2021. 156 с.
2. Ковальчук О. М. Пропаганда та її роль у сучасних міжнародних конфліктах. *Науковий вісник*. 2020. № 3. С. 12–15.
3. Ткаченко Л. П. Медіаграмотність як засіб протидії дезінформації в умовах гібридної війни. Харків : Видавництво «Право», 2019. 202 с.

Юрій Лялюк

Львівський державний університет внутрішніх справ

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА УПРАВЛІНЦЯ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

У сучасних воєнних реаліях повномасштабної війни в Україні питання ефективного управління у військовій сфері набуло особливої актуальності та

стало об'єктом уваги багатьох дослідників (М. Досяк, С. Грилюк, Л. Кримець, О. Недвига, В. Осьодло, О. Саєнко). Згідно з Доктриною військового лідерства в Збройних Силах України, затвердженою у січні 2024 року, військове лідерство розглядається як процес впливу на особовий склад на основі морального авторитету, досвіду та компетентності, з метою успішного виконання завдань і досягнення поставлених цілей [1].

Під час участі в бойових діях військовослужбовці очікують від командування надання всіх необхідних ресурсів для досягнення успіху на полі бою. Саме в таких умовах вони демонструють високу відданість справі і готовність до самопожертв. На моральний стан і психологічну стійкість підрозділу впливають різні фактори, однак ключовим залишається якість і ефективність керівництва, починаючи від безпосереднього командира і до керівників вищого рівня [2].

Управління людьми є значно складнішим, ніж керування фізичними об'єктами, оскільки людська психологія є багатовимірною. Офіцер НГУ, керуючи підлеглими, повинен чітко прогнозувати можливі реакції свого оточення, що впливатиме на подальшу поведінку військових. При цьому важливо уникати емоційних оцінок, однак раціональний підхід не може базуватися лише на загальній інформації, оскільки це ігнорує психологічні аспекти функціонування людини. Без сумніву, ефективність управління офіцера НГУ тісно пов'язана з його лідерськими якостями.

Л. Якокка виділяє вміння встановлювати зв'язки з людьми як ключовий принцип управлінського мистецтва. Д. Уелч підкреслює важливість того, щоб менеджери вели людей до мети не через командування, а через натхнення та мотивацію, що означає бути справжнім лідером. Аналізуючи основи лідерства, А. Менегетті зазначає, що найважливішим у лідері є його особистість [6, с. 15].

Багато вчених відзначають значення певних якостей, які необхідні для лідера, таких як: індивідуальні характеристики; здатність переконувати; вміння об'єднувати команду; вміння взаємодіяти з послідовниками; здатність вести за собою та впливати на людей (Д. Майерс, В. Мур, Р. Стогділл, А. Робер та ін.). Продуктивними лідерами зазвичай вважають тих, хто здатний об'єднати людей навколо спільної мети, мотивувати їх рухатися вперед, переконати команду у власних силах і створити атмосферу довіри. Такі лідери інтуїтивно розуміють, що відбувається в команді, не потребуючи детальних пояснень від учасників.

Д. Гоулман підкреслює важливість емоційного інтелекту для ефективного лідерства. Він стверджує, що людина «може мати чудову освіту, аналітичний склад розуму і безліч цінних ідей, але все одно не стане великим лідером, якщо не володіє високим рівнем емоційного інтелекту». Вчений виділяє п'ять ключових елементів емоційного інтелекту: емпатію, самосвідомість, самоконтроль, мотивацію, комунікативність [5, с. 5]. Ці елементи, безперечно, є основою ефективного лідерства та тісно пов'язані з емоційною стійкістю особистості. Емоційний інтелект відіграє значну роль у військовому лідерстві, впливаючи на ефективність адміністрування військовим підрозділом, а також на взаємозв'язок між емоційною компетентністю, лідерськими якостями та технічними й тактичними навичками військовослужбовців.

Дослідники підкреслюють важливість емоційно-вольової стійкості військового керівника, а також його здатність оцінювати та підтримувати психологічну готовність підлеглих [3].

У Стандарті НАТО «Allied Medical Publication AMedP-8.10, Edition A, Version 1, A Psychological Guide for Leaders across the Deployment Cycle» наголошено на ключовій ролі психологічної стійкості військових лідерів, а також здатності підтримувати психологічну стійкість військовослужбовців. Стандарт надає стратегії боротьби зі стресом і забезпечення психологічної підтримки для підвищення ефективності підрозділів у військових операціях [4]. Військовий лідер відіграє ключову роль у забезпеченні психічного здоров'я особового складу, оскільки він здатний виявляти перші ознаки зниження психологічної стійкості військовослужбовців та швидко реагувати на це.

Ефективний військовий лідер повинен мати високий рівень професійної компетентності, розвинені моральні та вольові якості, що є ключовими для реалізації його соціальної місії. Емоційна стійкість офіцерів Національної гвардії України є важливою психологічною умовою для розвитку їхньої індивідуальності як керівників у військовій сфері та допомагає офіцерам адаптуватися до стресових умов військової служби, підтримуючи стабільність у виконанні управлінських функцій та забезпечуючи ефективне реагування на виклики військової діяльності.

Таким чином, психологічна готовність військових лідерів, їхня емоційна стійкість є основою для успішного керівництва, забезпечення ефективності підрозділу та підтримки морального духу особового складу.

Література:

1. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України / ОП 1-296: ГШ ЗСУ. URL: <https://adl.mil.gov.ua/mod/folder/view.php?id=221714>

2. Кринець Л., Грилюк С., Недвига О., Саєнко О. Моральні якості військового лідера в умовах російсько-української війни в контексті формування моральної готовності. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. № 77 (1). С. 90–101.

3. Осьодло В., Кринець Л., Грилюк С. Особливості формування психологічної готовності військових лідерів з урахуванням досвіду НАТО. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України*. 2024. № 1 (49). С. 180–193.

4. Allied Medical Publication AMedP-8.10, Edition A, Version 1, A Psychological guide for leaders across the deployment cycle. URL: https://www.coemed.org/files/stanags/03_AMEDP/AMedP-8.10_EDA_V1_E_2565.pdf

5. Goleman D. What Makes a Leader? *Harvard Business Review*. Jen 2014.

6. Meneghetti A. The psychology of the leader. *Psicologica Editrice*. 2 edizione. 350 p.

ВІЙСЬКОВИЙ СТРЕС ТА ЙОГО НАСЛІДКИ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Сучасні соціальні та політичні обставини, особливо війна, суттєво впливають на всі сфери життя суспільства, включаючи роботу правоохоронних органів. Поліцейські часто стикаються з ситуаціями підвищеної небезпеки та ризику для життя, що особливо загострюється в умовах воєнних дій. Військовий стрес стає значним чинником, що впливає на психологічне здоров'я, емоційну стабільність, мотивацію та професійну ефективність.

Військовий стрес є унікальною формою психологічного напруження, що виникає в екстремальних умовах, коли працівники поліції стикаються з постійною загрозою життю та здоров'ю, ризиком фізичних ушкоджень, втратами колег або цивільних осіб. Подібний стрес, притаманний ситуаціям війни та бойових дій, формує специфічний стан психіки, в якому індивід має залишатися мобілізованим та готовим до швидкої реакції. Постійний вплив таких чинників провокує високий рівень тривожності, емоційного виснаження і може призвести до таких порушень, як розлади сну, зниження настрою та підвищення дратівливості. Нерідко військовий стрес є передумовою розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що потребує комплексної психотерапевтичної роботи [1]. Стресові ситуації, які трапляються під час служби у військових умовах, формують специфічні поведінкові та емоційні реакції працівників поліції, що впливають на якість роботи. Часто під впливом постійного напруження змінюється характер мислення та реакції поліцейського: знижується здатність концентрувати увагу на важливих деталях, погіршується швидкість прийняття рішень, підвищується ризик допущення помилок. Емоційна напруга може зробити людину надмірно чутливою до подразників, що провокує підвищену агресивність чи відчуження у професійних взаємодіях. Серед ознак, що супроводжують військовий стрес, можна виділити схильність до емоційної реактивності – надмірні реакції на стандартні ситуації, часті конфлікти з колегами або підлеглими, які раніше не виникали. Все це ускладнює колективну роботу та знижує загальну ефективність діяльності правоохоронного органу.

Оскільки військовий стрес є складним багатоаспектним станом, він також має індивідуальні прояви в залежності від психологічної стійкості, досвіду та рівня підготовки працівника [2]. Деякі поліцейські можуть демонструвати ознаки високої стресостійкості, зберігаючи здатність до об'єктивного оцінювання ситуації та раціональних дій навіть у надзвичайних умовах. Інші ж, навпаки, можуть зазнавати сильного психологічного напруження, що відображається на якості виконання обов'язків, порушенні соціальних зв'язків, втраті мотивації до роботи. Досвід та особисті риси впливають на інтенсивність та специфіку проявів стресу, однак в умовах війни його негативні наслідки відчувають практично всі працівники поліції.

Військовий стрес є значним чинником, що впливає на здатність поліцейських виконувати свої обов'язки, негативно позначаючись на багатьох аспектах професійної діяльності. Під впливом стресу на фізіологічному рівні організм зазнає суттєвих змін: часті головні болі, хронічна втома, збої в роботі імунної системи стають постійними супутниками службових буднів. Погіршується загальне самопочуття, знижується витривалість, що робить їх менш стійкими до фізичних навантажень і виснаження. Такий стан здоров'я впливає на продуктивність роботи, що в екстремальних умовах загрожує не лише виконанню завдань, але й безпеці самого поліцейського [3]. На психологічному рівні військовий стрес впливає на когнітивні функції, зокрема знижує здатність до концентрації, що ускладнює сприйняття та обробку важливої інформації. Зниження уваги, особливо в екстремальних ситуаціях, підвищує ймовірність помилок, що можуть мати серйозні наслідки для ефективності виконання завдань. Дослідження показують, що в умовах хронічного стресу порушується здатність до стратегічного мислення, логічного аналізу й оперативного реагування на загрозливі обставини. Поліцейські можуть діяти імпульсивно, ухвалювати необдумані рішення або, навпаки, довго сумніватися в правильності своїх дій, що уповільнює швидкість реакції в критичних ситуаціях [4]. Окрім безпосереднього впливу на виконання службових завдань, військовий стрес має наслідки для міжособистісних стосунків як всередині поліцейського колективу, так і з громадянами. Підвищена емоційна напруженість та нестабільність можуть спричинити часті конфлікти з колегами, знижувати рівень довіри до керівництва та порушувати взаємодію в команді. Поліцейські, які відчують хронічний стрес, можуть виявляти надмірну агресивність або, навпаки, емоційне відчуження, що ускладнює побудову позитивної атмосфери в колективі. Це стає особливо небезпечним у ситуаціях, коли для ефективної роботи необхідна злагоджена співпраця та взаємопідтримка.

На нашу думку, в умовах, коли поліцейські відчують тривалий стрес, знижується їхня мотивація до роботи, а також з'являється апатія, що впливає на якість виконання службових обов'язків. Втрата відчуття причетності до важливої справи і зневіра в ефективності своєї діяльності призводить до «емоційного вигорання», яке є значною перешкодою для подальшого професійного зростання. Військовий стрес стає серйозною загрозою не тільки для здоров'я окремих працівників поліції, а й для ефективного функціонування правоохоронної системи загалом.

Підсумовуючи вище викладене, можемо зробити висновок, що військовий стрес є серйозним викликом для працівників поліції, який негативно впливає як на особисте благополуччя, так і на професійну ефективність. Для мінімізації наслідків військового стресу необхідно впроваджувати заходи психологічної підтримки, навчання стресостійкості, організовувати групи підтримки та періодичні психологічні тренінги. Адекватна реакція на військовий стрес з боку керівництва та системи охорони здоров'я сприятиме не лише покращенню роботи поліцейських, а й зміцненню їх здатності ефективно служити в умовах надзвичайних ситуацій.

Література:

1. Зінченко Д. А. Психоемоційний стан працівників поліції під час воєнного стану в Україні. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України*. Харків : НА НГУ, 2023. С. 134–137.
2. Зінченко Д. А. Психологічна підготовка фахівців правоохоронних органів України в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*. Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 242–244.
3. Зінченко Д. А. Психологічне здоров'я працівників в підрозділах безпеки і оборони України. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України*. Харків : НА НГУ, 2023. С. 131–134.
4. Макарова О. П., Зінченко Д. А. Особливості підготовки майбутніх працівників поліції в умовах воєнного стану. *Сучасні проблеми фізичної підготовки в силових структурах України*. Харків : НА НГУ, 2023. С. 43–45.

Тетяна Муренець
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Галина Мухіна

ВПЛИВ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

В умовах війни, що триває в Україні, питання психічного здоров'я особистості стає надзвичайно актуальним. Згідно з Конституцією України та Загальною декларацією прав людини, життя і здоров'я особи є найвищими соціальними цінностями. Проте в умовах військового конфлікту ці цінності піддаються серйозному ризику, їх захист потребує особливої уваги з боку держави та суспільства, саме війна викликає масовий стрес, тривожність і депресію, що веде до збільшення випадків різних психічних розладів. Війна руйнує соціальні зв'язки, призводить до втрати підтримки з боку близьких, ці фактори погіршують психічний стан і посилюють відчуття безвиході.

Люди, які пережили військові дії, часто відчувають себе ізольованими, що призводить до збільшення випадків депресії та тривожності. Знищення інфраструктури, біженство та переміщення населення створюють бар'єри для відновлення соціальних зв'язків, що є критично важливими для емоційної підтримки. Наявність соціальної підтримки може суттєво зменшити ризик розвитку психічних розладів у постраждалих від війни.

В Україні на законодавчому рівні окреслені певні напрями захисту та збереження психічного здоров'я, однак, на нашу думку, реальний захист психічного здоров'я населення потребує створення ефективних механізмів для забезпечення доступу до психологічної допомоги всім, хто постраждав від війни. Як стверджує В. Андрійв [1], в умовах війни особи, які пережили травматичні події, часто стикаються з перешкодами в отриманні необхідної підтримки, що може призвести до загострення психічних розладів. І тому наявність чітких правових норм, що регламентують доступ до психічного здоров'я, є критично важливою для забезпечення прав постраждалих.

Особливо вразливими до психічних травм є діти, які переживають війну, і тому саме вони потребують особливої уваги з боку держави та суспільства. На думку М. Гончаренко [2], діти, які стали свідками насильства, мають підвищений ризик розвитку тривожних розладів. Сьогодні важливо забезпечити дітям доступ до психологічної підтримки, а також створити безпечні простори для відновлення їхнього психічного здоров'я. Програми психологічної реабілітації та соціальної інтеграції можуть суттєво поліпшити їхнє благополуччя та запобігти негативним наслідкам у майбутньому. З огляду на вище зазначене необхідно активізувати зусилля щодо захисту прав дітей у контексті війни, зокрема через законодавче регулювання та реалізацію комплексних програм соціально-психологічної підтримки різних верств населення.

Саме міжнародні організації можуть надати необхідні ресурси для психосоціальної підтримки постраждалих від війни. Без підтримки з боку міжнародних організацій країн, які раніше переживали аналогічні кризи, українське суспільство може не впоратися з цими викликами. Зарубіжні ініціативи, що передбачають надання фінансування, ресурсів і експертизи для розвитку системи психологічної підтримки, є критично важливими. Міжнародні організації, такі як ВООЗ та ЮНІСЕФ, повинні продовжувати співпрацювати з українським урядом для впровадження ефективних програм, що відповідають потребам місцевого населення.

Таким чином, міжнародна підтримка не лише підвищує рівень доступу до психічної допомоги людям, які постраждали від війни, але й сприяє формуванню психологічної стійкості суспільства в цілому. Війна росії проти України завдає глибоких емоційних і психологічних ушкоджень психіці людей, які можуть тривати роками, тому систематичний підхід до відновлення психічного здоров'я є критично важливим. Програми реабілітації повинні включати не лише психологічну підтримку, але й соціальну інтеграцію, навчання новим навичкам, підтримку у знаходженні роботи та відновлення соціальних зав'язків. Реалізація таких програм допоможе не лише окремим людям, але й всьому суспільству в цілому, і буде сприяти поліпшенню психічного здоров'я української нації.

Отже, вплив війни на психічне здоров'я особистості є складним та багатограним, що вимагає комплексного підходу щодо захисту психічного здоров'я населення України.

Література:

1. Андрій В. М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50594649.pdf>
2. Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту: Довідник вихователя дошкільного навчального закладу / Н. В. Пророк, С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенко та ін. ; за ред. Н. В. Пророк. Слов'янськ : ПП «Канцлер», 2015. 84 с.
3. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості в умовах війни: як його зберегти та підтримати : методичні рекомендації. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 48 с.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

На сьогодні в умовах війни одним із основних завдань держави є організація дієвої допомоги кожному українцю пережити тягар війни та зберегти психічне здоров'я. Загальновідомо, що психічне здоров'я, як і фізичне, є важливою складовою гармонійного розвитку людини. Міністр охорони здоров'я В. Ляшко під час наради щодо питань охорони психічного здоров'я та створення відповідної Національної програми, що пройшла під головуванням Прем'єр-міністра України, за участю першої леді, інших представників уряду та міжнародних організацій наголосив на важливості комплексного підходу до вирішення зазначеної вище проблеми, бо, як показують попередні дослідження і гіркий досвід інших країн, що постраждали від збройних конфліктів, щонайменше кожна п'ята людина буде мати негативні наслідки для психічного здоров'я, а кожна десята відчує ці наслідки на рівні середньої тяжкості або важкої хвороби.

«З кожним днем кількість людей, які будуть відчувати наслідки для свого психічного здоров'я буде зростати. Навіть тих, хто зміг стійко перенести перші місяці війни, чекає ментальне виснаження, адже звикання до постійного перебування в умовах війни також може мати негативний вплив на психічне здоров'я. За нашими попередніми прогнозами на даний момент війни, надалі психологічної підтримки буде потребувати близько 15 млн українців, з них близько 3 – 4 млн потрібно буде призначати медикаментозне лікування», – сказав В. Ляшко, представляючи результати проведеного експрес-аудиту послуг для охорони психічного здоров'я, які надаються органами державної влади [3].

До негативних наслідків впливу війни на психічне здоров'я відносять: психічні розлади, які впливають на поширення серцево-судинних хвороб, діабету, артритів, астми, онко; психічні розлади, які погіршують результати лікування хронічних хвороб та збільшують смертність від онкологічних хвороб; розлади сну, що часто призводять до хвороб органів дихання; збільшення ризику смерті від раку за наявності депресивних розладів (за даними МОЗ, цей показник зростає на 50%); серед осіб з ПТСР більш поширені гіпертонія, стенокардія, тахікардія, інші захворювання серця, виразка шлунка, гастрит і артрит; ПТСР часто спонукає до ризикової поведінки, що призводить до зловживання алкоголем, наркотиками чи деструктивної поведінки та пов'язаних з ними наслідків тощо [3].

Як зазначає Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль, створення та впровадження Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки має стати відповіддю тим викликам, які стоять перед українським суспільством. І тому одним із основних завдань закладів освіти є

запровадження комплексу необхідних заходів, спрямованих на допомогу у подоланні негативних наслідків стресу і запобіганні розвитку психічних порушень у всіх учасників освітнього процесу.

Війна вносить суттєві корективи у життя всіх учасників освітнього процесу закладів освіти і, перш за все, змінює їхні цінності та пріоритети. Під впливом військових дій відбувається переосмислення власної стресостійкості як самооцінки здібностей і можливостей подолання екстремальної ситуації, що пов'язана з життєвими ресурсами.

Загальновідомо, що внутрішнім чинником формування та розвитку стресостійкості є «Я»-концепція особистості, когнітивний розвиток, розвиненість комунікативної сфери, структурні компоненти стресостійкості тощо. Як наголошує Е. Мілерян, стресостійкість можна ототожнити з емоційною стійкістю і здатністю контролювати емоції. На думку Н. Данилова, стресостійкість – здатність переносити психологічні навантаження та успішно розв'язувати поставлені завдання в екстремальних умовах [2]. Науковці наголошують, що збереження та підвищення стресостійкості пов'язано з пошуком ресурсів, які допомагають певній особистості в подоланні негативних наслідків стресової ситуації. Під ресурсами розуміють внутрішні та зовнішні зміни, що сприяють психологічній стійкості в стресових ситуаціях [4].

Поняття життєздатності включає в себе два аспекти: здатність чинити опір руйнуванню і здатність будувати повноцінне життя у важких умовах, тобто адаптивність (планувати своє життя, рухатися в певному напрямку протягом якогось часу). Другим із дієвих ресурсів є ресурс організації свого простору: наведення порядку у домі/кімнаті, на робочому столі, в шафах (скласти речі, одяг); переставлення меблі місцями, змінення розташування речей для пошуку нових вражень або навпаки; закріплення місць за кожним предметом, що упорядковує простір та дає відчуття порядку, стабільності, впевненості; розумне використання часу; тайм-менеджмент тощо. Простір налаштовує людину на певний психоемоційний стан. Не можна залишити поза увагою й такий важливий особистісний ресурс в умовах життєвих криз, яким є креативне ставлення до життя. Креативне ставлення людини до самої себе і світу дозволяє зберегти внутрішню інстанцію, «Я»-концепцію, яка забезпечує розуміння складності та різноманіття як свого внутрішнього світу, так і гнучкість поведінки в соціумі [4].

Одним із важливіших ресурсів є виконання своїх безпосередніх обов'язків, допомога іншим, повернення себе у стан власної ресурсності [1]. До ресурсів, які допомагають зберегти психічне здоров'я, на думку дослідників, можна віднести такі: психологічна компетентність, рівень психологічної освіченості та культури; активна мотивація подолання стресів і життєва установка; позитивність мислення; емоційно-вольові якості; фізичні ресурси; здатність контролювати ситуацію; рівень матеріального доходу; гігієнічні чинники праці та життєдіяльності тощо [2].

Отже, використовуючи особистісні ресурси, учасники освітнього процесу зможуть не тільки пережити будь-яку важку життєву ситуацію, а й знайти новий сенс життя. Одним із основних завдань закладів вищої освіти зі

специфічними умовами навчання є створення умов для подальшого розвитку стресостійкості у всіх учасників освітнього процесу та пошуку нових ресурсів подолання негативних наслідків війни на психічне здоров'я.

Література:

1. Жигайло Н., Цимбалюк М. Формування стресостійкості студентів в умовах війни для правового та євроінтеграційного процесів. *Вісник Львівського університету*. Серія психологічні науки. 2022. Спецвипуск. С. 128–136.

2. Кравцов Д. Аналіз теоретичних досліджень поняття «стресостійкість». URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/05_04_2019/pdf/74.pdf

3. Ляшко В. Вплив війни на психічне здоров'я – колосальний. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko>

4. Мухіна Г. Особистісні ресурси – засіб нормалізації психоемоційного стану людини в умовах пандемії. *Психологічне здоров'я особистості в умовах пандемії: діагностика, консультування, терапія. Науковий часопис кафедри практичної психології*. 2021. С. 86–91.

Вікторія Оверчук

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНО-ДЕПРЕСИВНИХ РОЗЛАДІВ У ВІЙСЬКОВИХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Участь у бойових діях – це екстремальний досвід, що залишає глибокий слід на психіці людини. Військові, які стикаються з жахіттям війни, ризикують зіткнутися з розвитком різноманітних психічних розладів, серед яких значне місце займають тривожно-депресивні розлади. Ці розлади характеризуються комплексом симптомів, які включають постійне занепокоєння, страх, відчуття безнадії, внутрішнього інтересу до життя, порушення сну та апетиту, а також проблеми з концентрацією уваги. Важливо розуміти, що прояви та перебіг тривожно-депресивних розладів у військових мають свої специфічні особливості, зумовлені характером пережитого досвіду та специфікою військової служби.

Дослідження свідчать про розширення психічних розладів серед військових, які взяли участь у бойових діях. За даними різних авторів, ПТСР діагностується у 10 – 30% ветеранів, депресія – у 15 – 25%, а тривожні розлади – у 20 – 40%.

Тривожно-депресивні розлади (ТДР) характеризуються одночасним проявом тривожності та депресії, що ускладнює діагностику та лікування. Згідно з DSM-5 (American Psychiatric Association, 2013), до основних форм ТДР відносяться генералізований тривожний розлад, панічний розлад, соціальна тривога та депресивний розлад. У військових ці розлади часто поєднуються з посттравматичним стресовим розладом, що виникає внаслідок переживання травматичних подій, таких як бойові дії, втрата товаришів або загроза життю.

Етіологія тривожно-депресивних розладів у військових є складною і багатофакторною. До основних причин розвитку розладів можна віднести:

1. Травматичний досвід. Учасники бойових дій піддаються екстремальним стресам, які можуть призводити до тривожних та депресивних симптомів (Hoge et al., 2004).

2. Соціальна ізоляція. Після повернення з зони бойових дій військові можуть відчувати труднощі інтеграції в цивільне життя, що призводить до соціальної ізоляції і, як наслідок, до розвитку ТДР (Brewin et al., 2009).

3. Біологічні фактори. Генетична схильність та нейрохімічні зміни в організмі можуть також грати роль у розвитку тривожно-депресивних розладів (Kendler et al., 2001).

Важливо відзначити, що у військових, особливо тих, хто схильний приховувати свої емоції та демонструвати силу, депресія може маскуватися під агресію, дратівливість, зловживання алкоголем та наркотиками. Така «прихована» депресія потребує особливої уваги з боку медиків та близьких, так як вона є більш небезпечною, ніж явні форми розладу.

Існує цілий ряд факторів, які підвищують ризик розвитку тривожно-депресивних розладів у військових. До них належать:

1. Тривалість та інтенсивність бойових дій. Чим більше військовослужбовець перебуває в зоні бойових дій та чим інтенсивніші бойові дії, тим вищий ризик розвитку психічних розладів.

2. Ступінь травматичності бойового досвіду. Смерть побратимів, участь у жорстоких боях, поранення та каліцтва – все це залишає глибокі психологічні травми.

3. Особистісні особливості. Деякі люди від природи більш схильні до тривожності та депресії. Низька стресостійкість, песимістичний світогляд, труднощі з адаптацією до нових умов – усе це може підвищити ризик розвитку психічних розладів.

4. Відсутність підтримки з боку оточуючих та суспільства. Повертаючись додому, військові часто стикаються з нерозумінням з боку оточення, яке не було на війні та не може усвідомити свого стану. Відсутність підтримки, стигматизація психічних розладів у суспільстві також негативно впливають на процес реабілітації.

Діагностика тривожно-депресивних розладів у військових може бути ускладнена низкою факторів:

1. Стигма. У військовому середовищі існує стигма навколо психічних розладів, що змушує військових приховувати свої проблеми та не звертатися за допомогою. Страх бути визнаним непридатним до служби, втратити повагу колег, стати об'єктом дискримінації – все це є серйозними бар'єрами на шляху до звернення за допомогою.

2. Небажання визнавати проблеми. Військові часто відмовляються визнавати, що їм потрібна допомога. Вони можуть вважати свої симптоми проявом слабкості, боятися здаватися «ненормальними».

3. Відсутність спеціалістів з досвідом роботи з військовими. Не всі психологи та психіатри мають достатній досвід роботи з військовими, які

пережили бойовий стрес. Важливо, щоб фахівець розумів військову службу, травматичний досвід, який стоїть за симптомами, та міг би використовувати відповідні методи діагностики та лікування.

Великого значення набуває профілактика тривожно-депресивних розладів, яка може запобігти розвитку серйозних психічних розладів. Основні заходи включають:

1. Психологічна підготовка. Важливо сповістити військових про можливості служби психологічного дослідження, навчити їх техніці управління стресом та емоційною регуляцією (Litz et al., 2009).

2. Надання психологічної допомоги під час служби. Створення умов для відкритого обговорення психічного здоров'я, організація заходів для зміцнення командного духу та підтримка між колегами може зменшити ризики розвитку тривожно-депресивних розладів.

3. Реабілітаційні програми. Після повернення з бойових дій військові повинні мати доступ до реабілітаційних програм, які включають психотерапію, фізичну активність та соціальну адаптацію (Harrison et al., 2018). Ці програми можуть включати активності, які сприяють інтеграції в цивільне життя, допомагають подолати стрес і сприяють покращенню психічного здоров'я.

Після повернення з війни військові можуть зіткнутися з труднощами в процесі соціальної адаптації. До них належать:

1. Складності у відновленні сімейних та соціальних зв'язків. Тривале перебування в зоні бойових дій, психологічні травми, зміни цінностей та світогляду – все це може ускладнити процес адаптації до мирного життя та відновлення стосунків з близькими.

2. Проблеми з працевлаштуванням та самореалізацією. Військові, які повертаються з війни, можуть зіткнутися з труднощами у пошуку роботи, що відповідає їхній кваліфікації та досвіду. Психологічні проблеми, виклик навичок самопрезентації, стигматизація з боку роботодавців – все це може стати на заваді успішному працевлаштуванню.

3. Ризик соціальної ізоляції та стигматизації. Нерозуміння з боку оточуючих, страх суду, небажання обтяжувати інших своїми проблемами – це призводить до того, що військові закриваються у собі, уникають соціальних контактів та замикаються у колі своїх проблем.

Існує ряд заходів, які можуть сприяти успішній соціальній адаптації військових, які повертаються з війни:

1. Створення державних програм підтримки ветеранів. Важливу роль у процесі реабілітації та адаптації ветеранів виконує державна підтримка. Це може бути фінансова допомога, пільги на житло, безкоштовне лікування та психологічна допомога, програми з перекваліфікації та працевлаштування.

2. Розвиток мережі реабілітаційних центрів для ветеранів. Створення спеціалізованих реабілітаційних центрів, де ветерани можуть отримати комплексну допомогу – медичну, психологічну, соціальну, є успішним кроком у сприянні їх адаптації до мирного життя.

3. Підвищення рівня обізнаності суспільства про проблеми ветеранів. Важливо інформувати суспільство про проблеми, з якими стикаються ветерани,

руйнувати міфи та стереотипи щодо психічних розладів, формувати толерантне ставлення до людей, які пройшли через війну.

Тривожно-депресивні розлади є серйозною проблемою для військових, які взяли участь у бойових діях. Специфіка військової служби, травматичний досвід, стигматизація психічних розладів – все це зумовлює особливості прояву, діагностики та лікування цих розладів у військових.

Важливо розуміти, що звернення за допомогою до фахівця – це не ознака слабкості, а прояв відповідальності за своє здоров'я та майбутнє. Своєчасна діагностика та комплексне лікування, що включає психотерапію, медикаментозну терапію, групову підтримку, а також дієві програми соціальної адаптації та реабілітації, допоможуть подолати психологічні травми війни, дати шанс до повноцінного життя та відчути себе частиною суспільства.

Література:

1. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.). URL: <https://psycnet.apa.org/record/2013-14907-000>
2. Brewin C. R., et al. (2000). A Cognitive Theory of Posttraumatic Stress Disorder. *Behavior Research and Therapy*. 38 (4). P. 373–393.
3. Brewin C. R., et al. (2002). Psychological and Social Aspects of PTSD. *Psychological Medicine*. 32 (4). P. 741–750.
4. Harrison R. A., et al. (2018). The Impact of Military Deployment on Mental Health: A Review of the Evidence. *Journal of Military Medicine*. 183 (5 – 6). P. 1–10.
4. Hoge C. W., et al. (2006). Combat Duty in Iraq and Afghanistan, Mental Health Problems, and Barriers to Care. *New England Journal of Medicine*. 351 (1). P. 13–22.

Євгенія Пилипенко

Головне управління Національної поліції в Луганській області

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, поліція як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, покладені певні повноваження, серед яких: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вжиття заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень; вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення; здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні

правопорушення або події; вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, інших публічних місцях; регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі тощо [3].

Окрім основних повноважень поліції, закріплених ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», у зв'язку із збройною агресією РФ проти України на поліцейські підрозділи також покладається низка інших (додаткових) повноважень. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 24 вищезазначеного закону у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості [3].

Безумовно, виконання покладених на поліцію завдань щодо участі в обороні держави, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану, у тому числі, на територіях, близьких до зони бойових дій, супроводжується ризиком отримання не тільки фізичних травм та каліцтва, а й травматичного психологічного досвіду, що матиме тривалий негативний ефект на психіку людини.

Не можна не погодитись із думкою М. Буданової стосовно того, що після участі поліцейського в обороні держави та виконання завдань поліції на територіях, близьких до зони бойових дій, з плином часу у поліцейського може змінитися ставлення до ризику, а саме сприйняття небезпечності ризику, розширюючи кордони дозволених дій в ситуаціях безпосередньої загрози життю. Поліцейський може стати більш схильним до прийняття ризикованих і необґрунтованих рішень, що може призвести до негативних наслідків для збереження його особистої безпеки і безпеки цивільного населення [1]. Під впливом умов воєнного стану в зоні ризику можуть опинитися звичні для поліцейського навички комунікативної взаємодії. Стиль спілкування зазнає змін унаслідок набутого професійного досвіду (гострий дефіцит часу, значне психологічне навантаження, необхідність прийняття відповідальних рішень тощо). Він набуває ознак прямолінійного, рішучого й безапеляційного характеру, що є очікуваним і корисним у деяких кризових ситуаціях, але не завжди доречним й ефективним у спілкуванні з цивільними громадянами.

Важливою умовою превенції негативних особистісних трансформацій правоохоронця є цілеспрямоване створення та розвиток його адаптаційних резервів. Адаптаційні резерви особистості поліцейського надають йому можливість працювати в найбільш екстремальних, кризових умовах, таких як залучення до участі в деокупації населених пунктів нашої держави, де є високий ризик небезпеки для життя та обмежені ресурси. Вони дають змогу правоохоронцю швидко адаптуватися до актуальних змін оперативної обстановки та знаходити ефективні рішення в складних ситуаціях [1].

Посприяти розвитку адаптивних резервів поліцейського, на думку С. Кравчук, може позитивне ставлення особистості до себе, знання та прийняття різних своїх рис, як позитивних, так і негативних; позитивна оцінка свого минулого; почуття безперервного розвитку, відкритість до нового досвіду, реалізації власного потенціалу, бачення змін на краще в собі та своїх діях з плином часу; особистісні зміни відповідно до власних знань і досягнень; віра в ефективність власних дій, оптимістичні думки про власні досягнення; створення оптимістичних сценаріїв розвитку подій; наявність компетентностей в управлінні оточенням, контроль за зовнішньою діяльністю, ефективне використання наявних можливостей; знижені психічне виснаження та афективна лабільність; наявність інтересу до навколишнього світу, відсутність відчуття перенасичення роботою, задоволеність життям загалом [2].

Література:

1. Буданова М. Воєнний стан і можливості трансформації особистості поліцейського. *Юридична психологія*. 2023. № 1 (32). С. 79–85.
2. Кравчук С. Стратегії розвитку та підтримання психологічної пружності особистості, родини, громади. *Психологія російсько-української війни: внутрішній погляд* : матеріали Всеукраїнського круглого столу, Київ, 07 квітня 2022 року. С. 17–21.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Діана Похілько

Національний університет цивільного захисту України

ВПЛИВ «ДИСТАНЦІЙНОЇ РОДИНИ» НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна внесла кардинальних змін в життя кожної родини. Багатьом сім'ям необхідно було покинути свої домівки і виїхати на більш безпечні території. Для когось це стали межі рідної області, для когось – терени України, а для когось – і закордон. Раптовий переїзд, зміна соціального оточення, нові побутові умови проживання, як правило, значне їх погіршення, й на доданок психологічна травматизація від страшних реалій війни – все це відображається на ментальному здоров'ї дитини.

Ще однією актуальною проблемою стала проблема окремого проживання сімей. Тотальна кількість родин не має можливості проживати разом, вести сумісний побут, виховувати дітей. В Україні є діти, які майже 3 роки не бачили вдома свого батька, а деякі проживали без нього ще з 2014 року. Виникає питання: чи впливає такий уклад сім'ї на ментальне здоров'я дитини? Чи може в таких умовах психіка розвиватися відповідно до вікових норм?

Питаннями особливостей впливу родини і соціуму на процес розвитку та формування дитини цікавилися дослідники протягом усього розвитку психологічної науки та практики. Адже вже перші випадки знаходження «дітей-мауглі» вказували на важливість дорослого та суспільства в цілому в

процесі розвитку дитини. Серед значної кількості дослідників у вивченні питань впливу родини і суспільства на розвиток та формування психіки дитини хочемо визначити Дж. Остера, А. Добрович, Д. Відру, Т. Алексеєнко, О. Кузіну, В. Мухіну, Л. Виготського, Д. Ельконіна, Ю. Гиппенрейтер. В їх роботах сформульовані наступні положення: суспільство та родина відіграють важливу роль в процесі розвитку дитячої психіки; вагомий вплив на розвиток дитячої психіки вносять взаємовідносини між батьками, стиль батьківсько-дитячих відносин, стиль виховання тощо.

Що ж відбувається наразі в багатьох українських родинах? Які наслідки можуть бути? Через військові дії багато родин вимушені проживати окремо, при цьому можна виділити наступні соціально-психологічні особливості так званої «дистанційної родини»:

- відсутній один з батьків, по факту багато українських сімей на сьогодні можна назвати не повними, адже немає можливості проживати сумісно;

- порушений звичний уклад життя (місце проживання, побутові умови, режим дня тощо);

- змінений розподіл обов'язків і ролей між батьками та іншими членами родини (в сімейну систему включаються інші рідні чи друзі, які беруть на себе частину зобов'язань, наприклад, за відсутністю чоловіка бабуся починає виконувати роль матері, а дружина бере на себе обов'язки чоловіка);

- порушується стиль виховання (через наявність постійної небезпеки від військових дій багато батьків не дотримуються послідовності в вихованні);

- відсутність емоційного та фізичного контакту між дорослим і дитиною;

- необхідність в адаптації до сумісного проживання. Так, приїжджаючи у відпустку, один із членів сім'ї знову зникає до сумісного проживання, до нового, хоча й тимчасового, перерозподілу ролей, обов'язків тощо. Такі адаптаційні процеси відбуваються в усіх членів родини та потребують додаткових емоційних зусиль.

Це не всі складнощі, які на сьогодні проживають українські родини, їх можна виділити ще достатньо багато, але кожна з них відкладає свої відбитки на ментальному здоров'ї дитини. Серед наслідків такого окремого проживання стають: спотворення картини світу щодо питання родини та ролей в ній, сповільнення психічного розвитку дитини, внутрішнє напруження при будь-яких змінах, неконтрольовані емоційні сплески, психосоматичні розлади тощо.

На нашу думку, повний спектр наслідків виховання в «дистанційній родині» ще проявить себе згодом.

Лариса Руденко, Андрій Литвин

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНО ПЕРЕСЕЛЕНИХ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Повномасштабне вторгнення агресора в Україну у 2022 році примусило значну кількість українців залишити свою країну та шукати прихистку за її

межами. У зв'язку з цими подіями країни Європи та світу, які приймали українських біженців, стикнулися з низкою соціальних проблем, які остаточно не врегульовані і зараз, на третьому році війни, та вимагають ухвалення рішень щодо визначення статусу переселенців, надання їм гуманітарної та медичної допомоги, житла, а також працевлаштування, освіти тощо. У таких обставинах люди, які внаслідок військових дій стали вимушено переселеними, переживають сильні стреси, що можуть супроводжуватися втратами самоконтролю, недовірою до власної країни, особливо на тлі ситуації соціально-правової та економічної нерівності, що значно деморалізує особистість. У зв'язку з цим суттєво загострюється проблема соціально-психологічної адаптації цих людей.

Динамічний суспільний розвиток у сучасному світі супроводжується численними вимушеними міграційними процесами. Внаслідок зростання темпів політичних, економічних, культурних, соціальних та інших змін це вимагає від вимушених переселенців і біженців від війни досконалого володіння стратегіями адаптації.

Вимушене переселення можна з упевненістю охарактеризувати як екстремальну або, як мінімум, кризову ситуацію, неминучим наслідком якої є незадоволення базової потреби людини в безпеці. Це призводить до тяжких тривалих психічних виявів (невротизації, депресивних станів, втрати віри в себе, втрати перспективи) і великою мірою визначає подальшу долю як конкретної людини, так і цілих соціальних груп [5].

Як і будь-яка інша кризова ситуація, вимушена міграція призводить до глибокої, часто незворотної трансформації внутрішньої структури особистості (її цінностей, патернів поведінки, мотивів, цілей діяльності тощо). Внаслідок такого впливу одні елементи зникають, а інші, формуючись, сприяють подоланню труднощів і допомагають особистості досягти нового якісного рівня [8]. Дослідники з'ясували, що в українців (вимушених переселенців), які потрапили в нові умови і розпочали нове життя, формуються кардинально інші ставлення до себе, внутрішнього «Я», докільця. Їхній поведінці властиві підвищена збудливість, агресивна реакція на зовнішні подразники. Мігранти часто страждають на безсоння, часткову втрату пам'яті, їм навіть буває складно формувати думки для вербального висловлення [4; 6].

Потрапивши в іншу країну, вимушені переселенці не лише відчувають психологічний і соціальний дискомфорт у незнайомому середовищі, а й можуть бути небезпечними для суспільства. Така трансформація призводить до різних наслідків, починаючи від сепаратизму та етнічного нігілізму, крайнього фанатизму та націоналізму, де формується виражений негативний образ етносу, і поведінка особистості виходить за межі цього образу [2]. Отже, життєва ситуація, що склалася для вимушених переселенців, спричиняє руйнування засвоєних раніше звичних форм взаємодії з навколишнім середовищем, внаслідок чого їм потрібно формувати нові цінності, переконання, стиль поведінки, щоб адаптуватись до нових умов, у тому числі шляхом відмови від деяких колишніх [1; 7]. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, лише 59% вимушених переселенців почуваються

комфортно в інших країнах [3]. Така ситуація зумовлена передусім невідповідністю очікувань місцевої громади та вимушених переселенців.

Отже, в сучасних умовах перспективним вбачаємо встановлення провідних чинників соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців і біженців з урахуванням їхнього віку, гендеру, тривалості перебування у статусі біженця.

Література:

1. Бойченко А. Психологічні особливості становлення автономності особистості в умовах війни. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2021. № 1 (01). С. 125–128.

2. Верховод О. Психологічні складнощі адаптації за кордоном. URL: <https://evacuation.city/articles/235924/tut-vsechuzhe-hochu-dodomu-psihologichni-skladnoschi-adaptacii-za-kordonom>

3. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наук. доп. за ред. канд. соціол. наук О. Балакіревої ; НАН України, ДУ «Ін-т економ. та прогнозув. НАН України». Київ, 2016. 140 с.

4. Кердивар В., Христенко В. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту : монографія. Харків : Національний університет цивільного захисту України, 2021. 143 с.

5. Максименко Ю., Морозова-Йоханнессен О. Психологічні особливості особистісних змін переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Норвегії). *Вісник Національного університету оборони України*. Питання психології. 2022. № 5 (69). С. 90–97.

6. Нестеренко М. Роль особистісних ресурсів у адаптації вимушених переселенців до нових умов життя. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2021. № 1 (01). С. 200–202.

7. Педоренко В. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. 2023. № 3. С. 80–83.

8. Слюсаревський М. Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді. *Вісник НАПН України*. 2022. № 4 (1). С. 1–11.

Наталія Сальнікова
Національний авіаційний університет

МАСМЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА СОЦІУМ

Глобалізація суспільства, розвиток інформаційних технологій спричинили масове використання Інтернету в усьому світі. При цьому, безперечно, Інтернет є всесвітньою базою знань, що включає безліч різних інформаційних масивів, об'єднаних між собою телекомунікаційною інформаційною мережею. Натомість з цього аспекту є і спірні питання, що потребують правового регулювання.

Сьогодні цифрові технології постійно вдосконалюються, зростають нові можливості соціального впливу, засновані на знаннях психології людини та суспільства, а також постійно з'являються нові можливості для просування пропагандистських стратегій та лідерів.

Метою комунікативних процесів є три етапи: надання інформації, зміна ставлення до особистостей та подій, а саме головне – зміна під впливом інформації поведінки індивідів та суспільства.

Одна з ключових якостей сучасних засобів комунікації – це інтерактивність. Сьогодні комунікатор здатний не лише миттєво створювати та публікувати інформаційні повідомлення, а й миттєво отримувати зворотний зв'язок у вигляді результатів голосування, коментарів, лайків або репостів. Наразі кожен користувач має можливість висловитися з приводу того чи іншого повідомлення новин.

Політичні лідери, громадянські діячі можуть активно вести свої сторінки у соціальних медіа, тим самим створюючи відчуття особистої комунікації та залучення кожного до громадських та політичних процесів.

В інформаційному суспільстві систематично формуються нові потреби, відбувається інтеграція інформаційних систем та сервісів, прискорюються суспільні процеси, обробка та передача інформації, зростає конкуренція серед засобів масової інформації за увагу аудиторії.

Зміни, які відбуваються у суспільному житті в мультимедійну епоху, значні та масштабні.

У нашому сьогоденні люди потребують постійного отримання нової інформації, у зв'язку з цим є необхідність освоювати швидко мінливі платформи і канали комунікації. З'являється потреба в інформаційній безпеці, пов'язаній з публікаціями та передачею особистих та корпоративних даних, інтернет-мобінгом, шахрайськими маніпуляціями, залученням молоді до деструктивних спільнот.

Відбувається інтеграція всіх інформаційних систем та сервісів, корпорації прагнуть глобалізації Всесвітньої мережі та повноцінному її покриттю у кожній точці світу. Програми, мобільні сервіси підлаштовуються один під одного, під платформи та аудиторію.

Прискорюються суспільні процеси, зростає конкуренція серед засобів масової інформації за увагу аудиторії. Зараз щоб зв'язатися у будь-якій точці світу, достатньо мати сучасний гаджет із підключенням до мережі. Суспільство може дізнаватися інформацію від очевидців, які знімають подію на мобільний пристрій.

Тим самим для засобів масової інформації виникає виклик – бути швидшим і цікавішим, вони набувають нової форми, відсуваючи на задній план традиційну журналістику.

Сьогодні кожен спеціаліст у сфері медіа має бути універсальним. Боротьба за інтерпретацію фактів відбувається між усіма учасниками комунікативного процесу: між джерелом та споживачем. У процесі комунікації відбувається спотворення інформації залежно від громадських намірів та ступеня доступу до загальносвітової мережі Інтернет.

Щодня індивід залишає про себе величезну кількість інформації в Інтернеті – особисті дані на сторінках соціальних мереж, розташування, ідеологічні та релігійні уподобання, запити у пошукових системах.

Роботизація та автоматизація інтернет-систем дозволяють автоматично генерувати пропозиції від комерційного сектора, орієнтуючись на попередні запити та інтереси користувача. Залежно від характеристик можна залучати, розважати, інформувати, мотивувати.

Підсумовуючи, треба зазначити, що необхідно постійно досліджувати свою аудиторію, розуміти, навіщо вона звертається до джерела, які формати воліє, яким чином потрапляє на канал, з якою швидкістю споживає контент. Чим більше знань про свою аудиторію має комунікатор, тим ефективніший вплив пропаганди як форми політичної комунікації.

Література:

1. Hobbs R. Mind Over Media: Propaganda Education for a Digital Age. New York : W. W. Norton & Company, 2020. 368 p.
2. Mirko A. Demasi, Shani Burke, Cristian Tileagă. Political Communication: Discursive Perspectives: Palgrave Studies in Discursive Psychology. 2020. 326 p.

Олександра Свириденко
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Галина Мухіна

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я

Сучасний світ перетворюється на глобальне інформаційне поле, де межі між реальністю та вигадкою стають дедалі більш розмитими. Інформаційна війна, яка розгортається в останні роки, стає невід'ємною частиною нашого життя. Поширення фейків створює значний тиск на психічне здоров'я людей. Суспільство, яке живе в умовах постійного інформаційного шуму, стає більш вразливим до маніпуляцій, підриває довіру до інститутів влади, ЗМІ й інших соціальних інститутів.

Як зазначає міністр охорони здоров'я України В. Ляшко, на взаємодію з різноманітними медіа припадає значна частина вільного часу громадян, чим зумовлюється вагомий вплив медійних засобів на всі верстви населення. Як активні користувачі різних медіа люди не завжди розуміють справжнього змісту повідомлення, мотивів і механізмів його створення, відповідно, відбувається значний вплив на свідомість в ідеологічній та емоційній галузях [1]. Досить влучно на цю тему висловлюється керівниця проекту «Фільтр» В. Ковтун: «Тема війни і загроза життю – це такі потужні емоційні тригери, що ми несвідомо клікаємо з одної новини на іншу. І далі вже не можемо зупинитися й контролювати потік своїх думок. Нинішня ситуація дуже добре показує, як нам важливо вміти відділяти емоції від раціо і бути медіаграмотними» [2].

Соціальні мережі є невід'ємною частиною життя багатьох людей. В умовах війни українці воліють отримувати оперативну інформацію, яка

публікується в соціальних мережах. Однак оперативні новини не завжди є правдивими. Відповідно до опитувань, які проводились в Україні, з'ясувалося, що безліч громадян не відрізняють фейкову новину від правдивої. Згідно з дослідженням USAID-Internews, проведеним наприкінці 2022 року, лише 14% українців можуть повністю відрізнити правдиві повідомлення від неправдивих.

Важливу роль в такий час відіграє психологічний стан, а тому найбільш схильною категорією людей до віри у фейкову інформацію є ті, хто значно швидше та легше потрапляє у вразливий стан. Це діти, люди похилого віку, люди з низьким рівнем освіти та критичного мислення, емоційно нестабільні та ті, хто схильні вірити в авторитети. Попри це, всі українці зараз перебувають у перманентному стресі та страху, стан кожного є вразливим.

Метою використання та поширення фейків та дезінформації в соціальних мережах є послаблення моральної та матеріальної сили українського народу. Застосування маніпуляції найчастіше полягає у внесенні у суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів, дезорієнтації й дезінформації, послабленні певних переконань, залякуванні образом ворога тощо. Усі маніпуляції та фейки базуються на трьох складових: частина правди; емоційне забарвлення, яке залучає людину та підвищує її вразливість; регулярне повторення та згадування для створення інформаційного шуму.

У період війни цивільні практично не можуть вплинути на обставини, люди постійно читають новини про війну, адже від цієї інформації залежить безпека їх родини. Вони піддаються колективній паніці та поширюють фейки навіть не перевіривши їх, але причина полягає саме у негативному забарвленні фейків. Тобто, людина не знає, правду вона прочитала чи ні, але підсвідомий страх вже з'явився в її мозку. Коли ми відчуваємо страх чи перебуваємо у стані травматизації, ми можемо «зависати» у симпатичній чи в парасимпатичній реакції. Стрессова реакція має різний прояв у різних людей: активна – зростає ефективність діяльності, пасивна – ефективність діяльності різко зменшується. Гострий стрес спричиняє психічну травматизацію особистості, саме тому він постає загрозою для життя.

Отже, об'єктом інформаційно-психологічних впливів є перш за все людська свідомість. Інформаційно-психологічна зброя є більш небезпечною, ніж інформаційно-технічні впливи, оскільки вона напряму впливає на свідомість людей та охоплює набагато більшу аудиторію. Негативно забарвленим новинам приділяється більше уваги, їх читають уважніше, намагаються знайти й оцінити безпосередній вплив на себе. Водночас позитивні новини не можуть викликати такого самого збудження психіки як інформація, яка пов'язана з загрозою для життя та здоров'я людини.

Література:

1. Ляшко В. Вплив війни на психічне здоров'я – колосальний. URL: <https://moz.gov.ua/uk/vpliv-vijni-na-psyhichne-zdorov%E2%80%99ja---kolosalnij---viktor-ljashko>

2. Проєкт «Фільтр». Як інформаційна війна впливає на наше психічне здоров'я і що з цим робити. URL: <https://filter.mkip.gov.ua/yak-informaczijna-vijna-vplyvaye-na-nashe-psyhichne-zdorovya-i-shho-z-czym-robity/>

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ПІДТРИМЦІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ: ВИКЛИКИ, АДАПТАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Війна суттєво погіршує психічне здоров'я населення, викликаючи тривожність, стрес і посттравматичні розлади. Поліція, окрім виконання своїх основних обов'язків, зіштовхується з необхідністю підтримки психічного стану громадян. Це додає нові виклики до роботи, вимагаючи додаткових знань і адаптації до нових умов.

Одним із головних викликів для поліції під час війни є робота з населенням, яке постійно перебуває у стані стресу. Вибухи, втрати рідних і загальна невизначеність сприяють розвитку психічних розладів, таких як ПТСР. Поліцейські часто першими прибувають на місце події та стикаються з потерпілими або правопорушниками, які можуть бути у важкому психічному стані. У цій ситуації важливо забезпечити безпеку всіх присутніх, яка охоплює як фізичний, так і психологічний захист. Поліцейський повинен уміти заспокоїти людей, проявляючи емоційну стійкість і впевненість навіть у стресових умовах. Це вимагає від нього вміння зберігати спокій і врівноваженість.

Відсутність спеціалізованої підготовки є серйозною перешкодою у таких ситуаціях, адже багато поліцейських не мають достатніх знань психології, що ускладнює надання допомоги постраждалим. Крім того, через війну навантаження на поліцію значно зростає. Вона змушена виконувати не лише правоохоронні функції, але й брати участь в евакуації, наданні першої допомоги, роботі з травмованими громадянами, що потребує як емоційної стійкості, так і фізичного зусилля.

Адаптація поліції до нових умов під час війни є важливим елементом для ефективного виконання її функцій у підтримці психічного здоров'я населення. В умовах криз і нестабільності поліцейські стикаються з численними викликами, які вимагають змін у підготовці та підходах до роботи. Необхідно впроваджувати спеціалізовані тренінги, що включають психологічні аспекти реагування на екстрені ситуації. Такі програми навчання мають бути спрямовані на розвиток емоційної стійкості, вміння слухати та підтримувати постраждалих, а також надання первинної психологічної допомоги. Це дозволить більш ефективно взаємодіяти з людьми, які переживають травму, зменшити рівень стресу як у постраждалих, так і в самих правоохоронців. Важливо встановити тісну співпрацю з психологами та соціальними службами, що дозволить створити комплексну систему підтримки, яка включає не лише надання допомоги на місці події, але й подальшу реабілітацію постраждалих. Поліція повинна активно використовувати сучасні технології та методи комунікації для швидкого реагування на звернення громадян та координації дій у кризових ситуаціях, включаючи використання гарячих ліній, онлайн-

платформ для консультування й інформаційних кампаній, які підвищують обізнаність населення про доступні ресурси підтримки. Вдосконалення роботи поліції у підтримці психічного здоров'я населення в умовах війни є важливим завданням, що вимагає комплексного підходу.

Ми пропонуємо вдосконалити систему навчання співробітників Національної поліції, надати кожному поліцейському базові знання достатнього рівня для допомоги постраждалим або колегам у кризових ситуаціях. Потрібно навчити кожного бути стриманим і фаховим у кризових ситуаціях.

На нашу думку, поліції необхідно посилити співпрацю з неурядовими організаціями, які спеціалізуються на психологічній підтримці. Фахівці таких організацій можуть допомогти об'єднати зусилля держави та суспільства у вивченні проблеми психологічної підтримки суспільства з боку поліції. Як правило, такі організації мають вузькопрофільних спеціалістів, що досліджують конкретні питання цієї сфери, у свою чергу, Національна поліція, на жаль, не має таких спеціалістів у своєму штаті. Як приклад співпраці – поліція може укласти угоду з такою організацією, яка буде регулярно оцінювати її роботу у сфері психологічної допомоги постраждалим.

Також, на нашу думку, вже сьогодні потрібно на державному рівні зайнятися розробкою конкретних протоколів та інструкцій дій у кризових ситуаціях. Вони можуть включати такі аспекти: оцінка ситуації та стану потерпілої особи; першочергова допомога постраждалому; направлення до спеціаліста або забезпечення постраждалому такого спеціаліста на місці подій; документація дій поліцейського та подальше звітування керівництву.

Отже, всі ці заходи разом можуть суттєво покращити не лише ефективність роботи поліції, але й загальний стан психічного здоров'я населення в умовах війни. Адаптація до нових умов дозволить поліції стати більш чутливою до потреб суспільства та зміцнити довіру між правоохоронцями та громадянами.

Література:

1. Психічне здоров'я в умовах війни: як його зберегти й не потрапити в «день бабака»? URL: <https://health-ua.com/psychiatry/trivozni-rozladi/70068-psihchne-zdorovya-vumovah-vjni--yakjogo-zberegiti-j-nepotrapiti--vden-babaka>

Єлизавета Сень
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Оксана Молчанова

ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА РОЗВИТОК ТОЛЕРАНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Самооцінка та толерантність є взаємопов'язаними психологічними характеристиками особистості, які впливають одна на одну та формують соціальні взаємодії. Усвідомлення своїх емоцій, відчуттів і думок допомагає людині краще зрозуміти себе та приймати інших, а соціальна підтримка через позитивне оточення сприяє її емоційному благополуччю. Висока самооцінка

дозволяє особистості бути відкритою до змін і нових ідей, що сприяє розвитку толерантності, більш гармонійній взаємодії з різними людьми та групами.

Самооцінка є важливим аспектом особистісного розвитку, особливо в юнацькому віці, коли відбувається активний пошук себе та формування власної ідентичності. У цей період вона виступає як результат самоставлення – ставлення до себе, яке особистість будує на основі власного досвіду, сприйняття своїх можливостей та взаємодії з навколишнім світом. Самоставлення є головним детермінантом особистісного розвитку та самореалізації, а самоприйняття та позитивне ставлення до себе, на думку У. Джеймса, забезпечують гармонійне існування і високий рівень самоідентифікації [2]. В. Столін пов'язує самоставлення з діяльністю в реальному житті через систему самомотивації [2]. Н. Сарджвеладзе визначає його багаторівневою системою емоційної оцінки, що складається з об'єктивного («Я» – об'єкт) і суб'єктивного («Я» – суб'єкт) блоків [2].

Самооцінка як елемент самоставлення є складним утворенням, що належить до базових якостей особистості. Вона відображає інформацію, отриману від інших, визначає стосунки з оточенням, критичність і вимогливість до себе, відображає ставлення людини до того, що вона дізнається, розуміє і відкриває про себе, впливає на всі аспекти поведінки [2].

Оптимальною вважається самооцінка «високого рівня» або «вище середнього» (коли людина поважає себе, задоволена своїми досягненнями), а також «середній рівень» (людина знає свої недоліки та прагне до вдосконалення). Неоптимальна самооцінка може бути як занадто високою, так і занадто низькою. Занижена самооцінка виникає, коли людина недооцінює себе, а завищена – коли переоцінює свої здібності та якості. Неадекватна самооцінка може призводити до конфліктів та ускладнювати життя як самій людині, так і її оточенню, впливає на емоційні взаємини, задоволеність роботою, навчанням і життям [2]. Завищена самооцінка, як відзначає Т. Гусева, призводить до необґрунтованих претензій, часто не підтримуваних іншими. Тоді як низька може свідчити про розвиток комплексу неповноцінності [1].

Необхідною умовою для досягнення найвищого рівня розвитку особистості, на думку А. Маслоу, є здорова самооцінка, яка проявляється в самоактуалізації (коли людина досягає свого повного потенціалу, розвиває здібності та реалізує мрії). Самоактуалізована особистість здатна жити відповідно до своїх внутрішніх потреб і цінностей, а не орієнтуватися на зовнішні чинники. Відповідно, толерантність виступає як наслідок досягнення цього рівня, оскільки людина стає менш залежною від зовнішніх оцінок і більш відкритою до різноманітності навколишнього світу [4].

Отже, самооцінка є важливим аспектом особистісного розвитку, відображаючи ставлення до себе і визначаючи здатність до самореалізації. Адекватна самооцінка сприяє гармонійному розвитку, дозволяє особистості бути відкритою до змін і нових ідей, що сприяє розвитку толерантності.

Література:

1. Головська І., Почепцова Д. Вплив емоційної сфери на самооцінку особистості. *Габітус*. 2020. № 18 (2). С. 39–43.

2. Костючик А. Детермінанти формування самооцінки в юнацькому віці. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24220>

3. Малік А. Розвиток самооцінки в юнацькому періоді. URL: <http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/2747/1/Розвиток%20самооцінки%20в%20юнацькому%20періоді.pdf>

4. Моран І. Поняття толерантності та основні підходи до її визначення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. № 26. С. 89–92.

Віра Сіора, Андрій Сіора
Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК КОМУНІКАТИВНИЙ ФЕНОМЕН

Як відомо, російсько-українські відносини з часів розпаду СРСР характеризуються постійної конфліктністю. У їхній історії спостерігалися газові війни, «сирно-м'ясне» та «цукеркове» протистояння. Але жоден із цих конфліктів не відрізнявся такою гостротою, яку ми спостерігаємо після зміни влади в Україні, розпочатих бойових дій на Донбасі, входження Криму до складу Росії, повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Останнім часом для описання російсько-української взаємодії все частіше застосовується термін «інформаційна війна» – психологічний вплив на населення іншої держави шляхом поширення певної інформації.

Основним засобом впливу в такому випадку є мова, за допомогою якої не тільки передається певна інформація, виражаються емоційне та інтелектуальне ставлення того, хто говорить, до того чи іншого предмета дійсності, а й здійснюються маніпулятивні дії.

Вплив екстралінгвістичних факторів на власне мовний розвиток очевидний. Однак правильним виявляється і протилежне: ті чи інші суспільні уподобання можуть формуватися за допомогою мови.

Тема політичної кризи, збройного протистояння з сусідньою державою широко висвітлюється у російських мас-медіа. Під час висвітлення українських подій у вітчизняних ЗМІ, різноманітних за політичними перевагами, активно використовуються різні засоби негативної оцінки. Деякі видання вибирають вкрай агресивну мовну тактику, що межує з мовним екстремізмом і виражається у відкритому використанні негативно-оцінних засобів, серед яких значний експресивний потенціал мають словотворчі неологізми.

Соціально обумовлена активізація дериваційних процесів останні десятиліття призвела до появи великої кількості новоутворень, широко представлених у текстах сучасних ЗМІ. Різноманітні інновації відображають різні сторони життя російського суспільства, що є інструментом поширення масової культури та ідеологічного впливу на масову свідомість носіїв мови.

Деякими дослідниками інформаційна війна розглядається насамперед як «маніпуляція інформацією», «максимальне вираження медіаманіпулювання».

Трактуючи її у першу чергу як «неправдиве інформування», вчені наголошують, що це не просто «спотворення інформації та подання реальних фактів у спотвореному вигляді», а «виробництво «альтернативної реальності», «трансформаційний переклад» однієї картини світу в іншу» [1, с. 16].

Відзначимо деякі жанрові форми їх безпосередньої участі в інформаційному протистоянні, а саме політичні заяви. Зокрема, ініціативу українського телеканалу «1+1» записувати звернення із закликами до єдності України та світу активно підхопили звичайні люди. Деяка частина таких роликів розміщена в соціальних мережах. Серед них – звернення «Молодь Дніпропетровська за мир та єдність України», «Україна єдина! Запоріжжя», «Правда про Львів від студентів ЛНУ», «Крим проти війни», індивідуальні звернення [2, с. 42].

Геополітичне інформаційне протистояння втілюється у текстах, що мають традиційне середовище побутування: друковані та інтернетвидання, плакати, мітинги. Комунікативний простір інформаційної війни також становлять: 1) стенди при в'їзді до населених пунктів та на транспортних зупинках: так, на Луганщині у 2014 р. можна було спостерігати багаторазове перефарбування назв населених пунктів у кольори державних прапорів країн-опонентів; 2) назви міських об'єктів та міські вивіски загалом: наприклад, перейменування кінотеатру, що знаходиться в центрі Луганська, з «України» на «Русь»; 3) використання радизмів: назва мережі відкритих після війни супермаркетів «Універсам», комісійний магазин «СРСР», закусова «Пельмені СРСР»; 4) настінні написи – провокативні за своєю стратегією політичні графіті, які маркують належність території тієї чи іншої ідеології (Луганськ – це Росія, Донецьк – українське місто), дозволяючи спостерігати такі приклади зіткнення ідеологічних інтересів луганців.

Таким чином, мовна взаємодія в рамках геополітичного інформаційного протистояння, яке багато в чому є дискурсом конструювання ідентичності, вважається високо інтенсивною комунікацією, до якої долучаються різні верстви населення, яка прагне розширення свого простору, подолання монологізму, використання невербального компонента для посилення вербального.

Перелічені особливості «військово-інформаційної» комунікації мають значний вплив на функціонування мови при породженні актуальних для неї текстів.

У суспільстві триває боротьба різних думок про актуальні події в Україні, і це протиборство яскраво відбивається у ЗМІ, які не лише висловлюють громадську думку, а й формують її. Тому, впливаючи на масову свідомість, ЗМІ можуть нехтувати достовірністю інформації, тенденційно її подавати.

Література:

1. Данилова М. Інформаційна війна як реальність. *Історична та соціально-освітня думка*. 2012. № 3. С. 16.

2. Сковородніков А., Королькова Е. Мовні тактики та мовні засоби політичної інформаційно-психологічної війни в Росії: етико-прагматичний аспект (на матеріалі «Нової газети»). *Політична лінгвістика*. 2015. № 3. (53). С. 42–43.

3. Соловей У. Як і на чому будуються інформаційні війни, про методи маніпулювання. URL: http://ig.io.ua/s948471/kak_vedutsya_i_na_chem_stroyatsya_informacionnye_voyny_o_metodah_mediamanipulirovaniya

Оксана Соловей-Лагода
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ СТІЙКОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Питання індивідуально-психологічних ресурсів стійкості молоді набуває особливої актуальності з огляду на умови хронічного стресу та невизначеності через військові дії на території нашої держави. Шукати шляхи подолання усіх негативних психоемоційних станів надзвичайно важливо, адже це дозволяє не ставити реалізацію своїх задумів та досягнення своїх цілей в режим очікування, реалізуючи особистісний потенціал на максимум тут і зараз.

У сучасній психологічній науці існує кілька підходів до розуміння психологічної стійкості. Системний підхід розглядає психологічну стійкість як інтегральну властивість особистості, що формується в процесі її розвитку та взаємодії з навколишнім середовищем. Динамічний підхід розглядає психологічну стійкість як процес постійної адаптації та розвитку особистості в умовах змінного середовища. Ресурсний підхід акцентує увагу на наявності та ефективному використанні індивідуальних психологічних ресурсів, які забезпечують стійкість особистості в складних життєвих ситуаціях.

Психологічну стійкість ми визначаємо як здатність людини адаптуватися до стресових обставин, долати життєві негаразди, відновлюватися після травматичних подій і зберігати психічне здоров'я, незважаючи на зовнішній тиск або виклики. Це поняття охоплює як внутрішні ресурси, так і зовнішні чинники, які у своїй взаємодії утворюють унікальний індивідуальний профіль психологічної стійкості особистості.

Психологічну ресурсність розглядає О. Штепа, трактуючи її як екзистенціально-когнітивний код інтерпретації людиною значущості подій [2]. Дослідниця наголошує на важливості оперування ресурсами, що передбачає знання власних ресурсів, вміння оновлювати власні ресурси та вміння вміщувати власні ресурси, тобто реалізовувати власні життєві плани.

Досліджуючи та систематизуючи індивідуально-психологічні ресурси стійкості, ми спираємось на описані у дослідженні Н. Коструби і Л. Ляшко компоненти психологічної стійкості особистості, зокрема, когнітивний, емоційний та поведінковий [1]. Відповідно до цих компонентів та на основі розуміння особистісної ресурсності нами виокремлено: когнітивні, емоційні, мотиваційно-вольові та екзистенційні ресурси, що визначають певний стиль реагування на негативні впливи зовнішнього середовища та переживання стресових ситуацій.

До когнітивних ресурсів стійкості належать: когнітивна гнучкість (гнучкість мислення та сприйняття стресових ситуацій, швидке засвоєння нових знань та навичок), критичне мислення (аналітичність мислення, адекватна оцінка ступеня впливу певної ситуації), здатність до когнітивного структурування та осмислення ситуації (відсутність когнітивних спотворень та когнітивних фільтрів), креативність (здатність генерувати нестандартні, нетипові ідеї та рішення для покращення ситуації в стресових умовах).

Не менш важливими є емоційні ресурси. Низка дослідників у своїх моделях розглядають одним із чинників психічної стійкості саме добру емоційну регуляцію, яка передбачає розуміння і здатність керувати своїми емоціями, здатність зберігати емоційну регуляцію у складних життєвих ситуаціях та здатність виражати свої емоції в конструктивний спосіб. Відтак, до емоційних ресурсів стійкості молоді ми відносимо: емоційний інтелект, емоційну стабільність та емоційну гнучкість, оптимістичну життєву позицію.

Ключову роль у формуванні та реалізації психологічної стійкості відіграють мотиваційно-вольові ресурси особистості, до яких відносимо: життєві цілі та цінності, вольові якості (наполегливість, рішучість, цілеспрямованість, самовладання, самодисципліна), інтернальний локус контролю, активну мотивацію долання (ставлення до стресових ситуацій як до можливості набуття особистого досвіду та особистісного зростання). Високий рівень мотивації долання та чітко визначені життєві цілі допомагають людині зберігати спрямованість та проявляти резильєнтність навіть в умовах сильного стресу.

Ще одним важливим компонентом структури психологічної стійкості є екзистенційні ресурси. Вони включають в себе: ресурс свободи (усвідомлена активність, самовизначення, життєтворчість, самодистанціювання, спонтанність), ресурс смислу (інтеграція особистісної і соціальної дійсності), ресурс прийняття (відкритість буттю, усвідомлення життєвих уроків, мудрість, самоприйняття), ресурс милосердя (гуманність, готовність і бажання робити добро) і ресурс віри (надія, система вірувань, духовність, духовні практики).

Окреслені індивідуально-психологічні ресурси стійкості не існують ізольовано, вони взаємодіють між собою, та можуть змінюватися протягом життя людини під впливом різних факторів, таких як життєвий досвід, освіта, розвиток певних властивостей чи здібностей, зміна смисло-життєвих орієнтацій тощо.

Література:

1. Коструба Н., Ляшко Л. Особистісні особливості психологічної стійкості молоді в умовах війни. *Psychological Prospects Journal*. 2023. Вип. 42. С. 82–96.

2. Штепа О. Психологічна ресурсність у структурі суб'єктності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2019. Вип. 27. С. 661–675.

ВІДОБРАЖЕННЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ НА ПСИХОЛОГІЧНОМУ ПОРТРЕТІ ЛЮДИНИ

Повномасштабне російське вторгнення на територію України 24.02.2022 року стало подією, що залишила свій відбиток у житті кожного громадянина нашої держави. Війна вплинула на всі сфери людських взаємовідносин та охопила всі верстви населення. Психологічний портрет членів українського суспільства зазнав змін, це зумовило перегляд життєвих поглядів і принципів, зміну ціннісних систем, емоційних фонів та інших важливих аспектів, що виражають людину як особистість. Психологічний портрет у загальноприйнятому понятті містить у собі основні особистісні якості, риси характеру й індивідуальні психологічні особливості. Війна, як і будь-яке інше явище, що впливає на психологічне здоров'я людини, має негативні наслідки, виступаючи як деструктивна подія та вчиняючи нищівний вплив на ментальне здоров'я. Розглядаючи вплив війни на психологічний портрет, варто зазначити, що портрет є відображенням не тільки рис характеру, а й психологічного здоров'я в цілому. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, психічне здоров'я – це стан добробуту, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал та впоратися з життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти. Отже, втручаючись у психічне здоров'я людини, війна чинить нищівний вплив на такі суміжні поняття, як добробут, реалізація власного потенціалу, плідна праця. Безумовно, особистість адаптується до викликів, які постають перед нею через збройну агресію. Готовність діяти в екстремальних умовах, здібність швидко приймати важливі рішення та розсудливо оцінювати критичні ситуації – це ті навички, що формуються в процесі подолання життєвих перешкод. Варто розуміти, що такі набуті риси лише замінюють ті елементи людського психологічного портрета, що були знищені під негативним впливом війни.

Всесвітня організація охорони здоров'я виділяє 7 складових психічного здоров'я. Розглянемо, як війна впливає на кожную з зазначених складових:

1. Усвідомлення постійності й ідентичності свого фізичного та психічного здоров'я. Людина може перестати відчувати життя як єдиний процес, воно починає ґрунтуватися на принципі «Жити одним днем», відповідно, воно перетворюється на збірник фрагментів.

2. Постійність і однаковість переживань в однотипних ситуаціях. Потрапляючи в екстремальну ситуацію, людина не має чіткого плану чи алгоритму дій, оскільки вважає, що вони будуть недієвими. Все зводиться до якнайшвидшого отримання бажаного комфорту, що схоже на принцип «Ціль виправдовує засоби», де немає чіткого переліку засобів і дефініцій щодо їх застосування, є лише ціль – повернутися до зони комфорту.

3. Критичне ставлення до себе і своєї діяльності. Переживаючи події, що спричинені війною, людина намагається не згадувати їх повторно, це призводить до відсутності аналізу. Таким чином, вона не може побачити та пропрацювати власні помилки, передивитися підхід до здійснення своєї діяльності та вирішення проблемних ситуацій.

4. Адекватність психічних реакцій впливу середовища. Зовнішні подразники, що здебільшого пов'язані зі збройною агресією, дестабілізують рівновагу та критичне ставлення до них. Реакція може бути як надмірно емоційною, так і зовсім не містити емоцій, що може стати поштовхом для емоційного вигорання.

5. Здатність керувати своєю поведінкою відповідно до встановлених норм. Війна призводить до розбіжностей поглядів, що, своєю чергою, може стати приводом до зміни або відсутності певних соціальних норм. Саме через це людина може перестати користуватися зазначеними нормами, спираючись у своєму житті лише на власні переконання та моральні принципи.

6. Планування власної життєдіяльності та її реалізації. Ця складова витікає з тих, що були зазначені вище, адже містить у собі ознаки критичного ставлення до своєї діяльності й усвідомлення константи свого психічного здоров'я. Вона зазнає змін у зв'язку з обмеженням впевненості людини, небажанням ризикувати та рядом інших аспектів, що виникають в результаті війни.

7. Здатність змінювати свою поведінку залежно від зміни життєвих обставин. Остання норма, на нашу думку, навпаки, лише розвивається та виникає майже у кожної людини. Здебільшого вона стосується негативних обставин, що можуть виникати зненацька та потребувати негайної адаптації до них. Війна у цьому випадку виступає фактором, що здатен істотно змінити обставини, які характеризують добробут і моральне здоров'я людини.

Підсумовуючи, зауважимо, що зменшення впливу війни на зазначені вище складові можливе за умови, що людина буде працювати саме над критичним ставленням до себе, це дасть змогу аналізувати свої здібності та працювати над їх покращенням, таким чином, збільшуючи можливість чинити спротив деструктивним чинникам, які тягне за собою війна.

Аріна Талмазан
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Ірина Федорчак

МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНІЙ ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ РЕАГУВАННЯ

Гендерно обумовлене насильство є серйозним суспільним явищем, яке має значні негативні наслідки не лише для безпосередніх жертв, але й для суспільства в цілому. Це насильство включає широкий спектр поведінкових актів, які здійснюються на підставі гендерних ознак і мають на меті

встановлення або підтримання контролю над особою, що зазнає впливу. Кримінологія як наука про злочинність, її причини, попередження та профілактику надає фундаментальні підходи до вивчення цього феномену з урахуванням соціально-правових, психологічних та інших факторів.

Кримінологічна характеристика гендерно обумовленого насильства охоплює аналіз механізмів формування злочинної поведінки, соціального та індивідуального профілю осіб, що здійснюють акти гендерного насильства, а також комплексну оцінку впливу цього явища на суспільство. Також вивчаються кримінологічні ризики, пов'язані з латентністю цих злочинів, особливостями формування суджень про гендерні ролі в суспільстві, а також особливостями профілактики та реагування на такі злочини з боку правоохоронних органів [3, с. 127].

Згідно з міжнародним та національним законодавством, гендерно обумовлене насильство визначається як будь-які акти насильства, спрямовані на жінок, чоловіків чи інші групи на підставі їхньої гендерної ідентичності. Це може включати фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство. Підґрунтям для такої агресії часто є стереотипи та упередження, які впливають на сприйняття гендерних ролей, що ускладнює виявлення та попередження насильства.

Кримінологічна типологія гендерного насильства розглядає такі основні види:

1. Фізичне насильство – нанесення тілесних ушкоджень або інші форми фізичного впливу, які викликають страждання або біль. Це може включати побої, завдання ушкоджень та інші дії, що загрожують життю чи здоров'ю.

2. Сексуальне насильство – примушування особи до небажаних статевих контактів, включаючи зґвалтування та інші форми сексуального насильства, які мають на меті принизити або зневажити жертву.

3. Психологічне насильство – вплив на психіку особи, що викликає емоційний біль, відчуття страху або приниження. Сюди відносять шантаж, переслідування, залякування, а також форми економічного насильства, коли кривдник контролює фінансові ресурси жертви [4, с. 218].

Кримінологічний підхід до аналізу гендерно обумовленого насильства включає дослідження як поведінкових рис злочинців, так і соціально-психологічного профілю жертв. Дослідження показують, що частіше агресорами стають особи, які мають певний набір психологічних чи особистісних рис, наприклад, схильність до домінування, низька емпатія та прагнення до влади над іншими. Часто ці риси формуються у сім'ях, де також існували подібні моделі поведінки, що вказує на міжпоколінневий характер насильства.

Жертви гендерного насильства можуть належати до різних соціальних груп, однак частіше це особи, які мають певний ступінь залежності від агресора, як емоційної, так і матеріальної. Залежність, соціальна ізоляція, низька самооцінка та страх перед суспільним осудом часто перешкоджають зверненню до правоохоронних органів, що зумовлює високу латентність таких злочинів.

Гендерно обумовлене насильство є високолатентним видом злочинності. Ця латентність обумовлена кількома факторами: по-перше, це небажання жертви звертатися за допомогою через соціальний осуд та страх перед агресором; по-друге, слабка довіра до правоохоронної системи та відсутність ефективних механізмів захисту з боку державних органів. На жаль, ця ситуація лише посилює насильницькі дії, оскільки злочинці залишаються безкарними, що стимулює їх до повторного скоєння таких злочинів. Латентність також сприяє недооцінці цього виду злочинів з боку держави та суспільства, через що бюджетні кошти часто не виділяються на заходи профілактики гендерного насильства у достатньому обсязі. Це знижує ефективність державної політики, спрямованої на протидію насильству [2, с. 15].

Кримінологічний аспект боротьби з гендерно обумовленим насильством передбачає формування цілісної системи заходів, спрямованих на профілактику, виявлення, розслідування та покарання злочинців, які вчиняють акти насильства. Ці заходи мають охоплювати як правову, так і соціальну сферу. Правові заходи включають удосконалення законодавства, зокрема, уточнення та конкретизацію норм, що стосуються різних видів насильства, і посилення відповідальності за їхнє вчинення. Це також передбачає імплементацію міжнародних стандартів захисту прав жертв насильства та вдосконалення процесу доказування таких злочинів. Соціальні заходи включають проведення інформаційних кампаній, спрямованих на руйнування стереотипів, які виправдовують або толерують насильство, надання підтримки жертвам, у тому числі психологічної, соціальної та юридичної допомоги. Співпраця громадських організацій та державних установ сприяє формуванню більш ефективного механізму профілактики гендерного насильства, що дозволяє зменшити рівень повторного вчинення злочинів.

Окремо слід розглянути проблеми правозастосування у сфері боротьби з гендерно обумовленим насильством. На практиці багато жертв стикаються з труднощами у процесі отримання допомоги, через що недовіра до правоохоронних органів та державних структур зростає. Слабкість правозастосування також пов'язана з обмеженою підготовкою правоохоронців та відсутністю спеціалізованих підрозділів, які б мали відповідні знання для роботи з жертвами гендерного насильства. Один із способів покращити ситуацію – це підвищення кваліфікації поліцейських, юристів та інших працівників, які беруть участь у розслідуванні таких злочинів. Це може бути досягнуто через спеціальні курси, тренінги та залучення експертів у галузі гендерних питань [1, с. 31].

Загалом, гендерно обумовлене насильство вимагає комплексного підходу з боку кримінології, який передбачає аналіз цього явища через призму суспільно-правових, психологічних і соціальних факторів. Ефективна протидія цьому виду злочинності можлива лише за умов цілісного, системного підходу, що включає вдосконалення правових механізмів, підвищення обізнаності населення, а також посилення соціальної підтримки жертв.

Література:

1. Грицай І. О. Принцип гендерної рівності та механізм його забезпечення: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. д-ра юрид. наук. Дніпро, 2018. 42 с.
2. Качинська М. О. Гендерно-обумовлене насильство. *Право і суспільство*. 2017. № 2. Ч. 2. С. 14–16.
3. Миронюк Т. В. Правове регулювання запобігання гендерному насильству. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 121–132.
4. Перунова О. С. Гендерно обумовлене насильство: поняття та ознаки. *Правове життя сучасної України: у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.)*. Том 1. Одеса : Гельветика, 2020. С. 216–220.

Рустам Тараненко
Український інститут арт-терапії й арт-педагогіки

ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Насильство, на відміну від жорстокого поводження, – це будь-яке свідоме і навмисне (заздалегідь сплановане) застосування сили одного індивіда/групи людей проти іншого/інших (найчастіше – беззахисного/их) з метою встановлення над ним(и) влади та контролю. В українському законодавстві використовується поняття «домашнє насильство», однак воно є складовою загального поняття «насильство». Під насильством розуміється навмисне застосування фізичної сили або влади, фактичне або у вигляді погрози, спрямоване проти себе, іншої особи, групи осіб або громади, результатом якого є (або існує висока вірогідність цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток.

В Україні упродовж останніх років здійснюється ряд заходів, спрямованих не лише на протидію, але й на попередження випадків домашнього насильства. До цієї діяльності залучені не лише профільні державні та комунальні установи. Активну участь беруть також громадські та благодійні організації. У Кіровоградській області цією проблематикою займається, зокрема, Центр психологічної допомоги військовим і правоохоронцям Української асоціації арт-терапії. Важливим кроком у визначенні форм насильства, механізмів захисту осіб, що зазнають насильства, та відповідальності для кривдників є закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Він регулює різні аспекти захисту постраждалих осіб, зокрема, надає право на отримання обмежувального припису для агресора. Ратифікація Стамбульської конвенції у 2022 році стає ще одним важливим кроком у боротьбі з насильством проти жінок і домашнім насильством. Цей міжнародний договір вимагає від держав впровадження чітких заходів щодо захисту людей, які зазнають домашнього насильства, та створення інфраструктури для їхньої підтримки. В Україні функціонують спеціалізовані служби підтримки для таких осіб: притулки, кризові центри, мобільні бригади

соціально-психологічної допомоги. Психологічна, юридична та соціальна допомога надається постраждалим особам безкоштовно.

Домашнє насильство довгий час було табуваною темою в нашому суспільстві. Це призводить до того, що багато постраждалих не звертаються за допомогою через сором або страх осуду. Підвищення обізнаності та руйнування стереотипів – важливі аспекти у зменшенні насильства. Важливою складовою є освітні кампанії та навчальні програми для правоохоронних органів, медиків, вчителів, соціальних працівників, громадян загалом. Це сприяє кращому розумінню проблеми домашнього насильства та правильному реагуванню на випадки насильства. Такі програми розроблено й Центром психологічної допомоги військовим і правоохоронцям, які затверджено ГУНП в Кіровоградській області та Департаментом головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України. Розробка мобільних додатків і гарячих ліній для звернень за допомогою (наприклад, номер 1547 для постраждалих від насильства) полегшує доступ до допомоги для осіб, що зазнають домашнього насильства. Такі технологічні рішення є важливими для екстреної допомоги і захисту.

Незважаючи на діючі закони, на практиці часто виникають труднощі в їхньому застосуванні. Бракує кваліфікованих фахівців, а також існують випадки недостатньої уваги з боку правоохоронців. Це викликає недовіру постраждалих до правоохоронних органів у цілому та системи правосуддя. Потрібно вдосконалювати механізми контролю, підвищувати ефективність правоохоронних органів і судової системи в боротьбі з насильством, щоб вони були спроможними швидко та справедливо реагувати на порушення. Паралельно з підтримкою потерпілих існує потреба у реальному (а не формальному) впровадженні програм корекції поведінки кривдників, які вчинили домашнє насильство. Це дозволить зменшити ймовірність рецидивів.

Часто постраждали від домашнього насильства стикаються з труднощами під час доведення його фактів через нестачу доказів. Це обумовлює потребу в удосконаленні процесів збору доказів, наприклад, шляхом залучення соціальних служб і співпраці з правоохоронними органами для фіксації насильницьких дій. Лікарі та медичний персонал часто є першими, хто стикається з особами, що зазнають домашнього насильства. Важливо, щоб вони мали відповідну підготовку для ідентифікації таких випадків і знали, як надавати інформацію про доступні ресурси та куди можна звернутися за допомогою.

Кількість притулків для постраждалих від домашнього насильства в Україні все ще недостатня для повного забезпечення потреб. Необхідне подальше інвестування в безпечні притулки та створення тимчасового житла для таких осіб, що дозволить їм почуватися захищеними.

Діти, які стають свідками домашнього насильства, також потребують психологічної підтримки, оскільки це може серйозно вплинути на їхній емоційний стан і формування особистості. Надання допомоги таким дітям і робота з ними є важливою складовою загальної стратегії протидії насильству.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Мобільні додатки стають дедалі важливішими у процесах психологічного відновлення, пропонуючи гнучкий, доступний і підтримуючий спосіб для залучення до ресурсів психічного здоров'я. Ось основні аспекти, що підкреслюють актуальність цих інструментів:

1. Доступність та зручність. Мобільні додатки дозволяють користувачам отримувати психологічну підтримку в будь-який час і будь-де, усуваючи бар'єри, такі як необхідність подорожей або планування, що можуть обмежувати особисті психологічні консультації.

2. Безперервна підтримка та моніторинг. Додатки дозволяють користувачам регулярно відстежувати свій настрій, прогрес і цілі терапії, що сприяє їхній залученості та усвідомленню свого відновлення. Безперервне відстеження також може надати цінну інформацію для психологів, щоб ефективно коригувати плани лікування.

3. Різноманітність інструментів. Багато додатків пропонують різні терапевтичні інструменти, такі як медитація, дихальні вправи, ведення щоденника та когнітивно-поведінкові вправи, які допомагають людям керувати стресом, тривогою та симптомами травми на щоденній основі.

4. Спільнота та підтримка. Деякі додатки включають форуми або групи підтримки, що створюють спільноту, де користувачі можуть ділитися досвідом, надавати взаємну підтримку та знижувати почуття ізоляції, яке часто виникає під час відновлення.

5. Конфіденційність та особистий простір. Додатки дозволяють користувачам займатися відновленням приватно, що особливо цінно для людей, які неохоче обговорюють свої труднощі у форматі особистої розмови.

6. Зменшення витрат і доступність для сільських або віддалених районів. Мобільні додатки забезпечують економічно вигідні варіанти, які можуть доповнити професійну терапію, особливо для тих, хто проживає у віддалених районах або не може дозволити собі регулярні терапевтичні сеанси.

Інтеграція мобільних додатків у процес психологічного відновлення не лише сприяє особистій участі у процесі зцілення, а й забезпечує стійку та масштабовану модель підтримки психічного здоров'я, особливо у складні часи або в умовах обмеженого доступу до послуг.

Як додатковий ресурс в проходженні психологічного відновлення можна використовувати різноманітні онлайн-ресурси психологічної підтримки. Наприклад, в системі Міністерства внутрішніх справ України розроблений Мобільний додаток «Mental Tutor», який, в свою чергу, може стати ефективним інструментом для підтримки психологічного відновлення співробітників як після поранень, так і після надмірного психологічного навантаження при виконанні завдань за призначенням.

Ось кілька основних функцій і можливостей, які можуть бути реалізовані в цьому додатку:

– персоналізовані вправи: додаток може пропонувати індивідуальні програми вправ для релаксації, медитації, дихальних технік і практик усвідомленості в залежності від стану користувача;

– віртуальні сеанси з психологом: додаток може забезпечувати можливість відеозв'язку або чатів із кваліфікованими психологами, щоб користувачі могли отримати професійну підтримку з будь-якої точки;

– групова підтримка: створення можливості для формування груп підтримки серед колег, де користувачі можуть ділитися своїми переживаннями та отримувати підтримку один від одного;

– трекінг настрою: функція, що дозволяє користувачам вести щоденник настрою, щоб відстежувати свої емоції та зміни в стані, що може допомогти в обговоренні про власні переживання з психологом;

– інформаційні ресурси: додаток може надавати доступ до корисних статей, відео та навчальних матеріалів на тему психології, стресу та технік справляння з емоціями;

– набори вправ: фізичні вправи та тренування на зміцнення тіла та психіки, що можуть допомогти у відновленні після травмування;

– нагадування та мотивація: інструменти для нагадування про виконання вправ або проходження програм, а також елементи гейміфікації для підвищення мотивації.

Література:

1. Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Олійник В. О., Хоружий С. М., Ларіонов С. О., Сириця М. В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. Київ : 7БЦ, 2023. 175 с.

2. Психологічний супровід незламних : методичні рекомендації по роботі з військовослужбовцями, які зазнали ампутації внаслідок бойових дій / Т. В. Карамушка, Л. Ю. Полівко, О. Ю. Вісіч [та ін.]. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2023. 60 с.

Владислав Хабєєв

Приватне підприємство «ГОЛДЕН САММІТ»

ГЕНЕЗА АКСІОМИ ПРИНЦИПУ «ВОНИ НЕ МИ» В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ФРОНТУ ТА ПРОПАГАНДИ

В історії людства війну з будь-яким «casus belli» від самих територій до безперечно їх ресурсів (зокрема національний трудовий ресурс) завжди супроводжувала пропаганда, тобто війна за думку населення з обох сторін подібного конфлікту, хоча до ХХ ст. вона була нерозвинutoю й анархічною в своїй більшості, але за ознакою вона завжди фанатична. Певна легенда (біографія об'єднана з гучними досягненнями) особистості, нація, держава, ідеологія або досягнення та заборони ставали суб'єктами й об'єктами

пропаганди, умовно негативної та умовно позитивної. В часи, коли зародилась новітня віха пропаганди, а саме I (28 липня 1914 р. до 11 листопада 1918 р.) або II (1 вересня 1939 р. до 2 вересня 1945 р.) світові війни, два агітаційних плакати надруковані на одному станку та надані на ознайомлення громадянам, висіли поряд один з одним, проте їх зміст кардинально різнився, тим самим ілюструючи простий принцип «ВОНИ НЕ МИ», суть якого на одному – перемога буде саме за нами, а на другому – супротивник приречений на поразку. Далеко не завжди такі думки були об'єктивними, адже пропаганда бачить лише свої позитивні сторони та негативні сторони супротивника. Цікаво, що в самого супротивника ситуація є дзеркально схожою.

На сьогодні в соціології відомо 8 найбільш дієвих методів пропаганди:

1. Гнилий оселедець (абсолютно хибне звинувачення, від якого важко позбутись).
2. Велика брехня (пропозиція аудиторії з максимальним ступенем впевненості глобальної та безсоромної брехні).
3. Абсолютна очевидність (замість будь-яких доказів аудиторії систематично подається те, у чому її потрібно переконати, фальшива аксіома).
4. Невідомий герой (хибна героїзація, наприклад, власних військ, прикладом цього є воєнні злочини армії російської федерації).
5. Багаторазове повторення («брехня, повторена тисячу разів, стає правдою»).
6. Напівправа (50% правди, 50% брехні).
7. Залякування власного народу, спонукання його вибрати менше зло, щоб «захистити» себе.
8. Метод 40 на 60 (реалізується шляхом подачі в маси за допомогою ЗМІ порційної інформації: 60% – на користь противника для підтримання довіри аудиторії, 40% – дезінформації) [1].

Аналіз зазначених методів вказує на те, що пропаганда, а на думку автора, і дегуманізація є універсальними в контексті аудиторії. Треба враховувати, що немає «справедливої» війни, тим самим і мета мови ворожнечі – підготувати безпосередньо фундамент для неї.

Влучно цей принцип виражено у висновку, за роботою вчених С. Вовк, В. Курило, А. Бадер, а саме: механізм формування російською федерацією образу ворога з України (тобто, самих українців) – це конструювання універсальної матриці переконань, що інституціоналізує процес репродукції ворожості з метою виправдання втручання у внутрішні справи української держави, а також застосування насильницьких заходів щодо демонізованих груп (глобально – до народу України). Сформований у свідомості російського населення образ ворога з України глибоко вплинув на сприйняття подій російсько-української війни та створив підґрунтя для підтримки агресивних дій та жорстокості російської армії з боку власного суспільства [2].

Важливо зазначити, що принцип «Вони не ми» у своїй більшості покликаний не так для дегуманізації і, як наслідок, формування виключної агресії (жорстокості) до ворога і його народу (держави, нації, культури тощо), а для забезпечення байдужості до дій своєї ж влади щодо ворога. Інформаційно-

психологічна операція (далі – ШСО) є новим терміном, проте сам метод і його функціонал завжди був присутнім у будь-якій війні. Організація належної розвідки і забезпечення шпигунства є критично важливими для дій влади будь-якої держави. Інформація є ресурсом іноді занадто дорогим.

Саме тому дуже важливо, що після падіння ВІСІ «Рим – Берлін – Токіо», союзу фашизму, нацизму та фанатичного мілітаризму і тим самим завершення II світової війни, людство намагалось встановити розумні межі ведення війни, окреслити нормативно мораль й визнати глобально права кожної людини, забезпечити міжнародне порозуміння і нагляд за будь-яким конфліктом або превентивно його ліквідувати. На це направлено створення Організації об'єднаних націй (ООН) та прийняття міжнародною спільнотою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейської конвенції з прав людини) Ради Європи від 04.11.1950 та Женевських конвенцій від 1949 про захист жертв війни, а саме (I) про поліпшення долі поранених та хворих в регулярних арміях, (II) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу озброєних сил на морі, (III) про поводження з військовополоненими, (IV) про захист цивільного населення під час війни.

Воєнні злочини російської федерації не можуть бути виправданими нічим, проте помста – не вихід для народу України. Наше гасло – «МИ НЕ ВОНИ». Ми не дозволимо собі перейти межі моралі, і саме тому перемога буде за нами.

Література:

1. 8 методів пропаганди: як люди перетворюються на зомбі. URL: <https://zib.com.ua/ua/151037.html>

2. Вовк С., Курило В., Бадер А. Збройне насилля та формування образу ворога в контексті російської агресії. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/download/2746/3207/3568>

Наталя Цумарева
Донецький державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПСИХОЛОГІВ ПРИ РОБОТІ З ПОСТРАЖДАЛИМИ ВІД ДОМАШНЬОГО ТА ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА

З кожним роком Національною поліцією України офіційно фіксується збільшення кількості постраждалих від різних форм насильства. Найбільш вразливою категорією громадян, які зазнають домашнього та гендерно зумовленого насильства (ГЗН), є жінки віком від 18 до 60 років. Широким колом вітчизняних науковців (А. Запорожець, О. Зінсу, Н. Клішевич, У. Лукач, Т. Лях, Т. Малиновська, Л. Рутьян, Г. Скіпальська, Л. Сукмановська, Т. Циганчук, В. Чайка та ін.) вивчалися історія та розвиток явища домашнього насильства над жінками, досліджувалися сутність поняття та види домашнього насильства, психологічні детермінанти домашнього насильства над жінками,

соціальні, юридичні, економічні та психологічні аспекти домашнього насильства, криміналізація насильства над жінками, а також визначалися шляхи попередження насильства над жінками [3].

Негативними наслідками пережитого травматичного досвіду в результаті домашнього насильства є широкий спектр проблем і розладів – психологічні симптоми (тривога, депресія, панічні атаки, відчуття безнадійності й ізоляції), фізичні симптоми (головні болі, хронічні болі, втома), психосоматичні розлади (порушення пам'яті, відчуття відстороненості, зміни ідентичності, дисоціативні розлади, спроби самогубства).

Робота психологів з наслідками домашнього та гендерно зумовленого насильства окрім досвідченості в цьому питанні вимагає гендерної компетентності, що є важливим аспектом роботи з постраждалими і включає знання, навички та ставлення, способи мислення, погляди, цінності, необхідні для врахування гендерних особливостей та потреб клієнтів, які пережили травматичний досвід.

У діяльності психологів «гендерна компетентність проявляється в семи основних складниках: підтримка індивідуальності, використання гендерно-чутливої комунікації, надання гендерно-чутливої психологічної допомоги, розпізнавання гендерно зумовленого й домашнього насильства та підтримка кооперації й ненасильницького спілкування, популяризація батьківства без гендерних стереотипів та сексуальна просвіта» [1, с. 9–10].

Основними аспектами гендерної компетентності психологів, на нашу думку, є:

1. Розуміння гендерних стереотипів і дискримінації означає обізнаність щодо гендерних стереотипів та соціальних норм, що можуть впливати на ситуацію клієнта. Таке розуміння дозволяє спеціалісту уникнути упереджень та інтерпретувати поведінку постраждалих у відповідному контексті.

2. Визнання специфіки насильства стосовно різних груп – жінок, чоловіків, ЛГБТК+ осіб, які можуть мати унікальні потреби та проблеми, оскільки насильство може мати різні прояви та наслідки для кожної з груп.

3. Уміння працювати з травмою та наслідками насильства вбачається у високому рівні підготовленості фахівця до роботи з наслідками травматичного досвіду, зокрема емоційним та психологічним станом постраждалих, їхніми реакціями на травму та можливими викликами в процесі терапії.

4. Повага до прав та автономії постраждалих проявляється у визнанні прав клієнтів на конфіденційність, автономію у прийнятті рішень та самовизначення через емпатичне ставлення та підтримку без спроб нав'язати свої погляди або знецінити досвід клієнта.

5. Розвиток навичок гендерно-чутливого консультування, спрямованих на розумінні та визнанні гендерних ролей та їх впливу на психічне здоров'я та поведінку постраждалих.

6. Постійне навчання та підвищення кваліфікації передбачає регулярне оновлення знань про гендерні питання, вивчення нових підходів у сфері роботи з насильством, зокрема в контексті соціальних змін та нових викликів.

Рамка гендерної компетентності має підтримуватися на різних рівнях психологічної служби у системі освіти та соціального захисту. Закладання підвалин для формування гендерної компетентності має розпочинатися на етапі підготовки спеціалістів-психологів, має бути включена в освітньо-професійні програми, відображатися у начальних програмах підготовки майбутніх психологів та підвищення їх кваліфікації [2].

Необхідно також зазначити, що гендерна компетентність має бути підтриманою на державному рівні через проведення інформаційно-просвітницьких заходів, організаційно-нормативну структуру установ та організацій, де працюють психологічні служби, що допомагають постраждалим від домашнього та гендерно зумовленого насильства, відображатися у документах, посадових інструкціях, етичних кодексах тощо.

Таким чином, гендерна компетентність психологів є ключовим фактором у забезпеченні ефективної та етичної підтримки постраждалих від домашнього та гендерно зумовленого насильства. Це дозволяє фахівцям не тільки якісно допомагати клієнтам, але й сприяти зниженню соціального стигматизування постраждалих, формуванню більш справедливого суспільства, сприяти гендерній рівності.

Література:

1. Гендерна компетентність психологинь і психологів. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/gender-competency>

2. Кошелева Н. Формування гендерної компетентності майбутніх психологів в європейському вимірі вищої психологічної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. № 5. С. 179–185.

3. Скіпальська Г., Лях Т., Клішевич Н. Жінки, які постраждали від домашнього насильства, як об'єкт соціальної роботи. *Ввічливість. Humanitas*. 2021. № 5. С. 82–89.

Наталія Шель

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСОБИСТОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПРИЙОМИ ТА ТЕХНІКИ САМОДОПОМОГИ

Особливістю війни є те, що страждає все населення країни. Вона не тільки має матеріальні та фізичні наслідки, але й серйозно впливає на ментальне здоров'я нації: спостерігається збільшення осіб із тривожними та депресивними станами, неконтрольованою агресією чи навіть суїцидальними думками, що супроводжуються переживанням втрати близьких, дому, ідентичності. Відбувається переоцінка цінностей, досягнень і здобутків, змінюється світосприйняття та ставлення до оточуючих, життя та самих себе, зростає внутрішня та зовнішня міграція. Всі ці фактори є стресовими, вони стають викликом для адаптаційних можливостей особистості та вимагають адекватного і невідкладного їх опанування, підвищення здатності протистояти таким впливам без шкоди для здоров'я.

За нормальних умов людина, яка відчуває певні психічні труднощі чи проблеми, звертається за допомогою до кваліфікованого психолога, який допомагає їй впоратись з ними. Проте мільйони українців не мають можливості зробити це, або ж сеанси у спеціаліста є недостатніми для того, щоб повністю подолати наслідки впливу травматичних подій. Саме тому актуальною є психологічна самодопомога. Її інструментами виступають вправи та техніки, дотримання режиму та інших важливих моментів, які у комбінації допомагають самотужки стабілізувати стан психіки, віднайти емоційну і психічну рівновагу. До основних із них можна віднести такі:

1. При відчутті стану сильної розгубленості, страху чи тривоги першочерговим є пошук точки опори. Стіл, стілець чи стіна – це ті опори, на котрі людина може опертися. Зосередження уваги на цьому предметі як на своєрідній опорі дає відчуття сили та стійкості.

2. Прості фізичні вправи: присідання, махи руками або навіть почергове напруження та розслаблення певних груп м'язів.

3. Зняти напругу у тілі допомагає звичайний самомасаж.

4. Гарний ефект для заспокоєння дають дихальні вправи. В такі моменти варто максимально зосередити свою увагу саме на диханні: зробити глибокий вдих через ніс, затримати подих на 4 секунди та повільно видихнути. Повторювати цю вправу слід до нормалізації стану.

Зменшити інтенсивність негативних переживань допоможуть такі прості техніки самодопомоги:

1. Не ставити життя на паузу (синдромом відкладеного життя), коли людина не дозволяє собі по-справжньому радіти. Війна вже і так багато забрала: радості, надії, мрії. Це не означає, що люди мають забути за війну, швидше навпаки, пригадати те, що було цінним і важливим у мирний час. Завдяки цьому процес адаптації відбувається значно легше. Потрібно дозволяти собі ці приємності, проводити час з близькими, навчатися та розвиватися або ж відпочивати, залежно від індивідуальних потреб.

2. Підтримка рідних та близьких. Повернення до звичного режиму дня (наскільки це можливо), для цього потрібен здоровий міцний сон, збалансоване харчування та відпочинок. Наша психіка в процесі еволюції виробила механізми адаптації, які допомагають навіть в дуже складних ситуаціях продовжувати жити. Робити якомога більше речей, які людина робила раніше, для психіки це добре відомі ритуали мають заспокійливий ефект та надають визначення хоча б на короткий період часу.

3. В умовно безпечних містах варто робити те ж саме: відновити свій режим, достатньо відпочивати, в першу чергу від новин, не забувати про приємні речі, які радують. Оскільки частий перегляд новин та інформації, пов'язаної з війною, шкідливо впливає на психологічний стан, не читати новини перед сном, особливо за 2 години до сну, відслідковувати частоту читання новин і встановити для себе правило читати новини не більше 5 хв на годину, регулярно робити інформаційний детокс, тобто кілька днів не читати новини зовсім. Не варто думати, що ще місяць і війна закінчиться – це призводить до розчарувань та ще більше виснажує.

4. Тема війни не табу, її не потрібно оминати, про неї потрібно говорити. Проте говорити слід з тими, хто може це витримати, послухати і підтримати. Війна не зупиняє життя, воно продовжується, у кожного є ще якісь теми, які турбують чи потребують вирішення.

5. Зіткнувшись із досвідом війни, люди відчують різні емоції: страх, злість, безсилля, відчай, розгубленість. Така реакція нормальна для ненормальної ситуації. У суспільстві радість починають сприймати як щось заборонене під час війни. Немає правильних чи неправильних емоцій, тим паче в такій ситуації: хочеться плакати – плачте, сміятись – смійтесь.

6. Хобі та уподобання також допомагають повернути відчуття безпеки.

7. Виконання буденних справ, які робили люди до війни.

Отже, під час війни люди можуть почуватись по-різному у різний час. Іноколи вони доволі спокійні та розважливі, а іноколи їх накриває паніка, сильний страх або відчай. У такі критичні моменти доречним буде використання певних технік як фізіологічного, так і психологічного характеру. Вони ефективно зміщують фокус уваги, дають можливість заспокоїтись та налаштуватись на більш позитивний лад.

Література:

1. Карамушка Л. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. рекомендації. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 52 с.

2. Предко В., Предко Д. Особливості психічного стану українців в умовах війни. *Наукові праці міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія.* 2022. Вип. 3 (56). С. 78–84.

ПЛАТФОРМА 3.

ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Наталія Акімова
Херсонський державний аграрно-економічний університет

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПСИХОЛОГІЇ БІЗНЕСУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Великобританія є флагманом сучасної освіти. Багато найбільш авторитетних університетів, що є кращими зразками міжнародної освіти, знаходиться у Великобританії. Туди їдуть вчитися з усіх куточків Земної кулі. Британські дипломи є одними з найпрестижніших у світі, а британські освітні програми відповідають найбільш актуальним запитам суспільства та містять передові підходи та технології. Тож, не дивно, що більшість світових освітніх програм з психології бізнесу були розроблені саме у Великобританії.

Ідеї щодо тісного зв'язку бізнесу і психології виникали ще в перших економічних наукових працях. Але освітні програми з психології бізнесу почали активно розроблятися та впроваджуватися після 2002 року, коли Нобелівська премія по економіці була вручена Д. Канеману за застосування психологічного методу в теорії економічного вибору і рішень. Сьогодні вони представлені в університетах майже кожної європейської країни. Лідирують в цьому напрямку Великобританія та Німеччина, які загалом є також лідерами європейського бізнесу. Так, у Великобританії майже два десятки університетів (з 43 загалом в цій країні) пропонують освітні програми психології бізнесу, при цьому у багатьох з них є по кілька таких програм різного спрямування. Але в різних університетах такі програми мають доволі різні акценти. Зокрема пріоритетом відповідної програми Ліверпульського університету є кар'єрний розвиток і глобальна співпраця [8], схожій позиції дотримується Вестмінстерський університет [9]. Університет Східного Лондона прагне формувати практикуючих бізнес-психологів, що вирішуватимуть психологічні проблеми в бізнес-структурах [5]. Астонський університет та Університет Херіот-Ватт акцентують увагу на поведінці людини на робочому місці та спрямовують власну програму на покращення робочого оточення, здоров'я співробітників, бренду організації [1; 2]. Університет Лафборо використовує програму з психології бізнесу як базу для навчання різних фахівців економічного профілю [3]. Манчестерський університет та Університет Кента розглядають цю програму як форму поглибленого курсу організаційної психології [7; 4]. Університет Хартфордшира прагне навчити використовувати знання з прикладної психології у світі бізнесу [6]. Вартість навчання по цих програмах складає близько 1 млн. грн за рік. Зазначені у цих освітніх програмах курси є цікавими та цінними з практичної точки зору.

Проаналізувавши пріоритети цих програм та їх складові, ми розробили програму психології бізнесу для магістрів, яку втілено у Херсонському

державному аграрно-економічному університеті, починаючи з 2024 року. Пріоритетом нашої програми є формування психологічної готовності до ведення бізнесу шляхом активного залучення магістрів до проектної діяльності та створення власного стартапу.

Література:

1. Aston University Birmingham. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/288098/business-psychology.html?ref=search_card
2. Heriot-Watt University. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/383540/business-and-organisational-psychology.html?ref=search_card
3. Loughborough University. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/63102/business-psychology.html?ref=search_card
4. The University of Manchester. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/251726/business-psychology.html?ref=search_card
5. University of East London. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/312015/business-psychology.html?ref=search_card
6. University of Hertfordshire. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/263155/business-psychology.html?ref=search_card
7. University of Kent. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/307735/organisational-and-business-psychology.html?ref=search_card
8. University of Liverpool. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/357718/organisational-and-business-psychology.html?ref=search_card
9. University of Westminster. URL:
https://www.mastersportal.com/studies/366912/business-and-organisational-psychology.html?ref=search_card

Катерина Бершадська
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Оксана Чорноус

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У ЮРИДИЧНОМУ СПІЛКУВАННІ: ПРИНЦИПИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

У наш час світ наповнений конфліктами, які зумовлені расовими, національними та культурними відмінностями між людьми. У суспільстві можна спостерігати тенденцію щодо недотримання норм культурного спілкування, що може зрештою спричиняти зростання агресії, насильства,

злочинності. Аналізуючи ці факти, можна зрозуміти актуальність існування толерантності та її значущість в діяльності юриста [4, с. 120].

Спілкування – це те, без чого неможливе формування особистості, її інтелектуальний розвиток та пристосування до соціуму [3, с. 169]. Уміння спілкуватися є водночас як природньою властивістю людини, так і набутим мистецтвом, яке потрібно весь час вдосконалювати. Уміла комунікація сприяє її результативності, мінімалізує можливий комунікативний конфлікт. Частиною та принципом умілої та ефективної комунікації є толерантність [1, с. 112].

Звертаючись до сучасних нормативних джерел, а саме до ст. 1 Декларації прав толерантності, фіксуємо таке тлумачення цього поняття: толерантність – це «поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості <...> Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба» [2]. Вона зумовлена наявністю у свідомості людей настанов щодо дотримання правил коректної комунікації. І це логічно, тому що людська спільнота не може існувати без спілкування.

Окреслюючи основне поняття толерантності, доцільно сформулювати відповідь на питання: яке її значення в професійній діяльності юриста?

У наш час це професіонал, який стоїть на варті закону та працює на нього. Юридична діяльність передбачає взаємодію з різними категоріями, тому морально-етичні аспекти є дуже важливими в щоденній практиці. Комунікація займає значний відсоток роботи юристів і охоплює: розмови, переговори, виступи в суді та консультування. Така сфера діяльності потребує вміння толерантно взаємодіяти та співпрацювати з іншими. Юристові необхідно мати широкий кругозір, бути уважними до потреб колег і клієнтів [4, с. 123].

Однак іноді в працівників правової сфери можна спостерігати деякі прояви відсутності толерантності, зокрема, брутальність, вихваляння, нетактовність, втрату самовладання під час дебатів у суді, упередженість щодо деяких осіб, нетерпимість та неповагу в спілкуванні з клієнтами. На думку Н. Яшин, наслідком такого ігнорування юридичними працівниками правових цінностей та норм моралі може стати порушення закону або зловживання службовим становищем, відчуття всюдозволеності [4, с. 123]. Саме тому юристи мають пам'ятати про свій професійний обов'язок – захист прав та свобод осіб, незважаючи на їхню культуру, спосіб життя, матеріальне становище чи релігійні переконання.

Література:

1. Асламова М., Жовнір М. Комунікативна толерантність у спілкуванні майбутнього лікаря. *Humanities science current issues*. 2019. Т. 2. № 19. С. 111–114.
2. Декларація принципів толерантності. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2014/2/10/Deklaracija-tolerantnosti.pdf>
3. Шаюк О. Толерантність як сутнісна характеристика професійного спілкування. *Психологія і суспільство*. 2010. № 2 (40). С. 169–177.
4. Яшин Н. Актуальність формування толерантності майбутніх юристів. *Освітній простір України*. 2017. Вип. 9. С. 119–125.

АВТОРИТАРИЗМ ТА ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ ЗВО

Сьогодні освітній простір закладів вищої освіти (ЗВО) зі специфічними умовами навчання перетворюється у своєрідне освітнє «поле» сприяння розвитку особистості курсантської та студентської молоді. Майбутнім співробітникам Національної поліції України в сучасних умовах поряд з високим рівнем професійної компетенції також не менш необхідні моральні якості соціально-гуманістичної направленості, зокрема толерантність і терпимість до різних думок і переконань, неупередженість й емпатія в ставленні до громадян, особистісна відповідальність, майстерна реалізація комунікативних завдань у службовій, освітній і професійній діяльності, – усі ті, які сприяють уникненню конфліктних ситуацій в громадянському суспільстві. З іншого боку, відомо, попри воєнний стан в Україні в галузі освіти фіксується зростання числа конфліктів між вчителями та учнями, самими учнями, викладачами та студентами, курсовими офіцерами та курсантами, які набувають вкрай загостреної виразності у вигляді, навіть, стрілянини по своїх однолітках, сокурсниках, зокрема в школі й ЗВО («school shooting»). Звичайно, це розглядається як відповідь на складну соціальну ситуацію не тільки в галузі освіти, а й в країні та світі загалом. Проте, звісно, поза уваги дослідників не повинні залишатися такі особливості особистості майбутніх поліцейських, які науковці виділяють як толерантність та колегіальність, демократичність, що є актуальними цінностями як за західними ліберально демократичними європейськими лекалами, так і для української громадянської культури, на протипагу інтолерантності, авторитаризму, примусу.

Зважаючи на зазначене, варто підкреслити, що свого часу у межах педагогічної психології було виділено авторитарний стиль викладання [2], який придушує ініціативу та самостійність того, хто навчається, має характер надмірної вимогливості. У той же час цей тип викладання здійснюється завдяки примусу, а не на підставі методів роз'яснення та переконання. Авторитарний викладач упевнений, що негативні емоції краще стимулюють навчальну роботу, тому рідко заохочує своїх підопічних. Відносини учня, як і здобувачів вищої освіти з таким учителем або викладачем призводять до низької самооцінки, зниження навчальної мотивації, агресії, поведінки самоушкодження або прояву суїцидальних намірів [3]. У зв'язку з цим доцільно в якості пояснювальної схеми застосувати теорію авторитарної особистості (Т. Адорно) [2] та її подальший розвиток в ідеях про авторитарну агресію (Б. Альтмейер) [2], а також уявлення про взаємозв'язок авторитаризму з толерантністю до невизначеності (ІТН) [1]. Загалом існує цілий пласт робіт, присвячених впливу феномену толерантності до невизначеності на навчальний процес. Так, виявлено, що ІТН у студентів значно вище, ніж у викладачів, проте, на жаль, це не підвищує вияви студентської креативності [3]. Очевидно, що, з одного боку,

ІТН – це позитивне ставлення до невизначеності, вміння діяти та приймати рішення за неповного орієнтування в ситуації; з іншого – негативне ставлення, сприйняття умов невизначеності як загрози себе, своєї особі. Саме інтолерантність виявляють авторитарні послідовники у ситуації, коли світ живе не за тим сценарієм, який вони запланували.

Мета дослідження полягає у встановленні зв'язку між авторитаризмом та інтолерантністю до невизначеності у здобувачів вищої освіти. Авторське положення, покладене в основу дослідження, включає припущення про те, що у ЗВО для частини курсантів і студентів збільшується ймовірність сприйняття умов невизначеності як загрози для себе, а отже, актуалізується толерування «шаблонів» авторитаризму як максимально прийнятного патерну поведінки. У дослідженні використані такі методики: Шкала інтолерантності до невизначеності Н. Карлетона (IUS-12) (адаптація Г. Громової) [1] та Шкала авторитаризму Б. Альтмейера (RWA) (авторська адаптація). Вибірка складається з 100 осіб курсантів та студентів ЗВО, з яких 70 – хлопців, 30 – дівчат.

Результати описової статистики доводять, що рівень ІТН у курсантів вище – $M=34,56$, $SD=6,22$, а у студентів нижче – $M=31,05$, $SD=8,89$. Зіставлення дівчат і хлопців за критерієм Манна – Уїтні не виявляє різниці в рівнях ІТН ($p \leq 0,05$). За шкалою авторитаризму (RWA) також у курсантів показники вище – $M=143,5$, $SD=36,34$, а у студентів нижче – $M=134$, $SD=38,59$. Так само у RWA за критерієм Манна – Уїтні не виявляє різниці за статтю ($p \leq 0,05$). Проте, зареєстровано значне підвищення рівня RWA від першого до третього курсу як у курсантів, так і студентів ($p \leq 0,01$). Причини зростання очевидно полягають в необхідності пояснення труднощів, які можуть з'явитися в практичній діяльності майбутніх правоохоронців, де не завжди легко застосувати відповідні інструкції, законні та підзаконні акти, різні статті для кваліфікації дій особи, складання протоколу тощо. За таких умов напевне однією з вибраних і прийнятних стратегій для курсантської та студентської молоді стає намагання авторитарно дотримуватися засвоєних заздалегідь правил. Як наслідок, вимагати того ж самого від інших людей, адже авторитет курсового офіцера або викладача іноді спрацьовує як тригер авторитарного стилю поведінки. Тим більше, що для інтолерантних осіб «авторитет» авторитарності завжди вважається беззаперечним.

Висновки: 1. Курсанти та студенти з вираженим авторитаризмом схильні уникати ситуації невизначеності та відзначаються середньо високим рівнем інтолерантності до невизначеності. 2. Попри особливості освітнього процесу ЗВО сьогодні неможливо ігнорувати специфіку процесу навчання, що характеризується авторитарною системою викладання та залежно-підлеглим становищем тих, хто навчається. 3. Підвищення рівня авторитаризму у частини курсантів та студентів з високим рівнем інтолерантності до невизначеності під час навчання у ЗВО, ймовірно, є одним з показників формування особистості з рисами авторитарного послідовника, який намагається використовувати вироблений в навчанні шаблон примусу повсюдно – як в повсякденності, так й професійних ситуаціях. 4. Моральні якості соціально-гуманістичної

направленості залишаються актуальною перспективою освітнього процесу ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Література:

1. Громова Г. Інструменти вимірювання толерантності до невизначеності. Адаптація тесту «Шкала інтолерантності до невизначеності» Н. Карлетона. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. Вип. 47 (50). С. 115–130.
2. Altemeyer B. The authoritarians. URL: <https://theauthoritarians.org/>
3. İci A., Öksüz Y. The relationship between authoritarian personality and liking of children levels of teacher candidates. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. No. 116. P. 3203–3207.

Світлана Ганаба
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ВИХОВНА МІСІЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

Досвід минулого є релевантним у вирішенні проблем сьогодення. Ця обставина актуалізує підвищений інтерес до історичної освіти. Її місія вбачається не лише у трансляванні знань про досвід минулих поколінь, а й як провідника сучасних змін. Заняття з історії, на думку Кадіра Юлусофа, є визначальними у забезпеченні суспільству можливості досягнути власну унікальність [3, с. 284]. Виховна місія полягає у тому, що історична освіта презентує досвід набуття та збереження загальнолюдських цінностей, як-то: добро, чесність, справедливість, взаємодопомога, терпимість тощо. Вони є засадничими у подоланні етноцентризму, нетерпимості, ксенофобії тощо. Її місія як чинника суспільних зрушень вбачається у тому, щоб зробити сучасній людині «щеплення» проти можливого «зіткнення лобами» різних культурних, етнічних, релігійних, територіальних громад тощо. Відправною точкою у цьому процесі є світ людської екзистенції.

Досвід минулого несе у собі образи світу та способи його розуміння, які не «зникають у північній темряві», а видозмінюються й трансформуються у реаліях сьогодення, набуваючи нових значень та сенсів. Вочевидь вивчення історичного минулого покликане презентувати досвід взаєморозуміння, співпраці у полікультурному середовищі. Отож, вдивляючись у минуле як у дзеркало, людина не лише пізнає світ та культурні цінності іншої історичної епохи, а й повсякчас зіставляє його зі своїм культурно-ціннісним світом, що зумовлює «перегукування історичних епох», яке ґрунтується на взаємовпливах, відкритості та єднанні. Трансцендентальний досвід іншої історичної епохи розуміється як «соціальне дзеркало», вглядаючись у яке сучасник отримує новий досвід, цікаві ідеї та можливості для вирішення його проблем тут і зараз.

У цьому сенсі є слушними думки Жана Бодрійяра, який розглядає процес саморозвитку людини крізь призму взаємодії з іншим, відмінним світом. «Інший – це те, що не дозволяє мені повторюватися до безкінечності» [1, с. 36].

Вочевидь історичний процес сприймається не лише як сукупність історичних фактів, які належить зрозуміти та осмислити, а й як внутрішня духовна сутність людини. Дієвість вглядування людини у «дзеркало історії» з позицій власного переживання, відчуття, «проживання» долі минулого має можливість «почути голоси людей минулих епох». Загалом такий підхід окреслює здатність людини зрозуміти саму себе, виховати почуття сумління, обов'язку та відповідальності за власну долю, а також за долю людства. Історичний досвід пращурів розглядається з позицій культуроформуєчого потенціалу сучасності, презентує нові обрії її поступу, зумовлює вихід на одвічні цінності людського буття.

Щоб стати «сучасником» минулого, необхідно проникнутися «духом» історичної епохи, її світоглядом, ментальністю, психологією, намагатися виявити ті інтелектуальні процедури, навички свідомості, способи світосприйняття, які були властиві людям цієї історичної доби, бути здатним відчувати себе на місці іншої людини. Давати оцінку діяльності людини в минулому можна лише за світоглядними, морально-ціннісними орієнтаціями того часу. Історичний феномен не може бути пояснений за межами свого часу. Розуміння, а не осуд дозволить уникнути зневажливого, упередженого ставлення до історичних подій, виробити соціальний слух у часовому просторі, дасть змогу подивитися на історію «з середини», з світоглядних позицій безпосередніх учасників тих чи інших подій, що жили в певну історичну епоху. Порозуміння веде до спростування існуючих і створення нових меж знання, воно визначає суб'єктів пізнання такими, що долають межі об'єктивно сконструйованих, соціальних, культурних, політичних уявлень [2].

Погляд на історичний процес з позицій безпосередніх учасників, переосмислення її з точки зору людських цінностей стане основою формування толерантного демократичного суспільства. Таке суспільство здатне не лише генерувати нові ідеї, але й виховувати якості, потрібні українському народу у його розвитку. У минулому закладено потужний потенціал, який може виконувати як творчу, так і руйнівну роль. Історія може бути як предметом суперечки, так і предметом філософських й культурологічних роздумів про взаємовпливи культурних надбань. Загалом досвід минулого є найважливішим джерелом оздоровлення моральної атмосфери, духовного піднесення нації, запорукою формування нового психологічного клімату у суспільстві, розв'язання низки внутрішніх проблем тощо. Історичне минуле також сприятиме розвитку умінь налагоджувати міжкультурний діалог. За таких умов інтеграційні процеси розуміються вже не лише як механізм функціонування цивілізації, а й як принцип культури. Самодостатність і відкритість продуктивного, рівноправного діалогу з іншими культурами, динамічний синтез всіх її складників у багатовекторній внутрішній ієрархії зможе забезпечити життєздатність окремої національної культури.

Література:

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. Київ : Вид-во С. Павличко «Основи», 2004. 118 с.

2. Hanaba S. (2020). Image of the Other in Teaching History: Humanistic Potential of the intersubjective Approach. *History. Bulgarian journal of Historical Education*. Vol. 28. № 3. P. 85–110.

3. Ulysoy Kadir (2017). Target Values in the History Course Curricula during the Republican Period. *Journal of Education and Learning*. Vol. 6. № 1. P. 284.

Зоряна Гнатів
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Нові виклики сьогодення вимагають нових зусиль у пошуках ефективних відповідей на вимоги часу, адже постійна небезпека з огляду сучасних воєнних конфліктів чинить негативний вплив на всю життєдіяльність та навколишнє середовище українського суспільства, відтак зазнають значних змін різні сторони освітнього процесу.

Парадигма світосприйняття змінює і парадигму освіти. Бо освіта – це про «світ», це про світогляд, це про культуру. Вона залишається могутнім рушієм життя і тоді, коли світ завмирає в тенетах пандемії чи війни і в такі складні часи дозволяє наочно бачити тих свідомих, мислячих, освічених громадян, які завдяки своєму розумінню, своїм цінностям виконують ті установи, які протидіють поширенню вірусу чи зла. Освітня політика, виконуючи соціальне замовлення, повинна відповідати потребам суспільства та забезпечувати ефективний розвиток і функціонування всієї системи освіти. «Основна мета трансформації системи освіти України – поставити в центр уваги людину, її потреби й цінності. Тільки освічені українці можуть створити міцну, життєздатну державу, збудувати сучасну економіку, забезпечити майбутнє прийдешніх поколінь» [2, с. 5].

Викликами часу сучасної освіти поруч з війною є її перехід до особистісно-орієнтованого навчання; реформи соціальної політики, які б забезпечили навчання та кар'єрне зростання в залежності від здібностей, а не від походження та багатства батьків; впровадження ефективного процесорієнтованого управління освітою, яке передбачало б керівництво процесами, а не людьми; формування морально-етичних цінностей суспільства; опора на якісну вітчизняну педагогічну спадщину, українську природодоцільну педагогіку, власну освітянську традицію, введення національних надбань у європейський і світовий освітній простір та ін.

Мудрі керівники, наставники творять успішну генерацію молодого покоління. Розширювати світогляд, навчати цінностей, тонко та мудро балансувати між сталими цінностями та розмаїттям і плюралізмом нових, переходити від передачі знань до їх творення, вчити мислити, а не запам'ятовувати, оцінювати не заради показників, а заради розвитку, готувати не до екзаменів, а до життя, формувати комунікаційні навички, фінансову грамотність, особисту відповідальність, soft skills – означає давати той компас,

який допомагатиме прокладати шлях в такому невизначеному сучасному світі. У зв'язку з цим проблема формування конкурентоспроможних громадян з високим рівнем емоційного інтелекту, естетичної культури, людяності, які вміють реагувати на суспільні зміни, продукувати інноваційні ідеї, нарощувати інтелектуальний капітал впродовж всього життя набула ще більшої актуальності. «Саме тому для того, щоб ідея виховання на цінностях була реальною, а не декларативною, втілена у життя, всі учасники освітнього процесу (здобувачі освіти, їхні батьки, вчителі, викладачі, керівництво закладів освіти тощо) незалежно від віку, знань, досвіду чи соціального стану мають відчувати необхідність самокритично оцінювати себе та самовдосконалюватися» [3].

Формування рівня емоційного інтелекту засобами естетики входить в структуру феномену освіченості, що формує картину буття теперішнього і майбутнього. Естетичне виховання є цінністю сучасної освіти, бо естетичне – це саме та світла сторона серця, перемога якої окреслює життя кожної людини, суспільства, цивілізації, про що говорить тяглість цієї ціннісної традиції у спадщині геніальних творців світового та українського буття Аристотеля і Платона, Г. Сковороди і П. Юркевича, В. Сухомлинського і Г. Ващенка, Т. Шевченка та І. Франка, М. Лисенка та М. Леонтовича, С. Миропольського та І. Зязюна та багатьох інших українських та зарубіжних просвітителів, філософів, педагогів, психологів, митців.

Вагомого значення в контексті означеної проблеми набувають проблеми збереження життя та здоров'я громадян, відтак травма-інформований підхід до організації освітнього процесу, створення безпечного середовища, надання допомоги психолого-педагогічними, мистецькими засобами. Терапевтичну функцію мистецтва, арт-практики, естетотерапії використовують у різних країнах світу для лікування соматичних, нервово-психічних захворювань. Такі практики сприяють активізації внутрішніх людських ресурсів, стабілізації, нормалізації, відновленню, підвищують адаптаційні здібності до нових викликів життя. «Значний потенціал психологічної служби системи освіти в сучасній складній ситуації в країні має спрямуватися і вже спрямовується на виклики і проблеми, які мають діти і суспільство» [1, с. 5].

Відтак, в освіті, як і в будь-якій іншій сфері, при формуванні фахівця будь-якої галузі, основними залишаються питання збереження фізичного та ментального здоров'я, формування цінностей, моральності, духовності, наповнення красою внутрішнього та зовнішнього світу, набуття нових необхідних життєвих та професійних навичок. Синтез педагогічної, філософської, мистецької, психологічної, управлінської підготовки дає можливість розставляти акценти на проблемах естетичного виховання, емоційної культури, терапевтичного потенціалу мистецтва в освітньому процесі, вести пошуки оптимальних шляхів формування освіти майбутнього на основі гуманістично-демократичних стремлень, духовно-культурних домінант та людинотворчих екзистенцій.

Література:

1. Безпечний простір. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів : навчально-

методичний посібник / Авт. колектив: Богданов С., Гніда Т., Залеська О., Лунченко Н., Панок В., Соловйова В. Київ : Університетське вид-во ПУЛЬСАРИ, 2024. 370 с.

2. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Київ : МОН, 2023. 64 с.

3. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf>

Ольга Годорожа
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Оксана Чорноус

ТЕХНОЛОГІЇ ТА ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СПІЛКУВАННІ ЮРИСТІВ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Сучасні технології значно змінюють спілкування в юридичній сфері, впливаючи на його ефективність і доступність, а також створюючи нові етичні виклики. Мета роботи – проаналізувати вплив технологій та толерантності на комунікацію в професійній діяльності юристів, звертаючи увагу на підвищення її ефективності, забезпечення конфіденційності та уникнення дискримінації. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення рівного доступу до правосуддя та дотримання прав людини в умовах цифровізації юридичної сфери.

На сьогодні використання цифрових платформ, таких як електронна пошта, відеоконференції (Zoom, Microsoft Teams) та месенджери (WhatsApp, Telegram), зробило спілкування в юридичній сфері швидшим і зручнішим. Це дає змогу юристам і клієнтам взаємодіяти в реальному часі, зменшуючи затримки у вирішенні справ. Крім того, штучний інтелект (ШІ) та аналіз даних активно використовуються для автоматизації підготовки документів і аналізу великих обсягів інформації, що економить час фахівців [2].

Однак впровадження технологій також породжує низку етичних викликів. По-перше, застосування алгоритмів у судовій і адміністративній практиці може призводити до дискримінації, якщо залучалися історичні дані з упередженнями. Це вимагає механізмів для оскарження рішень, прийнятих на основі таких алгоритмів, та прозорості у використанні ШІ. По-друге, нерівний доступ до інтернету й сучасних пристроїв обмежує можливості деяких груп населення отримувати юридичні послуги. Це зумовлює необхідність розробки програм цифрової грамотності та інвестицій в інфраструктуру, яка забезпечить рівний доступ до правових послуг. Крім того, використання цифрових технологій підвищує ризик витоку конфіденційної інформації, адже юристи працюють із великими обсягами даних клієнтів, що вимагає дотримання стандартів кібербезпеки, таких як GDPR [1; 3].

Толерантність є важливим елементом ефективного юридичного спілкування, адже вона сприяє створенню довірливих відносин між юристами

та клієнтами, допомагає уникати конфліктів і досягати компромісів. Юристи, які враховують культурні, релігійні, етнічні та мовні відмінності клієнтів, сприяють уникненню дискримінації й забезпечують справедливе ставлення до всіх учасників юридичного процесу. У сучасному суспільстві, де дискримінація й порушення прав окремих груп набувають глобального значення, толерантність стає ключовим інструментом для забезпечення справедливості. Юридична практика, заснована на толерантності, сприяє захисту прав вразливих груп і формуванню інклюзивного суспільства [2].

Отже, технології відкривають значні можливості для юридичної практики, але одночасно породжують нові етичні виклики, особливо щодо захисту даних, прозорості та недопущення дискримінації. Толерантність у такому спілкуванні є важливим фактором для досягнення справедливості в умовах глобалізації. Успішне впровадження технологій повинно супроводжуватися розвитком нормативно-правової бази, яка захищатиме права людини в цифровому середовищі, а також підвищенням цифрової грамотності серед фахівців-юристів для забезпечення етичного та ефективного використання технологій.

Література:

1. 5 Ethical Issues in Technology to Watch for in 2024. URL: <https://connect.comptia.org/blog/ethical-issues-in-technology>

2. Ethical concerns mount as AI takes bigger decision-making role. URL: <https://news.harvard.edu/gazette/story/2020/10/ethical-concerns-mount-as-ai-takes-bigger-decision-making-role/>

3. Ethical Considerations in Adopting Legal Technology: Balancing Innovation and Professional Responsibility. URL: <https://www.lawcrossing.com/article/900054581/Ethical-Considerations-in-Adopting-Legal-Technology-Balancing-Innovation-and-Professional-Responsibility/>

Галина Горохова
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАСАДАХ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Демократичні перетворення в Україні обумовили важливі зміни в системі освіти, визначенні мети, завдань, методів навчання та виховання. Сьогодні навчальні заклади повинні виховувати громадян з високою громадянською свідомістю, патріотів, які зможуть побудувати нову країну, поважаючи права і свободи демократичного суспільства. Сучасна молодь повинна бути активною та відповідальною, усвідомлювати свої обов'язки перед державою та суспільством. Ці пріоритети передбачають відродження національної гідності, громадянської зрілості особистості [5].

Громадянська освіта спрямована на розвиток громадянської компетентності учнівства як результату навчання у складі таких компетенцій:

- соціально-комунікативна: вміння й навички спілкування та встановлення конструктивних відносин між людьми, діалогу і громадського обговорення суспільних проблем;

- інформаційно-медійна: вміння критично мислити; навички пошуку, аналізу та оцінки інформації, критичної оцінки медіа-повідомлень на основі аналізу джерел, соціальної ситуації;

- розв'язання соціальних конфліктів, проблем: уміння розв'язувати соціальні суперечності; формування установки на толерантне розв'язання конфліктів;

- відповідальний соціальний вибір і прийняття рішень: готовність до ухвалення обґрунтованого рішення на основі виваженого вибору;

- громадянська участь: установка на відповідальну суспільну діяльність; навички участі в соціальних та політичних процесах [1].

В основу навчання покладений компетентнісний підхід, що корелюється з ключовими компетентностями, визначеними Законом України «Про освіту» та основами стандарту Нової української школи:

- спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами;

- спілкування іноземними мовами;

- математична компетентність;

- основні компетентності у природничих науках і технологіях;

- інформаційно-цифрова компетентність;

- уміння вчитися впродовж життя;

- ініціативність та підприємливість;

- соціальна та громадянська компетентність;

- обізнаність та самовираження у сфері культури;

- екологічна грамотність і здорове життя.

Зміст курсу з громадянської освіти є інтегрованим – він охоплює основи філософських, політологічних, правових, соціологічних, економічних, культурологічних знань. Його завданнями є як надання певної суми знань, так і сприяння розвитку якостей та ціннісних орієнтацій, притаманних громадянам демократичного суспільства – громадянської позиції, громадянської участі та громадянської відповідальності [1].

Соціальна психологія основну увагу звертає на освіту як на джерело формування особи, її становлення та поведження в соціумі, засвоєння ціннісних орієнтацій, життєвих ідеалів, соціального досвіду. Важливо в цьому контексті наголосити на гуманізації освіти. Йдеться про те, що мета, зміст, форми, методи освіти мають бути зорієнтовані на особистість, стимулювання й гармонізацію її розвитку і становлення в суспільстві. Освіта цивілізованого суспільства покликана сприяти самовизначенню в духовній культурі – національній і світовій. Розгортання діалогічної взаємодії в освіті підпорядковане універсальним принципам (діалогічним універсаліям): повага до партнера зі спілкування; сприйняття партнера таким, яким він є; орієнтація у взаємодії на його найвищі досягнення; толерантність; повага до себе; найповніше

використання духовного потенціалу тощо. З цього випливає, що важлива риса освіти – любов і повага педагогів до своїх вихованців [3, с. 322–323].

Постійно змінна соціальна ситуація посилює потребу у гнучкій творчій особистості, здатній адекватно реагувати на зміни, що відбуваються, готовою брати участь в інноваційних процесах, здатною адаптуватися до нових типів стосунків, до професійної самореалізації себе у будь-яких проблемних ситуаціях. Якщо творчий потенціал особистості є гарантією її індивідуальності, неповторності, нестандартності, то гнучкість – це здатність бути постійно змінним у змінному світі, це вміння адекватно виразити власну індивідуальність [4, с. 300].

Українська держава потребує всебічного і гармонійного розвитку творчої особистості, забезпечення і досягнення мети громадянського виховання. Сучасна особистість має бути готовою не лише до самовдосконалення, але й до творчості, бути творцем, перетворювачем світу, творцем власного щастя, а, отже, суб'єктом історичного процесу [2, с. 10–11].

Аналізуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що питання формування громадянської зрілості особистості на засадах толерантності в процесі вивчення громадянської освіти залежить від низки педагогічних умов і соціальних факторів, які потребують теоретичного вивчення та глибинного пізнання сутності проблеми.

Література:

1. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для учнів 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf>

2. Делінгевич Л. В. Виховання – це мистецтво. Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2003. 344 с.

3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник: У 2 кн. К. 2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. Київ : Либідь, 2006. 560 с.

4. Радул В. В., Краснощок І. П., Лебедик І. В. Дослідження особливостей самореалізації особистості : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2009. 352 с.

5. Сторчак А. М. Науково-методичний проєкт. Гуманізація освітнього середовища школи як умова успішної соціалізації учнів. URL: <http://zoranska01.klasna.com/uk/article/naukovo-metodichni-proekt-gumanizatsiya-osvitnogo-2.html>

Віталій Дмитрук

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА

Ефективність роботи закладів, установ, організацій, особливо в освітній сфері, значною мірою залежить від особистості керівника. В умовах воєнного

стану здатність очільника швидко й ефективно комунікувати з приводу проблем, що раптово виникають і потребують термінового розв'язання, набуває актуальності.

Професійна компетентність управлінця включає в себе не тільки професійні знання та навички, а й загальну культуру особистості, розуміння світу і своє бачення його, професійний і життєвий досвід, активну участь у громадському житті, особисті цілі та систему цінностей, моральні переконання. Особливої уваги потребує формування мовленнєвої культури керівника.

М. Пентилюк стверджує: «Мовлення як вид людської діяльності, що впливає з ситуації, мотиву, завжди зорієнтоване на виконання якогось комунікативного завдання. Кожен виступ людини переслідує певну мету – це або щось повідомити, або спонукати когось до виконання певних дій, переконати у чомусь, або створити певний настрій у слухачів» [2, с. 142].

Комунікативна компетентність керівника в освітній сфері повинна відповідати кільком найважливішим ознакам:

1. Правильність (нормативність) – дотримання орфографічних, орфоепічних, граматичних, лексичних, пунктуаційних норм. До стандартів правильності належать норми вимови, наголосу, словозміни, слововживання, правила написання слів у писемному мовленні тощо. Завдяки цьому реалізуються інформаційна та інформаційно-передавальна функції мови, які можуть цілеспрямовано впливати на свідомість людини. Мови мають свої закони розвитку, які відображаються в мовних нормах. Вільно володіти мовою – значить опанувати літературні норми, що діють у цій мовній системі. Сюди входить правильна вимова звуків і звукосполучень, правила наголошення слів, лексика і фразеологія, граматики, стилістичні норми, орфографія і пунктуація, вибір стилю мовлення. Нормативність уможливорює правильне розуміння висловленого керівником, що стає запорукою й правильного виконання поставлених завдань.

2. Різноманітність – досягається через мовне багатство, володіння термінами, інтонаційні можливості, мелодику мовлення тощо.

3. Зрозумілість, тобто мова оратора легко сприймається слухачем. Вона не вимагає від мовця жодних зусиль для того, щоб зміст промови був повністю зрозумілим. Чіткість дикції, логічний і фонетичний наголос, правильна інтонація, повільний темп і спокійний, увічливий тон сприяють ясності мовлення. Невиразне мовлення є наслідком порушення мовцем літературних норм або зловживання термінами, іншомовними словами. «Завдання оратора – збалансувати книжність і розмовність у своєму виступі, зробити його природним. Природність виявляється у безпосередності мовного контакту, невимушеності розмови, спонтанності народження і виголошення думки, доцільності використання невербальних засобів спілкування (міміки, жестів, поз, рухів), у пристойному вигляді особи промовця» [1, с. 154].

4. Точність висловлювань оратора, тобто відповідність його думкам. Мовні одиниці, що використовуються, мають належним чином співвідноситися з реальністю та умовами комунікації. Це вимагає ретельного вибору стилю, жанру, умов, оточення та комунікативного колориту тексту і залежить від

культурно-освітнього рівня мовця, знання предмета, ставлення до нього, активного словникового запасу, вибору слів і словосполучень, уміння зіставляти слова з речами, предметами, ознаками та явищами. Мовлення є точним, якщо використовувані мовні засоби повністю відповідають лексичним значенням, встановленим у цей період розвитку мови. Точність пов'язана з ясністю думки та знанням предмета і значень слів. Здатність правильно формулювати і висловлювати думки стосовно реальних предметів і явищ залежить від знання об'єктивної дійсності, готовності постійно пізнавати реальний світ і знання мови, а такі риси є визначальними для керівників різних рівнів.

Культура поведінки, культура мовлення та культура спілкування в житті – взаємопов'язані поняття. Культура спілкування є невід'ємною частиною людської культури загалом і безпосередньо регулює людські стосунки. Стан морально-психологічної культури спілкування в суспільстві має значний вплив на стан економічного та політичного розвитку країни, духовність її народу та його національну свідомість.

Література:

1. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.

2. Пентилюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 224 с.

Вікторія Доценко, Наталя Мілорадова
Харківський національний університет внутрішніх справ

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

На сьогоднішній день, в умовах воєнного стану, перед закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання стоїть завдання виняткової важливості – вдосконалення змістовно-організаційної складової психологічної і виховної роботи, що сприятиме формуванню психологічної стійкості майбутніх правоохоронців. Психологічна стійкість – це уміння проходити крізь життєві випробування, зберігаючи, відновлюючи та плекаючи при цьому психічне здоров'я, особистісну цілісність та зріст і соціальні зв'язки.

Саме зараз впровадження програм плекання стійкості є одним з національних пріоритетів не тільки для тих, хто має досвід зіткнення з випробуваннями та психотравмуючими подіями війни (військових, вимушено переселених, осіб, що пережили полон, окупацію, зазнали поранення, втратили рідних та ін.), а й для різних верств населення, закладів освіти та установ праці. Саме тому розвиток психологічної стійкості майбутніх правоохоронців під час навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами є одним із провідних напрямків підготовки фахівців для виконання професійно-важливих завдань сьогодні.

У попередніх публікаціях [2; 4] вже було зазначено, що, розвиваючи

психологічну стійкість у поліцейських, основні зусилля необхідно спрямувати на: формування особистих цінностей і сенсу; розвиток толерантності до невизначеності; формування здібності розгляду ситуації через розуміння можливості/не можливості здійснення контролю над нею; розвиток навичок планування та визначення пріоритетів; розвиток мобільності та варіативності в умовах швидкоплинності і непередбачуваності подій; удосконалення вмінь працювати у команді, регулювати емоції тощо [2].

Стійкість не є статичним станом – це процес, який є гнучким, чутливим до навчання і передбачає взаємодію між індивідом, його життєвим досвідом та поточним життєвим контекстом [3, с. 4]. Навички, які допомагають зберегти власну продуктивність в часи невизначеності, вміння протистояти стресу, відновлювати себе, свій психічний, фізичний та емоційний стан, не з'являються самі по собі, їх необхідно формувати і розвивати впродовж всього життя.

Одним із ефективних способів плекання стійкості є знайомство здобувачів освіти з реальними історіями життя людей, які пройшли через тяжкі випробування і зберегли жагу до життя. Так, наприклад, в процесі навчання майбутніх правоохоронців доцільно познайомити з парадоксом Дж. Стокдейла (Stockdale Paradox) – методом, який дозволяє пережити складні та неоднозначні часи, поєднуючи непохитну віру в успіх (ознака оптиміста) з прийняттям жорстокої реальності (ознака реаліста). Метод заснований на реальній історії виживання адмірала Дж. Стокдейла в жахливих умовах табору для військовополонених у Північному В'єтнамі. Перебуваючи вісім років у полоні, Дж. Стокдейл вірив, що все буде добре, незважаючи на поточні труднощі, що давало йому сили. З іншого боку, він розумів, що звільниться не скоро, що тримало його розум об'єктивним та не дозволяло плекати ілюзій. Дж. Стокдейл навчився знаходити маленькі перемоги, приймаючи кожен день таким, як він є, але продовжуючи вірити в успіх. У цьому й полягає парадоксальність, бо більшість людей схильні зосереджуватись на чомусь одному: ігнорувати реальність і покладатись на віру або ж зациклюватися на негативних аспектах, втрачаючи віру в позитивний результат.

Історія Дж. Стокдейла узгоджується з досвідом В. Франкла, який перебував у німецьких концтаборах під час Другої світової війни, а після звільнення описав це так: «...першими зламалися ті, хто вірив, що скоро все скінчиться. Потім, ті, хто не вірив, що це колись закінчиться. Вижили ті, хто сфокусувався на своїх справах, без очікування того, що ще може статися» [5, с. 50]. Знайомство з досвідом людей, які пройшли через тортури полону, дозволить курсантам краще зрозуміти, що відбувається з психікою в полоні та після звільнення.

Л. Гонсалес, автор книги «Залишитися в живих. Психологія поведінки в екстремальних ситуаціях. Правдиві історії про дивовижну стійкість і випадкову смерть», досліджуючи реальні історії витривалості та трагічної смерті людей в екстремальних умовах, виокремлює 12 принципів поведінки, якостей і відмінностей, які допомагають людям вижити. І серед цих якостей на перше місце автор ставить вміння спостерігати і вірити, розуміти і визнавати реальність, вірити в успіх, не втрачаючи почуття гумору [1].

Базуючись на вищезгаданих прикладах, ми пропонуємо формувати і розвивати психологічну стійкість за допомогою: 1) збереження мотивації і підвищення оптимізму, а саме віри в успіх, що дозволяє рухатися вперед попри труднощі; 2) реалістичність у сприйнятті поточної ситуації і постановці цілей; 3) створення конкретного плану дій; 4) усвідомлення когнітивних, поведінкових, ціннісних і соціальних компонентів психологічної стійкості та навчання відповідним технікам їх підтримки; 5) опрацювання адаптивних стратегій стійкості при зіткненні з різного роду життєвими випробуваннями; 6) розробка індивідуально-динамічної моделі особистої стійкості; 7) опрацювання та впровадження конкретних практик стійкості з метою перевірки їх індивідуальної ефективності та ін.

Тому запровадження в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання високоєфективних психотехнологій розвитку психологічної стійкості правоохоронців повинно стати складовою підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Література:

1. Гонсалес Л. Залишитися в живих. Психологія поведінки в екстремальних ситуаціях. Правдиві історії про дивовижну стійкість і випадкову смерть. Київ : Вид. дім «СКІФ», 2023. 356 с.

2. Доценко В. В. Розвиток психологічної стійкості поліцейських в умовах військової агресії. *Проблеми сучасної поліцейстики* : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 160–164.

3. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій : метод. посіб. / О. М. Коқун, В. В. Клочков, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. Київ – Одеса : Фенікс, 2022. 128 с.

4. Мілорадова Н. Е. Ресурсозберігаючі технології як складова формування життєстійкості працівників поліції. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : матеріали VIII Міжнар. науково-практ. конф. (Харків, 26 травня 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 113–115.

5. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 160 с.

Ірина Жукова

**Державний вищий навчальний заклад
«Університет менеджменту освіти» НАПН України**

КЛЮЧОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЗАСОБІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Поняття «засіб публічного адміністрування» підлягає розгляду та осмисленню у теоретичному, практичному та статистичному полях.

Теоретична складова його розуміння дозволяє визначити останній як інструмент чи механізм, використання котрого обумовлене необхідністю

виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядування своїх функцій у спрямуванні та координації суспільних процесів [4, с. 74; 3, с. 15–16]. Як слушно підмічає з цього приводу В. Біла [2, с. 153], сутнісним призначенням «засобу публічного адміністрування» у його теоретичному розумінні можна вважати допомогу в організації, регулюванні та контролі діяльності в окремих сегментах суспільного (публічного) життя, до яких належить освіта, охорона здоров'я, економіка, соціальна політика та ін.

Також, заслуговує на увагу науково-дискурсний підхід до теорії розуміння поняття «засіб публічного адміністрування» від З. Гонтар та ін. [1, с. 97–98], відповідно до якого останній можна розглядати у якості управлінського інструменту. Подібний підхід сконцентрований на тому, що засіб публічного адміністрування слугує формою виконання управлінської функції і розповсюджується на організацію роботи влади у контексті її самостійного функціонування та, одночасно, її взаємодії із громадянським суспільством для забезпечення природних та похідних прав.

У свою чергу, практичне розуміння поняття «засіб публічного адміністрування» в системній структурі вітчизняного та іноземного дослідницьких апаратів пов'язане із прикладами застосування останніх на рівні впровадження державної політики [5, с. 117–118].

Ключовим прикладом практичного осмислення терміну «засіб публічного адміністрування» є сфера запровадження певних державних програм. Так, нормативно-правові акти та фінансові механізми в такому випадку можуть бути використані державою для програм підтримки, модернізації чи розвитку в різних секторах [5, с. 117].

Контроль за дотриманням стандартів у якості практичної складової застосування засобів публічного адміністрування представляє собою опцію проведення нагляду з метою забезпечення дотримання законодавства в певній галузі. Це, зокрема, може стосуватися сфери освіти, політичного діалогу, економіки тощо [5, с. 117].

Аспект організації місцевого самоврядування як елемент практичного застосування засобів публічного адміністрування, водночас, розглядається крізь призму використання організаційних та фінансових засобів для забезпечення діяльності різних сфер включно з освітньою, політичною та економічною [5, с. 118].

Таким чином, можна говорити про те, що теоретичне та практичне розуміння поняття «засіб публічного адміністрування» має певні спільні риси. Серед таких, зокрема, доцільно виділяти питання взаємодії із громадянським суспільством, що проявляється як на рівні теоретичного зобов'язання державного апарату функціонувати в рамках інтересу населення, так і в рамках практичного використання засобів публічного адміністрування саме із метою налагодження процесів, спрямованих на управління ключовими сферами державної діяльності.

Доцільно розширити складову частину практичного осмислення поняття «засіб публічного адміністрування», спрямувавши його у площину тих сфер, що можуть бути спрямовані в ефективне русло за допомогою названих вище

елементів – сфери запровадження державних програм, контролю за дотриманням стандартів та аспектом організації місцевого самоврядування.

Література:

1. Адміністративне право : навчальний посібник / З. Гонтар та ін. Львів : СПОЛОМ, 2019. 174 с.

2. Біла В. Поняття правової форми публічного адміністрування. *Право і суспільство*. Серія : Адміністративне право і адміністративний процес, інформаційне право. 2018. № 4. С. 150–155.

3. Коврига О. Розвиток публічного адміністрування як умова вдосконалення функціонування органів влади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2018. № 2. Том 29 (68). С. 14–18.

4. Публічне управління та адміністрування : навчальний посібник / А. Дегтяр та ін. Харків : Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2021. 128 с.

5. Публічне управління та адміністрування: теоретичні та практичні аспекти : навчальний посібник / С. Панченко та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 382 с.

Долорес Завітренко
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
Наталія Березенко
Донецький державний університет внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У сучасному світі набувають розвитку стандарти етики – толерантність, рівноправність, різноманітність. Інклюзивність також є їх важливою частиною. Актуальність проблем справедливого розподілу всіх ресурсів, накопичення матеріальних статків і створення нематеріальних активів стали основою виникнення теорії інклюзивного розвитку. Принципи оцінювання параметрів інклюзивного розвитку можуть бути підґрунтям нової методології оцінки результатів економічного та соціального розвитку країни.

Поняття інклюзивності віддзеркалює «дві основні ідеї: 1) можливості, що утворюються економічним зростанням, повинні бути відкритими для людей; 2) ступінь нерівності доходів та доступу до основних послуг повинні бути стримані прийнятними межами» [2, с. 188]. Таким чином, мова йде про включеність цілей державної політики та її можливості поєднувати зростання людського капіталу з підвищенням якості життя з проблемами керованості державою. Новітні дослідження свідчать про те, що для сталого економічного розвитку країни мають бути розвинуті інклюзивні інституції, зокрема, забезпечено безумовне верховенство права, економічні свободи, недоторканість приватної власності, вільні вибори тощо. Для забезпечення тривалого існування таких інституцій має бути постійний контроль за владою з боку громадянського

суспільства, а суспільство має бути консолідованим і активним. Воєнні дії, що тривають в Україні, створюють нове «навколишнє середовище» для функціонування багатьох суб'єктів господарювання, визначаючи нові підходи до формування курсів їх економічної політики [1, с. 54]. У зв'язку з цим актуальними є наукові дослідження щодо створення єдиних підходів до розробки інклюзивної політики держави з урахуванням сучасних викликів, зокрема функціонування в умовах воєнного стану.

Згідно з оновленим порядком на період воєнного стану для зарахування учнів із ООП (зокрема тих, що були вимушені змінити своє місце проживання внаслідок воєнного стану) до закладу освіти можуть подаватись копії висновку та документа, що посвідчує особу (в разі наявності). Для учнів, які здобувають освіту в різних інклюзивних класах одного або різних років навчання, з урахуванням індивідуальних програм розвитку можуть формуватися та функціонувати тимчасові інклюзивні міжкласні групи (кількість школярів не має перевищувати дванадцяти осіб) [1, с. 53]. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття для учнів з особливими освітніми потребами (за умови дотримання безпеки учасників освітнього процесу) можуть проводитися педагогічними працівниками закладу освіти та фахівцями ІРЦ, зокрема и тими, хто був вимушений змінити своє місце проживання та/або місце роботи.

Згідно з листом МОН від 06.09.2022 № 1/10258-22 у разі звернення законних представників учнів з ООП, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, заклад освіти має зарахувати дитину на підставі обов'язкових документів для зарахування, у тому числі надісланих електронною поштою чи у месенджерах. Школи мають знайти відповідний висновок в ІРЦ, створити індивідуальну програму розвитку та надіслати її батькам для ознайомлення. Після отримання згоди законних представників дитини програма має бути підписана всіма членами команди та затверджена керівником закладу освіти.

У період воєнного стану фахівці ІРЦ мають проводити комплексну оцінку та здійснювати системний кваліфікований супровід дітей з ООП, які були вимушені змінити своє місце проживання та зараховані в інклюзивні класи (групи) закладів освіти і не отримують додаткових психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг за місцем навчання; здобувають освіту з використанням технологій дистанційного навчання, але не отримують корекційно-розвиткових або психолого-педагогічних послуг за місцем навчання внаслідок особливостей психофізичного розвитку [3, с. 75]. За результатами оцінки визначаються потреби і надаються рекомендації закладам освіти щодо облаштування освітнього середовища (простору), адаптації/модифікації навчальних програм, застосування корекційно-розвиткового складника в освітніх програмах тощо.

Література:

1. Братишко Т. Організація дистанційного навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 1. С. 51–53.

2. Інклюзивне навчання в умовах воєнного стану / О. Кричківська, В. Хренова, Н. Гончар. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 6 (6). С. 188–198.

3. Манцуров І. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодні. *Економіка України*. 2018. № 10 (683). С. 71–87.

Катерина Ковальова
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – Оксана Чорноус

МОВНИЙ ЕТИКЕТ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕПУТАЦІЇ ЮРИСТА

Мовний етикет має істотне значення в професійній діяльності юриста. Він вимагає вміння чітко, лаконічно й коректно висловлюватися. Актуальність теми мовного етикету для юриста зумовлена його безпосереднім впливом на професійну репутацію. У сучасному світі, де юридична діяльність передбачає постійне спілкування з клієнтами та колегами, дотримання мовного етикету є показником професіоналізму та поваги до співрозмовників. Етикет допомагає юристу формувати позитивну репутацію, зміцнювати довіру клієнтів, запобігати непорозумінням у конфліктних ситуаціях і демонструвати високий рівень культурної компетентності. Метою наукової розвідки є дослідження ролі мовного етикету в професійній діяльності юриста, зокрема його впливу на формування позитивної репутації, довіри між учасниками комунікації та ефективності вирішення конфліктів.

«Мовний етикет – це своєрідна візитна картка кожної людини...» [2, с. 6]. Мовний етикет професійного правника, як слушно підкреслює С. Куценко, вирізняється стабільністю й загалом відповідає офіційно-діловому стилю [1]. Сформовані комунікативні вміння та навички дають змогу ефективно працювати в таких напрямках професійної діяльності, як розробка законопроектів, прийом громадян, робота в суді, ведення ділового листування, практична юридична робота, підготовка процесуальних документів тощо. За спостереженням С. Циганій, професійно-правове спілкування юриста має специфічні риси, зумовлені особливостями кожного напрямку його діяльності [3, с. 23]. Воно часто здійснюється в особливому процесуальному режимі з дотриманням певних, чітко визначених форм взаємодії: прийом заяв від громадян, допит під час попереднього слідства, допит у суді під час розгляду кримінальних справ [3, с. 25].

Правильне застосування мовного етикету створює враження професіоналізму, сприяє підвищенню авторитету юриста серед колег та партнерів. Важливою складовою спілкування є вміння демонструвати повагу до потреб клієнтів через ввічливі форми звертання, привітання та прощання. Це формує доброзичливе враження та підвищує довіру до професійної компетентності юриста.

Конфлікти в робочому середовищі – це поширене явище, і правильне дотримання мовного етикету є одним з ефективних способів їхнього уникнення

та розв'язання. Наприклад, у складних або конфліктних ситуаціях важливо використовувати нейтральні або ввічливі формулювання, які допомагають зняти напругу та зберегти спокій. Використання етикетних висловів допомагає контролювати емоції, що особливо цінується в професійному середовищі. Мовний етикет дає змогу вирішувати спірні питання коректно та дотримуватися поваги до інших сторін.

Письмова комунікація в юридичній діяльності вимагає бездоганної чіткості, ввічливості та коректності. Недотримання норм мовного етикету в листуванні може бути сприйняте як неповага до адресата або навіть як ознака непрофесіоналізму. Особливе значення має адаптація стилю спілкування відповідно до формальності ситуації, наприклад, використання більш стриманих та офіційних фраз у комунікації з суддями або колегами.

Важливо враховувати культурні особливості етикету, особливо якщо юридична діяльність має міжнародний характер або стосується роботи з клієнтами різних національностей. У таких випадках знання міжнародних норм ввічливості може суттєво сприяти кращому порозумінню.

Не менш важливою є здатність юриста уважно слухати співрозмовника. Мистецтво слухання передбачає концентрацію на фактах, проявлення терпіння та уникнення перебивань. Юрист має залишатися людяним, демонструючи гуманність і доброзичливість незалежно від обставин.

Отже, можна зробити висновок, що мовний етикет є основою професіоналізму юриста і суттєво впливає на його репутацію та успішність. Дотримання норм ввічливості, уважне слухання та коректна комунікація не лише формують довіру клієнтів і колег, а й допомагають уникати конфліктів, що є критично важливим у юридичній практиці.

Література:

1. Культура мови. Чи потрібна вона українському юристу? URL: https://lb.ua/blog/stanislav_kutsenko/387639_kultura_movi_chi_potribna_vona.html

2. Методичні вказівки до курсу «Етика ділового спілкування» та «Етика бізнесу» для студентів I, IV курсів економічного та механічного факультетів денної та заочної форм навчання / укл. І. І. Какуріна. Дніпропетровськ : УДХТУ, 2016. 68 с.

3. Циганій С. О. Формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки : дис. д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 239 с.

Юлія Короткова
Національна академія внутрішніх справ

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОКРАЩЕННІ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТЯН-ВПО

З 2014 року вітчизняна освіта почала зазнавати суттєвих викликів і втрат, пов'язаних з воєнними подіями на сході України, розповсюдженням коронавірусної інфекції, повномасштабною війною, розпочатою російською

федерацією проти Українського народу. Найбільш актуальними стали проблеми масштабної руйнації закладів освіти, евакуація і релокація освітніх установ до більш безпечних місць, часті повітряні тривоги, енергетична криза у зв'язку з цілеспрямованим пошкодженням агресором важливих енергооб'єктів, виїзд з України значної кількості здобувачів освіти та педагогів. Усе це значно ускладнює роботу українських учителів і викладачів, які на сьогодні працюють у досить складних умовах.

До зазначених вище проблем варто додати й те, що велика кількість освітян є внутрішньо переміщеними особами, які змушені були залишити власні домівки, втратили усе рухоме й нерухоме майно. Величезна кількість освітян України уже тривалий час (від 2,5 до 10 років) перебувають у стані постійного стресу через вимушені переїзди з міста до міста, з однієї орендованої квартири до іншої. При цьому на оренду біль-менш пристойного житла педагог-ВПО віддає більшу частину своєї заробітної плати. Це є величезним фінансовим і психологічним тягарем для людини, яка тяжко відпрацювавши цілий місяць, не має можливості витратити зароблені кошти на потреби родини та свої особисті, а просто їх віддає орендодавцю. Так само фізично й морально спустошує педагога-ВПО факт відсутності власного житла, яке було придбано шляхом важкої праці й втрачено в одну мить. Особливо важко тим освітянам, які перебувають у вже немолодому віці, мають серйозні проблеми зі здоров'ям і розуміють, що вже не зможуть знову накопичити кошти на власну квартиру.

Ситуація ускладнюється й тим, що з березня 2024 року велика кількість педагогів ВПО була позбавлена соціальних виплат на проживання через буцім-то завеликий дохід, який перевищує 9444 гривні. Вважаємо таке рішення уряду досить шкідливим, адже це призводить до того, що значна частина освітян-ВПО або продовжує виїжджати з країни, або повертається на окуповані території (особливо ті, в кого вціліло житло), або приймає рішення кардинально змінити своє професійне життя шляхом спроб реалізації себе в інших сферах.

На сьогодні більшою мірою, на наш погляд, про педагогів-ВПО турбуються не державні установи, а громадські організації. Зокрема, ГО «Прогресивні» [1] активно займається розширенням можливостей розкриття особистісного й професійного потенціалу для прогресивних освітян, студентів, публічних управлінців, у тому числі внутрішньо переміщених осіб. ГО у 2023 – 2024 навчальному році двічі ініціювала безкоштовні курси підвищення кваліфікації для викладачів ЗВО із наданням відповідних сертифікатів.

Не можна не відмітити діяльність ГО «Українська асоціація дослідників освіти» [2], яка постійно пропонує участь у безкоштовних наукових заходах, грантові пропозиції, у яких можуть узяти участь члени УАДО. Чудовою ідеєю є організація Літньої школи резильєнтності, яка вже двічі була проведена в мальовничих Карпатах (м. Ворохта – 2023, с. Криворівня – 2024). Наприклад, цьогоріч у с. Криворівня педагогам пропонувались заходи, спрямовані не лише на удосконалення їхньої професійної майстерності, а й на покращення фізичного й ментального здоров'я. Зокрема, це були вранішні заняття з йоги, пробіжки, семінар-тренінг «Емоційний інтелект», тренінг «Життєві ресурси –

основа ментального здоров'я», психологічна ігропрактика «Шлях до мрії», семінар-тренінг «Визначення функціонального віку, біологічного віку та рівня здоров'я». Один день був повністю присвячений відпочинку, при цьому кожний обирав сам той вид відпочинку, якого потребував саме зараз: хтось підкоряв гірські вершини у пішій прогулянці, хтось відправився в гори на джипах, а хтось просто милувався природою Карпат, залишившись у готелі.

Слід відмітити, що учасниками Школи могли стати усі члени УАДО, при цьому особлива увага надавалась педагогам-ВПО та освітянам, які проживають у небезпечних регіонах, де ведуться активні бойові дії. Педагоги із числа ВПО зазначали, що це була єдина можливість для них змінити обстановку, перезавантажитись, позитивно налаштуватись на новий навчальний рік.

Таким чином, в умовах воєнного стану держава має більше піклуватись про освітян, особливо тих, які опинились у складних життєвих обставинах. Адже змучений і втомлений життєвими негараздами педагог вряд чи зможе ефективно виконувати свої професійні обов'язки.

Література:

1. ГО «Прогресильні». URL: <https://www.progresylni.org/>
2. Українська асоціація дослідників освіти. URL: <https://www.uera.org.ua/>

Ольга Кочерженко
Відокремлений структурний підрозділ
«Полтавський фаховий коледж нафти і газу
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

КНИЖКИ ЯК ЗБРОЯ

Книжки в усі часи вважались джерелом знань, викликали повагу, були цінністю. Їх берегли й шанували, передавали з покоління в покоління й ... знищували. Виявляється, існує навіть термін на позначення усвідомленого знищення книжок і бібліотек, здебільшого шляхом спалення, здійснюване окремими особами, мілітарними формуваннями, релігійними фанатиками, войовничими атеїстами, політичними радикалами або державними та недержавними організаціями – бібліокластія [3].

Відомий американський письменник Рей Бредбері у своїй антиутопії «451 за Фаренгейтом» розповідає про державу майбутнього, громадяни якої щодня не відводять очей від інтерактивного телебачення, книжки там знаходяться під заборонаю, а обов'язки пожежників полягають у тому, щоб виявляти і спалювати будь-яку літературу.

Історія донесла до нас кілька тисяч фактів знищення книг. Найдавніші – знищення бібліотек у давньогрецькому місті Фіви (1358 р. до н. е.), книжкового зібрання фараона Аменхотепа IV Ехнатона (1336 р. до н. е). Відомо про знищення Олександром Македонським палацу в Персеполісі разом із книгами (330 р. до н. е.), втрата у пожежі великої імператорської книгозбірні в Китаї (207 р. до н. е.) та багато інших випадків.

XX століття принесло книжковим фондам Європи і багатьох країн Азії досі небачений в історії людства період потрясінь [2, с. 7]. Значну кількість книжок було знищено в роки Другої світової війни. В Україні під час фашистської окупації спалено багато бібліотек. У листопаді 1943 р., відступаючи з Києва, німці підпалили обласну бібліотеку імені ВКП(б) (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого). Тоді було знищено майже один мільйон книжок [3].

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну фіксуються численні випадки знищення книжок українською мовою на тимчасово окупованих територіях.

За свідченням Центру національного спротиву, на окупованій частині Донбасу в місцевих бібліотеках майже не залишилося української літератури. Українські книжки росіяни називають «екстремістською літературою». До неї відносять усі української книжки, видані у 1994 – 2021 рр. Українські шкільні підручники замінюють на російські. Від бібліотечних працівників вимагають вилучати українську літературу, яка відповідає наступним критеріям:

- література про Голодомор, підручники та довідники з історії України;
- література, яка «пропагує європейські гендерні цінності»;
- публіцистика, видана після 2014 року, комікси для дітей та підлітків;
- книги з серії «Знамениті українці»;
- художня література про «події періоду новітньої історії України» [1].

Полювання на українську літературу відбувається і на окупованих територіях Запорізької області. Значну частину вилучених з бібліотечних полиць книжок викидають на смітник або спалюють.

За свідченням Вікторії Лісогор, директорки Центральної міської публічної бібліотеки імені В. Короленка в Маріуполі, змушеної евакуюватися після захоплення міста росіянами, чотири бібліотеки були повністю знищені. Зараз, за словами місцевих жителів, на вулицях можна спостерігати сміттєві мішки, заповнені книжками, серед них – твори Лесі України, «Кобзар» Тараса Шевченка [4]. Росіяни створили переліки заборонених книг, серед яких – твори Володимира В'ятровича, Вахтанга Кіпіані, Оксани Забужко, братів Капранових. Мета таких дій – сформуванню нове сприйняття дійсності та розуміння історії на окупованих територіях. У цій ситуації саме книжки стають зброєю, одним із важливих інструментів в інформаційній війні.

Президент США Франклін Рузвельт, який цінував книжки і подарував державі бібліотеку з 15 тисяч томів, зазначав: «Ми всі знаємо, що книжки горять, але ще ми знаємо, що книжки неможливо знищити вогнем. Люди помирають, а книжки живуть вічно... Ніхто й ніщо не забере у світу книжки, що втілюють вічну боротьбу людини проти будь-якої тиранії» [2, с. 18].

Література:

1. Від заборони до знищення: як книги стали «найбільшим злом» у руках ворога. URL: <https://vseosvita.ua/c/news/post/101109>
2. Петтітрі Е. Книга на війні. Бібліотеки й читачі воєнного часу. Київ : Лабораторія, 2024. 448 с.
3. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <http://surl.li/wbgfpt>

4. Шинкаренко І., Матвійчук Я., Соломко І. Кидали у вогонь «Кобзар». Окупанти знищують українську літературу на захопленій території. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinski-knyzhky-okupanty/32724473.html>

Світлана Лісовицька
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – Наталія Осьмук

ОПТИМІЗАЦІЯ САМООСВІТИ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна вносить суттєві корективи в усі сфери життя українців, у тому числі в освіту. Наразі на перший план виходить проблема становлення та розвитку самоефективної особистості, здатної власними силами, без сторонньої допомоги досягати поставлених цілей з найменшими затратами часу і ресурсів, бути успішною у різних видах діяльності: навчальній, професійній, спортивній, здоров'язберігаючій, соціально значимій тощо. Особливо гостро це питання стоїть для педагогів позашкільної освіти, які покликані і навчати, і виховувати нове покоління українців у безпечних умовах у позаурочний час. Заклади позашкільної освіти надають можливість кожному вихованцю вільно обирати напрями навчання відповідно до своїх інтересів, сприяють вільному розвитку особистості та формуванню її соціально-громадського досвіду.

Сучасні соціально-політичні реалії створюють виклики для самоосвіти педагогів. Перевантаженість роботою призводить до дефіциту часу та мотивації для професійного розвитку, а постійний стрес і емоційне виснаження негативно впливають на здатність до сприйняття нової інформації. Поза тим, у контексті воєнних дій серед професійних завдань педагога особливої ваги набувають забезпечення психологічної підтримки вихованців, формування в них стійкості до стресу та вмінь адаптуватися до нових умов. Саме тому оптимізація самоосвіти й підвищення психолого-педагогічної майстерності педагогів позашкільної освіти стає одним із пріоритетних завдань методичної служби закладу позашкільної освіти.

Сучасному закладу позашкільної освіти потрібен педагог, готовий до професійної діяльності в умовах змін і постійного вдосконалення фахової майстерності. Здатність до самоосвіти незрівнянно важливіша за свої результати та вплив на людину, ніж сама освіта у закладі позашкільної освіти. Головним стає вміння знаходити потрібну інформацію, пристосовуватися до змін та навчання. Від успішного та постійного самовдосконалення педагога залежить не тільки якість освіти, але й вплив на особистісний розвиток і емоційний стан здобувачів освіти. А щоб навчити учня інноваційно мислити, педагог сам має бути прикладом постійного саморозвитку.

Важливу роль у професійному зростанні педагогів закладу позашкільної освіти покликані відігравати методична служба і практичний психолог. Вони повинні забезпечувати методичною та психологічною підтримкою,

організовувати різноманітні заходи підвищення кваліфікації, тренінги, консультації, створювати сприятливі умови для мотивації, обміну досвідом.

Методичною службою Центру науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради проводиться планомірне дослідження питань професійного розвитку педагогів і готовності до самовдосконалення та самоосвіти. У рамках цієї діяльності було розроблено та проведено діагностичне анкетування керівників гуртків. На запитання, чи задоволені педагоги результатами власної самоосвіти, більшість відповіли, що задоволені та постійно займаються нею. Виявилось, що ефективним способом підвищення професійного рівня педагоги вважають самоосвіту, а саме: опрацювання фахової літератури (43%); відвідування семінарів, тренінгів, конференцій, майстер-класів (25%); взаємовідвідування занять (18%) та підготовку до групових форм методичної роботи у закладі (14%).

В умовах війни педагогам позашкільної освіти особливо необхідна гнучка система самоосвіти, яка дозволить обирати найбільш зручні й ефективні форми навчання. Оскільки самоосвіта шляхом вивчення фахової літератури є поширеною практикою, то вона може бути значно посилена за рахунок активної участі в науково-педагогічних заходах. Методична служба має гарантувати доступні ресурси для всіх учасників освітнього процесу з метою запобігання дискримінації та нерівності можливостей, а саме: забезпечити доступ до актуальної інформації, психологічної підтримки та можливості обрати напрямки саморозвитку, що відповідають потребам і інтересам. Такий підхід дозволить педагогам не лише ефективно працювати в екстремальних умовах, а й сприятиме їхньому професійному зростанню та психологічному благополуччю.

Отже, необхідною умовою досягнення високого рівня самоосвіти педагога закладу позашкільної освіти є наявність сталої позитивної мотивації до професійного саморозвитку та професійного самовдосконалення. Оптимізація самоосвіти передбачає впровадження системної методичної роботи в закладі. Важливо забезпечити в цьому процесі рух педагога своєю індивідуальною траєкторією, яка відповідає його потребам і дозволяє не лише підвищити якість освітнього процесу, але й стати для вихованців прикладом незламності та прагнення до кращого майбутнього. Інвестуючи у власний розвиток, педагог закладу позашкільної освіти бере на себе відповідальність за майбутнє нашої країни.

Юрій Миронов
Донецький державний університет внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

З метою запровадження стандартів етичної та доброчесної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ, Головного сервісного центру, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління

міністерства, наказом від 09.04.2024 № 230 затверджені Правила етичної та добросчесної поведінки [2].

До принципів етичної та добросчесної поведінки вони вiдносять:

- принцип патріотизму;
- принцип верховенства права і законності;
- принцип добросчесності та нульової толерантності до корупції;
- принцип неупередженості та чесності;
- принцип професіоналізму;
- принцип професійної етики;
- принцип корпоративної культури.

З метою реалізації цих принципів в системі МВС передбачена доцільність проведення роз'яснювальної роботи з питань професійної етики та добросчесності, а також вжиття заходів щодо впровадження механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень антикорупційного законодавства, цих правил тощо. Окрім того, передбачена доцільність організації в установах МВС заходів щодо запобігання провокаційним діям, спрямованим на компрометацію суб'єктів добросчесної поведінки, та реагування на факти таких дій, а також щодо запобігання та захисту від випадків дискримінації, сексуальних домагань і насильства за ознакою статі на робочому місці. Відповідно, зазначені правила спрямовані на формування на робочому місці середовища, дружнього до працівників із сімейними обов'язками, а також забезпечення дотримання принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час виконання своїх посадових (службових) обов'язків [2].

Вважаємо за доцільним зупинитися також на Правилах етичної поведінки поліцейських, які затверджені наказом МВС України від 09.11.2016 № 1176 (в редакції станом на 04.11.2022) [1]. Вони були розроблені з метою формування в поліцейських почуття відповідальності стосовно дотримання професійно-етичних норм поведінки під час виконання службових обов'язків, сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до Національної поліції України, а також на виконання вимог статті 37 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (в редакції станом на 08.11.2024) [3] та Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII (в редакції станом на 16.08.2024) [4].

Зазначені правила є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських та спрямовані на забезпечення служіння поліції суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку на засадах етики та загальнолюдських цінностей [4]. Дотримання вимог цих правил є обов'язком для кожного поліцейського, незалежно від займаної посади, спеціального звання та місцеперебування [4].

Отже, висновуємо, етичне виховання в сфері підготовки поліцейських має систему законодавчого та нормативно-правового регулювання, яка ґрунтується на положеннях Конституції України, Законів «Про Національну поліцію», «Про

запобігання корупції», інших законів, актів Президента та постанов Верховної Ради, відомчих нормативно-правових актів МВС і Національної поліції, які приймаються відповідно до вимог Конституції та законів України.

Література:

1. Правила етичної поведінки поліцейських : затв. наказом МВС України від 09.11.2016 № 1176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text>

2. Правила етичної та добросовісної поведінки працівників Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 09.04.2024 № 230. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0596-24#Text>

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Юрій Митрофаненко

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

МЕТОДИКА БОРОТЬБИ З ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Для України виховання медіаграмотного покоління є важливим засобом протидії Росії в умовах дискурсу інформаційної війни. Таргетованою аудиторією для російської пропаганди, доступ якої на терени України є хоча й обмеженим, але не припиненим, є українці різних поколінь, серед яких і студенти вищих навчальних закладів України. Тому завдання для українських освітян чітко та лапідарно сформулював сучасний український поет Юрій Руф рядками віршу з промовистою назвою «Плацдарм інформаційної війни»:

«Мій край – плацдарм інформаційної війни,

де зброя – медіа, і де набої – слово.

Стоїть питання: ми або вони.

Зруйнуємо опори та основу» [5, с. 23].

Ці рядки є чудовою рефлексією сучасного митця на особливості життя воюючої країни в умовах війни за незалежність, у якій Україна мусить вистояти та перемогти. Важливим засобом цього є розвиток медіаграмотності, яка навчає виявляти та розвінчувати фейки.

Першою увагу авторів до проблем інформаційної політики в Україні привернула українська поетеса Ліна Костенко в лекції для студентів Національного університету «Києво-Могилянська академія» «Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала», прочитаної ще 1 вересня 1999 р. Застосувавши компаративний аналіз, вона порівняла інформаційну політику Росії з телескопом або головним дзеркалом, під яким вона розуміла інформаційну політику Росії. Ліна Костенко влучно зазначила, що в Росії «головне імперське дзеркало стоїть точно, протирається до блиску регулярно, і механізми гостро направлених антен чітко відрегульовані» [4, с. 13].

Однак потужний голос української поетеси не був почутим. Україна стала ціллю для величезної російської інформаційної машини. Недаремно Віктор Брехуненко, знаний український історик, назвав одну з своїх науково-популярних книжок «Україна й українці: ім'я як поле битви» [3]. В передмові до книги він звернув увагу на використання поняття «Україна» в гібридних війнах», геополітичних передумовах подібного дискурсу інформаційної війни, розкрив технологію маніпуляцій та запропонував засоби контрпропаганди та протидії, які мали стати захистом розвитку в учнів аксіологічної та логічної компетентостей, що є основою для медіа грамотності [3, с. 11–19]. До слова, Віктор Брехуненко – це історик, що системно працює на полі інформаційної війни, а його праці є гарним прикладом внеску науковця в розвінчання історичних фейків як засобу розвитку історичної компетентності та медіаграмотності вчителів і здобувачів освіти. Протягом останніх років він як автор та керівник авторського колективу підготував до друку такі книжки, як: «Братня навала». Війни Росії проти України XII – XXI ст.» [1], «Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле» [2].

Йому вдалося розробити методику спростування історичних фейків. Зокрема, в книзі «Братня навала». Війни Росії проти України XII – XXI ст.» він привертає увагу до факту, що інформаційні війни Росії проти України відповідно до епохи, в якій вони відбувалися, були постійною складовою російської військової агресії проти України, починаючи з XVI ст. аж до нашого часу. Мова – про війни Великого князівства Литовського проти Великого князівства Московського в першій третині XVI ст., Московського царства проти Гетьманщини в XVII – XVIII ст., військові конфлікти Росії (більшовиків та білогвардійців) проти України під час становлення української державності в 1917 – 1921 рр., інформаційну війну проти Карпатської України в 1939 р. та боротьбу проти УПА в 1942 – сер. 50-х рр. XX ст. Віктор Брехуненко доводить прикладами з джерел, що в кожному з цих конфліктів була присутня складова гібридної війни з елементами інформаційної війни, спроба видати вторгнення за внутрішній конфлікт, розрахована на «п'яту колонну», населення країни, що буде підтримувати окупанта, а не захищати державність [1, с. 245]. В іншій книзі цієї серії «Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле» він пропонує власну методику виявлення та спростування російських історичних фейків, яка може бути легко та успішно застосованою під час боротьби з російською пропагандою. Він виявляє та спростовує 39 міфів, які поділяє на кілька груп: міфи про територію та цивілізаційний код України; про українську державність; про родовід українців і походження української мови; про російсько-українські стосунки; про церкву в Україні; про Голодомор 1932 – 1933 рр.; про українське козацтво; про Івана Мазепу; про Крим [2, с. 276–279].

Автор пропонує просту, але ефективну схему аналізу історичних фейків: визначення ідеологічної мети міфу – підґрунтя спекуляцій – власне спростування міфу фактами, джерелами й аргументами, науково обґрунтованими висновками; отже, подає вдалий приклад технології критичного мислення, який може бути використаний для спростування інших історичних фейків, що не потрапили до переліку запропонованих автором.

Також доцільним буде при спростуванні фейків застосовувати підходи інтегрованого навчання та принци міжпредметних зв'язків, бо, наприклад, під час спростування міфу про «вічно російський Крим» вчителю доцільно буде інтегрувати знання з історії, географії, мови. Зокрема, запропонувати учням здійснити кількісний аналіз власних назв кримсько-татарського походження, які збереглися в Криму, та поррахувати замінені на російські кримсько-татарські назви впродовж окупації росіянами Криму з 1783 року. Подібний аналіз можна застосувати й до перейменовувальних топонімічних процесів, здійснених керманічами Російської імперії та СРСР на етнічних землях України.

Для спростування цих та інших російських фейків варто скористатися методикою, запропонованою Віктором Брехуненком та дослідженнями інших українських учених.

Література:

1. Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле. Київ, 2017. 280 с.
2. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко М. «Братня» навала». Війни Росії проти України XII – XXI ст. Київ, 2016. 248 с.
3. Брехуненко В. Україна й українці: ім'я як поле битви. Київ, 2020. 272 с.
4. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/43036277-9461-4d24-b6a3-db7feb0cea18/content>
5. Руф Ю. Відлуння свинцевих громовиць. Львів, 2015. 147 с.

Оксана Молчанова

Донецький державний університет внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК ФАКТОР АДАПТАЦІЇ ДО СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ

Сучасний педагог працює в умовах підвищеного стресу, який виникає через високі вимоги до професії, необхідність швидко адаптуватися до змін (впровадження нових технологій, освітніх реформ, дистанційного навчання) та емоційний тиск, пов'язаний із взаємодією з дітьми, батьками та колегами. Стресові чинники можуть негативно впливати на професійне вигорання та зниження якості педагогічної діяльності.

Соціально-психологічна толерантність педагога, що передбачає здатність розуміти, приймати і поважати різні точки зору, національні, культурні, релігійні відмінності, а також індивідуальні особливості здобувачів освіти, є важливим фактором успішної професійної діяльності. Вона сприяє створенню сприятливого освітнього середовища, яке знижує конфліктність та підвищує якість навчального процесу.

Соціально-психологічна толерантність проявляється як здатність педагога, з одного боку, розуміти та приймати індивідуальні відмінності інших, з іншого – успішно взаємодіяти з оточуючими та виступає ключовою складовою професійної компетентності педагога. Цей аспект включає

прийняття різноманітності (неупереджене ставлення до учасників освітнього процесу, незалежно від їх походження й особливостей розвитку); емпатію та розуміння емоцій (вміння розуміти емоційні стани оточуючих і встановлювати довірливі стосунки); рівноправну взаємодію (створює діалог, в якому враховуються потреби кожного); вміння вирішувати конфлікти (уникати ескалації та шукати прийнятні рішення); збереження професійної етики (підтримка високих етичних стандартів у взаємодіях) [4; 5].

Ж. Вірна та Г. Гайдук окреслюють професійну толерантність педагога у формі реалізованої готовності усвідомлювати особистісні дії, які спрямовані на досягнення гуманістичних стосунків. Дослідниці виокремлюють три види толерантної компетентності фахівців, залежно від стажу їх роботи в сфері педагогіки: емоційно-раціональна толерантна компетентність (стаж до 5-ти років), яка дає можливість створювати оригінальні рішення, бути гнучкими, емоційно стійкими та врівноваженими й демонструвати високі показники толерантної взаємодії; автономно-безкорислива толерантна компетентність (стаж 5 – 10 років), в основі якої лежать розвинені інтернальні здібності міжособистісної взаємодії, ініціативність, готовність допомагати іншим та виражений локус контролю «Я»; статусно-нормативна толерантна компетентність (більше 10 років стажу) характеризується розвинутою моральною нормативністю, витриманістю, доброзичливістю, зорієнтовуючи свою поведінку в бік конструктивної взаємодії з іншими [3].

Н. Василюк пов'язує розвиток толерантності педагога з довірою, яка постає основою стосунків й передумовою взаєморозуміння в системі «педагог – здобувач освіти» з позиції рівноправності та цінності. Сприяючи забезпеченню комунікативної, оцінюючої, інтерактивної, когнітивної та емпатійної функцій у взаємодіях, вона стає передумовою для формування толерантності. Зазначені феномени відіграють важливу роль у психолого-педагогічних взаємодіях, запобігаючи виникненню конфліктів та сприяючи налагодженню конструктивної діяльності [2].

А. Баранов та А. Реан ототожнюють соціально-психологічну толерантність із стресостійкістю, визнаючи її важливим чинником адаптації в соціумі. На їх думку, толерантність дозволяє ефективніше узгоджувати позиції особистості та середовища, попереджує дезадаптацію й когнітивний дисонанс. На розвиток цього утворення впливають установки особистості та її стереотипи й окремі риси характеру [1].

Педагог з розвинутою соціально-психологічною толерантністю здатен краще адаптуватися до нових умов та стресових ситуацій. Це дає можливість не лише зберегти емоційний баланс і професійну стійкість, але й продовжувати ефективну діяльність у складних умовах.

Толерантність допомагає педагогу знизити рівень емоційного виснаження, що є одним з основних аспектів професійного вигорання. Розуміння та прийняття інших допомагає уникнути постійного конфліктного фону, зменшує внутрішній стрес і сприяє особистісному та професійному розвитку.

Література:

1. Божок Н. Психологічний зміст поняття «Фрустраційна толерантність». URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/db893934-b245-4668-8ddb-f82c6118c74f/content>
2. Василець Н. Довіра як підґрунтя толерантності у психолого-педагогічній взаємодії. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2012. Вип. 1. С. 114–121.
3. Вірна Ж., Гайдук Г. Толерантна компетентність педагога: концепція й емпірична верифікація. *Психологічні перспективи*. 2020. Вип. 36. С. 67–85.
4. Молчанова А. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога : посібник. Київ : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 150 с.
5. Шаюк О. Толерантність як сутнісна характеристика професійного спілкування. 2010. Вип. 2. С. 169–176.

Тетяна Огаренко

Донецький державний університет внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Політика забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні ґрунтується на низці законодавчих актів, з-поміж яких необхідно виділити Конституцію України та Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», метою якого є «досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України» [2].

Гендерні уявлення людей формуються під впливом гендерних стереотипів, які закріплюють наявні гендерні відмінності та виступають перешкодою на шляху до змін у гендерних відносинах. На основі гендерних стереотипів визначаються гендерні ролі – норми поведінки чоловіків і жінок, які ґрунтуються на стандартних, традиційних очікуваннях від осіб певної статі.

Гендерні стереотипи й ролі поширюються як на загальну поведінку особи, так і на мовленнєву. «Уже за простою відповіддю на запитання «Хто народився – хлопчик чи дівчинка?» криється чітко закарбована в приписи поведінки конкретна програма статевого виховання. Її початком стає ота голуба чи рожева стрічечка, якою породілля перев'язує конверт з немовлям» [1, с. 20].

Науковці визначають поняття «мовні спільноти», які пов'язані насамперед з гендерною орієнтованістю. Без сумніву, соціалізація і введення в певну гендерну мовну спільноту починається із сім'ї та освітніх закладів, через які дитина проходить упродовж життя. Відбувається соціалізація, тобто гендерний процес, унаслідок якого хлопчики й дівчатка розвивають свою

жіночу та чоловічу ідентичність. Формуючи гендерні ролі та сексуальні установки, суспільство керується у вихованні стандартами фемінності та маскулінності, схвалюючи маскулінну поведінку дівчат і засуджуючи фемінну поведінку хлопців. Подібна тенденція спостерігається і щодо мовленнєвої поведінки представників різних статей: зазвичай не викликає осуду дівчина, жінка, яка вживає нелітературну, жаргонну, лайливу лексику, натомість чоловіки зі зменшено-пестливими компонентами в мовленні сприймаються неоднозначно.

Установлено, що дорослі змінюють спосіб спілкування та розмови з дітьми залежно від їхньої статі. Це стосується не лише батьків, а й усіх старших, які оточують дитину. Для дівчаток доречний ніжний, добрий і заспокійливий тон голосу, в той час як для хлопчиків – веселий, низький тон, що заохочує активність і конкуренцію. Різні інтонації вимагатимуть різної поведінки та різного рівня гри.

Різниця у формуванні мовних гендерних спільнот формується з дитинства. «Американські психологи виявили, що вчителі приділяють втричі більше уваги на прояви пізнавальної активності хлопчиків, ніж дівчаток. Особливо це стосується оцінки знань та інтересів у сфері природничих, особливо фізико-математичних наук: учителі відповідають в першу чергу на запитання хлопчиків. Якщо в хлопчика немає готової відповіді, вчителі активізують їхнє мислення проблемними запитаннями, навідними підказками, тим самим орієнтуючи їх на досягнення успіхів. Вважається, що учениці повинні знати навчальний матеріал, а учні – розуміти його, бути переконаними в його істинності. Словом, першу скрипку на уроках грають представники сильної статі... Таке викривлення педагогічної уваги зумовлене знову ж таки усталеним статевим стереотипом, що дівчатка мають більші здібності до гуманітарних дисциплін, а хлопчики – до точних наук» [1, с. 23].

Гендерні моделі спілкування починаються з ігор, у які ми граємо в дитинстві. Для хлопчиків ігри часто включають значну кількість людей, є змагальними й орієнтовані на суворі настанови та правила. Для хлопчиків ігри – це спосіб утвердити домінування, виділитися і бути кращим за інших гравців. Ці фактори мають безпосередній вплив на розвиток комунікації, оскільки хлопчики вчатьса самостверджуватися, конкурувати і привертати увагу.

Згідно з останніми дослідженнями, на гендерну соціалізацію більш позитивно впливають нові форми освіти, які відмовляються від маскулінності та агресії на користь м'якості, чутливості та поваги. Учні та вчителі виступають як партнери, які спільно та активно планують зміни, оцінюють якість досягнутого, відкрито обговорюють конфлікти та знаходять шляхи їх вирішення. Сама організація освітнього процесу передбачає відкритість і гнучкість, можливість експериментів та альтернативних традиційним рішень. Невеликий розмір групи гарантує контакт з кожною людиною і зменшує дистанцію між силами. У цьому випадку прихована навчальна програма «працює» на формування толерантності, розвиток критичного мислення, креативності, поваги до людської гідності та мовленнєвої культури.

Отже, у будь-якому суспільстві спостерігається певні мовленнєві гендерні стереотипи, які сформовані сімейним та освітнім середовищем. На зміну стандартних підходів позитивно можуть вплинути нові форми освіти.

Література:

1. Говорун Т. В. Соціалізація статі як фактор розвитку Я-концепції: дис. ... д-ра псих. наук : 19.00.07. Київ, 2002. 278 с.

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

Наталя Пасічник, Ренат Ріжняк
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ОСВІТИ В МІЖНАРОДНИХ ДЕКЛАРАЦІЯХ

Якісна конкурентоспроможна освіта є національною домінантою для України, запорукою соціально-економічного, духовного й культурного розвитку нашої держави та повоєнної відбудови країни. Українське суспільство та національна освіта активно долучається до світових тенденцій недискримінації й інклюзії в освітньому процесі на всіх рівнях освіти.

Окреслимо основні етапи міжнародного руху за безбар'єрність та інклюзивність освіти, які обґрунтовані у міжнародних документах. Цей рух бере свій початок із Загальної декларації прав людини (1948 р.) [3], згідно якої кожна особа має право на освіту, а в Декларації прав дитини (1959 р.) [2] заявляється про спеціальний режим освіти й піклування та захист від різних форм дискримінації дітей з інвалідністю. Принцип недискримінаційності освіти як базовий для інклюзивності та безбар'єрності утверджено в Конвенції з подолання дискримінації в освіті (1960 р.) [4]. Конвенція про права дитини (1989 р.) [5] проголошує гарантії держави щодо дітей з інвалідністю на повноцінне й достойне життя та можливість активної суспільної життєдіяльності.

Безбар'єрність як засадничий принцип функціонування освітньої галузі визначено у Всесвітній декларації «Освіта для всіх» (1990 р.), де всім дітям гарантується доступність до якісної освіти на базовому рівні. Цю ідею було уточнено й поглиблено в «Стандартних правила ООН щодо зрівняння можливостей інвалідів» (1993 р.) [7]. Тут було проголошено, що безбар'єрність стосується не лише осіб з інвалідністю, а всіх нас, оскільки всі люди повинні мати доступ до суспільних процесів, маючи рівні можливості; одним із засобів реалізації безбар'єрності є розбудова універсального дизайну в освітній сфері. Саме у цих Правилах міститься заклик навчати дітей з фізичними та розумовими вадами не в спеціалізованих закладах освіти, а разом з іншими дітьми, оскільки особливі освітні потреби виникають у всіх дітей в різні періоди їхньої освітньої діяльності.

Першим міжнародним документом, де проголошено реформування освіти на засадах інклюзивності, стала Саламанська Декларація (1994 р.) [6]. У Декларації було окреслено важливі напрямки міжнародної взаємодії щодо інклюзивної освіти, а саме: а) необхідність обміну досвідом стосовно інклюзивної системи навчання; б) актуальність розробки методик інклюзивного навчання; в) перспективність підготовки педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти. Положення й принципи Саламанської декларації протегували інклюзію з позицій як освітніх цілей, так і соціально-економічних – формування справедливого та недискримінаційного суспільства, розбудованого на принципах безбар'єрності (фізичної, інформаційної, цифрової, економічної, суспільно-громадської та освітньої). Задля сприяння у реалізації положень Саламанської декларації міжнародним співтовариством було розроблено Програму дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами (1994 р.). У цій Програмі відзначено, що кожна людина з проблемами у розвитку має реалізовувати власні бажання щодо своєї освіти, а батьки цієї особи мають право обирати форму освіти, котра задовольняє потреби їхньої дитини й відповідає життєвим обставинам і сподіванням.

Початок ХХІ ст. ознаменувався проголошенням цілей тисячоліття (Дакарська Декларація, 2000 р.). У Дакарській декларації визначається міжнародна стратегічна ціль – доступ до обов'язкової освіти до 2015 р., а також відзначається, що освіта має враховувати потреби дітей з особливими освітніми потребами та дівчат. Інчхонська декларація (Освіта – 2030) [1], яка підсумувала діяльність Всесвітнього освітнього форуму (2015 р.), засвідчила значущість інклюзивності освіти й забезпечення рівного доступу до освіти впродовж життя. Доступна, рівноправна та якісна освіта, розбудована на засадах безбар'єрності та інклюзивності, повинна охоплювати всі форми й ланки освіти й тривати протягом усього життя.

Навіть стислий огляд міжнародних документів засвідчив, що сприяння безбар'єрності та інклюзивності освіти, яке було відображене в Загальній декларації прав людини у 1948 р., простежується в усіх конвенціях і деклараціях світового співтовариства у сфері освіти. Освіта розбудовується як доступна, обов'язкова та якісна; рівність, безбар'єрність та недискримінаційність освіти виступають її засадничими характеристиками.

Література:

1. Всесвітній освітній форум – 2015: Інчхонська декларація «Освіта – 2023». URL: <http://ipood.com.ua/novini/vsesvitniy-osvitniy-forum-2015--nchhonska-deklaraciya-osvita-2030/>
2. Декларація прав дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text
3. Загальна декларація прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->
4. Конвенція з подолання дискримінації в освіті. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text

5. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

6. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

7. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів. URL: <https://ud.org.ua/zakonodavstvo/mizhnarodni-dokumenti-ta-standarti/171-4896>

Сергій Пекарський
Донецький державний університет внутрішніх справ

ВИХОВНА КОМПОНЕНТА У СФЕРІ ОСВІТНЬОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ

Професійне навчання поліцейських регламентовано положеннями Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII [3]. Згідно статті 72 зазначеного законодавчого акту, професійне навчання поліцейських складається з: первинної професійної підготовки, підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломної освіти, службової підготовки.

Особливості освітньої та практичної підготовки майбутнього офіцера поліції першого (бакалаврського) рівня вищої освіти визначаються: стандартом вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право, який затверджений наказом МОН України від 20.07.2022 № 644 [5], стандартом вищої освіти зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» галузі знань 26 «Цивільна безпека» [2] (у редакції наказу МОН України від 20.05.2024 № 769) та іншими нормативно-правовими актами Міністерства освіти і науки та Міністерства внутрішніх справ України.

Зазначені стандарти вищої освіти є основою для розробки закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують майбутніх офіцерів поліції, освітньо-професійних програм (далі – ОПП) за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти підготовки фахівців і фахівчинь освітнього ступеня бакалавра відповідних галузей знань. В ОПП визначаються мета освітньої підготовки, особливості практичної підготовки за спеціалізаціями, загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності, програмні результати навчання та інші аспекти фахової підготовки майбутнього офіцера поліції.

Заслуговує на увагу загальна компетенція (ЗК 13 [5], ЗК 11 [2]), яка визначає здатність офіцера поліції зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки та технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Прослідковується єдиний підхід при визначенні загальної компетенції щодо здатності усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми (ЗК 12 [5], ЗК 6 [2]).

Використання такого підходу дозволяє нам визначити дефініцію, згідно якої виховна компонента у сфері освітньої та практичної підготовки майбутнього офіцера поліції забезпечує розвиток і формування морально-етичних ціннісних орієнтацій особистості правоохоронця. Зазначений підхід відображається при реалізації дискреційних повноважень офіцером поліції, під якими нормативно-правовим актом визначаються права осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначати повністю або частково зміст чи обсяг рішення, яке приймається органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, або обирати на власний розсуд один із кількох варіантів рішень, передбачених проектом акта, встановлювати строки, підстави та порядок прийняття рішень [1].

На нашу думку, дискреційні повноваження є законним і невід'ємним елементом службової діяльності посадових осіб органів/підрозділів Національної поліції. Використовуючи такі повноваження, офіцер зобов'язаний: по-перше, правильно оцінити ситуацію та наявні фактичні дані; по-друге, визначити свої повноваження, зокрема, права й обов'язки; по-третє, застосувати до встановлених фактів діючі правові норми; по-четверте, не допустити конфлікту інтересів чи зловживання владою. Я. В. Свічкарьова зазначає: «На правоохоронні органи покладено функції і обов'язки, які вимагають від її службових осіб таких професійних якостей, які відповідали б найвищим стандартам людської поведінки. Це безпосередньо стосується моральності і професійної етики. Знання законодавства і досвід його застосування значною мірою втрачають цінність, якщо правоохоронна діяльність позбавлена морально-етичного наповнення» [4].

Отже, наведене вище надає можливість зазначити важливість забезпечення реалізації виховної компоненти у процесі освітньої та практичної підготовки майбутнього офіцера поліції.

Література:

1. Методологія проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції : затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції 18 травня 2023 року № 109/23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0109884-23#Text>

2. Про внесення змін до стандарту вищої освіти зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : наказ МОН України від 28 травня 2024 року № 769. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/28.05.2024/262-Pravookhor.Diyaln-bak.769.V%C3%ADd.28.05.24.pdf>

3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4. Свічкарьова Я. В. Професійна етика у діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. 2023. Вип. 76. Ч. 2. С. 75–78.

5. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право» : затв. наказом МОН України від 20 липня 2022 року № 644. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf>

Анжеліна Пугач
Київський інститут Національної гвардії України

ОСВІТНІ ПРАКТИКИ ФАКТЧЕКІНГУ У ФОРМУВАННІ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ

Сучасний етап цивілізаційного поступу характеризують тенденції переходу до інформаційного суспільства, в якому вагому роль у форматуванні соціокультурної ситуації в цілому, функціонуванні суспільних інституцій, формуванні громадської думки, світогляду і свідомості людини, її соціалізації, особистісного й професійного становлення, зокрема, відіграють новітні (засновані на цифрових технологіях) масмедіа. У цьому контексті в умовах гібридної війни, а в подальшому – повномасштабної збройної агресії РФ, українське суспільство зазнає різних інформаційних загроз, деструктивних медіавпливів, протистояння яким, як наголошено в Стратегії інформаційної безпеки (Затверджено Указом Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021), гарантує розвиток медіаграмотності, критичного мислення, навичок перевірки фактів, виявів ворожої пропаганди, дезінформації, маніпуляційних технологій і водночас толерантної взаємодії у медіапросторі тощо.

Означені орієнтири має бути реалізовано у професійній підготовці персоналу, зокрема для сфери безпеки і оборони, до якої належить Національна гвардія України. Адже, згідно з Доктриною діяльності Національної гвардії України (Затверджено Наказом командувача Національної гвардії України від 22.12.2023 р. № 1097), професіоналізм гвардійців визначає розуміння розвитку обстановки і шляхів реалізації мети, що пов'язано з певними навичками, як-от сприйняття, дослідження, пошуку, збору інформації з різних джерел, з урахуванням різних поглядів і її обмеженості тощо.

У контексті реформування безпекового сектору на засадах сумісності і стандартів НАТО це узгоджується з настановами «Військове лідерство. Компетентність, впевненість, гнучкість», у яких звертається увага на вплив медіа у військовій сфері, зокрема, з погляду передачі інформації в реальному часі, чим може скористатися ворог, реконструкції історії конкретного солдата, на якого чекають удома, оцінки бойових дій (якщо неуспішних, то це може позначитися на моральному дусі, ставленні до військовослужбовців, ветеранів) і водночас створення образу Армії в її місії служіння національним інтересам.

Зважаючи на зазначене, а також з урахуванням компетентнісного підходу у сучасній освіті, зокрема, підготовці військових фахівців, що відображено в Концепції трансформації військової освіти, актуалізується значущість

медіакомпетентності майбутніх офіцерів НГУ. Медіакомпетентність визначають як рівень медіакультури (сприймання і виробництва ІК-засобів, ефективної взаємодії з медіа, адекватного поведіння у медіапросторі), що забезпечує розуміння контексту медіа – соціокультурного, політичного, економічного; засвідчує здатність до опанування медіакультурних цінностей і стандартів; створення нових медіапродуктів; активної громадянської позиції [1]. Підґрунтя формування медіакомпетентності становить медіаосвіта як частина освітнього процесу, спрямована на підготовку особистості до ефективної й безпечної взаємодії з масмедіа. Для майбутніх офіцерів НГУ медіаосвіту впроваджують: інтегровано у різних навчальних дисциплінах циклів загальної і професійної підготовки, як-от «Українська мова та професійна комунікація», факультативно у відповідних гуртках, клубах; на спецкурсах, як-от «Інформаційні технології».

У реалізації медіаосвіти і розвитку критичного мислення як ключового поняття медіакомпетентності значну увагу приділяють інтерактивним методам – кейсам, проектам; різним видам практичної діяльності – тренінгам, дискусіям, модерації, діловим і рольовим іграм, а також фактчекінгу. Фактчекінг (від англ. fact checking) у загальному розумінні – перевірка фактів і даних на точність та правдивість, причино-наслідкових зв'язків між ними; відновлення справжньої картини подій і явищ; поглиблення та розширення знань про них [2]. Поставши як формат журналістських розслідувань, фактчекінг перетворився на значущий педагогічний ресурс інфогієни і медіаторчості, що в умовах війни допомагає протистояти стресу, сумнівам у власних силах, надати емоціям керованості.

Освітні практики фактчекінгу для майбутніх офіцерів НГУ передбачають ознайомлення з поняттями сфери інфомедійного впливу, зокрема «пропаганда», «маніпуляція», «дезінформація», «місінформація», «інформаційно-психологічна операція», «фейк», «клікбейт»; опанування алгоритму перевірки фактів і даних. Здобувачі освіти мають усвідомлювати, що достовірність інформації забезпечують передусім відкриті офіційні джерела, офіційні запити, відомі фактчекерські платформи, натомість неупередженість не гарантують думки експертів, знакових персон, свідків, учасників подій. Під час аналізу повідомлень варто зважати на емоції, які вони викликають. Клікбейтний («провокуючий до переходу»), емоційний заголовок переважно не відповідає змісту, перехід за посиланням може призвести до ураження ПК або смартфона шкідливим ПЗ. Для «вкидів» часто використовують згенеровані посилання, як-от bit.ly, або подібні до оригіналу, як-от ml1.gow.ua [3]. Неправдиву інформацію характеризує брак аргументації, натомість превалюють маніпулятивність, емоційність.

Отже, освітні практики фактчекінгу дають змогу майбутнім офіцерам НГУ набути знань щодо новітніх медіа, цифрових інструментів, пошукових систем, соцмереж; навичок і вмінь щодо аналізу й оцінювання медіаповідомлень, їх актуальності, достовірності; розпізнавання дезінформації, маніпуляції історичною пам'яттю, протидії агресивним інфовпливам; участі в дискусіях, що в цілому забезпечує становлення медіакомпетентної особистості, здатної до ефективного вирішення завдань у майбутній професійній діяльності.

Література:

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. Найдьонової, М. Слюсаревського. URL: <http://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/концепція-медіаосвіти.pdf>
2. Гороховський О. Фактчек : практичний посібник. URL: <https://without-lie.info/laboratory/posibnyky/faktchek-practichnii-posibnyk/>
3. Медіаграмотність. Практичні поради військовослужбовцям Збройних Сил України. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wpcontent/uploads/2022/04/%D0%92%D0%9F-1-1854903.01.pdf>

Ірина Романько
Українська державна льотна академія

ПРОЄКТ «МЕМОРІАЛ ПАМ'ЯТІ ПОЛЕГЛИХ АВІАТОРІВ» ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Військова агресія росії згуртувала українців навколо спільної мети, однак налагодження соціальних контактів стало важчим. Адже кожен із громадян має власну історію війни. За цих обставин у закладах освіти активізується процес пошуку ефективних механізмів виховання дітей та молоді у дусі толерантності, поваги до прав та свобод інших людей незалежно від їхньої національної, соціальної приналежності, поглядів та світосприйняття. Поряд з цим толерантність не варто ототожнювати із вседозволеністю, байдужістю, оскільки її смислове підґрунтя немає нічого спільного з потуранням перед обличчям ворога. Справжня толерантність може відбуватися в суспільстві з високим рівнем освіченості, де громадяни країни морально готові жертвувати власними інтересами заради спільного майбутнього свого народу.

Громадянська творча активність здобувачів вищої освіти являє собою готовність молодих людей до особистої участі у суспільно корисній діяльності. Однією з найефективніших умов є залучення студентів до освітньо-виховних проєктів, орієнтованих на можливості зростання особистісного потенціалу, співробітництва та обміну сучасними практиками у соціокультурному середовищі ЗВО. Включення здобувачів освіти у подібну практичну діяльність дає можливість реалізувати значущі соціокультурні компетенції: здатність будувати конструктивний діалог з оточуючими у вирішенні суспільно визнаних проблем, виявляти свою громадянську позицію, готовність взяти на себе відповідальність за долю Батьківщини, небайдужість до її майбутнього.

В Українській державній льотній академії (далі – УДЛА) за ініціативи Волонтерського авіаційного ХАБу впроваджується Проєкт «Меморіал пам'яті полеглих авіаторів». Його мета – увічнення героїзму, збереження та гідне вшанування пам'яті здобувачів вищої освіти, випускників і співробітників УДЛА, а також військових льотчиків-краян, які загинули у боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України.

Першим етапом реалізації Проєкту стало відкриття 14 жовтня 2015 року меморіальної кімнати «Україна більше за життя: загиблі воїни-земляки – учасники антитерористичної операції». В експозиції представлені колекції військового спорядження, документів та фотоматеріалів загиблих учасників АТО/ООС. Сторінки біографії кожного з них були пов'язані з льотною академією. У пошуково-красознавчій роботі активну участь взяли курсанти – члени волонтерської Студії історичної реконструкції, яка розпочала свою діяльність у 2014 році.

Другий етап реалізації Проєкту складається з кількох напрямів:

1. З огляду на непоправні втрати, що несе колектив льотної академії, та важливість зберегти факти героїчної самовідданої боротьби у війні росії проти України, у 2024 році на офіційному веб-сайті УДЛА створено «Віртуальний меморіал пам'яті полеглих у російсько-українській війні здобувачів освіти, випускників, співробітників льотної академії та військових льотчиків – наших краян» [1], в якому зібрана та впорядкована інформація про п'ятнадцятьох загиблих Героїв. Матеріали мають значний інформативний та світоглядно-виховний потенціал – включають аналіз даних з особових справ, усних розповідей, засобів масової інформації. Під час пошукової роботи за участі курсантів УДЛА були встановлені роки народження та смерті, факультет (структурний підрозділ), де навчалися (працювали) згадувані особистості, зібрані спогади про них рідних, однокурсників, побратимів. Кожна публікація проілюстрована світлинами, що відображають життя «до» та «після» вторгнення агресора.

2. Відкрито меморіальну зону в холі головного навчального корпусу льотної академії, де розміщені інформаційні стенди «Вони загинули за Україну. Пам'ятаймо Героїв» [2].

3. Розпочато формування експозиції, присвяченої життю та подвигу військових льотчиків-земляків, які загинули за Україну. Серед них – підполковник О. О. Жибров і підполковник (посмертно) С. І. Чобану.

4. Готується до видання біографічний довідник відповідної тематики.

5. Важливою складовою розвитку громадянської активності та толерантності здобувачів вищої освіти є участь курсантів у волонтерському русі, залучення до співпраці з Благодійною фундацією ARISE (республіка Польща), робота в якості інструкторів-волонтерів «Школи дрон-рейсингу», що діє на базі кафедри фізичної підготовки, реабілітації та дрон-рейсингу УДЛА.

Проєкт «Меморіал пам'яті полеглих авіаторів» є джерелом для подальших досліджень подій війни росії проти України та має важливе значення щодо збереження історичної пам'яті. Адже історія Української державної льотної академії – це частина історії України.

Заклад вищої освіти не може обмежуватися лише наданням освітніх послуг та науково-дослідною діяльністю. Навчання у ЗВО має включати виховання соціально та особистісно відповідальної людини, конструктивно мислячої, здатної до творчих перетворень у своїй країні. Українська державна льотна академія – це не тільки авіаційний ЗВО, тут розкривається творчий потенціал здобувачів освіти, формується їх активна громадянська позиція.

Література:

1. Віртуальний меморіал пам'яті. URL: <https://sfa.org.ua/index.php/ua/17-ukrainian/3714-virtualnyi-memorial-pamiati>
2. Вони загинули за Україну. Пам'ятаймо Героїв. URL: <https://www.sfa.org.ua/index.php/ua/home-ua/3737-vony-zahynuly-za-ukrayinu-pam-yataymo-heroyiv>; <https://www.sfa.org.ua/index.php/ua/home-ua/3838-vony-zahynuly-za-ukrainu>

Олена Сапухіна

Центр науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради

НОВИЙ ПОГЛЯД НА НАУКОВО-ОСВІТНЮ РОБОТУ МУЗЕЮ У ВОЄННИЙ ЧАС

Музей – це соціокультурна установа, що направляє свою роботу на збереження історико-культурних надбань, історичної спадщини народу та активно впливає на сучасне суспільство. Але, в свою чергу, і суспільство впливає на роботу музею. Адже музей вже давно перестав бути просто місцем збереження експонатів. Зараз це місце органічної взаємодії.

24.02.2022 року змінило життя України і світу. Нові реалії змушують нас поглянути по-новому на наше життя, переосмислити його. Зміни торкнулися і діяльності музеїв, підштовхнули до нового духовного пошуку культури минулого і формування культури сьогодення.

На базі Центру науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради діє позашкільний музей техніки. Він є осередком навчання і виховання підростаючого покоління, працює над забезпеченням доступу до культурної та технічної спадщини людства та намагається використовувати весь свій потенціал в освітній діяльності. І хоча музей невеликий, його діяльність дуже важлива, адже технічних музеїв в Україні небагато, а в Сумській області він єдиний.

Нам імпонує думка відомого австрійського музеєзнавця Ф. Вайдахера, який вважає, що музеї «мають специфічне завдання, яке жодна інша установа не може в них забрати: вони були створені для того, аби допомагати усім зацікавленим краще зрозуміти себе та своє місце у цьому світі» [1, с. 16]. Сьогодні це завдання стає особливо важливим. З початку війни задокументовано сотні нападів на бібліотеки, школи, музеї, культурні центри. Можна знищити будівлі, але не можна знищити нашу пам'ять, історію. Багато що потребує переосмислення, але зараз ми починаємо нелегкий шлях, сходимо на новий вищий рівень нашого розвитку, і музеї мають стати його частиною. Адже «з минулого народжується майбутнє».

Музей спеціалізується на історії розвитку та становлення радіоелектроніки. Він з'явився на базі куточка старовинної техніки, що існував в кабінеті гуртка радіоелектроніки та приладобудування. Зараз він має 9 експозиційних розділів, що розкривають перед відвідувачами історію виникнення та розвитку радіоелектронних приладів, звукозаписуючої та

звуковідтворюючої апаратури, побутових телевізорів, обчислювальної техніки різних часів.

У воєнний час необхідно активізувати науково-освітню роботу. Періоди карантинних обмежень вже змінили діяльність музеїв і зробили значний поштовх до нових форм роботи. Звичайно, що головною формою науково-освітньої роботи була і залишається екскурсія. Крім того, проводяться заняття гуртків закладу. Експонати стають в нагоді при вивченні програм наукової секції «Фізика», гуртків «Радіоелектроніка та приладобудування», «Коллективна радіостанція», «Спортивна радіопеленгація», «Екскурсоводи музею». Цікавими є тематичні екскурсії, що проводяться для всіх вихованців закладу, їх батьків та просто зацікавлених містян і гостей нашого міста.

В умовах війни музей продовжує свою роботу у дистанційному форматі оглядових та тематичних відеоекскурсій. Ознайомитися з ними може кожен бажаючий на сайті закладу, сторінці у соціальній мережі фейсбук та на ютуб каналі. Також це час для того, щоб по-іншому поглянути на деякі розділи музею. Виникають ідеї створити нові тематичні виставки та проекти. Так, наприклад, актуальним став розділ музею, що носить назву «Наша перемога», представляє радіоелектронні прилади часів Другої світової війни та розповідає, як ці прилади стали неоціненною зброєю в руках телефоністів, радистів, мінерів, прожектористів у воєнний час. Тематична екскурсія за цим розділом зараз розглядається у новому світлі. Адже вся сучасна бойова техніка бере початок від представлених в експозиції старих експонатів (польовий телефон ТА, фрагменти танкової радіостанції 10-РТ, зв'язковий радіоприймач КВ-М тощо). Саме зараз стає зрозуміло, яким важливим для перемоги є поєднання мужності, відваги наших воїнів і глибоких технічних знань та можливостей сучасної військової зброї.

Також у вихованців гуртка «Екскурсоводи музею» з'явилась ідея нового проекту, який би показав не лише розвиток від перших лампових телевізорів та електронно-обчислювальних машин до сучасних технічних приладів, а шлях від втілення мрії про можливість бачити на відстані до сучасного телебачення та інтернету як потужної зброї в інформаційній війні.

Продовжується робота над спільним проектом музею техніки та вихованців зразкової дитячої фотостудії «Ми» «Техніка в об'єктиві», результатом якої має стати добірка патріотичних світлин із експонатами музею.

Отже, головним завданням та покликанням музею техніки було і залишається створення життєтворчого музейного середовища, яке зробить змістовним дозвілля учнівської молоді, надасть можливість оволодіти різними прийомами та навичками музейної роботи, допоможе дітям дізнатися історію техніки «зсередини». Це, в свою чергу, сприятиме вихованню поваги до пам'яті минулих поколінь, дбайливому ставленню до культурної, технічної та наукової спадщини, формуванню гордості за минуле та прагненню сьогодні розвивати технічні можливості свої Батьківщини.

Література:

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія : посібник. Львів : Літопис, 2005. 546 с.

МОВНА ІНКЛЮЗІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Військовий конфлікт в Україні спричинив значні зміни у всіх аспектах суспільного життя, зокрема в освіті. Масове переміщення населення як всередині країни, так і за її межами призвело до формування нових навчальних колективів з мовно-культурним різноманіттям, де учні та вчителі представляють різні регіони та, відповідно, можуть мати різні мовні вподобання або потреби. Війна значно посилила питання мовного бар'єру, впливу переміщень на мовне середовище учнів і педагогів, а також доступності освіти для учнів з різними мовними потребами. У цьому контексті мовна інклюзія набуває особливого значення як основа для створення комфортного освітнього простору та забезпечення рівного доступу до знань.

Через переселення дітей з різних регіонів України в нові освітні заклади виникає потреба адаптації як для самих дітей, так і для їхніх учителів. Діти, які переїхали з регіонів, де домінує російська мова, можуть відчувати труднощі з українською мовою, що є офіційною мовою навчання у більшості шкіл країни. Крім того, існує соціальна адаптація: діти можуть зіткнутися з труднощами у спілкуванні з однолітками через мовний бар'єр, що впливає на їхній психоемоційний стан.

Україна є багатонаціональною країною, в якій проживають представники численних національних меншин, зокрема румунської, угорської, польської, кримськотатарської та інших громад. Війна значно ускладнила реалізацію програм з підтримки мовного розмаїття. В умовах бойових дій такі учні можуть втратити доступ до освітніх матеріалів рідною мовою, що ускладнює для них засвоєння матеріалу та знижує мотивацію до навчання.

Через воєнні дії освітня система України зазнає значних матеріальних втрат, що обмежує можливості для підтримки мовної інклюзії. Брак підручників, ресурсів і вчителів, які володіють різними мовами, робить неможливим забезпечення повноцінного навчання мовами національних меншин, особливо у регіонах, де раніше такі освітні програми функціонували.

Важливим кроком для забезпечення мовної інклюзії може стати впровадження двомовного навчання та адаптація навчальних програм під потреби конкретних учнів. Зокрема, це може бути досягнуто шляхом організації окремих мовних курсів для дітей-переселенців або використання цифрових платформ для дистанційного навчання, що дозволить надавати освітні матеріали кількома мовами.

Необхідно забезпечити комплексну психологічну підтримку дітям, які відчувають труднощі з мовною адаптацією. У цьому процесі важливо співпрацювати з батьками та залучати фахівців, які допоможуть дітям подолати

мовний бар'єр. Окрім того, важливо інтегрувати елементи мовної інклюзії у шкільну програму, що сприятиме формуванню у дітей толерантного ставлення до мовних відмінностей.

Дистанційні платформи та ресурси можуть стати ефективним інструментом для забезпечення мовної інклюзії в умовах нестачі фізичних ресурсів. Впровадження цифрових курсів українською та іншими мовами сприятиме підвищенню доступності освіти та забезпеченню рівних можливостей для дітей з різними мовними потребами. Наприклад, інтеграція онлайн-перекладачів, інтерактивних навчальних матеріалів та цифрових класів може значно полегшити засвоєння матеріалу дітьми, які лише розпочинають вивчення української мови.

Мовна інклюзія є важливою умовою для забезпечення ефективного навчання та психологічного комфорту дітей в Україні, особливо в умовах війни. Попри значні виклики, які постали перед освітньою системою, інтеграція гнучких мовних моделей, психологічна підтримка, а також використання цифрових технологій відкривають перспективи для подолання мовного бар'єру та сприяння інклюзії в освітньому просторі України. Реалізація таких підходів вимагатиме об'єднання зусиль держави, міжнародних організацій та педагогічної спільноти для забезпечення кожній дитині рівного доступу до знань та гармонійного розвитку в умовах складних соціально-політичних реалій.

Оксана Скиба
Київський інститут Національної гвардії України

ПІДТРИМКА ІНКЛЮЗИВНОСТІ У ПОСТКОНФЛІКТНИХ ЗУСИЛЛЯХ З ВІДНОВЛЕННЯ ОСВІТИ

Інклюзивна освіта є важливим аспектом сталого розвитку, особливо в умовах постконфліктних суспільств, де необхідно долати соціальні, економічні та психологічні наслідки збройних протистоянь. Після конфліктів особливу увагу варто приділити рівному доступу до освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб, соціального статусу, етнічного походження чи психологічного стану. Освітні системи мають можливість створити середовище, що буде не лише інклюзивним, але й адаптивним, підтримуючи рівноправність, толерантність та сприяючи стабільності.

Відновлення освітніх систем після конфліктів має на меті не лише відновлення доступу до навчання, але й забезпечення якісного інклюзивного середовища, яке сприяє подоланню соціальної ізоляції та маргіналізації. Освіта може стати засобом формування соціального капіталу, відновлення довіри, створення можливостей для діалогу та примирення, що є важливими елементами у процесі побудови миру.

Проблеми інклюзивності після конфліктів часто виникають через руйнування шкіл, нестачу кваліфікованих педагогів, а також через посттравматичні стресові розлади у дітей та дорослих. Важливим завданням

стає створення освітнього простору, який сприятиме реабілітації дітей і допомагатиме їм у подоланні травматичного досвіду.

Одним із перших кроків у відновленні інклюзивної освіти має бути забезпечення рівного доступу до шкіл для всіх груп населення. Це включає адаптацію освітніх закладів для дітей з інвалідністю, розробку програм, які враховують культурні й мовні особливості, а також надання допомоги дітям з посттравматичним стресом. Важливо також подолати соціальні та економічні бар'єри, які можуть перешкоджати доступу до навчання.

Участь місцевих громад у відновленні освітньої системи допомагає створити сприятливе освітнє середовище, яке враховує місцеві особливості, культурні цінності та соціальні потреби. Заохочення місцевого населення до співпраці з державними установами та міжнародними організаціями підвищує рівень довіри до освітньої системи та забезпечує її сталість.

Багато дітей, які повертаються до навчання після конфлікту, можуть переживати посттравматичний стрес, тривогу чи депресію. Тому важливо, щоб інклюзивна освітня система була побудована на засадах травма-інформованого підходу, який включає в себе не лише навчальні, але й психологічні компоненти. Важливою є підготовка педагогів, які вміють працювати з дітьми, що пережили травматичний досвід, а також наявність спеціалістів з психологічної допомоги у школах.

Для підтримки інклюзивності в постконфліктних умовах необхідно враховувати декілька ключових стратегій. Важливо, щоб держава активно підтримувала інклюзивні ініціативи на законодавчому рівні, забезпечуючи доступ до освіти всім дітям, незалежно від їхнього соціального чи фізичного статусу. Після конфліктів необхідно відновити або побудувати нові навчальні заклади, які будуть доступними для всіх учнів, зокрема тих, які мають фізичні обмеження. Забезпечення безпечних і адаптованих умов є одним з основних завдань інклюзивної освіти. Освіта в умовах постконфлікту вимагає спеціальних навичок і компетентностей у вчителів, що включають вміння працювати з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Таке навчання має включати курси з психологічної підтримки, адаптації навчальних матеріалів та розвитку інклюзивної педагогіки. Необхідно впровадити системи моніторингу та оцінки для відстеження ефективності інклюзивних підходів у школах. Це дозволить своєчасно коригувати стратегії, враховуючи особливості різних регіонів та потреби учнів.

Інклюзивність у постконфліктних освітніх системах є не лише необхідною умовою для відновлення суспільства, але й потужним інструментом у боротьбі з соціальною нерівністю та упередженням. Важливо, щоб відновлення освіти після конфліктів базувалося на засадах рівності, підтримки громади, ментального здоров'я і культурної різноманітності. Впровадження інклюзивних стратегій у постконфліктному суспільстві сприяє відновленню довіри, соціальної згуртованості та миру.

Інклюзивна освіта в постконфліктних умовах – це вклад у майбутнє, де всі діти мають можливість реалізувати свій потенціал і стати активними громадянами, незалежно від складнощів, через які їм довелося пройти.

Література:

1. Бабко Н. Перспективи розвитку вищої освіти в умовах постконфліктного відновлення: виклики та шляхи розвитку. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи* : матеріали всеукр. наук.-пед. підв. кваліфікації (Львів, 4 березня – 14 квітня 2024 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 37–40.

2. Відновлення України залежить від відновлення освіти дітей. Заява Регіональної директорки ЮНІСЕФ у країнах Європи та Центральної Азії Реджини де Домінічіс. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/ukraines-recovery-dependent-recovery-childrens-education>

3. O'Malley B. Make education institutions contributors to peace, not war. URL: https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20231103081431835&utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=GLNL0761

Ірина Снісаренко
Донецький державний університет внутрішніх справ

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК МАРКЕР ПРОФЕСІЙНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Процес набуття нових та вдосконалення наявних професійних і загальних компетентностей забезпечується постійним професійним розвитком педагогічного працівника, власне, його/її самоосвітою, професійним зростанням, бажанням знайти й отримати нові знання та навички. Показник неперервності освіти традиційно визначають як неформальну освіту, яка є показником професійного удосконалення здобувачів через бажання і можливість навчання упродовж життя, доповнюючи когнітивний та діяльнісний компоненти їх готовності до професійної діяльності. У сучасних конкурентних умовах досягнення професійного успіху неможливе без освоєння нових знань, без професійного вдосконалення, відтак шляхи і можливості створення умов для безперервної освіти, постійного професійного зростання є актуальною проблемою для всіх учасників освітнього процесу.

Неформальну освіту розуміють як організовану поза формальною освітою навчальну діяльність, що доповнює формальну освіту, забезпечуючи засвоєння тих умінь і навичок, які необхідні для соціально та економічно активного громадянина країни. Щоб бути дієвою та практичною, неформальна освіта розвивається відповідно до трьох взаємопов'язаних принципів: навчатися в дії (learning by doing – отримувати різні вміння та навички під час практичної діяльності), вчитися співпраці (learn to cooperate – вміння працювати в групі, у команді), навчатися вчитися (learn to learn – виявлення індивідуальних освітніх цілей, пошук та опрацювання навчальної інформації) [1].

Відповідно до статті 8 Закону України «Про освіту», існують три види освіти, яку можна здобути в Україні: формальна, неформальна та інформальна. Саме неформальна освіта визначається такою, що здобувається, як правило, за

освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [3].

Найбільш оптимальним для викладача вважаємо збалансоване поєднання зазначених вище видів освіти: формальної (у закладі освіти) і неформальної (підвищення кваліфікації у вітчизняних та зарубіжних навчальних закладах, участь у семінарах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах), а також інформальної (самоосвіти), яка сприяє підвищенню власного професійного рівня. Неформальна освіта визнається сьогодні на державному рівні, відтак здобувачі отримують можливість перезарахувати окремі освітні компоненти або бали на підставі сертифікатів, свідоцтв, посвідчень, отриманих під час опанування курсів поза межами освітніх закладів. Синонімічними до терміну «неформальна освіта» є «освіта дорослих» та «освіта впродовж життя».

Основними напрямками підвищення кваліфікації вважають: розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій); психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки; використання інформаційно-комунікативних і цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібербезпеку; формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь; створення безпечного й інклюзивного освітнього середовища, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами; мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність тощо [2].

Для ефективної діяльності закладу освіти такі фактори, як кадрове, організаційне, науково-методичне, матеріально-технічне, програмне та інформаційне забезпечення, а також уміння діагностувати, прогнозувати, розробляти авторські матеріали, працювати у режимі змішаного навчання вважаються нагальними і необхідними, особливо в умовах воєнного стану.

Україна зазнає великої шкоди, спричиненої військовим вторгненням росії, терором проти мирного населення, варварським знищенням території, енергетичним шантажем, руйнуванням культурних цінностей. Водночас вона отримує унікальну можливість для відродження національної свідомості, формування світоглядних засад сталого розвитку та цінностей демократичного суспільства. Неформальна освіта, з огляду на це, надає можливість впроваджувати міждисциплінарні знання та навички безпосередньо в громадах, формуючи, таким чином, цінності демократичного суспільства [4].

Отже, самоосвіта педагога як форма отримання необхідних знань, вмінь та навичок слугує маркером його безперервного професійного розвитку, забезпечуючи конкурентоспроможність на ринку праці в сучасних умовах.

Література:

1. Алексєєва С. Інновації та перспективи в освітніх практиках: неформальна освіта. *Проблеми сучасного підручника*. 2024. № 32. С. 6–12.

2. Глубока Г. Професійний саморозвиток педагога – ключова необхідність в умовах реформи Нової української школи. *Безперервний професійний розвиток педагогічних працівників Нової української школи в умовах*

післядипломної освіти регіону : зб. матеріалів регіонал. наук.-практ. інтернет-конференції, Житомир, 26 жовтня 2020 року. Житомир : ЖОІППО, 2020. С. 21–24.

3. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Шелевер О., Шевченко І., Квятковська А. Роль неформальної освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 61. Том 2. С. 202–206.

**Тетяна Тернавська, Оксана Данилко, Тетяна Ліштаба
Українська державна льотна академія**

ІНДИВІДУАЛЬНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ В ЕФЕКТИВНІЙ САМООРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ВІЙНИ

Самоорганізація викладача вищої школи передбачає ефективний прояв індивідуальної інтелектуальної мобільності, яка виявляється у свідомій практичній діяльності та постійному самовдосконаленні (підвищенні своєї професійної кваліфікації), професійній адаптації, стресостійкості та доброчесності, сформованих та професійно напрацьованих базових когнітивних здібностях. Ефективність викладача вищої школи особливо гостро затребувана в умовах війни та всіх її негативних наслідках: внутрішнє та зовнішнє переміщення осіб – суб'єктів освітньої діяльності, вимушене припинення/переривання навчальної діяльності з причин повітряної тривоги/планового/позапланового відключення електроенергії тощо.

Формування індивідуальної інтелектуальної мобільності залежить від розвитку особистісного потенціалу: як людина моделює свою поведінку, планує саморозвиток, використовує в практичній діяльності свої знання, отримані компетенції, підвищення кваліфікації та перетворює в набутий досвід. Залежно від життєвих обставин, професійних досягнень, міжособистісних стосунків, зміни соціальних ролей та статусів людина має бути готова до зміни планів, корегування/повного перетворення індивідуальної професійної траєкторії.

Ефективність саморозвитку прямо залежить від поведінки та набутого статусу в інших, нових, сьогоденних, конкретних духовно-моральних, етичних, соціальних та професійних координатах. Усе це створює ефективний механізм самопрогнозування, мобілізації своїх інтелектуально-пізнавальних здібностей та допомагає передбачати результат власної діяльності, визначає так звану успішність людини та робить її кризовим менеджером у формуванні ефективної індивідуальної професійної траєкторії.

Індивідуальна інтелектуальна мобільність сучасного викладача має корелювати з професіоналізмом, освіченістю, гуманістичними якостями, емпатією, об'єктивною амбітністю та кар'єрним ростом. Наслідки соціального сходження або падіння особистості відображають рівень адаптативних навичок та гнучкість когнітивних здібностей, віддзеркалюють рівень сформованості

індивідуальної інтелектуальної мобільності, що безпосередньо корелює із напрямками професійної самоорганізації та адаптації до умов військового сьогодення.

Війна та повномасштабне вторгнення Росії є тією подією, котра впливає на всі рівні безперервності життя, розділяючи його на «до» та «після», порушуючи цілісність життєвої картини. Основним завданням для нормалізації ситуації та опанування нею стає відновлення безперервності життя та розірваних зав'язків [3, с. 9].

Сформований у педагогічній культурі менталітет педагога не дозволяє йому думати про себе як некомпетентного в певних сферах чи обставинах, того, що має право на помилку, уразливого, слабкого, що потребує психологічної підтримки й допомоги не тільки з боку психологів, але й власної сім'ї, вихованців, здобувачів [1].

Спираючись на думку Ю. Ковбасюка, можна зазначити, що ефективність самоорганізації викладача вищої школи в сучасному значенні розуміється як цілеспрямоване системне використання будь-яких видів організованого наукового знання для досягнення різних практичних цілей, що дає змогу говорити не тільки про організацію освітнього процесу, а й про технологію діяльності освітньої установи, менеджмент управління окремими сторонами працівника освітньої галузі або всього освітнього процесу у цілому [2].

Зважаючи на складність науково-педагогічних/педагогічних колективів, неоднорідність та складність процесів, що відбуваються в ньому, кожна особистість, викладач закладу вищої освіти, повинен знати психологічні особливості, соціальні позиції, ролі, специфіку мотивації діяльності та поведінки себе та своїх колег; уміти діагностувати психологічні характеристики колективу, який вони очолюють; прогнозувати розвиток психологічного клімату в ньому тощо. Загальні знання засад корпоративної культури і відповідна індивідуальна поведінка кожного учасника освітнього процесу допомагає вибудувати індивідуальну інтелектуальну мобільність викладача.

Самопізнання, самокритичність, здатність постійно навчатися, відкритість до змін є підґрунтям індивідуальної інтелектуальної мобільності особистості. У сучасному світі, який швидко змінюється з розвитком нанотехнологій, що наповнений новими викликами у зв'язку із реаліями війни, коли з'являються нові можливості/перепони для ефективної самоорганізації, індивідуальна інтелектуальна мобільність викладача уособлює гнучку та адаптативну характеристику самоорганізованої особистості, яка є професійною, гнучкою, креативною, здатною робити вибір і самовдосконалюватись у сприятливому колективі однодумців.

Література:

1. Єльчанінова Т. М., Карлашова Л. А. Особливості емоційного стану педагогів у кризовий період професійної діяльності. *Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, Суми, 22 – 23 лютого 2018 року. С. 40–42.

2. Ковбасюк Ю. В. Державне управління : навчальний посібник. Том 1. Київ – Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. 564 с.

3. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни / упорядники Д. Арцимеєва та ін. ; загальна редакція Л. Залюбовська. URL: <https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-IXfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view>

Марат Цумарєв
Центральноукраїнський інститут ПрАТ «ВНЗ» МАУП»
Наталя Цумарєва
Донецький державний університет внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гендерна рівність є невіддільною складовою гармонійного розвитку особистості та комфортного робочого клімату закладу вищої освіти. Однак, в освітньому процесі можуть зустрічатися значний відсоток гендерної стереотипізованості мислення та прояви гендерно зумовленого насильства. Не зважаючи на значні кроки держави в напрямку гендерної політики, гендерна нерівність продовжує існувати і в організаційній структурі ЗВО. Станом на вересень 2024 року жінки складають більшість викладачів у ЗВО України, утворюючи приблизно 62% викладацького складу. Цей показник постійно змінюється, оскільки багато чоловіків, які працювали в ЗВО, стали до Збройних сил України. Необхідно відмітити, що гендерний баланс не є рівномірним у різних спеціальностях. Так, серед гуманітарних, поведінкових дисциплін та суспільних наук частка жінок досягає 67 – 75%, тоді як у технічних та ІТ-напрямах чоловіки переважають, а жінок там близько 13 – 43%. Окрім того, зберігається тенденція вертикальної гендерної сегрегації, оскільки жінки рідше займають вищі керівні посади, такі як ректори, проректори чи завідувачі кафедр [1].

Гендерно зумовлене насильство (ГЗН) у ЗВО може проявлятися у різних формах. Це є серйозною проблемою, яка впливає на фізичне та психічне здоров'я здобувачів вищої освіти та працівників, погіршує освітнє середовище та обмежує можливості для розвитку і навчання. Основними проявами гендерно зумовленого насильства у вищій школі можуть бути сексуальні домагання, дискримінація у навчанні та кар'єрному розвитку, стереотипи та сексизм у навчальних програмах або поведінка викладачів чи здобувачів вищої освіти, що закріплює стереотипні ролі, економічний тиск і залежність, прояви булінгу та психологічного тиску, включаючи дискримінацію та погрози, недостатність механізмів захисту та реагування [3].

Реалізація принципів гендерно чутливого підходу в управлінні вищим закладом освіти є важливою складовою сучасного освітнього процесу. Вона сприяє створенню інклюзивного, справедливого та комфортного середовища для студентів і працівників, незалежно від їхньої статі. Гендерно чутливий підхід в умовах війни набуває особливого значення, адже війна посилює вразливість деяких груп і впливає не тільки на життя людей, провокує зміни

соціального середовища, але й на умови навчання та роботи у закладах вищої освіти. В освітньому середовищі важливо враховувати ці зміни, забезпечуючи підтримку та адаптуючи підходи до управління навчальними закладами, щоб усі учасники освітнього процесу мали рівні можливості й почувалися безпечно. Гендерно чутливий підхід в управлінні вищим закладом освіти визначається системою управлінських практик, політик та стратегій, що спрямовані на забезпечення рівності прав та можливостей усіх учасників освітнього процесу незалежно від їхньої статі. Цей підхід має на меті створення інклюзивного, толерантного і справедливого освітнього середовища, яке враховує специфічні потреби та інтереси представників різних гендерів [2].

Головним нормативно-правовим актом України, спрямованим на реалізацію жінками та чоловіками своїх рівних прав і можливостей, залишається Конституція України та низка законодавчих актів – ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», укази Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722 та «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку» від 14 травня 2021 року № 225 та ін.

Також у сфері забезпечення гендерної рівності та запобігання насильству щодо жінок Україною були підписані та ратифіковані наступні міжнародні документи: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінська декларація 1995 року, Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, Загальна декларація з прав людини, Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018 – 2023 роки, Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська Конвенція), яку було ратифіковано із заявами Законом № 2319-ІХ від 20 червня 2022 року, та ін.

На наш погляд, основними аспектами гендерно чутливого підходу у ЗВО в умовах війни є: захист прав і запобігання всім формам насильства та дискримінації, просвіта і підвищення обізнаності, включення в освітні програми питань з гендерної рівності та прав людини, впровадження системи моніторингу та оцінювання, підтримка кар'єрного розвитку жінок на керівних посадах, гнучкість у навчальних процесах, психологічна підтримка постраждалих від гендерно зумовленого насильства.

Отже, використання гендерно чутливого підходу в умовах війни допомагає закладам вищої освіти бути більш гнучкими та інклюзивними, сприяючи створенню середовища, де кожен, незважаючи на обставини, має доступ до підтримки та можливостей для розвитку.

Література:

1. Голованова Т. Методологічні підходи та методи дослідження гендерних питань в освіті. *Гендерна парадигма освітнього простору*. 2015. № 1. С. 14–16.

2. Реалізація гендерної політики в управлінні освітою : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Протасової Н. Г. Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 176 с.

3. Цумарєва Н. Формування нульової толерантності до гендерно зумовленого насильства у здобувачів вищої освіти. *Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії* : матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, Кропивницький, 16 листопада 2023 року. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 74–78.

Оксана Черноус
Донецький державний університет внутрішніх справ

МОВНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Толерантність у спілкуванні є важливим аспектом професійної етики. Відповідно до реляційного підходу відносини між юристом / юристкою та клієнтом / клієнткою є соціальною взаємодією, де сторона, яка потребує допомоги, сприймається як партнер, а не суто засіб для досягнення особистих цілей (оплати рахунків, досягнення статусу тощо) [4, с. 616]. У цьому ракурсі суспільство очікує від юристів та юристок уміння поважати думки та переконання інших, уникати дискримінаційних висловлювань і бути чутливими до культурних, соціальних та особистісних контекстів.

Конкретизуючи названі аспекти, насамперед сконцентруємо увагу на розгляді поняття недискримінаційної мови. Цим терміном позначають мову, яка має «виключати хибні припущення та стереотипи, образливі твердження та помилкові узагальнення, враховувати людське розмаїття, бути коректною і не зачіпати гідність різних груп людей» [2, с. 38]. Так, сучасні онлайн-ресурси з комунікації застерігають мовців від уживання лексем на кшталт «каліка», «інвалід», «колясочник», «особлива людина», «людина з обмеженими можливостями» тощо, пропонуючи натомість толерантні «людина з інвалідністю», «людина з порушенням рухової функції», «людина з фізичними/ментальними порушеннями», «людина, яка користується кріслом колісним» та інші варіанти [3]. Також спрямовують на уникнення порядку слів або фраз типу «молодий / старий», «білий / чорний», «чоловік / жінка» [2, с. 28]. Крім того, закликають відмовитися від слів, що вказують на расову дискримінацію, як-от «чурка», «молдавани», «цигани» тощо [1]. Зауважимо, що перелік таких лексем не вичерпується наведеними прикладами, тож питання щодо їх усунення з побутового та професійного спілкування лишається досі актуальним.

Ще одним аспектом, на який варто зважати під час спілкування, є широке використання звертань до співрозмовників. До них зазвичай уналежнюють фізичних осіб та представників юридичних осіб. У процесі комунікації юристам та юристкам доцільно використовувати шанобливі форми звертань, приділяючи особливу увагу їх відповідності чинним граматичним нормам, зафіксованим у правописі. При цьому мовці вільні у виборі форм: на власне ім'я особи, ім'я +

ім'я по батькові, ім'я + прізвище, а також різні комбінації із загальними назвами. Попри широку популяризацію означених норм, у мовній практиці спорадично фіксуються варіанти на кшталт «Петрівно», «Івановичу» тощо. Таке звертання є фамільярним, тож його використання в діловій комунікації є сумнівним і може свідчити про невисоку мовленнєву культуру мовця.

Отже, мовна толерантність у професійному спілкуванні не лише підвищує ефективність комунікації, а й допомагає утверджувати принцип поваги до унікальності кожної та кожного.

Література:

1. Антидискримінаційна комунікація з клієнтом: що потрібно знати юристам та адвокатам. URL: <https://pravokator.club/news/antydyskryminatsijna-komunikatsiya-z-kliyentom-shho-potribno-znaty-yurystam-ta-advokatam/>

2. Недискримінаційне вчителювання. Путівник для освітян. URL: <https://www.edcamp.ua/wp-content/uploads/2021/12/Nediskriminacijne-vchitelyuvannya.pdf>

3. Як правильно називати людину, яка має інвалідність? URL: <https://oda.te.gov.ua/news/yak-pravylno-nazyvaty-liudynu-iaka-maie-invalidnist>

4. Wald E., Pearce R. G. Being Good Lawyers: A Relational Approach to Law Practice. *Georgetown Journal of Legal Ethics*. 2016. Vol. 29. P. 601–648.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Акімова Наталія Володимирівна – професорка кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету, докторка психологічних наук, професорка

Аксьонова Віра Ігорівна – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка

Бак Максим Анатолійович – курсант факультету службово-бойової діяльності Київського інституту Національної гвардії України

Бахмат Володимир Григорович – курсант навчально-наукового інституту № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

Березенко Наталія Олегівна – викладачка кафедри іноземних мов факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Березовенко Любов Сергіївна – помічниця ректора з гендерних питань Одеського державного університету внутрішніх справ

Бершадська Катерина Романівна – студентка факультету підготовки фахівців права, управління та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ

Богомазова Софія Андріївна – фахівець з гендерної рівності Національного університету цивільного захисту України

Богучарова Олена Іванівна – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка психологічних наук, доцентка

Ботнаренко Олексій Миколайович – докторант Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Видрич Каміла Вікторівна – студентка Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Вінс Валерій Вікторович – студент факультету міжнародної торгівлі та права Державного торговельно-економічного університету

Габорець Ольга Андріївна – доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філософії в галузі знань «Освіта», доцентка

Гавриш Валерій Ігорович – слухач магістратури навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ

Галенко Юлія Петрівна – старша викладачка кафедри мовної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Ганаба Світлана Олександрівна – професорка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, докторка філософських наук, професорка

Гельбак Анжела Миколаївна – завідувачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук, доцентка

Гнатів Зоряна Ярославівна – доцентка кафедри музичного мистецтва Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидатка філософських наук

Годорожа Ольга Олександрівна – студентка факультету підготовки фахівців права, управління та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ

Горохова Галина Іванівна – слухачка магістратури факультету історії, бізнес-освіти та права Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, кандидатка педагогічних наук

Григор'єва Наталія Сергіївна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ

Гривцова Вероніка Ігорівна – курсантка факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ

Данилко Оксана Григорівна – доцентка кафедри інформаційних технологій та авіаційних робототехнічних систем Української державної льотної академії, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Джафарова Олена В'ячеславівна – завідувачка кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, докторка юридичних наук, професорка

Дічек Олександр Іванович – заступник голови Української національної асоціації з гуманітарного розмінування, кандидат технічних наук

Дмитрук Віталій Іванович – директор Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, кандидат філологічних наук, доцент

Доній Наталія Євгеніївна – професорка кафедри економіки та соціальних дисциплін Пенітенціарної академії України, докторка філософських наук, професорка

Доценко Вікторія В'ячеславівна – професорка кафедри психології, соціології та педагогіки навчально-наукового інституту № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук, доцентка

Дробишевська Вікторія Володимирівна – слухачка магістратури Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Жизномірська Оксана Ярославівна – доцентка кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидатка психологічних наук

Жукова Ірина Віталіївна – старша викладачка кафедри публічного управління та проектного менеджменту Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України, кандидатка наук з державного управління, доцентка

Завітренко Долорес Жораївна – доцентка кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Зінченко Данііл Анатолійович – ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

Іванцов Володимир Олександрович – начальник відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Кердивар Валентин Віталійович – старший науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України, доктор філософії за спеціальністю «Психологія»

Клочек Лілія Валентинівна – проректорка з наукової роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, докторка психологічних наук, професорка

Ковальова Катерина Андріївна – студентка факультету підготовки фахівців права, управління та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ

Ковальова Ольга Вікторівна – деканеса факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка юридичних наук, доцентка

Козаченко Роман Анатолійович – викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Кононенко Тетяна Володимирівна – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка

Конопля Владіслав Віталійович – курсант факультету службово-бойової діяльності Київського інституту Національної гвардії України

Коростельова Лілія Анатоліївна – старша оперуповноважена в особливо важливих справах управління Головного управління Національної поліції у місті Києві

Короткова Юлія Михайлівна – професорка кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ, докторка педагогічних наук, професорка

Котляревська Єлизавета Вікторівна – слухачка магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ

Коцюра Марина Валентинівна – студентка факультету підготовки фахівців права, управління та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ

Кочерженко Ольга Миколаївна – методистка Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Крицька Ірина Сергіївна – студентка факультету підготовки фахівців права, управління та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ

Кришталевиц Марина Миколаївна – слухачка магістратури навчально-наукового інституту психології Донецького національного університету імені Василя Стуса

Крук Святослав Васильович – курсант факультету службово-бойової діяльності Київського інституту Національної гвардії України

Курілова Юлія Олександрівна – доцентка кафедри іноземної філології та перекладу Київського міжнародного університету

Лещенко Дмитро Олександрович – ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

Литвин Андрій Вікторович – професор кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор педагогічних наук, професор

Литвин Вікторія Вікторівна – старша наукова співробітниця відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук

Литвиненко Анастасія Вікторівна – слухачка магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Литвиненко Карина Андріївна – студентка Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Лісовицька Світлана Михайлівна – слухачка магістратури Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Ліштаба Тетяна Василівна – методистка відділу ліцензування та акредитації Центру забезпечення якості освіти Української державної льотної академії, кандидатка філологічних наук, доцентка

Лялюк Юрій Русланович – аспірант Львівського державного університету внутрішніх справ

Макарова Олена Павлівна – доцентка кафедри криміналістики та судової експертології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук, доцентка

Мионов Юрій Олексійович – старший викладач кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки факультету підготовки фахівців для

підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ

Митрофаненко Юрій Станіславович – старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти Комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», доктор історичних наук

Мілорадова Наталя Едуардівна – професорка кафедри психології, соціології та педагогіки навчально-наукового інституту № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, докторка психологічних наук, професорка

Молчанова Оксана Миколаївна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук

Музичук Олександр Миколайович – проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Муренець Тетяна Вікторівна – слухачка магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Мухіна Галина Вікторівна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Наджафлі Емін – докторант Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Ніколенко Ксенія Вікторівна – доцентка кафедри цивільно-правових та гуманітарних дисциплін Криворізького факультету Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філософських наук, доцентка

Оверчук Вікторія Анатоліївна – виконуюча обов'язки директора навчально-наукового інституту психології Донецького національного університету імені Василя Стуса, докторка економічних наук, професорка

Огарєнко Тетяна Анатоліївна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка

Пасічник Наталя Олексіївна – професорка кафедри математики та цифрових технологій факультету математики, природничих наук та технологій Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, докторка історичних наук, професорка

Пекарська Євгенія Олегівна – студентка факультету підготовки фахівців права, управління та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ

Пекарський Сергій Петрович – доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету підготовки фахівців для

підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Пилипенко Євгенія Олексіївна – старша інспекторка організаційно-аналітичного відділу управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Головного управління Національної поліції в Луганській області, кандидатка юридичних наук, старша дослідниця

Платонов Владислав Максимович – науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України, доктор філософії за спеціальністю «Психологія»

Поповська Альона Юріївна – слухачка магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Похілько Діана Сергіївна – провідна наукова співробітниця навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України, кандидатка психологічних наук, старша наукова співробітниця

Пугач Анжеліна Володимирівна – старша наукова співробітниця науково-дослідної лабораторії з підготовки військ Київського інституту Національної гвардії України, кандидатка педагогічних наук

Ріжняк Ренат Ярославович – професор кафедри математики та цифрових технологій факультету математики, природничих наук та технологій Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор історичних наук, професор

Романько Ірина Іванівна – доцентка кафедри педагогіки вищої школи та соціально-гуманітарних дисциплін факультету авіаційного менеджменту Української державної льотної академії, кандидатка історичних наук, доцентка

Руденко Лариса Анатоліївна – професорка кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, докторка педагогічних наук, професорка

Сальнікова Наталія Валеріївна – професорка кафедри соціології та політичних наук Національного авіаційного університету, кандидатка історичних наук, доцентка

Сапухіна Олена Василівна – завідувачка інструктивно-методичного відділу Центру науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради

Свириденко Олександра Олександрівна – слухачка магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Сендік Ігор Едуардович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Сень Єлизавета Олексіївна – студентка факультету підготовки фахівців права, управління та економічної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ

Сіора Віра Валеріївна – викладачка кафедри управління, соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

Сіора Андрій Сергійович – викладач кафедри управління, соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

Скиба Оксана Миколаївна – старша викладачка кафедри мовної підготовки Київського інституту Національної гвардії України

Скляр Аліна Віталіївна – радниця з гендерних питань Донецького державного університету внутрішніх справ

Снісаренко Ірина Євгеніївна – доцентка кафедри іноземних мов факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка

Соловей-Лагода Оксана Анатоліївна – доцентка кафедри кризової та клінічної психології Донецького національного університету імені Василя Стуса, кандидатка психологічних наук, доцентка

Такташов Пилип Сергійович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Талмазан Аріна Валентинівна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Тараненко Рустам Костянтинович – президент Українського інституту арт-терапії й арт-педагогіки

Тернавська Тетяна Анатоліївна – доцентка кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін Української державної льотної академії, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Токар Маріан Юрійович – професор кафедри соціології та соціальної роботи факультету суспільних наук Ужгородського національного університету, доктор наук з державного управління, доцент

Топчило Анна Валеріївна – начальниця сектору психологічного забезпечення Національного університету цивільного захисту України

Хабєєв Владислав Маратович – помічник директора з адміністративних питань приватного підприємства «ГОЛДЕН САММІТ»

Цумарєв Марат Іванович – заступник директора Центральноукраїнського інституту ПрАТ «ВНЗ» МАУП», кандидат політичних наук, доцент

Цумарєва Наталя Вікторівна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук, доцентка

Чорноус Оксана В'ячеславівна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів

досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка

Шаповалова Анна Олександрівна – провідна наукова співробітниця наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук

Шарамок Катерина Анатоліївна – курсантка факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Шель Наталія Василівна – доцентка кафедри загальної та соціальної психології Донецького національного університету імені Василя Стуса, кандидатка психологічних наук

Шило Ігнат Єгорович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

РЕЗОЛЮЦІЯ
за результатами проведення
Всеукраїнської науково-дискусійної платформи
«Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії»

22 листопада 2024 року відбулася Всеукраїнська науково-дискусійна платформа «Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії», приурочена до Міжнародного дня толерантності, організована та проведена кафедрою соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ.

Мета науково-дискусійної платформи – акцентування толерантності та недискримінації як найважливіших цінностей сучасного поліфонічного та плюралістичного суспільства; обговорення актуальних проблем щодо ціннісно-сміслових орієнтирів, прав і свобод людини та громадянина, колізій і меж толерантності в умовах російської воєнної агресії; міжнародного гуманітарного права; психічного здоров'я особистості під час війни; протидії дискримінації за ознакою статі, запобігання та реагування на гендерно обумовлене насильство; освіти в умовах воєнного стану, реалізації принципів інклюзії та недискримінації в освітньому просторі України; недискримінації як принципу діяльності Національної поліції України.

До організаційного комітету надійшло 100 тез доповідей із різних регіонів України. Під час роботи науково-дискусійної платформи виступили представники таких установ:

Національна академія внутрішніх справ

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Національний університет цивільного захисту України

Харківський національний університет внутрішніх справ

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Донецький державний університет внутрішніх справ

Київський інститут Національної гвардії України

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Львівський державний університет внутрішніх справ

Одеський державний університет внутрішніх справ

Пенітенціарна академія України

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Львівський національний університет імені Івана Франка

Національний авіаційний університет

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Ужгородський національний університет

Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»

НАПН України

Державний торговельно-економічний університет

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Українська державна льотна академія
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира
Винниченка
Центральноукраїнський інститут ПрАТ «ВНЗ» МАУП»
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної
педагогічної освіти
Головне управління ДСНС України у Кіровоградській області
Головне управління Національної поліції у місті Києві
Головне управління Національної поліції в Луганській області
Українська національна асоціація з гуманітарного розмінування
Комунальне некомерційне підприємство «Обласний клінічний госпіталь
ветеранів війни Кіровоградської обласної ради»
Комунальний заклад «Кропивницький міський центр комплексної
реабілітації та надання соціальних послуг для осіб з інвалідністю
Кропивницької міської ради»
Український інститут арт-терапії й арт-педагогіки
Центр науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради
Приватне підприємство «ГОЛДЕН САММІТ»

За результатами обговорення доповідей

учасники науково-дискусійної платформи пропонують:

1. Об'єднати зусилля державних установ, зокрема закладів вищої і післядипломної освіти, Національної поліції, інститутів громадянського суспільства, в спільній боротьбі за повноцінне виживання, підтримання психічного здоров'я, гармонійний розвиток науки, освіти та правової системи в напрямку дотримання принципів толерантності в умовах російської агресії.
2. Підкреслити необхідність планування та реалізації програм психосоціальної підтримки людей, які постраждали внаслідок війни. Надавати доступну освітню інформацію, спрямовану на розуміння загальних способів реагування осіб, сімей та громад на екстремальні стресові фактори, ефективно розпізнавання своїх психосоціальних потреб та потреб інших людей, а також підвищення здатності обирати заходи підтримки та збереження своїх законних прав.
3. Звернути увагу керівництва закладів освіти на формування та розвиток толерантного освітнього середовища, впровадження основних компонентів педагогіки партнерства, необхідність створення комплексу умов, спрямованих на інтерактивне спілкування в контексті подальшого реформування освіти.
4. Зосередити увагу на запобіганні порушення мовного законодавства працівниками державних закладів та необхідності обов'язкового контролю з боку керівництва за дотриманням комунікативних норм. Приділяти пріоритетну увагу дотриманню функціонування державної мови в професійній комунікації,

сприяти поширенню української мови в усіх сферах суспільного життя відповідно до законодавства; проводити різноманітні заходи (лекції, семінари, тренінги, практикуми тощо), спрямовані на покращення комунікативних навичок кожного громадянина для усвідомлення державотворчого значення української мови.

5. Проводити освітні заходи, спрямовані на переосмислення усталених поглядів і стереотипів про людей з обмеженими можливостями, сприяти конкретизації толерантних установок, утілювати інклюзивні цінності в освіті.

6. Акцентувати увагу керівників закладів освіти на необхідності проведення антидискримінаційних освітніх програм, спрямованих на подолання гендерних стереотипів і дискримінації; рекомендувати посилити гендерну освіту для молодого покоління (особливо майбутніх юристів і співробітників правоохоронних органів) шляхом розроблення системи заходів щодо боротьби з різними формами насильства. З метою реалізації державної політики у сфері гендерних питань внести зміни в освітні, професійні та навчально-наукові програми; включити до переліку вибіркового компонентів програм відповідні навчальні дисципліни (наприклад, «Освітній простір толерантності», «Гендерна педагогіка»), додати спеціальні теми гендерного спрямування до тематичного планування навчальних дисциплін правової спрямованості.

7. Контролювати культуру толерантності, поваги до інших, неприпустимість проявів расизму, сексизму, антисемітизму, політичної чи релігійної нетерпимості серед здобувачів і здобувачок закладів вищої освіти, зокрема закладів зі специфічними умовами навчання, формувати розуміння відповідальності за свої вчинки, пошук ефективних рішень етичних проблем у професійній діяльності.

Організаційний комітет науково-дискусійної платформи

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ВИКЛИКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, яка
приурочена до Міжнародного дня толерантності**

22 листопада 2024 року

Редакційна колегія:

– голова редакційної колегії – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка Тетяна Кононенко;

членіні редакційної колегії:

– доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка Тетяна Огаренко;

– доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка Оксана Черноус.